

אזכרה

גליון 293 | פרשת משפטים תשפ"ד

אוסף גליונות מכית צוף הוצאה לאור

שר וגדול נפל בישראל

רסיסי דמע
מפי תלמידים אחר מיטתו
של נר ראשי הישיבות
ומריצי התורה בדורנו
הגאון הגדול

רבי ברוך ויסבקר זצ"ל
ראש ישיבת בית מתתיהו
וחבר מועצת גדולי התורה

**כיצד נראה לימוד מוסר אצל
'שפלי הנפש'**

תורת המידות - הגאון רבי יונתן אבר

אדר א' ואדר ב'

עטרת המועדים - הגאון רבי עקיבא מדלוב

חינוך ו/או ענישה

חנוך לנער - הרה"ג חנוך דרורי

הספדו של רבינו מרן ראש הישיבה - מנחת דבר

יריעה רחבה על תורתו דמותו וחייטכו מתלמידו הקרוב - עינינו גל

משנת רמ"ה

גיליון חדש מתורתו של מרן רה"י הגרמ"ה הירש

פרשת משפטים - מצוות יעוד

שיעורי בינה - הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר

בנתיבות
הפרשה
אברהם רייזמן
לקראת
שבת
מלכתא

לדעת
שיעור דומש
ר' ישראל יוסף
יעלית חן
נחל
אליהו

בירור
הליכה
תוספת
שבת
הספדו של רבי
חשב סגור על חורף

שיעור
בינה
עומק הפשט
שיעורי דעה

אוסף חרובות והנחות
פניני הלכה
מים זכים

חנוך
לנער
מהשכות טובות
{ אז נדברו }

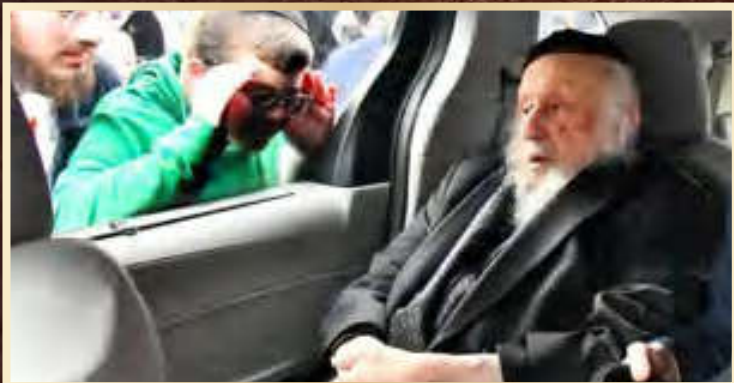
ועד ליל שבת
סאמר חסד לאברהם
תורת המידות
ענינו

מומגד
מנחת דבר
משנת רמ"ה
חשבון הרבי

עיניך תהזינה מישרים

כתובת המייל לשליחת תמונות - osef900@gmail.com

מסע הלוויתו של הגאון הגדול רבי ברוך ויסבקר זצ"ל ראש ישיבת 'בית מתתיהו' (כאדיבות: משה ויסברג)

מרן ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי שליט"א

מרן ראש הישיבה הגר"ד לנדו שליט"א

הגאון הגדול רבי אביעזר פילץ שליט"א מספיד

גיסו הגאון הגדול רבי צבי דרבקין שליט"א מספיד

מרן ראש הישיבה הגרמ"צ ברגמן שליט"א

הגאון הגדול רבי ברוך דוב דיסקין שליט"א

הגאון הגדול רבי חיים פריץ ברמן שליט"א

הגאון הגדול רבי אברהם סאלים שליט"א

המשך
בסוף
החוברת

קהל הרבנות במסע הלוויה

המיטה ביציאתה מהיכל הישיבה

תזכין עניינים

אוסף הדעת

- 5 מומגד גרש ירחים
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל
- 7 מנחת דבר
מרן ראש הישיבה
הגאון רבי דב לנדו שליט"א
- 9 משנת רמ"ה
מרן ראש הישיבה
הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א
- 11 חשבתי דרכי
נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
- 13 ועד ליל שבת
מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 15 אין שלד"ע
כשלמשלח אין עבודה
ראש הישיבה הגאון הגדול
רבי שאול אלטר שליט"א
- 17 מאמדי חסד לאברהם
הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א
- 19 תורת המידות
הרה"ג רבי יונתן אבר שליט"א
- 21 עינינו גל
מאמרי עין לא ראתה
- 25 חנוך לנער
הרה"ג חנוך דרורי שליט"א
- 27 אמונה בין בתרי הפרשה
תובנותיו של
הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א
- 29 מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה
- 31 אז נדברו
מחשבות לבני הישיבות
- 37 תנאים ואמוראים ומשנתם
מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א
- 41 מי באד
התחזקות באמונה ובעבודת ד'
- 43 אוסף הדרכות והנהגות
שקבלו כמה מתלמידי
מרן ראש הישיבה זצוק"ל

אוסף ההלכה

- 44 פניני הלכה
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר
- 53 שיעודי בינה
הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 55 עטרת המועדים
שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
- 57 עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים
- 63 שיעודי דעה
מתוך שיעורי הגר"ד גרשון מלצר שליט"א
- 65 הלכות טהרת כהנים
הגאון רבי ישראל כהן שליט"א
- 67 מים זכים
משא ומתן ופילפול בנידונים
ערבים ונחמדים
- 69 בידור הלכה
בירורי הלכה אקטואליים
מתוך הסוגיות והפוסקים
- 73 תוספת שבת
מעלת השבת וקדושתה
- 75 בנתיבות העיון
מהרה"ג ר' אהרון שורצר שליט"א
- 77 מחשבה קצרה על הדף
תפיסות עומק על סדר הדף היומי
- 80 מבחני לדעת
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף הפרשה

- 83 שיעוד חומש
מאת הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א
- 85 נחל אליהו
משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
- 87 בנתיבות הפרשה
הגאון רבי נחום קסטנר שליט"א
- 89 יעלת חן
הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א
- 91 אבני חן
ביאורים והערות בפרשת השבוע
- 93 לקראת שבת
לקט נבחר מתוך העלון
הנפלא של "דרשו"
- 99 שד וגדול נפל בישראל
רסיסי-דמעה אחר מיטתו של נזר ראשי
ישיבות ומרביצי התורה בדורנו,
הגאון הגדול רבי ברוך ויסבקר זצ"ל
ראש ישיבת 'בית מתתיהו'
וחבר מועצת גדולי התורה

בן שבת

ל' בשבט

רבי אריה לוי זצ"ל טרו להסתובב בערבי שבתות בין החנויות כדי לזרז את המוכרים לסגור אותן לכל יעבור על חילול שבת - הם והקונים.

אידע שהינט לחנות עמוסה קונים וניכר היה שאין בכוננת המוכר לשלוח את חנותו במרדף הצטער רבי אריה מאוד על כי המוכר והקונים עומדים להיכשל בחילול שבת ח"ו, מכנס לחנות הלוי את השטריימל השבתי על הדלפק והתיישב בצד.

שאלו בעל החנות המופתע: "כבוד הרב, מדוע לבדוק בא אלי בשעה כל כך מאוחרת לפני כלום השבת?"

ענה לו רבי אריה לוי בטון אהוב אך מלא נאם: "מה אומר לך, אתה עומד בפני ניסיון גדול של כסף אבל שבת זה שבת. לא ישווה לך כל הון שבעולמו אולי ותרזוץ מאה או מאתיים אבל תפסיד הון שלם."

בעל החנות חשב ונעם הביט בניסיון של הרב ואמר: "כבוד הרב צודק, יש לי יסורי מצפון שאני עושה זאת, ובכפרט שאתה מצטער, ואני לא רוצה לצער אדם כמותך - לא אמשיך לחלל שבת."

אמר ונעשה - פיזר מייד את הקנים וסגר את החנות. אמר לו רבי אריה בענווה: "אשרך, יהודי יקר, אני לא יודע אם היית עומד בניסיון של הפרנסה במידה הגבוהה שלך זו ודה מאד, ובוודאי תזכה לברכה בפרנסתך כיאה לעושה שבת."

תוספת שבת	שבת	שבת
4:35	הרבה	4:12
4:49	הרבה	4:14
4:34	הרבה	4:13
4:43	הרבה	4:13
4:42	הרבה	4:13
4:51	הרבה	4:15
4:35	הרבה	4:13
4:50	הרבה	4:14
4:41	הרבה	4:14
4:37	הרבה	4:10
4:41	הרבה	4:12
4:41	הרבה	4:10

אם ברצונכם להיות שותפים עם מזדורי השבת ניתן למנות במייל: tosefet7@gmail.com

וזהויר במצווה זו ירהיב לו ד' בעת צרתו מידה כנגד מידה.

ניתן לכתוב דקות כוחס בחברת "פכיון" 077-637-9887 שולחה 9 להקים את חסבר הדקות פחולא להקיים, וסיוח גאסוף החון ככיות

בכל נושאי האוסף ניתן לפנות בטלפון 02-5028765

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות "בעמדות נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות

"וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר" בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778 ניתן לקבל קבלה מוכרת במס לפי סעיף 46 על כל תרומה לאוסף גיליונות (למעט תשלום על פרסום או קניית גיליונות)

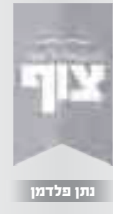
תרומה טלפונית בנדריים פלוס: 03-7630543 מס' 1335
תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של 'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

- ראש המערכת:**
הרב נתן פלדמן שליט"א
- חברי המערכת:**
הרב צבי קנול שליט"א
הרב חיים וכסלר שליט"א
הרב משה הכהן שליט"א
הרב יוסף בן יהודה שליט"א
הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א
הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א
הרב בנימין גינזבורג שליט"א
הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

אוסף גיליונות מופיע בסיוע הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרוך ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

'פיקודי ה' ימים משמחי לב'
אימתי הן ימים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרוך זצוק"ל ע"פ חז"ל בלוקט
תהלים)

פרשת משפטים תשפ"ד (שנה ה') * גליון 168 * עיה"ק ירושת"ו * כתיבי תלמידים

א"צ להחזירו, כיון דלא קיבלו אלא מרצון הנותן וכו', ולא דמי לריבית דכתיב ביה 'וחי אחיך עמך' וכו' עכ"ל. והשיג עליו הט"ז דאשתמיטתיה דברי רש"י בב"מ סא,ב שכתב דגם בריבית בעינן שיתבענו. וכ"כ הט"ז גם ביו"ד ס' קסא.

ובח"י ההפלאה בחו"מ שם כתב דודאי אין ב"ד כופין להחזיר הריבית אם אין הלוה תובע, והיינו משום שבכל חיוב ממון אין ב"ד נזקקין בלא תביעת הבע"ד לדון דינו, אלא דזה לא איצטריך לרש"י לאשמעינן דפשוט הוא, עיי"ש.

ולכאורה י"ל דאיכא חידוש בזה, שהרי כתב הנמוקי יוסף שבריבית אין ב"ד יורדין לנכסיו ומשום דהכפיה בזה היא רק מדין כופין על המצוות ולא מדין ממון, וא"כ, י"ל דאחר שיש מצוה להחזיר הריבית גם בלא שתבעו שפיר יש לב"ד לכופו על כך, מצד מצות ההשבה.

ואף שבפריעת בע"ח דמלוה על פה ג"כ הכפיה היא מחמת כופין על המצוות, ומ"מ פשוט שאין ב"ד נזקקין לכפותו עד שיתבע בב"ד, י"ל דשאני ריבית שאין בה שעבוד ממוני כלל, ואף שעבוד הגוף לית בה, אלא הוי כצדקה דודאי ב"ד כופין עליה אף בלא תביעת העני.

ואם כנים הדברים, שפיר אשמעינן רש"י דריבית שאני מצדקה ואין ב"ד כופין עליה עד שיתבע הלוה, ומשום דשאני צדקה שאין העני בע"ד כלל לתבוע, משא"כ בריבית הוי הלוה שפיר בע"ד.

ולפ"ז יש לדחות השגת הט"ז על הסמ"ע מדברי רש"י, דמ"ש רש"י שגם בריבית צריך תביעה, אין כונתו אלא שלצורך כפיית ב"ד צריך תביעה, וכמשנ"ת, אבל לעולם חייב המלוה עצמו להחזיר הריבית אף קודם שיתבענו הלוה, ומשא"כ בשוחד שמב' בלשון השו"ע שכל שלא תבעו הנותן אין המקבל חייב כלל להחזיר. זהו כונת הסמ"ע הנ"ל.

אלא דהא גופא טעמא בעי, מפני מה בשוחד אין חיוב להחזיר עד שיתבענו, ומאי שנא מכל חיוב ממון שחייב לשלם אף בלי שתבענו. והסמ"ע נתן טעם לדבר משום שנתן לו ברצון, אבל מ"מ צ"ב מה בכך שנתן ברצון, הרי חיוב החזרת שוחד כבר כתב הב"ח וכ"כ בקרי"ס ובביאור הגר"א שהוא מתורת גזל, והרי בגזל חייב להשיב אף בלא תביעה.

ואפשר דכונת הסמ"ע הוא, דהנה ודאי כל חוב אם ידוע שהבע"ח לא אכפת ליה במה שאין הלוה משלם לו, אין הלוה חייב לשלם, אלא דסתמא דמילתא כל בע"ח רוצה שהלוה יפרע מיד בהגעת זמן הפרעון, וא"כ י"ל, שבשוחד, כיון שמדעתו נתן לו, הרי נתן לו על מנת שלא לתבועו, ונהי שיש חיוב על המקבל להחזיר, מ"מ הנותן עדיין לא חזר בו והרי יש כאן הסכמה מצדו שלא יפרענו מיד, ונהי שאין כאן מחילה, ולכן יכול הנותן לתבועו כל זמן שירצה, אבל כל זמן שלא תבעו יש כאן הסכמה שיוכל המקבל להחזיק בממונו.

אבל בריבית יש חיוב על המלוה להחזיר אע"פ שאין הלוה מקפיד ע"ז שאין מחזיר לו, וכתב הסמ"ע שהטעם הוא משום המצות עשה ד'וחי אחיך עמך' שזוהו מ"ע המוטל על המלוה גם כשאין הלוה מקפיד עליו, ולעולם מ"ש רש"י שצריך תביעה הוא רק לענין כפיית ב"ד וכמשנ"ת.

אך עדיין צ"ב, כיון שמצוה זו מוטלת על המלוה גם בלי תביעת הלוה, אמאי אין כופין אותו מדין כפיה על המצוות, ואולי כיון דהוי מצוה שבין אדם לחברו אין ב"ד נזקקין לזה בלא תביעה, וצ"ע.

ומה דפשיטא ליה להסמ"ע שבריבית חייב להחזיר גם קודם שיתבענו, י"ל שדקדק כן ממה שלא כתב בשו"ע גבי ריבית שהחיוב להחזיר הוא כשיתבענו כמ"ש גבי שוחד, מזה מוכח דבריבית א"צ תביעה.

(הערות וביאורים ע"ס הרמב"ם)

עם הסתלקותו של אחד מגדולי מרביצי התורה ומנחיליה בדורנו, חבר מועצה"ת הגאון הגדול רבי ברוך ויסבקר זצ"ל ראש ישיבת בית מתתיהו, נצטט כאן ד"ת נפלאים בה' דיינים שהביא רבינו זצ"ל משמו בספרו הערות וביאורים על הרמב"ם, והיו הדברים לע"נ הטהורה

'ואלה המשפטים'

בענין פסול מי שאין לו בנים לסנהדרין

איתא בסנהדרין לו,ב אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים. ופירש"י משום שאינו רחמני. וכ"כ הרמב"ם (פ"ב מסנהדרין ה"ג) - אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מופלג בשנים, ולא סריס מפני שיש בהן אכזריות, ולא מי שאין לו בנים כדי שיהא רחמן. עכ"ל.

ובהוריות ד,ב תנן הורו ב"ד וידע א' מהן שטעו וכו' או שהיה אחד מהן גר או ממזר או נתין או זקן שלא ראוי לבנים ה"ז פטור, וכו' שם רש"י אהא דזקן שאין לו בנים וז"ל - 'וקשיא לי, מפני מה אין ראוי להוראה'. ובפיה"מ להרמב"ם שם כתב הטעם משום שאינו ראוי לדון דיני נפשות לפי שהוא אכזרי ולא ירחם, והוא ע"פ סוגיא דסנהדרין הנ"ל. וצ"ב אמאי לא ניחא ליה לרש"י בזה.

ואמר בזה הג"ר ברוך ויסבקר שליט"א (זצ"ל) דאע"ג דאין מושיבין אותו בסנהדרין, מ"מ לא הוי פסול בגופו, שהרי במסית מושיבין אותו כמב' בסוגיא דסנהדרין שם, אלמא דכשר הוא אפ"ל דיני נפשות, ורק מדין הצלה דמהדרין אזכותא הוא שאין מושיבין אותו, מש"ה ס"ל לרש"י דמטעם זה אין לפסול אותו בב"ד הגדול בשעה שאין דנין דיני נפשות ודנין בהוראת איסור והיתר, וזהו דקשיא ליה לרש"י מפני מה אין ראוי להוראה, עכ"ד.

'מכה אביו ואמו מות יומת'

דבר שאין מתכוין במכה אביו

איתא במכות ח,ב לר"ש דאמר חנק חמור מסייף וכו', שגגת חנק לא ניתנה לכפרה, ומש"ה הורג אביו שדינו בחנק, בשוגג אינו גולה.

והנה לכאורה כל הורג בשגגה הרי אינו מתכוין להריגה, וא"כ לר"ש שדבר שאינו מתכוין מותר ה"ז הורג בשגגה יפטר, וע"כ צ"ל דאיסור רציחה שאני, אמנם באיסור מכה אביו מבואר להדיא בתוס' סנהדרין פה,א דדשא"מ מותר בו ע"ש, וא"כ היכי אמרינן דלר"ש מכה אביו לא ניתנה שגגתו לכפרה מטעם דהוי שגגת חנק, הא ליכא הכא כלל איסורא דמכה אביו כיון דהוי דבר שאינו מתכוין.

ושיגר רבינו זצ"ל קושיא זו קדם מרוך הקה"י זללה"ה, שהשיבו - 'נראה כמ"ש מע"כ' כי אמנם רציחה שאני, אך אין הביאור דלאו דרציחה שאני, כי אם מעשה הרציחה שאני שאין בו דין דשא"מ, וא"כ ה"ה לגבי מכה אביו, כיון שיש כאן מעשה רציחה לית ביה עניינא דדשא"מ וחיוב, והתוס' שכ' דבמכה אביו דשא"מ מותר מיירי בחבלה ולא במיתה, עכ"ד.

אך הוסיף רבינו להקשות, דאכתי הא רבא מצריך קרא למעט את העושה חבורה באביו בשוגג, מחיוב גלות, והא הכא דא"ז רציחה וא"כ הוי דשא"מ ומותר, וצ"ע.

(הער"ו ע"ס הרמב"ם, אגרות ורשימות קה"י ח"ו)

'לא תשימון עליו נשך... ושחד לא תקח'

בענין חזרת ריבית ושחד

בשו"ע חו"מ ס' ט' כתב דשוחד צריך להחזיר כשיתבענו הנותן, והוא מדברי הרמב"ם פכ"ג מסנהדרין. וכתב הסמ"ע - אבל בלא תביעה

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן זצוקלה"ה חינוך לתכלית החיים ולאמונה שהכל לטובה

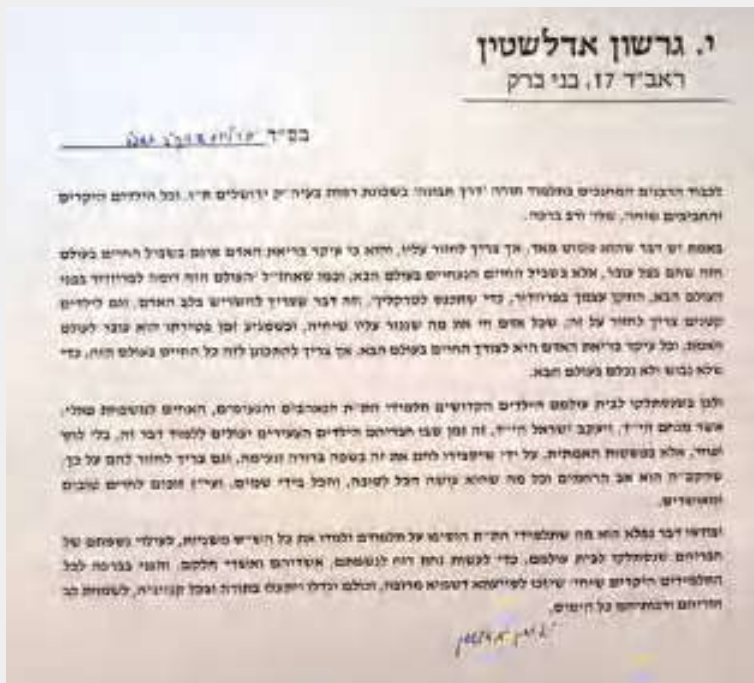
ביום בהיר לאירועים כה קשים, נותב לפעילות רוחנית לזכרם של חבריהם הנטבחים.

באותה עת עלו ובאו מנהלי הת"ת לקדם מרן רשכבה"ג זיע"א שיואיל לשלוח את דבריו ולרפאות את שברון הלבבות, ולחזק ידי הילדים בעשותם למען אותן נשמות טהורות.

וכה היו דברי רבינו אז, שפרס ע"ג הכתב את המבט הראוי על הנהגת שמים, וכיצד נכון לחנך על כך, בדברים שקולים ומדודים כדרכו, אשר טל תחיה נוטף מהם ומחיה את הלבבות.

עוד זכורה לכולנו הטררגדיה הנוראה שארעה בשנה שעברה בחודש שבט, כאשר בעש"ק פ' יתרו פגע מרצח ישמעאלי באכזריות ביהודים טהורים בתחנת אוטובוס בשכונת רמות בירושלים תובב"א, לב מי לא חרד כאשר נשמע הקול המכריז על הלוויות שלוש הקדושים, הר"ר אלתר שלמה לדרמן הי"ד והילדים אשר מנחם ויעקב ישראל פאלי הי"ד שנקטפו באבם, קרבן ציבור לכפר על העדה.

בשלהי אדר העבר, עם מלאת שלושים, נתאספו חבריהם של הילדים, תלמידי ת"ת 'דרך תבונה' ברמות, לסיום ש"ס משניות שנלמד לעילוי נשמתם של הקדושים הי"ד, הכאב שצרב את לבם של הילדים שנחשפו

אור ליום ב' ויק"פ תשפ"ג

לכבוד הרבנים המתנכים בת"ת 'דרך תבונה' בשכונת רמות בעיה"ק ירושלים ת"ו, וכל הילדים היקרים והחכימים שיחי, שלו' ורב ברכה.

באמת יש דבר שהוא פשוט מאד, אבל צריכים לחזור עליו, והוא כי עיקר בריאת האדם אינם בשביל החיים הנצחיים בעולם הבא, וכמו שאחז"ל 'העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתכנס לטרקלין', וזה דבר שצריך להשריש בלב האדם, וגם לילדים קטנים צריך לחזור על זה, שכל אדם חי את מה שיחיה, וכשפגיע זמן פטירתו הוא עובר לעולם האמת, וכל עיקר בריאת האדם היא לצורך החיים בעולם הבא, אך צריך להתכונן לזה כל החיים בעולם הזה, כדי שלא נבוש ולא נכלם בעולם הבא.

ולכן כשנסתלקו לבית עולמם הילדים הקדושים תלמידי הת"ת הנאהבים והנעימים, האחים למשפחת פאלי, אשר מנחם הי"ד, ויעקב ישראל הי"ד, זה זמן שבו חבריהם הילדים הצעירים יכולים ללמוד דבר זה, כלי לחץ ופחד, אלא בפשטות האמתית, על ידי שיסבירו להם את זה בשפה ברורה ונעימה, וגם צריך לחזור להם על כך, שהקב"ה הוא אב הרחמים וכל מה שהוא עושה הכל לטובה, והכל בידי שמים, ועיי"ז זוכים לחיים טובים ומאושרים.

ובודאי דבר נפלא הוא מה שתלמידי הת"ת הוסיפו על תלמודם ולמדו את כל הש"ס משניות, לעילוי נשמתם של חבריהם שנסתלקו לבית עולמם, כדי לעשות נחת רוח לנשמתם, אשריהם ואשרי חלקם, והנני בכרחה לכל התלמידים היקרים שיחי שזכנו לסייעתא דשמיא מרובה, וכולם יגדלו ויתעלו בתורה ובכל קנייניה, לשמחת לב הוריהם וכל רבותיהם כל הימים.

י. גרשון אדלשטין

*

יצויין כי ענין האמונה שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, היה מן היסודות שבקש רבינו זצ"ל להנחיל תדיר, עד כי במכתבו שקבע בראש הספר 'דרכי החיזוק', בו הביע את משאלתו שיהיה הלימוד בספר לתועלת חיזוק כל ענייני ההשקפה היסודיים, מנה שם בין הדברים שיהיה בו חיזוק 'לאמונה שכל מה דעביד רחמנא לטוב עביד'. וכמתבאר במכתב המובא כאן לפנינו, סבר רבינו כי ראוי לחנך ליסודות אלו, שהכל לטובה, ושתכלית החיים בעולם הנצח, אף את הילדים הקטנים, כמובן בצורה הראויה, בנעימות וללא פחד.

ויה"ר שנזכה כולנו להתחזק בידיעות אלו, הקטנים עם הגדולים, ומהרה נגאל גאולת עולמים ושוב לא ישמע שוד ושבר בגבולנו.

מרבנינו הגדול מרן הגר"ד לנדו שליט"א

ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדני (כ"א ה')

עבד שגנב ועמד בדין למוכרו אחר יציאת שש, יל"ע אם יכול לומר אהבתי וכו' ולהשאיר אצל האדון, ואולי יש גם לדון בזה עוד מבחינת הנידון אם הגנב נחשב משועבד לנגנב, או שהוא אופן לגבית החוב דנגנב, ותלוי בשוב קושית הגרא"ל מצ'כנוב זצ"ל (שהובא בשמו בקו"א בסוף ספר מגן האלף עם המקו"ח סי' תמ"ח, ועי' או"ש פ"ה מטו"נ ה"ב) וכן בנידון דגנב וחזר וגנב דכתב הרמב"ם דמחלקין והעיר שם בקו"א מ"ט לא אמרינן כל הקודם זכה, וי"ל לפי"ז, וכן יש לעיין בזה מסוגי' דקידושין ה' א', וכמדומה שראיתי אח"כ ביסוד זה בספר דבר אברהם.

וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו וגו' (כ"א כ')

בתוספתא בבא קמא (פ"ט ה"ח) איתא המכה עבדו ומכרו לאחר ומת פטור שנאמר ומת תחת ידו. ועי' במשך חכמה מש"כ בזה שהרמב"ם השמיטו. ונראה שהוא הדין שחררו אחר ההכאה ומת פטור. ויל"ע אמאי לא אמרינן שכל שהוא כבר קרוב למות מיאש מיני' ויצא לחרות.

לכא' מכרו אחר ההכאה וקנאו שוב אינו נהרג עליו.

שן תחת שן (כ"א כ"ד)

כתב הרמב"ם בפ"ה מה' עבדים הי"ג הרי שהיה רבו רופא ואמר לו כחול לי עיני וסמאה חתור לי שיני והפילה

שחק באדון ויצא לחירות שאע"פ שלא נתכוין להזיק הרי נתכוון לנגוע באיברי העבד ונסתכן בהן, ואין צריך לומר אם היתה עין העבד כואבת והיה רבו אומן ועקרה לו שהרי יצא לחירות.

ועי' רש"י גיטין כ"א ב' דלכא' משמע דבלי איסור אין דין יציאת ראשי איברים, ובר מן דין כיון דקנס הוה, אין קנס מבלי איסור, ולכאורה כוונת הרמב"ם באופן שאינו "רופא" (היודע לרפא השן בסמים וכיוצ"ב), אלא "אומן" ויודע רק לעוקרה, (ולכן בתחילה כתב שהי' רבו "רופא" ובזה כתב והי' רבו "אומן" ודו"ק), והאדון אינו חפץ להתעסק ולהוציא ממון בריפוי השן של העבד, ועל כן בחר בהוצאתה לגמרי, ואף שכך ראוי כשא"א לרפא, מ"מ כיון שכאן באפשרותו לרפא, אין מן הראוי לעוקרה, ועל כן יצא לחירות, וא"ש ה"ואצ"ל" וכו' שכתב הרמב"ם, ודו"ק.

וכי יגח שור את איש או את אשה וגו' (כ"א כ"ח)

שור שנגח טומטום או אנדרוגינוס, נראה דלדברי הראב"ד

דמייתי הרשב"א בב"ק מ"ג א' ד"ה מאי וכו' שהכופר הוא כקצב בערכין יעו"ש, א"כ לכאור' לית להו לטומטום ואנדרוגינוס כופר כיון דאין להם ערך. ולא הוי מחמת מצות ערכין הא דאין להם ערך אלא מחמת עצמם דלית להו ערכין. וצ"ע מהא דתניא בתוספתא בב"ק פ"ד ה"ז דכל שפטור בבן חורין פטור בעבדים בין בכופר בין במיתה, ולהנ"ל משכח"ל פטור בבן חורין וחייב בעבדים והיינו בטומטום ואנדרוגינוס דפטורים בבן חורין מכופר וחייבים בשלושים של עבד כשאר עבדים, ועי'.

וכי יגח שור וגו' סקול יסקל השור וגו' (כ"א כ"ח)

שעיר המשתלח שנגח, י"ל דבדחיייתו לצוק מתקיים בו ממילא גם דין סקילה, ואע"פ שאסור לסקול ביו"כ כשאר מיתות ב"ד דאסור, מ"מ כיון שמחויב בלא"ה לדחותו בצוק משום מצות שילוח וממילא מתקיימת בו גם מצות סקילה בכה"ג י"ל

דשפיר דמי. ובעלמא איברי שעיר המשתלח מותרים בהנאה דדחיייתו לצוק מתירתו כדאיתא ביומא ס"ז ב', אבל בכה"ג שנגח ונתקיימה בדחיייתו לצוק דין סקילה הרי הוא נאסר בהנאה כדן שור הנסקל ואיבריו אסורים.

וכי יגח שור וגו' סקול יסקל השור וגו' (כ"א כ"ח)

בזמן הזה ליכא דין שור הנסקל דהא ליכא בית דין סמוכים לדונו כדיני נפשות דכמיתת הבעלים כך מיתת השור. ומ"מ כתב המהרי"ל דיסקין בקו"א סי' קמ"ג דאסור לשוחטו

לשור שנגח בזה"ז, דמהרה יבנה המקדש ונמצא שביטל את מצות סקילתו ע"י השחיטה דהא יוכלו לדונו ולסוקלו ונמצא כששוחטו מבטל המצוה בידים. ויל"ע היכא שהאיסור לשוחטו לשור שנגח יפגש עם מצוה אחרת מהו, ומשכח"ל בבכור בהמה טהורה בזה"ז שהוא בעל מום דנאכל במומו לבעלים ודינא הוא דצריך לאוכלו בתוך שנתו, ובכה"ג שנגח וצריך להימנע מלשוחטו דמהרה יבנה המקדש וידונו אותו לסקילה נמצא סותר לקיום המצות אכילה, וצ"ע.

השור יסקל וגם בעליו יומת (כ"א כ"ט)

יש לדון בשור שהרג את בעליו האם צריך לסוקלו, דהי' מקום לומר דכיון דבעינן כמיתת הבעלים כך מיתת השור, והבעלים שהורג את עצמו לא נחשב למעשה רציחה, א"כ גם כלפי השור נימא דלא הוי מעשה רציחה, אמנם איכא למימר דסו"ס מעשה השור הי' כמעשה בידים, והי' נחשב לרציחה.

וכן יש לדון אליבא דשמאי הזקן דבהורג את הנפש יש שליחות לדבר עבירה בגוונא דהמשלח שלח שליח להרוג את עצמו האם

רבנינו הגדול שליט"א בדברים נוקבים לרבני קהילות בארץ הקודש שהתכנסו במעונו עקב המצב השזור בארץ הקודש

אנחנו מוקפים אויבים, יש סכנה גדולה בדרום, אבל יש סכנה הרבה יותר גדולה מהצפון, אי אפשר לדעת מה יעשו, צריך להתפלל על זה, להרבות בתפילה, שונאי ישראל מתכננים תוכניות, שמעתי שיש להם נשק שיכול להגיע לכל מקום בארץ, כולם רוצים להשמיד אותנו, המצב נורא מסוכן ואנחנו לא עושים מספיק, אנחנו מתפללים אבל לא מספיק, חייבים להתעורר, חייבים להתפלל הרבה, תעוררו את הציבור לתפילה וזעקה, כמו שעשו בנינוה, איך אפשר לומר שלום עלי נפשי, האם נחכה חלילה עד שיקרה משהו? צריך שהרבנים יגידו בכל מקום איך להתחזק בתפילה. צריך לעורר על זה בקהילות להרבות בתפילה, כי בצרה גדולה אנחנו.

מספד מר

אבל כבוד לכולנו בני התורה, כאשר נסתלק מאתנו אחד מגדולי מרביצי התורה בדורנו נודע לשם ולתפארת בהרבצת תורה רבות בשנים, לאלפי תלמידים ושומעי לקח, אשר תורת רבם בקרבם, ורבים מהם מרביצי תורה נכבדים בכל קצוי ארץ, ראש ישיבת בית מתתיהו הגאון הגדול רבי ברוך ויסבקר זכרונו לברכה לחיי העולם הבא.

הגאון ר' ברוך זכרונו לברכה, זכה וזיכה והקים את הישיבה כאן ועוד ישיבות והעמיד תלמידים במסירות לב ונפש, והנחיל את תורת רבו הגדול מרן ראש הישיבה רבינו הגאון ר' שמואל רוזובסקי זכר צדיק לברכה, והוסיף והשפיע מדיליה באופן שהיה יחודי לו, וניכרת השפעת לימוד תורתו המרשימה אצל תלמידיו הרבים המפארים בתפארת תלמודם את כל מרכזי התורה באשר הם.

זכינו והיינו שכנים כאן בגבעת רוקח רבות בשנים, ומפעם לפעם כאשר נפגשנו שוחחנו בדברי תורה, ובכל עת ששוחחנו הרשימה מאד מעלת גודל עיונו, והתבוננותו הרחבה והעמוקה בלב הסוגיות שעסק בהם.

ועוד זאת שמעתי שהיה מסור בצורה מופלגת לכל צרכי תלמידיו הרבים בכל ענין שהוא, ברוחניות ובגשמיות, בעצה ותושיה בכל עניניהם אשר בכל תהלוכות חייהם.

לאחרונה, כאשר ביקרתיו בעת שמחלתו הכבידה עליו, והיה בחלישות כוח גדולה, נתרשמתי מאד מגודל מסירותו לתלמידיו ולישיבתו, כאשר אמר לי ברגש רב שלמרות חוליו הוא זוכה למסור שיעוריו כאשר היתה באמנה איתו, וכל תקוותו היתה שיוכל לשוב לתפילות ולסדרים בהיכל ישיבתו הרמה.

במסכת אבות (פרק ג' משנה ט') שנינו, רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת, הוא היה אומר, כל שמעשיו מרובין מחכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת.

הגאון ר' ברוך זצ"ל, חי את חיייו מתוך יראת חטא, בדקדוק הדין, בהתייחסות בכובד ראש לקיום ההלכה בכל פרטיה ודקדוקיה, ומעשיו היו מרובין מחכמתו, ואכן זכה וחכמתו נתקיימה, וחכמתו ממשיכה ומתקיימת בקרב תלמידיו הרבים.

אבדה גדולה איבדנו כולנו בני התורה, אבדה גדולה לישיבתו הרוממה, ולכל אלפי תלמידיו, ואבדה גדולה למשפחתו הרוממה.

הקב"ה ישלח ניהומים לאלמנה הרבנית שתחי', ולכל משפחתו המפוארת, ולכל תלמידיו הרבים.

ויזכו בניו וחתניו הרבנים הגאונים שליט"א להמשיך בדרכו וברוחו הגדולה כשאפתו הטהורה.

ובילע המוות לנצח ומחה ד' אלקים דמעה מעל כל פנים.

(הספד רבינו הגדול שליט"א במסע הלווית מרן הגאון רבי ברוך ויסבקר זצוק"ל ראש ישיבת בית מתתיהו)

מתחייב [דאמר לו שצריך להרוג את עצמו], דבדבר שכלפי המשלח נחשב למעשה רציחה, וכלפי השליח לא נחשב למעשה רציחה, דהורג את עצמו לא נחשב למעשה רציחה, אי נימא גם בזה דהיי' חייב, או דאזלינן בתר השליח ולא בתר המשלח.

וכי יגף שור איש את שור רעהו (כ"א ל"ה)

כתב האב"ע וז"ל, אמר בן זוטא כי רעהו תואר לשור ולא ראה כי שור איש סמך הוא. וכן הוא שור רעהו ואין לשור ריע רק בן זוטא לבדו.

ע"י בבא קמא נ"ג א' שור שדחף את חבירו לבור. ואפי' באינם בעלי חיים מצאנו, סוטה מ"ה א', תא שמע עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על גבי חבירו ושכחו.

למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר (כ"ג י"ב)

ביבמות דף מ"ח ב' אמרו וינפש בן אמתך זה עבד ערל, וקשה היכא משכחת לה עבד ערל, הרי חייב למולו, ומשני כגון שלקחו ערל בין השמשות. ויל"ע למה הוצרכו לכך הרי איסור מקח הוא דרבנן ומצינן לאוקמי קרא בלקח בשבת. ואין לומר עפ"י הט"ז שדבר המפורש בתורה להיתר לא יאסרו חכמים, דמלבד שאינו מפורש ממש בכדי שלא יוכלו לתקן, הרי יש עוד דרכים בגמ' לפרש הכתוב.

ועוד קשה שהרי אין גר טובל תיכף אחר המילה. ואם טבילה מעכבת משכחת לה בלקחו מבעוד יום נמי, וקושי' זו כבר הקשו.

ויש לעי' עוד דמדאורייתא לכאן אפשר למול גם בשבת בשמאל או בשניים שעשאוה או ע"י קטן ועוד כהנה.

ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה"א (כ"ג י"ט)

ברש"י כתב דאף השביעית חייבת בביכורים ולכך נאמר אף כאן ביכורי אדמתך, ויש לעיין היכי משכח"ל שיהיה ביכורים בשביעית והא הוי הכל הפקר ומי מחוייב להביא ביכורים אם אין הפירות של הבעלים.

ויש לדון דמשכח"ל בכמה אופנים, חדא, כגון שיזכה בפירות מחוברים לקרקע אי נימא דשייך קנין בכה"ג וכדאיתא בגמ' (ב"מ קי"ח א') דשומרי שעורים דמנחת העומר היו קונים את השעורים בהבטה אם הבטה בהפקר קניא, ומבואר דשייך קנין במחובר [אלא דלהלכה דקיי"ל דהבטה בהפקר לא קנה וממילא יכול לקנות בחזקה], עוד אפשר לומר דמירי בפירות שחנטו אחר ר"ה דשמינית וקודם ט"ו בשבט דהם שייכים לשנת שביעית לענין תרו"מ, ובזה קמ"ל רש"י דחייבים בבכורים אע"פ שלענין תרו"מ הם מתייחסים לשנת שביעית (וע"ע חזו"א ערלה סי' י"א ס"ק י"ח דרך אחרת), ואם הפריש הביכורים בהיותם סמדר, דשביעית לא חלה עליהם כמבואר בברכות ל"ו ב', וממילא יכול להפריש הביכורים בשביעית בהיותם בוסר, [ואע"ג דאח"כ תחול עליהם שביעית וגם יהא הפקר י"ל דלא איכפת לן בזה], אך יעוי' חזו"א שביעית י"ט כ"א מש"כ להוכיח מדברי הירוש' פ"ז דכלאים, ולפי"ז לא שייך. עוד אפ"ל דאי שביעית לא הוי אפקעתא דמלכא וכל שלא מפקיר שדהו אינו מופקר, א"כ משכח"ל בעבר ולא הפקיר וביכרו פירותיו.

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א פרשת משפטים תשפ"ד (17)

כי לי בני ישראל עבדים

שנתחייב אדם - שהגיע לכלל מצוה דהיינו י"ג שנה, נתחייב בכל המצוות - ולהכי אתא עיקר מילתא עכ"ל. ויש להתבונן, איך כל המצוות תלויין בחיוב ציצית יותר משאר מצוות, דכע"ז י"ל על כל מצוה ומצוה שכיון שנתחייב בה אדם בהגיעו לי"ג שנה הרי נתחייב בכל המצוות.

ויש לבאר עפ"י דברי הגמ' שם: תניא ה"ר רבי מאיר אומר גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת. משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו, לאחד אמר הבא לי חותם של טיט ולאחד אמר הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו, איזה מהן עונשו מרובה, הוי אומר זה שאמר לו הבא לי חותם של טיט ולא הביא ע"כ. וכתבו שם התוס': מה שמדמה חותם של טיט לציצית, שכן עושין לעבדים, והציצית מעיד על ישראל שהם עבדי הקב"ה כדאיתא בשבת דנ"ז ב' 'כבלא דעבדא תנן' (ופרש"י שם: חותם שעושין לעבד בכסותו, לסימן הוכחה שהוא עבד) עכ"ל. ומוכן מאד שמצוות ציצית היא חותם העבדות של בני ישראל לקב"ה והיא מעידה עליהם שהם עבדיו, ורק כשמגיע האיש לחיוב ציצית נקרא עליו שם 'עבד' ומתחייב בכל המצוות ע"י חותם עבדות שיש בו.

"ורצע אדוניו את אזנו במרצע" - עומק התביעה

וְאִם אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד וְגו' וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וְעָבְדוּ לְעֵלָם (כ"א, ה-ו)

רש"י הביא את מאמר הגמ' קידושין, ומה ראה אוזן להרצע מכל שאר אברים שבגוף, א"ר יוחנן בן זכאי אוזן זאת ששמעה על הר סיני 'לא תגנוב' והלך וגנב - תרצע. ואם מוכר עצמו, אוזן ששמעה על הר סיני 'כי לי בני ישראל עבדים' והלך וקנה אדון לעצמו - תרצע ע"כ. ודעת רש"י כמ"ד שגם מוכר עצמו נרצע.

ולכאורה יש לתמוה על הטעם שנרצע משום שקנה אדון לעצמו, א"כ מדוע נרצע העבד רק כעת ולא בשעת מכירה. ועל הטעם שכתב רש"י לרציעת גנב שמכרוהו ביד, יש לתמוה דהרי אונם של ישראל שמעה על הר סיני עוד מצוות רבות חוץ מאיסור גניבה, ולכאורה על כל עבירה צריך לרצוע את אונם ולומר 'אוזן ששמעה איסור זה - תרצע?

והנה כ' התוס' בקידושין: יש במדרש דמרצ"ע בגימטריא ד' מאות (שנה), ולפי שהיו ישראל עבדים ארבע מאות שנה וגאלם הקב"ה והלך זה וקנה אדון לעצמו, לפיכך ירצע במרצע"ע העולה כך עכ"ל. וצריך לבאר מה שייכת התביעה כלפי עבד זה שקנה אדון לעצמו למספר השנים שהיו בני ישראל במצרים?

אמנם בפירוש חזקוני על התורה הוסיף: שמעתי מדרש, אמר הקב"ה אני גזרתי על ישראל שעבוד של ארבע מאות שנה ואח"כ דלגתי את הקץ בשבילם וקצרתי את השעבוד, והלך זה ושעבד את עצמו, ירצע בכלי שהוא עולה בגימטריא ד' מאות, והוא מרצע עכ"ל. דברי החזקוני הינם חידוש נורא: התביעה כלפי העבד אינה

כי תקנה עבד עברי וגו' וכי ימכר איש את בתו לאמה (כא, א, ז) המהרי"ל דיסקין זצ"ל עמד על מה שדקדק הכתוב 'כי תקנה עבד עברי' כביכול כבר היה 'עבד' בשעת הקנין, אבל בפרשת אמה עבריה נאמר 'וכי ימכור איש את בתו לאמה', שרק ע"י המכירה נעשתה אמה. וביאר דעבד עברי ר"ל שהוא כבר גדול וחייב במצוות והוא עבד לקב"ה, אבל דין אמה עבריה שייך רק בעודה קטנה ויוצאה בסימנים, ולא היתה אמה קודם מכירתה.

בזה יש לבאר פי' רש"י על לשון הז"ל מנחות דמ"ג ע"ב לענין מצות ציצית, וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' - כיון שנתחייב אדם במצוה זו נתחייב בכל מצוות מולן, וכתב רש"י: כיון

כי את אשר יאהב - יוכיח

וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ (כ"א, א)

בפרשת השבוע רואים יסוד גדול בחינוך, יסוד שצריכים לדעת אותו כשרוצים לחנך ילד, ושהוא יקבל את התוכחה כראוי.

הרמב"ם ה' עבדים פ"ג ה"ט כתב, "האדון הוא שרוע בעצמו שנאמר ורצע אדוניו לא בנו ולא שלוחו ולא שליח ב"ד". עכ"ל. וכתב הכס"מ שהמקור לזה הוא, ז"ל, "במכילתא ורצע אדוניו למה נאמר לפי שמצינו בכ"מ ששלוחו של אדם כמותו אבל כאן הוא ולא שלוחו". עכ"ל. וצריך להבין טעם הדבר.

ועי' בפירוש העמק דבר לנצי"ב ז"ל "והגישו אדוניו אל האלוקים. שיוכיחו ויעמידנו על דרך הישר, שאין כדאי בשביל אהבת אשה כנענית ובנים זרים לקפח כבודו, שהרי אחר הרציעה לא ישוב ליחס אבותיו, ונפגם לעולם (שהרי שוב אינו יכול לצאת רק ביובל ובמיתת האדון). וכדומה דברי תוכחה, ואם לא ישית אוזן לשמוע תוכחת חיים והגישו וגו'". עכ"ל.

וזהו הטעם שהתורה מיעטה כאן שלוחו של האדון, דבשביל שחוטא יקבל תוכחה ומוסר ממי שמוכיחו צריך שירגיש אהבה מן המוכיח. ועל כן, כפי שמבאר העמק דבר, שהאדון צריך להוכיחו וללמד את העבד מוסר, א"כ רק האדון הוא מתאים ללמדו מוסר ותוכחה, שהרי העבד אומר אהבתי את אדוני, נמצא שרק האדון שהעבד מרגיש ממנו אהבה הוא המתאים ביותר להוכיחו, ולכן מיעטה כאן התורה שליח שרק האדון עצמו ולא שליח.

נתבונן בזה כי זהו יסוד גדול. אם באים לחנך ילד, אם זה בבית ואם זה בת"ת, הרי בכדי שהילד יקבל את התוכחה מאבא שלו או מהמחנך שלו הילד צריך להרגיש אהבה מהם, שהאבא או המחנך אוהבים אותו, שהתוכחה מגיעה מתוך אהבה אליו, ורק על ידי כך תתקבל אצלו התוכחה ותפעל את פעולתה.

לא נעשתה מחמת שהיה רעב, אלא רצה להיות עבד. בדבר זה טמונה כפיות טובה באופן גורא כלפי הקב"ה שקיצר את השעבוד כדי שלא יהיו בניו עבדים.

זהו ביאור התביעה על האוון 'ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים'. כשקנה הקב"ה את בני ישראל לעבדים, היתה בכך טובה עצומה עבורם, כי יחד עם זה הוא שחרר אותם מעבדות מצרים. כאשר אדם מוכר עצמו לעבד זה הוא זלזול בטובתו של מקום. ומה שאמרו בגמ' 'אוון זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב', יש לומר שכיון שכבר תובעים ממנו על כך שאינו מכיר את הטובה שעשה הקב"ה כששחרר את בני ישראל מהעבדות למצרים, מוסיפים על כך תביעה על כפיות הטובה המונחת בעצם האיסור של הגניבה שגנב. ואמנם בכל איסור תורה שאסר הקב"ה יש כפיות טובה לאדם העובר עליו, אך במעשה גניבה מונח זלזול גדול יותר בהכרת הטוב, שהרי גניבה עשויה לגרום לו להמכר לעבד בעל כרחו, ובכך שאינו נוהר מכך יש משום זלזול וכפיות טובה כלפי הקב"ה שגאל את בני ישראל מעבדות מצרים.

רק על עצם המכירה שמכר עצמו לעבד, אלא עיקרה הוא תביעה על העדר הכרת הטוב. הקב"ה עשה, כביכול, 'טובה' לבני ישראל וקיצר את זמן השעבוד, וממילא חובה על כל איש ישראל להחזיק לקב"ה טובה על כך. אך אם עבד עברי עושה את ההיפך מקיצור השעבוד, ואדרבה, רוצה להמשיך להיות עבד ולהשתעבד לאדונו, יש בכך כפיות טובה נוראה, כי בכך שהוא מפיל עצמו לעבדות, שהיא המצב שבו היו בני ישראל לפני שעשה עמהם הקב"ה טובה, מראה העבד שאינו זקוק כלל לטובה שעשה עמו אדונו, וזו היא כפיות טובה.

כפיות הטובה שיש במעשיו של העבד טמונה גם בעצם המכירה שמכר עצמו לעבד, ולא רק בכך שאינו רוצה להשתחרר ממנה. אמנם עד עכשיו לא היתה כלפיו תביעה על עצם מה שמכר עצמו לעבד, וכמו שנאמר 'לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב' (משלי ו'), אך זה נוגע רק לשיש השנים שאליהן מכר עצמו מלכתחילה. אך אם מגיע העבד לסיום שש השנים, ובמקום להשתחרר הוא מעדיף להשאיר עבד, יש כלפיו תביעה על אי-הכרה בטובתו של מקום, כי עכשיו מתברר שגם עצם המכירה

מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל ראש ישיבת פוניבז'

מתוך משא הספדו של רבינו מרן שליט"א בישיבת פוניבז' אחר מיטתו -- במלאות חצי יובל להסתלקותו - ו' אדר תשנ"ט --

"רכב ישראל ופרשיו" - להעריך את רבותינו

נלקח מאתנו צדיק יושב בישיבה עשרות בשנים, בהתמדה רבה כזו, אוי מה הי' לנו. זכרוני שלפני הרבה שנים סיפר לי בני הגאון ר' אברהם ישעי' שיחי', שבהיותו בחור צעיר הי' עולה בשבת בבוקר באשמורת בעוד לילה בישיבה ללמוד, והי' שם הראש ישיבה ר' דוד זצ"ל, והגנראטור נכבה והי' חושך ועלטה בישיבה, ניגש ראש הישיבה לחלוץ עם הגמרא ולמד לאור הלבנה. דמות גדולה זו נעקרה ונשרפה מן הישיבה כמה צריך לצעוק "אוי מה הי' לנו". הגמ' במסכת מועד קטן (כ"ו ע"א) אומרת שעל רבו שלימדו תורה, קורע קריעה שאינו מתאחה, ולומדים זאת ממה שאלישע צעק רואה [בשעה שנפרד ממנו רבו אליהו הנביא, שעלה בסערה השמים]. "רכב ישראל ופרשיו" וכדמתרגם רב יוסף 'רבי רבי דטב להון לישראל בצלותי' מרתיכין ופרשין'. וצריך ביאור היכן כתוב כאן "רבו שלימדו תורה" ועמד על זה המהרש"א, וכתב שהוא ע"פ מה שאמרו חז"ל בבבא בתרא מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים. וכבר עמדו על זה ששם אמרו 'חכם' ומאי שייכותו לרב שלימדו תורה.

ונראה ביאור הדברים דהנה סיפר לי ידידי הרב ר' יעקב לויסון שיחי', הצדיק מלונדון. שהי' מאד מקורב עם הרב מפוניבז' זצ"ל, ששאל פעם את הרב זצ"ל בנסעו עמו במכונית, על אדם גדול מאד מאד, האיך הי' מגדיר את ההבדל בינו לבין החפץ חיים זצ"ל, והרב מפוניבז' חשב רבע שעה. ולבסוף אמר לו בני היקר, אמנם הגאון הזה הי' גדול מאד וצדיק גדול, אבל החפץ חיים הי' מלאך. עד כאן דברי הרב מפוניבז' זצ"ל. אומר לכם רבותי, כששמעתי את הסיפור חשבתי שהסיבה מה שהגאון הרב מפוניבז' זצ"ל הגדיר כך מפני שהרב מפוניבז' למד אצל החפץ חיים, והי' לתלמידו, ולכן ראה בו בחינת מלאך. חז"ל אומרים על הרב שמלמד תורה לתלמידים "אם הרב דומה למלאך הי' צבקות תורה יבקשו מפיהו", אבל האמת שכל זה נאמר על תחילת הלימוד, אבל תלמיד שכבר למד תורה מן הרב, יכול התלמיד לראות בהרב שהוא גדול ממלאך. והרי שמעון העמסוני כשפירש מלדרוש "את הי' אלקיך תירא", ובא ר' עקיבא ודרש "את הי' אלקיך תירא" לרבות תלמידי חכמים, ומפרשים התוס' דקאי על רבו מובהק. ובספר חוט המשולש מובא ששאלו את החתם סופר זצ"ל על רבו רבי נתן אדלר זצ"ל, מה הי' דרגת רבו, אמר החתם סופר שהוא יותר ממלאך ותחסרהו מעט מאלקים. ונמצא שם סיפור, שבנו של החתם סופר ר' שמעון סופר זצ"ל שאל פעם את אביו החתם סופר זצ"ל על רבו ר' נתן אדלר זצ"ל, קם החתם סופר ואחז בכסא ואמר, "תדע שאיני מן המגוימים אבל רבי ר' נתן אדלר יודע בשבילי דרקייעא יותר מן המלאכים". וזהו כח התורה דתלמיד שלמד תורה מן הרב, ונתגדל מהרב, יכול לראות את הרב בדרגא יותר גדולה ממלאך, כי רק תלמיד שלמד תורה מן הרב יכול לראות את הרב בדרגא אלקית זו.

ומעתה נראה שכשאלישע ראה שנסתלק רבו כשהרכב וסוסי אש הפרידו בין שניהם צעק מנהמת לבו דטב לישראל בצלותי' מרתיכין ופרשין, הצעקה שלו היתה, שרבו גדול מהרכב וסוסי האש, שזהו בחינת מלאכים, ומכאן ראי' ברורה, שאלישע הי' תלמיד אליהו, שאליהו הי' רבו שלימדו תורה, והי' יכול לראות שרבו יותר גדול מהמלאכים, וזהו הראי' על קריעה שאינו מתאחה על רבו שלימדו תורה. אף שיש הרבה והרבה דברים ללמוד מראש הישיבה הגאון זצ"ל, שהי' גאון עולם, אבל הבה וניקה נקודה זו להעריך את רבותינו, כמו שראש הישיבה הי' מעריך, ובכל דבר הי' מתבונן מה הי' רבותיו אומרים על זה, והם הם הי' נותני עצותיו והדרכותיו בכל ענין וענין. כמה פעמים כשהי' מתעוררת שאלה הי' שומעים ממנו שיושב ודן ושוקל מה הי' ר' ירוחם זצ"ל אומר על זה, וזה יהי' גם לזכות ראש הישיבה זצ"ל ע"י שנדלה מדרכיו.

(נכתב ונערך ע"י אחד השומעים)

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת משפטים תשפ"ד

הוראת שעה

חיזוק בתורה - מול הכפירה

השבוע, במסעו של מרן שליט"א לארה"ב, במעמד קבלת הפנים, הקשה מרן סתירה. מחד גיסא נאמר (שמות י"ח) 'ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים', ודרשו חז"ל שהיה זה משום 'שרפו ידיהם מן התורה', ומאידך, הביא רש"י שם מדברי חז"ל, שאחר שאמרו 'היש ה' בקרבנו' (שם י"ז), וכפרו בטובתו של הקב"ה, אזי 'ויבוא עמלק', וכמשל הבן שהיה מורכב על כתפי אביו, ונתן לו כל אשר שאל, וכשראה אדם אחד שאלו 'ראית את אבא', אמר לו אביו 'אינך יודע היכן אני?' השליכו מעליו, ובא הכלב ונשכו. וצריך להבין, האם החטא של ישראל היה רפיון מן התורה, או חיסרון באמונה ובהכרת הטוב?

ותירץ [על פי המלבי"ם], שיעיקר מטרתו של עמלק היתה להחזיר כפירה בעולם, ולקרר את האמונה שנתחזקה עקב יציאת מצרים וקריאת ים סוף, ועל כן רצה להילחם בישראל ולנצחם, ובכך לשכנע את האומות שלא יד' ה' עשתה זאת, אלא רק חכמה וכישוף.

אמנם כל זמן שהיו ישראל חזקים בתורה ובאמונה הדבר השפיע גם על האומות, ולא היה עמלק יכול לקררם, אבל אחר שרפו ידי ישראל מן התורה, נתקררו גם באמונה, ואז הגיע עמלק.

וכאן זעק מרן שליט"א מנהמת ליבו, העולם היום כולו צועק 'כפירה', לא מאמינים בשום דבר, כל מה שהיו האומות מאמינים במשך מאות בשנים, את הכל העולם מאס והשליך, הכל כפירה, ומחמת כן נעשה רפיון גם אצל עם ישראל.

ישנם בחורים יש להם שאלות באמונה ויורדים מן הדרך, וזאת משום שריפו את עצמם מן התורה, שכן בזמן שלומדים מקושרים לתורה, וממילא מקושרים גם לקדוש ברוך הוא, שהרי 'קודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא', וכאשר מקושרים לקב"ה אין שאלות של אמונה כלל וכלל.

וסיים מרן שליט"א, שהקבלה שכולנו צריכים לקבל היא להתחזק בלימוד התורה בכמות ובאיכות, וזה ישפיע שפע גדול של אמונה בכלל ישראל, ומהם יתפשט לשאר העולם, ובכך יהיה ריבוי של קידוש השם וכבוד שמים.

'נעשה ונשמע' או 'כפה עליהם הר כגיגית'

שהתחילו להקל בכל מיני עניינים הוא בגלל שלא חיים כמו שצריך. אמנם צריך לחיות נורמלי, אבל לא יותר מזה!

וכך גם ביישובות, בחור שיש לו קושי קטן מיד סוגר את הגמרא... קשה לו... מי אמר שהלימוד צריך להיות קל? זה לא נכון, זה קשה! וכפי שראינו במדרש ש'התורה שבעל פה היא קשה ללמוד ויש בה צער גדול', אמנם אחר כך מגיעה ההנאה, אבל בתחילה אכן קשה להבין את הסוגיא עם כל הדקויות שיש בה, אבל צריכים להתבטל לקדוש ברוך הוא, ולעסוק בתורה אפילו כשקשה.

ובזה יש לבאר את דברי המדרש שם [וכן הוא במסכת אבות פ"ו מ"ד], 'כך דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל'. ולכאורה יש לתמוה, אחר שכבר פירש התנא את כל אופני הצער שיש, לאכול 'פת במלח', לשתות 'מים במשורה', ולישון 'על הארץ', מה כוונתו עוד באומרו 'חיי צער תחיה'?

אמנם התשובה כתובה בתוך דברי המדרש שם, שהובאו לעיל, שהתורה שבעל פה היא קשה ללמוד ויש בה צער גדול, אלו הם חיי הצער! פעמים ישנן סוגיות קשות שצריך להשקיע בהם עמל ויגע, מבלי לקבל את הברק וה'אגישמאק' של הסוגיא, אלו הם 'חיי צער תחיה'. וזה קנין הכרחי להשגת התורה, שמי שאינו מוכן ללמוד מתוך 'חיי צער' שהתורה דורשת מאתנו, אינו יכול להגיע לדרגות בתורה.

[עוד יתכן לפרש בדרך רמז את דברי התנא 'חיי צער תחיה', שאף על פי שאתה חי 'חיי צער', בכל זאת 'תחיה!' תלמד בחיות ובשמחה, שכן כאשר מתבטלים לקדוש ברוך הוא מבינים שכן צריך להתנהג, וממילא שמחים גם כשיש חיי צער].

יסוד זה, שכדי לזכות לתורה צריך להתבטל לקדוש ברוך הוא ולוותר על כל עניני עולם הזה, עד כדי מסירת נפש, יש ללמוד מדברי הגמרא במסכת גיטין (נ"ז), הדורשת את הפסוק (תהלים מז כג) 'כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה', ומביאה כמה שיטות בביאור המקרא. רב יהודה מפרש, שמקרא זה נאמר על חנה ושבעת בניה, שמסרו עצמם למיתה כדי לא להשתחוות לפסל. רבי יהושע בן לוי אומר, שמדובר במילה שניתנה בשמיני [שפעם היה בזה סנהן]. רבי שמעון בן לקיש אומר, שהמקרא עוסק בתלמידי חכמים שמראין הלכות שחיטה על עצמם [שיש בכך סנהן, לעשות על הצואה סימן של סיפון]. רב נחמן בר יצחק אמר, 'אלו תלמידי חכמים שממיתין עצמן על דברי תורה, כדרכי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש, אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהם, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל'. ומבאר מדברי הגמרא, שלימוד התורה צריך מסירות נפש גמורה, ממש כמו חנה ושבעת בניה, ועל זה נאמר הפסוק 'כי עליך הורגנו כל היום'.

אמנם כדי לקיים את זה אדם צריך לחיות עם מחשבה, לא לחיות כפי שמזדמן, אלא לחשוב, מה המטרה שלי בחיים, ומה אני צריך לעשות כדי להגיע אל המטרה. ואף שלא נגיע ממש למדרגה של המדרש תנחומא, מכל מקום אפשר להגיע למדרגות גבוהות מאוד.

יעזור ה' שנוכח כולנו להתבונן איך צריך לחיות, להתבטל לקדוש ברוך הוא, ועל ידי זה נזכה לסייעתא דשמיא, ונוכל ללמוד תורה כראוי, ונזכה בע"ה לגאולה בקרוב.

מצינו לכאורה סתירה לגבי ההתייחסות של בני ישראל לקבלת התורה. מצד אחד, כתוב בפרשה (שמות כ"ד ז) 'ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם, ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע', ומשמע מכך שעם ישראל קבלו את התורה ברצון, ואף הקדימו 'נעשה' ל'נשמע', כמו שדרשו חכמים במסכת שבת (פג). אבל מאידך, דורשת הגמרא שם את המקרא 'ויתיצבו בתחתית ההר' (שם י"ט ז), ואומרת, 'אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד שכהן הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם'. ומתבאר מכך שקבלת התורה היתה בכפייה ולא ברצון. הרי מצינו לכאורה סתירה לגבי ההתייחסות של בני ישראל לקבלת התורה, האם קבלו את התורה בכפייה או ברצון.

על קושיא זו כבר עמד המדרש תנחומא (נח ט"ג), ופתח תחילה בדרשת הכתוב באיוב (כ"ח ז) העוסק במעלת התורה, ואומר 'לא תִפְצֵא בארץ החיים'. ותמה על כך המדרש, 'וכי בארץ המתים תמצא'. והשיב, 'לא תמצא תורה שבעל פה אצל מי שיבקש עונג העולם תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר (במדבר י"ז ז) זאת התורה אדם כי ימות באהל. וכך דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל'.

ומוסיף עוד המדרש לבאר את חשיבות התורה שבעל פה 'לפי שלא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא על התורה שבעל פה, שהיא קשה ללמוד, ויש בה צער גדול, שהיא משולה לחושך, שנאמר (ישעיה ט"א) העם ההולכים בחשך ראו אור גדול'.

ועל פי זה מיישב המדרש את הסתירה שפתחנו בה, כיצד יתכן שמצד אחד קיבלו ישראל את התורה בשמחה ואמרו 'נעשה ונשמע', ומצד שני הוצרך הקדוש ברוך הוא לכפות עליהם הר כגיגית. ומבאר, שעל קבלת התורה שבכתב אכן ענו כולם ואמרו 'נעשה ונשמע' מרצונם, 'מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט', אבל על קבלת התורה שבעל פה היה צריך לכפות עליהם הר כגיגית, מפני 'שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות, והיא עזה כמות, וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקדוש ברוך הוא בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו, שנאמר (דברים ו' ה) ואהבת את ה' אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך'.

ומתבאר מדברי המדרש יסוד גדול, שכדי לזכות לתורה שבעל פה צריך שהאדם יבטל את כל עצמיותו לקדוש ברוך הוא. לא תענוגים, לא תאוה, לא כבוד וגדולה, כלום! ורק על ידי כך זוכים לעמל התורה.

ויסוד זה צריך לשנן היטב, מאחר והוא נוגע לאחד החסרונות העיקריים של דורנו, והוא שכיום כולם רוצים חיים קלים של תענוגים, ומצוי אפילו אצל הבני תורה שלא מוכנים להתמודד עם קשיים. ולא מודעים לכך שכדי לזכות לתורה צריך להסכים לחיות חיי צער ודחק.

וחסרון זה הוא גם השורש להרבה מהבעיות שיש היום, כיון שבגלל מצב זה, ישנם אברכי כוללים שיש להם בעיות של פרנסה, כיון שהם לא מסתפקים במה שיש להם, ואינם מוכנים לוותר על תענוגי עולם הזה, וחיים כמעט כמו 'בעלי בתים'. וזה גורר בעיה נוספת, שכיון שהפרנסה לא מספיקה, יש שעושים כל מיני פעולות להשיג כסף, פעולות שאינן ראויות לבני תורה. והסיבה

לא חשיב מודה במקצת, וממילא י"ל דבאמר הילך בחלק שהודה בו בטלה תביעתו מכאן ולהבא ולכן זה נחשב כסוג אחר של תביעה ואינו מצורף כבר עם יתר התביעה שכפר בה, וכיון שזה נחשב שתי תביעות נפרדות הכפירה בחלק השני של התביעה היא כפירה בכל התביעה ואין בזה חיוב שבוועת מודה במקצת.

ומעתה י"ל דהא דבטענו חטים והודה לו בשעורים וחזר ותבעו שעורים פטור ובמערים חייב, הביאור בזה דבכה"ג אפשר לדון את הכל כתביעה אחת ואפשר לדון את זה כבי' תביעות נפרדות, והאופן איך דנים את זה תלוי בדעת הנתבע דאם הוא מקבל את תביעת החטים כתביעה אחרת נחשב כבי' תביעות ואם הוא מקבל את זה כהמשך התביעה דנים את הכל כתביעה אחת, ובעלמא אמרינן דמסתמא זה נחשב אצל הנתבע כבי' תביעות ולכן דנים את זה כבי' תביעות ולא חשיב מודה במקצת, והא דבמערים חייב היינו משום דבמערים אמרינן דבתביעת החטים הנתבע הבין שהוא עומד לתבוע ממנו השעורים ולכן הערים להודות בזה כדי שתהיה הודאה קדמה לתביעה, וכיון שאצל הנתבע תביעת השעורים היא המשך תביעת החטים דנים את הכל כתביעה אחת וממילא הודאתו היא הודאה במקצת התביעה וחייב שבוועת.

ועפ"ז אפשר ליישב דברי בעל התרומות, דלהמבואר י"ל שגם בהילך מה שדנים את החלק שהודה בו ואמר עליו כתביעה נפרדת מהחלק שכפר בו, היינו משום דבעלמא כשהנתבע מודה במקצת ואומר הילך דעתו היא דבחלק שהודה עליו אין להם דין ודברים כלל, וממילא זה נחשב אצלו כסוג תביעה אחרת מהתביעה על החלק שבו הוא כופר, אבל אם הוא מערים א"כ בדעתו לדון עם התובע על כל תביעתו יחד ולהודות במקצת ולכפור בשאר התביעה, אלא שכדי שלא להתחייב בשבועה הוא אומר הילך על מקצת התביעה, ובכה"ג אפי" שהאומר הילך דעתו היא שיש לו איתו דין ודברים על כל התביעה והכל נחשב אצלו אותו סוג תביעה, ולכן דנים את הכל כתביעה אחת ומתחייב שבוועת מדין מודה במקצת.

חיובו אין על דבריו שם הודאה כלל, וכיון דבהילך נתחדש דחשיב כמאן דנקיט נחשב שהודאתו היא על חיוב שכבר נתקיים ואין ע"ז שם הודאה לחייב שבוועת מודה במקצת, ומה"ט נמי לגבי העוה חשיב ככופר הכל דכיון דגם בחלק שמודה לא חשיב הודאה לתביעת התובע, א"כ בכפירתו בשאר התביעה הוא כופר בכל תביעת התובע ויש בזה העוה כמו בכל כופר הכל.

והנה המחבר בסימן פ"ז (סעיף ג') כתב "אם נראה לדיין שהוא מערים לומר הילך לדחות שבוועת התורה מעליו, חייב לישבע שבוועת התורה, ומקורו בדברי הטור שהביא כן מדברי בעל התרומות בשם ר"י הלוי ור"ח, וכתב הבי"ד דהמקור לזה הוא מהא (שבוועת דף מ' ב') דאמר רב ענן אמר שמואל טענו חטים וקדם והודה לו בשעורים אם כמערים חייב ואם לאו פטור.

ודבריהם צריכים ביאור דהא לכאוי הסיבה שבטענו חטים וקדם והודה בשעורים אמרינן דאם כמערים חייב, היינו משום דבסתמא היכא דטענו חטים והודה בשעורים וחזר ותבעו שעורים, התביעה של השעורים נחשבת תביעה נפרדת מתביעת השעורים ולכן ההודאה בשעורים לא נחשב הודאה במקצת של תביעת החטים, ובמערים אמרינן דכיון דהתובע נתכוין לתבוע הכל כאחת לא מהני הודאת הנתבע שנעשית בהערמה לחלק את התביעה, וא"כ אין זה שייך כלל לגבי הילך דלפי מה שנתבאר טעם הפטור הוא משום דנחשב שהתביעה לא היתה על חלק זה, או דלא חשיב הודאה בחיוב או שההודאה אינה מחייבת.

ולכן נראה לבאר דגדר הפטור בהילך הוא דדנים את התביעה של החלק שהודה ואמר הילך והתביעה של החלק שכפר כבי' תביעות נפרדות וממילא הוה ככופר הכל באחד התביעות ומודה בכל התביעה השניה, דהא דבעלמא כשתובע בבת אחת כמה דברים נחשב הכל תביעה אחת וכשהודה בחלק מהתביעה נחשב מודה במקצת, אין זה רק מחמת שתבע הכל יחד בבי"ד אלא בגלל שבכל משך התביעה כל מה שתבע הוא אותו סוג תביעה, ולכן איכא מ"ד בטענו חטים ושעורים והודה באחד מהם

פרק כ"ב (ח) על כל דבר פשע על שור על חמור על ששה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר פי הוא זה עד האלהים בא דבר שניגם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו: וברש"י "ורבותינו ז"ל דרשו כי הוא זה, ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אלא אם כן הודה במקצת לומר כך וכך אני חייב לך, והמותר נגנב ממני".

בגמ' ב"מ דף ד,א איתא פלוגתא אמוראי בהודה במקצת ואמר הילך על מה שהודה, ולשיטת רב ששת דקיי"ל כותיה באומר הילך פטור משבועה, ובטעם הדבר נקט הקצוה"ח (פ"ז,ה) בדעת הרמב"ם דחיוב מודה במקצת ילפינן מכי הוא זה והתם צריכים ההודאה כדי לחייבו, ובאמר הילך כיון שנותן לו החוב מיד כבר אין צריכים להודאתו ובכה"ג אין חיוב שבוועת מודה במקצת, ולדבריו טעם הפטור משום דלא חשיבא ההודאה לחייבו.

ובתוס' (ד"ה וש"מ) כתבו דהא דבמודה במקצת ואמר הילך על מקצת הודאתו אינו נאמן במיגו שהיה מודה רק בחלק שאמר עליו הילך, היינו משום דכיון דהילך פטור הוה כמיגו דכופר הכל, [דלא מהני כיון שאין אדם מעיז פניו], ומבואר מזה דהא דהילך פטור אין זה משום דלא חשיב הודאה לחייב אלא בגלל שעי"ז חשיב ככופר הכל, והביאור בזה נראה כמו שכתב המאירי (ד"ה מנה) דהמון שהודה בו ואמר עליו הילך נחשב כאילו היה בידי התובע, וא"כ יוצא שכל טענתו היא רק במה שכפר והוה כופר הכל.

מיהו בתוס' הרא"ש (ד,ב ד"ה וש"מ) כתבו כהתוס' דהילך הוה ככופר הכל, ולכן אם הודה במקצת ואמר הילך על מקצת הודאתו אינו יכול להפטר במיגו שהיה מודה רק במה שאמר עליו הילך דהוה כמיגו דכופר הכל, ובדבריו מבואר (ד,א ד"ה הני) דטעם הפטור בהילך משום דהוה כמי שלא הודה שום דבר.

ונראה דס"ל להרא"ש דעיקר תביעת התובע אינה על המאורע המחייב אלא על זה שהנתבע עדיין עומד בחיובו, ולכן לא נחשב הודאה רק אם מודה שהחוב עדיין קיים והוא מחוייב לפרוע לו, אבל אם מודה שהיה חייב לו חוב זה אבל כבר קיים

משנת הישיבה

הדרך להשגת מתיקות בתורה ולהצלחה בלימוד - חלק א • נאמר במסע בארה"ב

השקיעות בתענוגים מונעת את השגת התורה

ושוכח, עד שניתנה לו במתנה, וביאר המהר"ל (חינוכי אגודת שם, ד"ה ואמר), שמכיון שהתורה היא דבר רוחני ממילא היא לא נכנסת לדבר גשמי, אלא שהקב"ה נתן לנו מתנה מיוחדת, שלמרות שאנחנו גשמיים התורה יכולה להיכנס בנו, ובתנאי שלא נהיה גשמיים יותר מדי, אבל אם הגשמיות מתחזקת אצל האדם התורה לא יכולה להתחבר בו.

אינני אומר חלילה שאסור לאכול ולהנות ולהתענג, אבל יש איזו רמה של ריבוי גשמיות, אם בתאות האכילה או בענייני קדושה, שמהוה סתירה להשגת התורה.

עוד מצאנו יסוד זה בפרשת יתרו, שמשם שלח את יתרו חותנו קודם מתן תורה, שילך לו אל ארצו. והסיבה ששלח אותו מבוארת בדברי חז"ל (פסיקתא דרב כהנא, פ"ט יב אות טו), 'אמר הקב"ה, בני השתעבדו בטיט ובלבנים, ויתרו ישב לו בשלווה בהשקט בארצו, ובא להיות בשמחה של תורה, הוא יהנה מהתורה? וביאר הרמח"ל, שמכיון שכלל ישראל הזדככו על ידי השיעבוד, התמעט בהם הכח הגשמי, ולכן היו יכולים לזכות לשמחת התורה, אבל יתרו שלא היה השתעבד במצרים ולא הוזכר לא וזה לתורה.

זו הנקודה הראשונה, מיעוט תענוג. אין הכוונה שתחילו להתענות, אבל יש איזו רמה של גשמיות ותאוות שיוצרים ומכירים שהיא מתנגדת לקנין התורה. וזו הסיבה הראשונה לכך שלפעמים אדם רוצה להתמיד בתורה ולא מצליח, בגלל ריבוי הגשמיות שסותרת לתורה.

לפעמים רואים בחור שנכנס לישיבה ומתחיל ללמוד היטב, ורוצה ללמוד ומתאמץ, ובכל זאת קשה לו, מכיון שאין לו יגעשמאקי בלימוד. יש אמנם בחורים שדוחפים את עצמם יותר ומצליחים, אבל יש גם בחורים שאין להם חשק, ומתייאשים מהלימוד. וצריך להבין מה הסיבה למצב הזה, הרי התורה בעצם משמחת, 'פיקודי ה' ישרים משמחי לב' (תהלים יט ט), ומדוע אם כן יש בחורים שאינם שמחים בלימוד התורה?

התשובה היא, שפיקודי ה' ישרים ונותנים שמחה רק למי שמבין בהם, כמו - להבדיל - לגבי מאכלים, שיש דברי מאכל שונים שרק מי שמבין בהם מכיר את טוב המאכל.

ומצאנו בחז"ל שלש נקודות, שעל ידם ניתן לזכות להצלחה בתורה, וחשוב מאד לדעת אותם, כדי לסלק את המפריעים ולזכות ליגעשמאקי בלימוד.

הנקודה הראשונה. חז"ל אומרים במסכת אבות (פ"ב מ"ב) 'התקן עצמך ללמוד תורה'. והיינו, שצריכים להתכוון ללימוד התורה. ואיך מתכווננים? מבאר רבינו יונה שם, 'יש בכלל התקן עצמך ללמוד תורה למעט התענוגים, כדי שילמוד תורה הרבה, כמו ששינונו כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, כי המרבה בעידונו לא תשכון בתוכו החכמה'.

ויסוד זה מצינו בדברי חז"ל שאומרים (נדרים לה). שבתחילה היה משה רבינו לומד תורה

חשבת דרכי נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת משפטים

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי ע"ה

כל המעלות העליונות מגיעות רק מכח השמירה והציפיה אליהן

התורה היא דין ומדוע היא נקראת "רחמנא"

כידוע, בלשון חז"ל נקראת התורה רחמנא. לכאורה, בפשטות, אין לזה מקום, התורה היתה צריכה להיקרא דין, וכפי שהיא נקראת בלשון התורה עצמה, כדאיתא במסכת שבת (פ"ח ע"א) שם דורשת הגמרא את הפסוק "משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה" על מנת תורה, ומפרש רש"י "דין, תורה". התורה נקראת דין, וכך מצינו בגמרא בע"ז (דף ד' ע"ב) "תורה דכתיב בה אמת דכתיב אמת קנה ואל תמכור אין הקדוש ברוך הוא עושה לפניו משורת הדין", התורה היא כולה דין. ועוד מצינו מפורש בגמרא בסוף מסכת מכות על הפסוק "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב", דתורה בנימטריה תרי"א, ואנכי ולא יהיה לך לא צוה לנו משה אלא מפי הגבורה שמענו, לא נאמר כאן בגמרא "אמר רחמנא" אלא "מפי הגבורה שמענו", וזה נראה יותר מתאים, אחר שהתורה דכתיב בה אמת, היא הדין בעצמו.

על אופן נתינת התורה, ידועים דברי הגמרא בשבת (פ"ח ע"ב) "ואמר רבי יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מה לילוד אשה בינינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפניו חמורה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנשי וגו'". מלאכי השרת כולם אמרו, היאך יתכן הדבר, איך יעלה על הדעת שהתורה תרד למטה, למקום שאפשר יהיה לזלזל בה, שאפשר יהיה שלא לקיימה ולא לשמור עליה, איך אפשר לשים את התורה במקום כזה. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה החזיר להן תשובה אמר לפניו רבונו של עולם מתיירא אני שמא ישרפוני הבבל שבפיהם אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה וכו' ומשה רבנו אכן השיב להם, אך כל תשובותיה היתה רק שהתורה לא שייכת למלאכים. כלום יצר הרע יש ביניכם, כלום למצרים ידרכתם, כלום לפרעה נשתעבדתם, התורה כמו שהיא כתובה לפנינו, לא שייכת אליכם. ולכאורה, הרי ודאי לא נתכוונו המלאכים אלא לעומק, לגובה, להשגה, ולכל המערכת הפנימית והחכמה הנפלאה הנשגבה והנוראה שיש בתורה. את כל זה הם ביקשו לעצמם ורצו שישאר למעלה, וצריך להבין מה היתה נקודת הניצחון, שנצטח משה רבינו ולהודו לו, מה הכריע פה את הכף.

יתר על כן, על אהה שעה, כאשר עלה משה רבנו לקבל תורה, לקבל את הלוחות, איתא בירושלמי (תענית כ"ג ע"א) "ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן, הלחות היו אורכן ששה טפחים ורחבן שלשה והיה משה תפיש בטפחיים והקב"ה בטפחיים וטפחיים ריוח באמצע, נזה היה תהליך שבו הלוחות היו צריכות לעבור מיד ליד, ובדיוק שמה שהע עשו ישראל את העגל כיון שעשו ישראל אותו מעשה ביקש הקב"ה לחוטפן מידו של משה וגברו ידו של משה וחטפן ממנו, הוא שהכתוב משבחו בסוף ואומר ולכל היד החזקה ייא שלמא על ידה דגברת עליה מינאי", גברה ידו של משה וחטפן ממנו, אלו דברים שאין לנו תפיסה בהם, ונבאר מעט לפי ערכנו.

התורה היא עצם החיים ולא תוספת מעלה

מה שכתוב כאן, וכך מבואר בדברי המהר"ל, הכח שבו משה רבינו מקבל את התורה - וכשמדברים על משה רבינו מדברים על ששים ריבוא כלל ישראל בגוף אחד, אחר שמה רבינו שקול כנגד כל כלל ישראל כולו, והיינו, כללות מקבלי התורה כולם נמצאים במשה רבינו והוא כל הצורה של מקבלי התורה של כלל ישראל - משה רבנו מקבל את התורה אחר שהיא צריך את התורה בשביל עצם הקיום. אצל המלאכים, התורה לא חסרה להם לעצם קיומם. כמובן, כל תוספת השגה היא תוספת עטרות, היא תוספת כתר, אבל זה הכל תוספות, אבל אצל משה רבינו, הרי שכלל ישראל אינו יכול בלי תורה. זה ההבדל, שבשילנו זאת לא תוספת, בלי זה חיינו אינם חיים.

באמת, הרי הדבר פשוט. אנחנו נמצאים בתוך חיים שנשארנו לנו מאותם חיים שבורא העולם ברא במעשה בראשית. זו שארית עלובה מאד שנשארה מכל מה שהיה מכוון בבריאה של צורת אדם שברא בורא העולם, ואי אפשר לקרוא לזה חיים. אלו כמה שנים עולבות של חיים, מלאי צער ומכאוב, מלאי פחד וחרדה. הדברים ידועים. כל מי שצורת החיים פה, נראית לו כמשהו שיכול להיקרא חיים, וכדאי להיות פה בשבילו ולחיות לשם כך, הרי שבפשטות הוא שייך לאותם שאסור לרחם עליהם, כפי שאומרים חז"ל במסכת ברכות (ל"ג ע"א) "וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו". ובודאי שמה שולבות של חיים, מלאי צער ומכאוב, מלאי פחד וחרדה. הדברים ידועים. אופן שהוא כדי להיות פה, וכדאי להיות את החיים האלה שחיים פה, בלי תורה, חלילה, אדם זה הוא באמת חסר דעה.

התורה שניתנה לנו, היא זאת, שנותנת טעם לחיים העלובים שאנו צריכים לחיות פה. התורה שהיא לנו "חיי עולם נטע בתוכנו" היא ה"מחיה מתים ברחמים רבים", כמאמר הגמרא בסוף מסכת כתובות (ק"א ע"ב) "כל המשמש באור תורה אור תורה מחייהו". הקב"ה נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו. זה הוא ה"רחמנא".

כוונת הדברים, התורה שניתנה לנו וחלה בנו, התורה שאנחנו חיים איתה, ובלעדיה חיינו אינם חיים, היא סוד ה"רחמים רבים". כי הנה, נגזרה עלינו גזירת מיתה, והחיים נלקחו מאיתנו, כמאמר הכתוב "ביום אכלך ממנו מות תמות", אותה גזירת מיתה היא שעשתה את חיינו לאינם חיים, וכפי שידוע כל אדם, אנחנו הולכים ומתים. כל רגע של חיים, מת, חולף והולך. החיים הם מה שחולף ועובר עלינו, וזה הוא המות עצמו. החיים שעוברים עלינו, הם כבר מתו ואינם, הם כבר לא נמצאים, אכן, רק התורה שחלה בנו, היא זאת שעושה את חיינו לחיים. האפשרות שלנו, אחרי גזירת מיתה, להתחבר לתורה, היא הסוד של מחיה מתים ברחמים רבים. התורה, מצד עצמה היא מכוון כולה דין. אבל האפשרות שאנחנו נוכל להיות מצורפים אליה, דבר זה עצמו הוא שיתוף מידת הרחמים, ונבאר מעט בדברים.

דברי הרמב"ן בעניין זכור ושומר

בלוחות השניים, בפרשת ואתחנן, נאמר "שומר את יום השבת לקדשו, כאשר צוך ה' אלקיך", וכתב הרמב"ן "התחיל לבאר להם שמור במקום זכור על דרך הפשט, ועל

דעת רבותינו בדבור אחד נאמרו, וביאר להם זה, כי הם כולם יודעים זכור והיינו, אף שלא היה זה הדור של מקבלי התורה, אך כולם שמעו זאת כדיבור שנאמרו בסני, אכן, כאשר משה רבינו חזר בסוף ארבעים שנה על הדיברות - והוא יודיע כי שמור נאמר עמו. וכן על דרך האמת בדבור אחד נאמרו, כי היה הקול בזכור ושומר וכו'". בהמשך כותב הרמב"ן "והנראה בעיני על דרך האמת בזה, גם בכל משנה תורה, כי משה ידבר לפני הגבורה, כמו שאמר והיה אם שמעו תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה ארצכם היום לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם, ונתתי מטר ארצכם בעתו, ואין משה הנותן מטר על פני הארץ, ולא הנותן עשב בשדה".

ביאור הדברים, בפרשת והיה אם שמעו לא נאמרה הקדמה, זו תחילת הפרשה, "ויהי אם שמעו תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום", הרי "ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש. ונתתי עשב בשדה ואלהיכם ושבחת". והללו משה רבינו אינו עושה זאת, הוא לא הנותן, והוא מדבר בשם עצמו. אלא, כך הם הדברים, כפי שחזרו על כך הרמב"ן מספר פעמים, דיבורו של משה רבינו בעצם הוא דיבור מפי הגבורה, וכפי שמצינו בגמרא במגילה (ל"א ע"ב) המבדילה בין קלות שבמשנה תורה והקלות של תורת משה, וקאמר התם "הללו משה מפי הגבורה אמרו, והללו משה מפי עצמו אמרו". היינו, את אלו של משנה תורה, משה רבינו אמר מפי עצמו. המשנה ברורה מביא בסיומן תכ"ח את דברי הגמרא, ומוסיף "מפי עצמו אמרו, ושכינה מדברת מתוך גרונו". כאשר משה רבינו מדבר מפי עצמו, השכינה מדברת מתוך גרונו.

יש דבר מעניין בה, שהרמב"ן לא התקשה בלשון "ויהי אם שמעו תשמעו אל מצותי, אשר אנכי מצוה אתכם", אלא רק מ"ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש", כי משה רבינו הוא לא הנותן. העובדה שמה רבנו אמר "מצותי, אשר אנכי מצוה אתכם" יכולה להתפרש גם לולא הכלל של הרמב"ן, אלו דברים כפשוטם. משה רבינו נקרא נותן התורה, והתורה נקראת על שמו, "תורה צוה לנו משה" והוא יכול להגיד "מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום". כל הקושיא היא רק מ"ונתתי וגו'". את השכר משה רבינו לא מחלק, וכאן אנחנו חייבים להגיע לכך שמה רבינו מדבר מפי הגבורה. הוא מדבר, כביכול, בלשון עצמו, אבל את כל מה שהוא מדבר בלשון עצמו, הוא מדבר בשם בורא העולם.

ומסיים הרמב"ן "אבל דיבור התורה בזכור, ובמשנה תורה בשומר, ולכן יאמר משה בכל מקום במשנה תורה ה' אלקיך, ובתורה, יזכיר שם המיוחד בלבד, זולתי בעשרת הדברות, כמו שאמר בוידבר אלקים, הבהן זה".

פירוש הדברים, זכור נקרא הגילוי של הדבר בעצמו. כאשר זוכרים ומזכירים, ומעלים מהשורש את הדברים, אז הדיבור עצמו עולה ומתגלה. זה נקרא זכור, ופירוש המילה שמור הוא, שאחרי שמתגלה אותו דיבור הוא צריך לחול, הוא צריך להצטרף להיות נקלט ונתפס. זה נקרא שמור. וכך, זכור ושומר, זכור זהו הגילוי של הדיבור בעצמו, שורש הדיבור, כמו כל זכרון שתמיד חוזר לשורש הדברים ומגלה אותם מחדש, אבל הדיבור הזה, אותו שורש דברים, צריך מקום חלום. הוא צריך לחול על משהו ולהיקלט. זהו שמור.

עניין השומר - היותו מכוון לעניין השמירה

דוגמא לדבר נלמד מפרשת השבוע. ונקדים לבאר מעט בפרשת שומרים. שומר חינוס, בעצם אינו נקרא שומר. הוא צריך רק לא לפשוע, דהיינו לא להסיח דעת, לא להסתלק מהפיקדון ולהשאירו בלי שמירה, בלי שימת לב, אבל הוא לא חייב לעשות שום פעולה נוספת של שמירה מיוחדת. ואף כאשר הוא פושע, לדעת הרבה ראשונים וכך על דברי הרמב"ם, הוא לא חייב מהלכות שומרים אלא מדיני מדין, כי מכיון שהוא קיבל עליו לשמור ולא שמר, כשהדבר ניוק הוא נחשב מדין בידים על הדבר הזה. באופן, שחיובי שומר חינוס, אינם חיובים מדין שומר.

אכן, שומר שכר המקבל שכר על השמירה, הוא חייב כשומר. על זה הוא קיבל שכר, שכרו אותו כדי להיות שומר, והוא התחייב בדניי שמירה. לכן הוא חייב כמו ששומר חייב, לא רק בפשיעה אלא גם בבגידה ואבירה, כי הוא חייב על עצם אף השמירה. והיינו, הוא חייב לשמור, ואם הוא לא שומר, אז הוא אחראי.

ישנו מושג דיניי שומרים הנקרא "שומר כבעלים". הבנת העניין היא, כי עצם הפירוש של המושג "שומר" הוא באחריות שהוא נוטל, וכשם שכאשר הבעלים מפסיד ההפסד הוא כולו שלו, כך השומר שקיבל על עצמו לשמור את החפץ, קיבל על עצמו להיכנס תחת הבעלים, וכלשון המשנה (ב"ק פ"ד מ"ט) "נכנסו תחת הבעלים". והיינו, שההפסד של הדבר הזה הוא הפסד שלו. זה הדין שמצינו בב"מ (צ"ט ע"א) שתיקנו משיכה בשומרים. השומר אינו קונה את הפקדון אבל הוא לוקח אותו לרשותו, וכשזה נמצא ברשותו, האחזיות אומרת שההפסד של הדבר הזה הוא הפסדו שלו, אחר שהוא נכנס תחת הבעלים, ויתרה מזו מצינו בדין שואל, שהוא אחד מארבעת השומרים, שאחר שכל הנאה שלו הוא חייב כבעלים גמור [חוץ מדינים מיוחדים שהם גזירת הכתוב] כי אחר שהשימוש הוא כולו שלו, כלשון הגמרא (ב"מ צ"ד ע"ב) שואל כל הנאה שלו, לכן הוא נכנס תחת הבעלים לגמרי, וכל הפסד, אף אם יהיה באונס, זה הפסד שלו, זה מושג אחד של שומר.

עוד מצינו מושג של שומר, דוגמת "ואבינו שמר את הדבר", (בראשית ל"ז י"א), ומפרש רש"י "היה ממתין ומצפה מתי יבא", והנה, אחר שעניין השמירה משותף לשני דברים אלו, מה הגדר המשותף שבשניהם, מדוע בשניהם שייך שם שומר. ביאור הדבר, לא כל השומר שקיבל על עצמו לשמור את החפץ, קיבל על עצמו לב שהדבר ישמר. זה חיובו של שומר. שומר חייב להיות חרד על הדבר. הוא צריך לשמור ולא להסיח דעת, וכפי שמצינו בתרומה וקדשים, הדברים שנאמר עליהם משמרת תרומות, שהם נפסלים בהיסח הדעת, וכשמשיהו מסיח דעתו מהדברים האלה הם נפסלים. כי הם לא שומרים. השמירה מחייבת שימת לב, להיות מכוון לדבר הזה. זה הצד המשותף, שבין שומר ל"ואבינו שמר את הדבר", גם אבינו היה מכוון לקראת הקיום של הדבר הזה. "ואבינו שמר את הדבר", פירוש, מצפה לראות איך יפול דבר, איך זה יתקיים, ו"שמר" היינו עם כל הלכות שמירה, בלי היסח הדעת. להיות

מכוון לגמרי לדבר מסוים, לראות שהוא יתקיים ויתגלה, זה נקרא לשמור, וזהו השמירה.

כך מתפרש גם הפסוק במשלי (ד' כ"ג) "מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים", נתבע מאיתנו לא להסיח דעת, אסור להפיק את הלב, להסיח דעת ממנו ולא לשמור עליו, ולתת לו להיות לבד. הכוונה ב"מכל משמר" היא, כי ישנם הרבה דיני משמור בתורה, וכמה דיני שמירה, וכאן צריך לשמור מכל משמר. יותר מכל משמר אחר נצור לבך, כי ממנו תוצאות חיים.

הדברים חלים בנו רק בכח "שמור"

עתה נבאר את דברי הרמב"ן "אבל דיבור התורה בזכור, ובמשנה תורה בשמור". משנה תורה, זה אותו חלק תורה שממנו החלות של התורה במקבלים. כל התורה כולה היא בזכור, כל התורה כולה היא התורה שניתנה, היא שורש הדברים ומקורם, היא הדברים עצמם, אבל הדברים עצמם כמו שהם בשרשם, הם רחוקים מאיתנו. הכוונה בשמור היא שהאופן הדברים נמצאים איתנו וחלים בנו, חלים עלינו. כל המשנה תורה כתוב שמור את יום השבת לקדשו, היינו, זה האופן כיצד אותה השבת, שהיא הזכור של הדיבור של מתן תורה, חלה בנו. איך היא נמצאת איתנו, חלה עלינו, ומצטרפת אלינו. השבת מצטרפת אלינו רק באופן אחד, רק על ידי שמור. שמור היינו להיות מכוון לקלוט, ולקבל, ולהשיג את הדבר, כשאנחנו מכוונים את עצמנו, כדיני שומר, המכוון לדבר הזה בלי להסיח דעת, הדעת מכוונת כל הזמן לקראת הדבר הזה, כך, באופן כזה, השבת חלה בנו.

כתוב בראשון בדברי הרמב"ן "שכל דברי התורה הם תמיד בזכור, אבל הקליטה של דברי תורה, האופן היקר דברי התורה חלים בנו, מתיישבים אצלנו, ונמצאים איתנו, זה מכח משנה תורה." אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל, ואז, "הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר", זה משנה תורה. הכוונה במשנה תורה, שאותה תורה עצמה, חלה בנו. אותה תורה שהיא כולה זכור, כולה הדברים בעצמם, המקור והשורש של הדברים, התורה הזאת חלה בנו על ידי משנה תורה.

ידוע מדברי רבותינו, המהר"ל חזון על כך פעמים רבות, ששורש תורה שבעל פה הוא בספר דברים. ענין תורה שבעל פה, זאת חלות התורה במקבלים, וכאן כתוב הסוד של חלות התורה במקבלים, זה חל מכח "שמור", שענין ה"שמור" הוא להיות מכוון לקראת קיומם של הדברים האלה. כאשר אני מכוון את עצמי אליהם, מחכה ומייחל להם, ומצפה שהם יתקיימו בי, זה הוא השמור, שעל ידו הזכור חל בנו.

ידוע המדרש בבראשית רבה (פרשה י"א פסקה ח') שהשבת, כביכול, באה בטענה לבורא העולם, ואמרה, לכל הבריאה כולה, היינו לכל הימים כולם, נתת בני זוג. כל אחד מצטרף למשנהו, כל יום ויום מצטרף ליום שבא אחריו ויחד הם מצטרפים ומהווים יחידה אחת, ולי, כך אומרת השבת, לא נתת בן זוג. הכוונה בזה, אין לי על מי לחול כאן בעולם הזה. אני נמצאת בבריאה, ואין לי על מי לחול.

הבנת הדברים היא על פי דברי השכר אפיקורסין (ל' ע"ב) "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא", כל החל העולם כולו, כל דבר טוב שיש בעולם, אף כאשר נצרף יחד את כל הטוב שבכל העולם כולו ובכל הזמנים כולם, אינו מספיק ואין בו די כדי לשלם שכר של מצוה אחת. אפילו שכר מצוה אחת בהאי עלמא ליכא. כלומר, הדבר הזה אינו מצמצם בתוך המסגרת של העולם הזה, זה לא נמצא פה. בהאי עלמא ליכא.

כך צריך להבין את טענת השבת. השבת, כל ענינה זה הי"מעין עולם הבא", וכדברי רש"י (בראשית ב' ב') "מה היה העולם חסר, מנוחה, כמות שבת באת מנוחה". העולם היה חסר מנוחה, היינו, גילוי כלשהו, מעין, של עולם השכר, צריך להתגלות פה, בעולם הזה "באה שבת באה מנוחה". אכן, השבת באה בטענה, ואמרה אין לי על מה לחול. אין אמצע ואחיה פה בעולם הזה אם אין לי בן זוג. אין לי בן זוג, הכוונה בזה אין לי בית. וכך, היא טענה, אין לי בית ואין לי איפה להיות, אין לי אל מה להצטרף פה בעולם הזה. על כך אומרים חז"ל, "אמר לה הקב"ה כנסת ישראל יהיה בן זוגך" ויש גי' יוסא תוא בת וזוגך, כנסת ישראל היא תהיה הבית של השבת. למדנו שהשבת נמצאת בעולם, אבל אין לה מקום פה בעולם, אכן השבת נמצאת בכלל ישראל, זה ביתה.

והנה, חז"ל מגלים לנו "זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו", דיבור אחד, מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע, מה פירוש מילים אלו, זכור ושמור בדיבור אחד. פירוש הדבר הוא, כי לכל דיבור לעולם יש לו שני צדדים. בכל דיבור ודיבור יש את המדבר ויש את השומע. בלי שומע אין דיבור, כמו שבלי מדבר אין דיבור. הדיבור חל ומתגלה ונהיה דיבור על ידי השומע ועל ידי המדבר. זהו כפי הנראה הסוד של שומע כעונה, היינו, השומע עושה את הדיבור לדיבור כמו שהמדבר עושה את הדיבור לדיבור. אילו היה מדברים והדיבור לא היה נשמע בכלל אז זה לא היה דיבור. הדיבור הוא משני הדברים גם יחד. הדיבור הוא הדיבור המדובר, והחלות, התפסה, התפסה אצל השומע. ושניהם יחד עושים את הדיבור לדיבור.

"זכור ושמור בדיבור אחד", הפירוש הוא, הזכור לא נתפס בלי שמור, והשמור כשעצמו הוא חסר משמעות אחר שכל עצמו זה הקליטה של הזכור. זה נקרא בדיבור אחד. דיבור אחד זה הדיבור שזכור נשמע. זה זכור ושמור. כתוב בזה ברמב"ן, והוה חידוש, שכל התורה כולה מדברת את הדיבורים עצמם, ומשנה תורה זאת הכפלה, זאת חזרה עוד פעם, והכוונה בזה, שאותו דיבור גם דובר וגם נשמע, הוא גם נקלט, זה הגמיר של הדיבור, זה מה שמסיים ועושה את הדיבור לדיבור. התנאי שכתוב פה הוא, שהאופן איך כל התורה כולה נתפסת, הוא בכך שהתורה כולה חלה ונתפסת בשמור. התורה מדברת זכור ונקלטת שמור, וזה בדיבור אחד.

השבת, היא נאמרה זכור, אבל חלה שמור. הרמב"ן מרמז את זה ואומר, שכן השבת חלה בנו כמו שהתורה חלה בנו. על ידי "משנה תורה" התורה נקלטת ונתפסה וחלה בנו, זה סוד שמור. שמור, פירושו כאמור, להיות מכוון לקיומו של הדבר הזה, עם כל הגדרים של שמירה בלי היסח הדעת, זה נקרא שמור. רק באופן כזה הדברים נקלטים, אין שום דרך לקלוט דברים שהם גבוהים מאיתנו, הרבה הרבה מעבר לנו. זכור זה גילוי שורש הדבר, ושמור זה קיום הדבר אצלנו. אבל התנאי הוא שמור, היינו וזה להסיח דעת, ולהיות מכוון כולי לגמרי לקיום הדבר הזה, "ואביו שמר את הדבר" כך עלינו להבין את כל הדינים שנאמרו איך להתכוון לשבת, באיזה אופן לקבל שבת, וכלשון הרמב"ם הידועה בהלכות שבת (פ"ל ה"ב) "ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך".

רק בכח הציפיה ניתן להשיג מעלה עליונה

והנה, דבר זה הוא כלל גדול בכל דבר שהו גבוה מאיתנו והוא מעבר למערכת הטבעית הרגילה שאנחנו חיים בה, בכל דבר שהוא שורש, שהוא מחשבה תחילה, הכלל הוא, שלעולם זה לא יגיע לסוף מעשה, לעולם לא יגיע אלינו הדבר, אם אנחנו לא נחכה לו ולא נבקש אותו. הדבר לא יהיה אלא רק כאשר יראו אותנו עד כמה אנחנו חסרים את הדבר הזה, או אז יתעוררו רחמים, ורק באופן כזה זה ינתן לנו. האופן הזה אמור על התורה, על השבת, על הגאולה, על כל הדברים האלה שצריכים לבוא מלמעלה, לחול עלינו מגבוה, והם לא נמצאים איתנו באופן טבעי. כל הדברים האלה

הם מחוצה לנו, מעבר לנו, והם לעולם לא יצטרפו אלינו ולא יחולו בנו להיות איתנו, אלא רק על ידי הקיום של שמור. כל זכור, שהוא המקור העליון הגבוה יותר של הדברים - התורה כולה בזכור, השבת בזכור - כל זה חל רק על ידי שמור.

איתא בשבת (ל"א ע"א) שכשמכניסים אדם לדין שואלים אותו צפית לישועה. שאלה זו ששואלים אדם ציפית לישועה אינה שאלה בעלמא, על קיום איזה דין חשוב ככל ששאלה, אלא זו שאלה שהיא עיקר. לא אפשר לתת לעלם, רק לפי הכלים שהוא פותח. אי אפשר להעניק לאדם יותר ממה שהוא מצפה. אדם, שהרצון שלו מוגבל ודי לו במעט, אינו יכול לקבל, אין אפשרות להשיג השגות יותר גבוהות בלי לצפות להן, בלי לחכות לזה, בלי להיות חסר אותן. כשאדם די לו במעט, והוא אינו צריך יותר וטוב לו גם כך, אדם כזה שלא מצפה לישועה, הרי שהישועה שתגיע אליו תהיה לפי הכלים שלו, ואם הכלים שונים וקטנים, אם הרצון הוא מועט, והיינו שכוחות הקבלה המכוונים לקראת הדבר הזה הם קטנים ומעטים, אז הוא לא יכול לקבל יותר מזה. בשום פנים ואופן אין אפשרות להשיג יותר ממידת הכלים.

כתוב בתהילים (ס"ג ב' ג') "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים. בן בקודש חזיתך לראות עון וכבודך". "כן" הכוונה היא בדיוק כפי המידה הזאת. עד כמה שהנפש היתה צמאה, ועד כמה שהבשר היה כמה, עד כמה שהיה רצון וביקוש, בן בקודש חזיתך. בדיוק כך. "יהי הסוד ה' עלינו כאשר חילנו לך", אי אפשר יותר מזה. לעולם לא נקבל יותר ממה שחילנו, ואין לזה על מה לחול. כל דבר שבא מלמעלה צריך בן זוג. צריך שיהיה לו על מה לחול. כל זכור צריך שמור שהוא יוכל לחול עליו. יהיה לי משהו מהדבר הזה רק עד כמה שקיומו הוא בנפשי.

כנות הרמב"ן "אבל דיבור התורה בזכור ובמשנה תורה בשמור", לבאר ששכאשר משה רבינו מדבר במשנה תורה, אז הוא מדבר בדברים שהם כבר דבריו שלו, דבריו של עצמו. הדברים נעשו הדברים שלו, משה מפי עצמו אמרן. כל דברי התורה כולם הם בזכור, כל דברי התורה כולם הם נאמרו מלמעלה, מהמקור, אולם משנה תורה, משה מפי עצמו אמרן, הם נעשו דברים שלו. אכן, הדברים הצטרפו אליו ונעשו דברים שלו, רק עד כמה שהדברים האלה הצטרפו לעצם חייו. עד כמה שהם חיים, ורק כאשר זה מגיע עד כדי כך אז הדברים יהיו דברים שלו. ואילו שהדברים הם לא שלו הרי שאין זכור בלי שמור. הם נאמרו בדיבור אחד. עד כמה שיש שמור כך יש חיבור לזכור. כך זה בתורה, כך זה בשבת, וכך זה בצפייה לישועה. כל מי שאינו מצפה, כל מי לא שומר את הדבר ולא מכוון לזה, חלילה, זה לא יחול עליו.

מידת הרחמים חלה רק אם "אין העולם מתקיים"

רבינו בחיי מוסיף על דברי הרמב"ן שבאופן כללי התורה תמיד מדברת בזכור, ובמשנה תורה הדיבורים כולם בשמור. כאן נמצא החיבור והשיתוף של מידת הרחמים למידת הדין, אותו שיתוף, שבלעדיו העולם לא יכול להיות קיים.

באותה ההכרעה, דאיתא בירושלמי, שגברו ידיו של משה, על מה שנהיה צריך להיראות מצד מידת הדין שמשו רבינו לא יקבל את התורה, לכאורה אין מנצחים, כביכול, את בורא העולם, איך אפשר להתגבר, איך אפשר שבורא העולם אינו רוצה לתת ומשה רבינו לוקח, מה פשר הדברים. אכן, כאן כתוב הסוד של "ראה שאין העולם מתקיים עמד ושיתף עימו מידת הרחמים". כשעומד כאן משהו, שמבחינתו שלו, הוא אינו יכול להמשיך להתקיים, ואם נדון אותו במידת הדין הוא לא יוכל להמשיך להתקיים, כאן חלה מידת הרחמים. כביכול, בורא העולם עלה בדעתו לבטור את העולם במידת הדין, אבל ראה שאין העולם מתקיים, וכאן מידת הרחמים ניצחה. וכך, עד כמה שנראה כאן אין העולם מתקיים או מידת הרחמים מנצחת, אך לזה צריך באמת יהיה מצב איום ונורא שאכן אין העולם מתקיים. מידת הרחמים חלה באדם שכל חייו מכוונים לדבר, זה סוד ה"שמור" האמיתי, שמור בלי היסח הדעת, שעושה את כל עצמו של האדם מכוון לדבר הזה, וכשהאדם כולו מכוון רק לזה, הרי שאם הדבר הזה לא ינתן לו, הוא בחינת אין העולם מתקיים. ואז חלה ומנצחת מידת הרחמים.

לתורה זוכה רק מי שמידת הרחמים מחייבת לתת לו את התורה, כי בלעדיו חייו אינם חיים. ולכן זוכה רק מי שמקיים שמור. חלואות הגדולה, יזכה מי שמצפה לישועה, זאת הצורה וזהו האופן איך הדברים חלים. חלואות הדברים בפועל היא על ידי מידת הרחמים, כך אף מצונו שהמהר"ל מגלה כי הרחם נקראת רחם משום שהרחם נושאת בתוכה את העתיד. הרחמים נושאים בתוכם את העתיד כי המשך קיום זה רק מכח רחמים, ובלי רחמים אין המשך. המקור לא ממשית הלאה, המחשבה תחילה לא מגיעה לסוף מעשה בלי מידת הרחמים. וכך, זכור, ואם המחשבה תחילה, ושמור, זה הסוף מעשה. בצירוף הזה, זכור ושמור בדיבור אחד, כך הדברים משתלשלים ויורדים, מגיעים מתחילת המחשבה עד לסוף מעשה. כך הדברים מגיעים עד אלינו.

כל מה שנמצא פה בעולם בדרך הטבע, כל מה שיש לו בני זוג בעולם הזה, שם הדברים כבר נמצאים, וכפי שהם נמצאים בדרך הטבע. אבל הדברים האלה שלא נמצאים בדרך הטבע וצריכים לחול ולהתגלות על העולם הזה באופן מיוחד, הם בסוד זכור ושמור, והם מחייבים את השמור האמיתי, שרק על ידי הדברים האלה מתגלים. בלי להיות מכוון לזה לגמרי, בהחלט, הדברים לא ישייכא אלינו, הם לא יחולו בנו ולא יתגלו עלינו. אם אנחנו לא מכוונים אליהם, אז הם לא מכוונים אלינו.

בפיוט שאומרים כל ישראל בקבלת שבת, לכה דודי לקראת כלה, שהוא עניין כנסת ישראל יהיה בן זוגך, רק חלק קטן ממנו מדבר על שבת. ו"מקדש מלך עיר מלוכה", עד "מיין ושמאל תפרוצי" מדבר הפייטן על בנין הבית, על ביאת הגואל, עניינים אחרים שאין להם קשר לנושא של שבת. לכאורה, הרי זה פיוט של קבלת שבת, מה לזה ול"התעוררי התעוררי כי בא אורך קומי עורי וגו'" המדבר על מלך המשיח ולשאר העניינים המוזכרים שם, הרי כל דבר שייך לשבת ומה מייחד עניינים אלו, במה הם מתייחסים לשבת. אכן, הסוד הוא אחד. הסוד הוא ציפית לישועה. אנחנו מקבלים את השבת עם אותם כלים שאנחנו מחכים לביאת המשיח, ואם לאו אינו מחכים הרי שגם לזה איננו מחכים, אלו הם הכלים של הציפיה לישועה, שעמם בלבד אנו יכולים להשיג את השמור של שבת.

הקטנות, קטנות המח, קטנות הדעת, קטנות הרצון, וקטנות ההשגה, כל הצמצום הזה אינו מאפשר לנו להשיג שום דבר. לעולם לא יגיע לשום זכור שיהיה מעבר למידות של השמור שלנו. הם שניהם נאמרו בדיבור אחד, וכמדת זה כך מידת זה. תמיד אנו צריכים לזכור שבאנו ממצאיות אחרת. ירדנו הנה. צריך לזכור שאנחנו מסכנים פה בצורה נוראה ואיומה. לזכור, שאנחנו מעוררי רחמים. אנחנו יצורים שפגלנו נפגבה שהוא הרבה הרבה מעבר להשגה שלנו. ואנחנו ירדנו, ושכחנו את זה. והגענו לשפל. כל מי ששייג, יתפוס, ויבין עד היכן הדברים מגיעים, עד כמה הוא ראוי לרחמים, אז יש סיכוי, שהוא יזכה לשמור משהו מה"אמר רחמנא".

אנו צריכים לזכור זאת בכל יום ובכל עת. זאת השאלה הגדולה שנשאלת, אם אנחנו לא מחכים לשום דבר, איך אנחנו נשיג את זה. איך זה יבוא, על מה זה יחול. אותן מעלות עליונות עומדות לפני בורא העולם ואומרות, אין לי בן זוג, ועל מה אוכל לחול, אנחנו צריכים להיות אלו הראויים לכך, שכביכול בורא העולם יענה להן, כנסת ישראל יהיה בן זוגך.

ועד ליל שבת

דברי מזכר והשקפה על פרק קנין תורה
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

ה'אדם' שנהפך ל'חכמה' - אין גבול להשגתו

המיוחד שהקב"ה מגלה סתריו לבני אדם - לא היתה שום אפשרות לקרוץ חומר לעסוק בדברי תורה.

במסכת יומא (כ', ב' ול"ט, ב') אומרת הגמרא, שכשהיה הכהן הגדול אומר את השם המפורש ביום הכיפורים היה נשמע קולו עד יריחו. ובתוס' בסוף מסכת סוטה (מ', ב') הביאו את דברי הירושלמי ביומא שם (פ"ג ה"ז), שלאחר שהיו השומעים שומעים את השם הוא היה משתכח מהם. ולכאורה יש לשאול, דלא לכתוב רחמנא לא וא"ו ולא ה"א... אם בלאו הכי אין לשומעים לדעת את השם, מפני מה צריך הכהן הגדול להכריז בקול גדול כל כך שישמעו כל העם, ומיד לאחר מכן ייעשה נס גדול כל כך להשכיחו מכולם. שמלכתחילה לא ישמעו אותו בקול גדול, וכך לא יצטרך הנס להעשות.

אך פשוט, שמה שהשם נתעלם מכל השומעים לא היה זה משום נס. אם היה זה נס - אין הכי נמי, ומוטב אילו לא היו שומעים מלכתחילה. השם המפורש כולו רחוני, ואדם בעל מציאות גשמית לא יכול להכילו. כשם שחומר לא יכול להבין מה הם שתיים ועוד שתיים, כך להבדיל אין יכולת לאדם לקלוט מהו שם המפורש. לכן, אף שהגיית ה' נשמעה עד יריחו, אף אחד לא הצליח לזכור את השם, ותוך כדי דיבור הוא יצא כלעומת שבא. לא היה כאן נס, כי אם מציאות פשוטה.

הוא הדין שהיה אמור להיות ביחס לכל דרכיו של הבורא ית'. יש כאן מציאות רוחניות טהורה שעומדת לנגד אדם חומרי ילוד אשה, ומה לו ולה. איזו זכות יש לו להתערב בה ואיזה כח יהיה לו להבין אותה. וכאמור, גם החלק הנגלה שבתורה כולו רחוני, אבל לגבי התחדש החידוש המופלא שהקב"ה נתן לבני אדם את הדרך להתנהג על פי חוקי התורה, ויכל תלמיד חכם שיושב וקורא ושונה - הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו' (תנ"ד"א פרק י"ח), אולם החלק הנסתר - מה הוא שייך לבן אנוש.

אף על פי כן מחדשת המשנה, ש'כל העוסק בתורה לשמה - מגלין לו רזי תורה'. והא כיצד? הביאור הוא כפי שנתבאר לעיל בארוכה, ש'העוסק בתורה לשמה' אינו נשאר כבר אדם לעצמו. הוא נהפך למציאות חדשה של תורה, והוא והתורה חד הם. אי לכך 'מגלין לו רזי תורה'. אמנם גם לו אין כח לגלות לבד את מסתרי התורה, אולם משמים מגלים לו את הכל, משום שהוא היא התורה והתורה היא הוא, וכאשר מדובר בתורה בעצמה - אין סוף עד היכן היא יכולה להגיע. וכאמור, כל זה דוקא במי שעוסק בתורה 'לשמה', אך כל מי שלא זכה לעלות עד הנה, הגם שהוא עוסק בתורה, עדיין אין לו זכות להתקרב לפנים ממחיצתו.

החילוק בין 'בור' ל'באר' - הנביעה העצמית של האדם, שרק היא נקראת 'חיים': על גבי הדרגה הראשונה של 'מגלין לו רזי תורה' מוסיפה המשנה את המדרגות הבאות: 'ונעשה כמעייין המתגבר וכנהר שאינו פוסק'. משום שכאמור, הלשון היא 'מגלין לו רזי תורה'. לא שהוא מגלה מעצמו, אלא משמים פותחים לו את הדלת ומכניסים אותו פנימה. גם אחרי שהוא זכה לעסוק בתורה לשמה, עדיין הוא יכול לעמוד מבחוץ, כשלפניו יש דלת פתוחה... אין זה מחייב שהוא עצמו נמצא בתוך הפרדס ויכול לשוטט כאוות נפשו בכל חדרי החדרים שיש לו להקב"ה בתורתו. הוא רואה, הוא שומע והוא מבין, אך סוף סוף זה נמצא למעלה ממנו, והוא עודנו עומד על הארץ.

מטעם זה, גם אחרי שמתגלין לפני האדם רזי התורה, יש עוד מקום שאילו ניתן להפעיל - 'מעייין המתגבר ונהר שאינו פוסק'. לא שהאדם עומד מבחוץ, ומשמים מגלים לו את מה שמגלים לו, אלא שהוא מחובר אל התורה בצורה כזו שהיא מביאה את עצמה לפניו, והוא מונח בתוכה עד בלי גבול ובלי שום מעצור, כנביעה המתגברת שאינה פוסקת.

זאת היא פשטות הדברים, אך יש כאן תוספת עומק, שרמוזה במילים 'מעייין המתגבר'. שהנה, מעלת 'מעייין המתגבר' מובאת כבר לעיל במסכת אבות (ב', ח') על רבי אלעזר בן ערך, שמידתו היתה 'מעייין המתגבר', ושם בראשונים ביארו דהיינו 'חריף ומפולפל ובעל סברא', וברמב"ם בפירושו כתב ששייב את רבי אלעזר "בטוב השכל וההבנה המעולה, והיות כל ענין קשה קל אצלו, ותבונתו מוסיפה על הענין".

ומה משמעות הדברים, מצינו בזה לשון מופלאה לרבינו בעל הקצות החושן,

'ומגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעייין המתגבר וכנהר שאינו פוסק' (משנה א').

'העוסק בתורה לשמה - מגלין לו רזי תורה':

שלוש דרגות מנויות כאן במשנה: 'ומגלין לו רזי תורה', ונעשה כמעייין המתגבר, 'וכנהר שאינו פוסק' (ויש שגרסו בהיפוך, ונעשה כנהר המתגבר וכמעייין שאינו פוסק), ועלינו להבין מה הן שלושת המדרגות אלו ומה משמעותן.

המדרגה הראשונה היא 'ומגלין לו רזי תורה'. ומבואר לנו בזה, שכדי להגיע למדרגה כזו של השגת פנימיות סתרי התורה, מוכרחים להיות עוסק בתורה בדרגה של 'כל העוסק בתורה לשמה', וכל מי שלא זכה להגיע למדרגת ה'לשמה' אינו יכול להשיג רזין דאורייתא.

ומדוע 'רזי תורה' שייכים דוקא אל ה'לשמה'? ביאור הדברים נעוץ בחילוק בין החלק הנגלה לבין החלק הנסתר שבתורה. אין חילוק ביניהם דוקא בקושי הדברים או במידת מורכבותם. יתכן שחלק הנסתר יהיה קל יותר מחלק הנגלה, ומאידך גם בחלק הנגלה יכול להיות עומק לפנים מעומק עד אין חקר, ואף הוא יהיה מכוסה מבני אדם.

אולם בחז"ל מצינו שדוקא לגבי החלק הנסתר שבתורה אמרין שלא כל הרוצה ליטול את ה' יטול, ואין כולם רשאים לקרב אל הקודש. והיינו משום שיש חילוק בין הנגלה אל הנסתר במידת הפנימיות של הדבר. החלק הנגלה הוא ענין מלבוש חיצוני. לא שיש חיצוניות בתורה חלילה, אלא שהחלק הנגלה הוא 'נגלה' כפשוטו - הוא נראה מבחוץ לעין הרואה, והדרך להבין הוא לפי מה שמתגלה לעיניו. מדובר על ההלכות שנמסרו בסיני לכל איש ישראל, כל תרי"ג המצוות על כל פרטיהן ודקדוקיהן, וכל אחד מחייב לדעת את הכל כדי לדעת את המעשה אשר יעשה.

ממילא, כל כמה שהחלק הנגלה נמסר לנו בתורת הכרח, שבלעדיו לא נוכל למצוא ידינו ורגלינו כיצד להתהלך עלי אדמות, מוכרח להיות שאין מי שלא יוכל להשיג את כל החלק הנגלה שבתורה. כולנו אמרנו בסיני 'נעשה ונשמע', ואחרי שמסר לנו הקב"ה את התורה - בודאי שהוא מסר לנו גם את הכח ללמוד וללמד, לשמור ולעשות, ככל משפטיו וחוקותיו.

מה שאין כן החלק הנסתר שבתורה, לכאורה הוא אינו קשור אלינו אליבא דעובדא. הוא נוגע בעיקר כלפי מעלה, כיצד הקב"ה מנהיג את הבריאה, מה השורשים שדרכם מושגת העולם, ומה הם דרכיו של מקום. ואם כן, אף ש'הארץ נתן לבני אדם', כאן מדובר על 'השמים שמים לה', ומאיזו סיבה תהיה יכולת ליצור נוצר להשיג את מה שלא שייך אליו.

משל למה הדבר דומה, בתורת דוגמא בעלמא לשבר את האוזן, לכל בית בישראל... כל בית מורכב מהורים וילדים. יש את מה שההורים יודעים ויש את מה שהילדים יודעים. את מה בעיקר הילדים צריכים לדעת? איך מתנהגים בבית, מה צריכים לעשות ואיך צריכים לדבר. אבל את מה הם לא אמורים לדעת? את שורש ההנהגה של ההורים. הם יודעים מה ההורים עושים ומה הם מורים להם, אבל למה ההורים מתנהגים כך ולא אחרת, ולמה הם החליטו כך והחליטו אחרת - כל אלו הם דברים שלא שייכים אל הילדים. עצם זה שההורים הם 'הורים', מחייב שהילדים לא יהיו ברמת הידיעה של ההורים...

על אחת כמה וכמה אף אלפי פעמים של מידת קל וחומר, כאשר במה אנן קיימין, בבוא כל עולמים שברא את כל הבריאה כולה. סודות הבריאה הם דברים שלא אמורים להיות שייכים אלינו. לא רק שאין לנו את הכח להשיג אותן, אלא מהיכי תיתי שנוכל להתערב ולדעת אותן. גם אם נלמד ונרצה ללמוד לא נוכל להשיג אפילו קצה קצותן. עליונים למעלה ותחתונים למטה, ועל כל פעול יש לדעת מה למעלה ממנו.

לא זו בלבד, אלא שכאן מדובר על החמדה הגנוזה שמוסרת בבית גנזיו של הקב"ה. בשלמא את החלק הנגלה הוריד הקב"ה מן השמים בכדי לצרף בו את הבריות, אבל לענין החלק הנסתר - איזה כח יהיה לבן אדם לעסוק בו? הרי שום חלק שבתורה לא יכול להתקבל אצל האדם אלמלי הקב"ה נותן לו אותו בכבודו ובעצמו. כי ה' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה, וה' הוא המלמד תורה לעמו ישראל. כל זמן שאין הקב"ה מלמד - אין יכולת להשיג את התורה. כולה היא שמתו של הקב"ה, הדבר העליון והרוחני ביותר שקיים גבוה מעל גבוה, ומבלי החידוש

בהקדמתו לספר שב שמעתתא (אותיות א' - ב'). שם הוא מביא את הפסוק במשלי (ה', ט"ו); "שתה מים מבורך ונזולים מתוך בארך", ועל כך מוסיף את ביאורו של הזוה"ק, שמתייחס לכל מציאות חיינו כאן בעולם. הרי כולנו יודעים שמטרת הבריאה היא שלא יהיה לאדם 'נהמא דכיסופא'. שהרי אילו לא היתה לאדם בחירה לבחור בין הטוב לבין הרע, נמצא שכל שכרו יבוא בתורת לחם חסד, ולפיכך הוא הושם בתוך המלחמה החזקה, כדי שלאחר שיזכה לנצח - יוכל לבוא על שכרו משלם, בצדק ובזכות.

ומכל מקום מחדש הזוה"ק, שעדיין, הנצחון במלחמה לא מספיק בכדי לעקור את ה'נהמא דכיסופא'. כי בכדי לזכות לשכר שלם, מוכרחים להיות דוקא בבחינת 'באר' ולא בבחינת 'בור'. שהרי מהו ההבדל בין 'בור' ל'באר'? שניהם מלאים מים, ומשניהם משקים את העדרים. אבל 'בור' מלא במים מבחוץ, בעוד ש'באר' מלאה במים מבפנים. 'בור' הוא המקום שמכניסים לתוכו מים, יורדים לתוכו הגשמים ואז הוא מתמלא, ואילו ה'באר' יש לה נביעה עצמית משלה, והמים מגיעים ממנה, מתוכה.

כאן לא מדובר על התורה והמעשים הטובים שהאדם אסף כאן בעולם, כי אם על המדרגה שהוא העמיד בה את עצמו. יש אדם בצורת מדרגה של 'בור' ויש אדם בצורה של 'באר'. מי שמדרגתו בתורה היא בבחינת 'בור', שכל תורתו היא מאחריים, ויודע רק את התורה שלימדו אותו - לא יעזור לו כל מה שלמד כדי לא להתבייש בעלמא דאתי. כי עדיין, בבחינה מסויימת, יש כאן 'נהמא דכיסופא'. הוא לא הוסיף מאומה יותר על מה שנתנו לו. כמובן שאין כאן 'נהמא דכיסופא' גמור ומגיע לו בידן שכר בלי גבול, אך עם כל זה, אין כאן דבר חדש שהוא יצר מעצמו.

לעומת זאת המדרגה העליונה היא 'נזולים מתוך בארך'. שהאדם יתהפך לבחינה של 'באר', שנובעת מעצמה ומחדשת את עצמה. זוהי מעלתו של רבי אלעזר בן ערר, כלשונו של הרמב"ם, ש'תבונתו מוסיפה על הענין' - הוא היה מלא בנביעה פנימית, שיצאה מן הפנים אל החוץ ומשם הוסיפה עוד ועוד מים.

ושם בשב שמעתתא מביא מהמהר"ל בספר גור אריה (פרשת ויצא, בראשית כ"ט, י"א), שלפיכך מי הבאר נקראים 'מים חיים', משום שהם מחיים את עצמם, והבאר עצמה היא שיוצרת את המים. עד כדי כך, שמצינו חילוקים רבים בין מי מעיין ובאר לבין כל מקוה מים אחר, שדוקא 'מים חיים' מועילים למי חטאת, טבילת זב ומצורע, ועוד שאר דינים שבתורה, והכל משום שהם 'מים חיים' - יש להם נביעה עצמית, שמגיעה מעצמם ולא ממקום אחר.

וכמו הבאר, כך גם האדם - עליו להיות מלא בנביעה של 'מים חיים', שתוציא את המים מתוכו פנימה. 'והיינו דעיקר בריאת אדם על הארץ בכדי שתהא הנפש בבחינת 'באר' ותקרא 'נשמת חיים', וזהו (ויקרא י"ח, ה') אלה המצוות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" (לשון הש"ש שם).

נמצא לנו אם כן דבר נורא, שדוקא דבר עצמי יכול להקרא 'חיים', וכל דבר שאינו עצמי - לא יכול להקרא 'חיים'. מי שרק שמים בתוכו ואין לו כלום משלו - הרי הוא משול כמות, שזקוק לחסד של אמת של נושאי המיטה. אין עליו את הדין של 'חי נושא את עצמו', והוא מצד עצמו - כביכול לא נחשב למאומה. רק אדם שהוא עצמו עושה, הוא עצמו יוצר והוא עצמו פועל - ראוי להקרא אדם 'חי', שחי ומחיה את החיים, בלי להפסיק לחיות לרגע.

אפילו אדם שעוסק בתורה ומשמר אותה אצלו, הגם ששכרו הרבה מאד על פי פעלו, עדיין יכול להשאר במדרגת 'בור' בלי לחיות חיים של 'באר'. אין אצלו יותר ממה ששמו בתוכו. הוא מוכרח להיות במדרגה של 'באר' - שהתורה תנבע ממנו, מעצם הווייתו, ותורה חדשה מאיתו תצא. דוקא אז הוא יזכה שלא יהיה לו כלל 'נהמא דכיסופא', משום שכעת יש לו משהו משלו, מה שהוא יצר והוא הוסיף בחיי חיותו.

חלקו בתורה של כל אחד - חלק מה'עצמיות' שהוא צריך לחדש מתוכו:

בירושלמי בפאה (פ"ב ה"ד) וכעין זה בכמה מהמדרשים אמרו שאפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני, ומלפנים כבר הערנו, שלכאורה המשפט סותר את עצמו מיניה וביה. הלא אם כל התורה נמסרה למשה בסיני - מה חידש התלמיד, ואם התלמיד חידש - וכי האם זה מה שנמסר למשה בסיני, שיהיה תלמיד פלוני שיגיד כך או אחרת... הרי כעת איגלאי מילתא למפרע שזה מה שנמסר למשה, ושוב אין כאן משום 'חידוש'.

אך ודאי הביאור הוא שאכן כן, התלמיד הוא זה שמחדש את התורה הזו, וזה מה שנמסר למשה בסיני - שאותו חלק פלוני יחדש על ידי אותו תלמיד. לכל אחד יש חלק אחר בתורה שנמסר לו מאת הקב"ה, ועל זה אנחנו מתפללים 'ותן חלקנו בתורתך' - שנוזכה להשיג את אותו חלק מסויים שנשמר עבורנו. אין חלק זה דומה לחלק אחר, והחלק המיוחד של כל אחד הוא חלקו בחיים.

והסיבה שלכל אחד יש חלק אחר בתורה, נובעת מאותו שורש: התורה לא נמסרה לאדם רק כדי שילמד אותה, אלא כדי שתהיה חלק ממנו ותנבע מתוך הפנימיות שלו. שתהיה 'תבונתו מוסיפה על הענין', והוא ימצא את החידושים שמתוכו בתוך התורה.

על כך מתגלה במשנה, שהפסגה הגדולה ביותר להגיע ל'ותן חלקנו בתורתך' מתאפשרת דוקא דרך 'כל העוסק בתורה לשמה'. כי יש אדם שלומד, אבל עדיין הוא עומד מחוץ לתורה, והדרגה הגבוהה ביותר היא להתאחד יחד עם התורה, שהאדם והתורה יהיה גוף אחד. זה שייך דוקא ב'עוסק לשמה', שאין לו מטרה אחרת מלבד התורה בעצם עצמותה, ואז איגלאי מילתא שגם הסברות של ה'אדם' שבו אינן סברות של בן אנוש, כי אם סברות התורה, וכך נמצא שהוא יכול למצוא את עצמו בתוך דברי התורה.

יש תורה בנוסח של 'ראובן', תורה בנוסח של 'שמעון' ותורה בנוסח של 'לוי'. הכל זה תורה והכל כלול כמה שנמסר בסיני, אך יש כאן את ה'הוא' שהיה אומר - הוא אומר את מה שהוא מוצא בתוך התורה. ויעיין בגר"א שמכנה את תלמידי החכמים בלשון 'שרי משקים' לתורה, שכביכול הם מוציאים את המשקה החוצה על ידי מה שמונח בתוכם.

בפסוק בשמואל (ב' א', כ"ז) אומר דוד על יהונתן: "איך נפלו גיבורים ויאבדו כלי מלחמה", ובמדרש שם אמרו (פרשה כ"ה ס"ד'): "מכאן מצינו שהצדיקים קרויין כלי מלחמה", וכעין זה במדרש רות (פרשה ד'): "מנין שהצדיקים קרויין כלים, שנאמר איך נפלו גיבורים ויאבדו כלי מלחמה", ומבואר שהצדיקים עצמם הם 'כלים' שעל ידם כלל ישראל נלחם. הם עצמם בעלי כח והם עצמם יכולים לשדד מערכות, ולא רק שבזכותם יש כח להלחם.

וראה עוד בתחילת המשנה, שם כבר הרחבנו בענין והוספנו עוד את האמור במדרש שיר השירים: "בית מדרשו של רבי אליעזר היה עשוי כמין ריס ואבן אחת היתה שם והיתה מיוחדת לו לישיבה, פעם אחת נכנס ר' יהושע התחיל ונושק אותה האבן ואמר האבן הזאת דומה להר סיני, וזה שישב עליה דומה לארון הברית".

הרי שרבי אליעזר לא היה רק מי שקיבל את הלוחות הנתונות בארון, אלא הוא עצמו היה דומה 'לארון הברית'. וגם המקום שישב עליו, לא רק היה רק מקום ללמוד בו את התורה, אלא 'האבן הזאת דומה להר סיני'. יש כאן תורה בפני עצמה שנקראת 'רבי אליעזר', וכך הוא בכל תלמיד חכם שעוסק בתורה לשמה, הוא עצמו נהפך להיות חלק מן התורה.

ושם הקשינו על תחילת דברי המדרש שם, שרבי אליעזר אומר 'לא חיסרתי מרבתי אלא ככלב המלקק מן הים', ואילו רבי עקיבא בא להמעיט את עצמו לעומתו ואומר שאינו אלא 'כמדליק מנר לנר'. ולכאורה הדברים תמוהים, דאדרבה, נמצא שרבי עקיבא גדול יותר, שהרי הנר השני מקבל את כל מה שיש בנר הראשון, בעוד שרבי אליעזר ינק רק 'ככלב המלקק מן הים'...

אלא הביאור הוא כפי שנתבאר, שלא לחינם נקט רבי אליעזר את הלשון 'חיסרתי'. שהרי אחרי שאין כאן חכמה בלבד, והחכם גופו הוא חלק מן החכמה - נמצא שכביכול התלמיד 'מחסר' מהאישיות של רבו, ולוקח את מה שיש בו אליו. על זה בא רבי עקיבא ואומר, שהוא אפילו לא זכה 'לחסר' ככלב המלקק מן הים, הוא רק 'מעביר מנר לנר', שלא נחסר בנר הראשון מאומה כאשר הוא מעביר את האש לשני... כל מה שהיה ברבותיו - נשאר אצלו, והוא היה כעין עומד מבחוץ שלא זכה לשאוב את עצמיותו של החכם שמבטאת את החכמה. כמובן שהדברים נאמרו במדרגתו ובענוותנותו של רבי עקיבא, שהיה מוסר התורה שבעל פה, ועל כל פנים נמצאנו למדים שהמדרגה העליונה שאיתה האדם מגיע לעולם הבא עם היצירה שהוא יצר מעצמו, היא דוקא בצורה של חיבור, באופן של 'באר', שהחכמה תצא מתוך תוכו והוא יחדש את החכמה. זוהי מדרגתו של 'כל העוסק בתורה לשמה'.

'כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק':

והנה המשנה כופלת בתרתי, גם 'מעין המתגבר' וגם 'נהר שאינו פוסק', ונראה שיש כאן שתי הבחנות של התגברות: בחינה של 'מעין' ובחינה של 'נהר'. ה'מעין' עומד במקום, והמים מזנקים מתוך עומק נביעתו כלפי מעלה, ואילו ה'נהר' זורם קדימה דרך מסלול ארוך, וממשיך כל הזמן במרוצתו הלאה (והדברים מבוארים בערוך השולחן באבן העזר, ס"ק"ח סעיף ל"ג).

התוספת שהחכם מוסיף בעומק החכמה - היא האופן של 'מעין', שבאותו מקום עצמו יכול החכם למצוא עומק לפניו מעומק, כאשר חנו האלוקים. אך גם הלאה, יכול החכם לחדש עוד חידושים חדשים היוצאים ומסתעפים מתוך החכמה המוקדמת, וזוהי הבחינה של 'נהר' - שיש לו מירויץ 'שאינו פוסק', בלי להשאר רק במקום הקיים, אלא להמשיך ולהתקדם לעוד מקומות שלא עוצרים לעולם.

אלו הם שלושת המדרגות שאומרת המשנה ב'כל העוסק בתורה לשמה': ראשית כל 'מגלין לו רזי תורה', שלא יחסר לו מאומה בידיעת החכמה, ולאחר מכן, מאחר שהתורה נהפכה לחלק ממנו והיא נחצבת משורש הווייתו, הוא עצמו מוסיף עוד ועוד מדיליה בצפונות החכמה, בבחינה של 'באר', ושם מגיע החלק שבא משלו. הוא מציידו מגביר את החכמה 'כמעין המתגבר', וממשיך אותה הלאה 'כנהר שאינו פוסק'

שיעור מדבינו ראש הישיבה הגאון רבי שאול אלתר שליט"א

בענייני שליחות לדבר עבירה

ביהמ"ד ויז'ניץ לונדון והנוסף בישיבה גדולה פני מנחם - שבט תשפ"ד

הדבר תלוי אי שליח נעשה כגופו של משלח

ויותר נראה לתלות הספק בהגדרת דין שליחות וכידוע שדנו האה"ה האם נעשה גוף השליח כגוף המשלח וידו כידו לענין מעשה השליחות, או דהמעשה בלבד שעשה השליח מתייחס למשלח, ויש שפי' בזה הפלוגתא אי שליח נעשה עד (קידושין מג.) דאם הוי כמותו דמשלח ממש הוי כבעל דבר שא"י להעיד, וכן הכא י"ל דאם השליח עצמו הוא כיד המשלח א"כ המעשה הזה היתר אצלו, משא"כ אם רק מייחסים את המעשה אחרי שנעשה אל המשלח א"כ המעשה בעיקרו מעשה איסור הוא. והגם דיש לדחות לכו' הצדדים מ"מ בכללות נראה דזהו שורש הנידון הכא.

ראיית היד המלך מכן המכה אביו בשליחות בית דין, ובענין איסור התלוי במציאות

היד המלך מביא ראייה לפשוט ספקיו מהא דאין הבן נעשה שליח כ"ד להכות את אביו שנתחייב מלקות כב"ד (סנהדרין פה:) ואי איתא דאמר' בכה"ג שלוחו כמותו מה לי אם הכי"ד בעצמם מכים אותם או שלוחם עושה זאת בשליחותם, וע"כ דל"ש ענין שליחות בזה הואיל ואצל הבן איסור הוא. ויש לדחות ראייתו מתרי טעמי, חדא י"ל דהכאת האב ובזיונו הוא איסור התלוי במציאות ואין מועיל בו התייחסות המעשה לאחר, ואפי' אם נכריע בעלמא דמהני דין שליחות להפוך מעשה של עבירה למעשה של היתר ושרי' לשליח להרוג את הרוצח בשליחות גואה"ד הכא דבמציאות הכה גוף הבן את גוף האב ובזיונו לא אמרינן כן.

דוגמא לדבר יש להביא ממ"ש בשו"ת פני יהושע לבעל מגניי שלמה (וי"ד סי' ג) דלהסוכרים יש שליחות לגוי לחומרא יש מקום לדין כאמירה לנכרי בשבת גם מצד שליחות דיהיה איסור תורה למשלח ולא שבות בעלמא [ואשלד"ע ל"ש היכא דהשליח אינו בר חיובא, עיי"ש], אבל הבית מאיר (אהע"ז סי' ה"ס"ד) ועוד הרבה אח' צידדו דכאיסור שבת ל"ש כלל שליחות, דדוקא בעבירה שהמעשה מצד עצמו מתועב לפני המקום שייך שליח דהעבירה מ"מ נעשתה אלא שיש לדין למי לייחסה, אבל בשבת דמטרת האיסור למען ינוח גופו של הישראל ל"ש לאיסור כשעושה ע"י שליח דגופו מיהא נח. וכן הכא באיסור הכאת אב י"ל להיפך דעיקר האיסור הוא המציאות שלא יבזה הבן את האב כגופו ואין מקום להתיר ע"י התייחסות המעשה לאחר ואינו דומה לאיסור רציחה דהמעשה בעצמו מתועב יעשהו מי שיעשהו. ואמנם אין בידינו לקבוע איזה איסור תלוי במציאות ואיזה לא, מ"מ מאחר שמצאנו שחילקו האה"ה כה"ג שוב א"א לפשוט ספק היד המלך מדין הכאת האב דאיכא לדחויי דאיסור זה הוי נמי מן האיסורים התלויים במציאות, ולא כחדא מחתא מתניתנהו לכל לאוין דאורייתא.

אי מהני שליחות להפוך מעשה איסור להיתר,

וסברות שונות בדבר

ידוע דשלוחו של אדם כמותו ויכול אדם למנות שליח שיעשה עבורו מעשים וקניינים, מלבד במילתא דאיסורא דקיי"ל אין שליח לדבר עבירה, כגון ששלחו להזיק ממון או לרציחה (קידושין מב:) או כהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה (כ"מ י), ולחד תי' בתוס' (שם ד"ה דאמר) בדבר עבירה מתבטלת השליחות ואין המעשה חל כלל, וכן נקטו הנו"ב (קמא אהע"ז סי' עה) ועוד אח' לעיקר. והנה הרוגמאות שהביאו חז"ל לדין אשלד"ע הוי עבירה בין למשלח ובין לשליח דלשניהם איסור להזיק או לרצוח וכיו"ב, אמנם דנו האחרונים במילתא דלשליח הוי עבירה ואיסור לו לעשותה אך למשלח אינה עבירה, האם מהני דין שליחות לייחס המעשה אל המשלח ועי"ז יתפך למעשה היתר, או שמא אין בכח דין שליחות להפוך מעשה עבירה למעשה של היתר. הצדדים בזה יבוארו להלן.

נידון בזה מצאנו בס' יד המלך (הל' רוצח פ"ה ה"ט) לגבי רוצח בשוגג שיצא מעיר מקלטו דקיי"ל רשות ביד גואל הדם להורגו וכל אדם אין נהרגין עליו אבל איסורא איכא לגביהו, אם עשה גואל הדם לאדם אחר שליח להרוג את הרוצח חוץ לעיר מקלטו האם יהא מותר לשליח להרוגו לכתחילה משום דשלוחו כמותו, או דלמא כיון דלשליח מצד עצמו איסור להרוג את הרוצח אין ענין זה נתפס ככח שליחותו. ובטעם הדבר כ' היד המלך דלא אשכחן דין שליחות באורייתא אלא לטובת המשלח שיועילו מעשי השליח עבורו, אבל הכא בעי' לומר איפכא דיתעיל דין שליחות לייחס ההיתר של המשלח אל השליח וזה לא שמענו. וסברא זו צ"ב, דהא דבעינן לומר שיסתלק האיסור ממעשיו של השליח היינו מצד ייחוס מעשה השליח למשלח ככל דין שליחות בעלמא, דמאחר שנחשב המעשה כאילו המשלח עשהו ממילא היתר הוא, ולא דבעי' שיקבל השליח איזה כח של היתר מן המשלח, והגם דיש להשליח תועלת מזה דנהפך לו האיסור להיתר מ"מ עיקר גדר תכונת השליחות הכא הוא כבכל דוכתי.

סברא נוספת כ' היד המלך דלפי הטעם דאשלד"ע משום דכרי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין [כנודע הנידון בזה אם הטעם משום דכרי הרב או משום גזירה"כ, עפ"י הסוגיות בקדושין ובכ"מ], והיינו משום דסבור המשלח שהשליח לא ישמע לו והוי כהשטאת דברים בעלמא [כן מפ' היד המלך והאח' האריכו בזה] פשיטא דגם כג"ד סבור גואה"ד שלא יקיים השליח שליחותו ובטלה השליחות. וגם סברתו זו צ"ע דעליה אנו דנים אם יש עבירה על השליח או לא, ואם אין עבירה במעשיו משום דהוי כמותו דמשלח ממש אמאי היה סבור שלא ישמע לו, הא לפי צד זה אילו בא השליח לפנינו קודם המעשה להישאל בדבר היינו מתירים לו לכתחילה להרוג את הרוצח.

א וע"ע ענין זה בנו"ב (קמא אהע"ז סי' עה) בטמא שאומר לטהור אכול קודש אף שהטהור אוכל בהיתר מ"מ כיון שאוכל בשליחותו של הטמא היה ראוי שיתחייב הטמא אי לאו משום דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב, ובהגהות ר' ברוך פרנקל כ' דאין לדבריו שחר כמובן, והיינו דאיסור טומאה הוא דבר התלוי במציאות ואין לדין בו מצד התייחסות לאחר, ואף שנחשב שהטמא אכל מ"מ הוי כאוכל עם פה טהור שאין בזה שום איסור. ועי' פמ"ג (משב"ז סי' רסג סק"ג) דמסופק אולי יהיה איסור לכהן לשלוח ישראל לכית הקברות, וכמוכן שסברא מחודשת היא מטעם הנ"ל.

אם שליח ב"ד תלוי בגדרי שליחות

עוד מצד אחר רחוק ראיית יד המלך בשו"ת הר צבי (ח"ב או"ח סי' א סק"י) דשליח ב"ד המלכה את החייבים אינו בא בתורת שליחות להיות ידו כידם אלא מצוה דנפשיה עביד, כי אין החיוב מוטל על הבי"ד להכותו בעצמם ואין כוונתם למנותו על פי דיני שליחות, ומה שהוזכר בכ"מ תואר 'שליח ב"ד' אינו אלא שם מושאל על היותו המבצע את הפעולה, וראיה לזה ממ"ש הרשב"א בתשו' (ח"א סי' שנו) דשליח ב"ד לר' מיתות יכול להיות גוי כי אין מיתת ב"ד צריך גופו של ב"ד, לפ"ז אין רא"י מזה דאסור לשליח ב"ד להכות אביו שלא תועיל שליחות ממש בכח"ג. עכ"ד. ע"י מה שהאריך בזה הגר"ל (זכר דבר סי' ב) לחלק בין מצוה שהטילה התורה על איש פרטי דבע"י בה לדין שליחות וא"א לה להיעשות ע"י חש"ו לבין מצוה המוטלת על כללות ישראל דעיקר רצון התורה שיעשה המעשה ואפי' עשאו חש"ו שפיר דמי, גם הגר"ס בקובץ תבונה האריך בנידון זה, ולדעת הרשב"א גם עונש הגוף שפוסקים ב"ד על החייבים הוא מן המצוות המוטלות על הכלל דאי"צ בהו לדין שליחות, אמנם ראה באר יצחק (או"ח סי' יד ענף ה) להג"ר יצחק אלהן שתמה על הרשב"א והוכיח דשליח ב"ד מדין שליחות קאתי וגוי דליתיה בשליחות א"י להיות שליח ב"ד, ועכ"פ לדעת הרשב"א רחוק בהר צבי את ראיית יד המלך.

אך יל"ד בדבריו, דאמנם אין המצוה מוטלת על הבי"ד לעשותה בעצמם והשליח ב"ד מצוה דנפשיה קא עביד ואין הכרח לו לכוון בתורת שליחות, אך אם ככל זאת יעשהו ב"ד שליח להכות אביו לכאור' יתייחס המעשה לבי"ד ולא לשליח ואי נימא דמהני דין שליחות לסלק האיסור ממעשה השליח הו"ל למימר דיכול הבן להכות אביו ע"י שיעשהו ב"ד שליח [דודאי אילו היה הדין דבמצוות שבגופו מהני שליחות היה יכול אדם להניח תפלין בשליחות חברו גם כאשר הוא עצמו עדיין לא הניחם, דהגם שיש עליו חובה ומצוה דנפשיה לעשות המצוה בעצמו מ"מ יכול ליחד המעשה הזה שעושה השתא עבור המשלח ולא עבור עצמו]. אולי ס"ל להר צבי דאי משום הא לא איריא דחז"ל בסתם שליח ב"ד איירו שאין יכול להכות את אביו מאחר דעביד מצוה דנפשיה ולא נתמנה, אבל אה"נ דיש עצה להכותו ע"י שליחות גמורה, אבל היד המלך סבר דלשון חז"ל לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו משמע דבכל ענין מיירי אפי' אם ימנהו להדיא.

שליחות בעידוכי תבשילין

והנה לפום ריהטא היה נראה דנידון היד המלך תלוי בפלוטתא דרבוותא קמאי, דהטור (או"ח סי' תקכו) הביא דעת בעל העיטור דמי שלא הניח עידוכי תבשילין יכול לאפות ולבשל ביו"ט בשביל חברו שהניח ע"ת משום דשלוחו של אדם כמותו, וכ' הטור דלא נהירא, סתם ולא פי' אמאי לא נהירין ליה דברי העיטור, ובהגהות הגר"פ פערלא לקצוה"ח (סי' קה סק"ה) משמע דהבין דמהאי טעמא הוא משום דס"ל לטור דאין מעשה של איסור יכול להפוך להיות מכה דין שליחות וממילא בטלה השליחות מדין אשד"ע. אכן בכ"ח שם מכוון טעמיה דהטור משום מראית העין שאין בני אדם יודעים שבשליחות חברו הוא מכשל ואופה,

אך מעיקר הדין מודה הוא להעיטור דמהני שליחות. [ונראה דאין כוונת הב"ח לומר דחידש הטור איסור חדש שיש לאסור כאן משום מראית העין, אלא דפשיט"ל להטור שאם נבוא להתיר לאפות ולבשל מכה דין שליחות יהפוך הדבר לחוכא ואיטולוא שיהיה זה מבשל לזה וזה לזה ובטלה לגמרי תקנ"ח דע"ת, וע"כ מכלל עיקר תקנת ע"ת הוא שלא תועיל שליחות], וזהו שכ' הטור דלא נהירא להתיר לעשות ע"י שליחות, אבל בשאר דוכתי אכתי י"ל דגם הטור מודה דמהני דין שליחות לסלק האיסור ממעשה השליח. [עוד ילה"ע ע"ד הטור מהמכוון בתשו' חת"ס (או"ח סי' רא) דל"ש שליחות כמעשה גרידא כי אם כפעולה שיש בה חלות דין כמו קנין או הפרשת תרומה וכיו"ב, והכא אפי' וכישול הוי מעשה גרידא. וכן ילה"ע מהסוכרים דבאיסורי שבת ל"ש שליחות כנ"ל. ואכמ"ל].

והר"ן (ביצה ט: מרפח"ר ד"ה איבעיא) כתב לגבי מקרה הפוך מנידון העיטור, באדם שלא הניח ע"ת ורוצים אחרים לאפות עבורו דמיבעיא לן בגמ' אם שרי להקנות קמחו לאחרים או דגם קמחו נאסר, וכ' הר"ן דאם לא יקנה להם את קמחו ודאי יהיה אסור מצד שלוחו של אדם כמותו, אך מד' הרשב"א שם (ביצה יז. ד"ה גרסה) נראה דלא חשש לסברא זו דשלוחו של אדם כמותו. והיה אפ"ל דפליגי בנידון הנ"ל אי שליחות הופכת היתר לאיסור, אך נראה דשם פליגי מצד גוף התקנה של ע"ת שכך תיקנו חז"ל שתועיל שליחות או שלא תועיל וכמ"ש לעיל.

שליחות לענין 'לא תלקט לעני', ולענין הקפת הראש

בהך עניינא חזינא מילתא דתמיהא בחי' הר"ם (גיטין יב. תה"ה הלמא) שהביא קו' המפרשים אהא דדרשו חז"ל 'לא תלקט לעני' שאסור לאדם זר ללקט עבור עני, וקשה איך עובר בלא תלקט הא כיון דשלוחו כמותו הוי כאילו העני עצמו לוקט ולדידי' שרי ללקוט, ולע"ע לא מצאנו מאן נינהו אותם מפרשים המקשים קו' זו הצריכה ביאור טובא, דהא כל עיקרו של לאו דלא תלקט במלקט לאחרים מיירי וזה גופא המעשה שאסרה תורה ומה שייך להתיר הדבר מטעם שליחות, מיהו שורש הקו' אתיא כהסברא שצידד היד המלך שהתייחסות המעשה למשלח תסלק האיסור מן השליח.

בהגהות חת"ס לשו"ע (ח"מ ר"ס רצב) הביא בשם חותנו הרעק"א שהסתפק באשה שאמרה לאיש אקפו לי קטן אי נעשה יד האיש כיד האשה ושרי להקפו, דלאשה לא אסר רחמנא להקפו, והחת"ס הכריע דכל מה שאסור לאדם לעשותו בעצמו א"י להיעשות שליח למיעבד בהתיירא, מפורש דנחלקו בנידון זה שנסתפק בו היד המלך אם יש בכח דין שליחות להפוך מעשה עבירה למעשה של היתר. וכעין ספק הרעק"א יש להסתפק נמי איפכא באיש שאמר לאשה אקפי לי קטן, אי נהפך מעשה ההיתר שלה להיות איסור ע"י שמתייחס לאיש, אמנם בהאי גוונא הוי גלגל החוזר דע"י שנעשה איסור נימא דאשד"ע [להצד בכ"מ (י:)] דגם כשהשליח לאו בר חיובא אשד"ע, ושוב בטלה השליחות [להסוכרים כן דכשד"ע המעשה כטל], וחזר להיות מעשה היתר.

מאמר י"ב – התחזקות בברכת השיבנו

הקדמה – התכלית של סדרת מאמרים אלו היא להתחזק בתפלה הקבועה שאנו מתפללים בכל יום, ע"י הפניית תשומת הלב לקטעים קצרים שבמעט התבוננות נמצא בהם שייכות גדולה לזמנים המיוחדים שאנו נתונים בהם, וע"י שנאמר אותם ביתר כוונה, יתחזקו ויתיסדו בנפשנו יסודות האמונה. במאמר זה נעסוק בעז"ה בהתחזקות בברכת השיבנו.

א. בימים אלו שהחושך יכסה ארץ וערפל לאומים, והצרות מתחדשות בכל יום ומצפים אנו בכל יום לסיפא דקרא " וְעֲלֵיךָ יְיָ ה' וְיִכְבְּדוּ עֲלֵיךָ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", ופעמים שהלב נמשך אחר הרוחות הנושבות בעולם שמחוץ לעולמה של תורה לבקש פתרונות ארציים גשמיים לצרותינו, וכל היודע מקצת מאמיתת המציאות יודע נאמנה כי בדרך הטבע אין שום מוצא, ואין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים, וצריך לדעת ולהבין מה השם א-לוקינו שואל מאיתנו.

אך באמת כבר גילה לנו הקב"ה בתורתו הקדושה מה העצה היחידה להינצל, והוא הנאמר בגמרא סנהדרין דף צ"ז ע"ב]: אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים [ופירש רש"י: בתשובה - אם כל ישראל חוזרין בתשובה יבא, ואם לאו לא יבא] ושמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו [ופירש רש"י: דיו לאבל שעומד באבלו - דיו להקדוש ברוך הוא שעומד כמה ימים וימינו אחר, כלומר, אם לא יעשו תשובה אינו עומד באבלו כל הימים אלא ודאי קץ לדבר, לישנא אחרינא דיו לאבל דין לישראל צער גלות, אפילו בלא תשובה נגאלין], כתנאי רבי אליעזר אומר אם ישראל עושים תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר ליה רבי יהושע אם אין עושים תשובה אין נגאלין אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושים תשובה ומחזירן למוטב ע"כ.

ופסק הרמב"ם בפ"ז מהלכות תשובה ה"ה: כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך וגו', עכ"ל.

ב. הנה דרכים רבות לתשובה, וכל אדם צריך לסגל לעצמו את הדרך הנאותה לו לפי מצבו ולפי טבעיו, ואנו נלך אחר מה שיעדנו תכלית סדרת מאמרים אלו להתבונן איך אפשר להתחזק בענין בסדר התפלה הקבועה שאנו אומרים כל יום ג"פ ביום.

הנה חז"ל הקדושים יחדו ברכה שלמה לבקשה על התשובה, והיא ברכת "השיבנו", וודאי שאין לך דבר גדול יותר בזמננו מאשר להתחזק בברכה על התשובה, כי כבר נתבאר שהיא הדרך היחידה להיגאל, וננסה לעמוד על הדרך שהתנו לנו חז"ל הקדושים במהלך התשובה כפי העולה מנוסח ברכה זו.

הנה נוסח הברכה - הַשִּׁיבֵנו אֲבִינֵנו לְתוֹרָתְךָ. וְקַרְבְּנו מִלְכְּנו לְעִבּוֹדְתְךָ וְחִזְרֵנוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַרוֹצֵה בְּתִשׁוּבָה. ונקדים כמה דקדוקים בנוסח הברכה.

הנה בדברי חז"ל [בגמרא מגילה דף י"ז ע"ב ובמדרשים] מבואר שעיקר ענין הברכה הוא בקשה על התשובה. מיהו סדר הבקשה צריך ביאור קצת, ראשית במה שהקדים ענין ת"ת בבקשת "השיבנו אבינו לתורתך", שהתשובה מן החטאים היא, ואל ה' היא, כדכתיב "שובה ישראל עד ה' א-לקיך", ומה המכוון בבקשה זו של "השיבנו לתורתך". ואם נרצה לפרש שהתורה כאן היא כלל קיום התורה, קשה, דא"כ מאי האי דהוסיף - "וקרבנו מלכנו לעבודתך", דהיינו תורה היינו עבודה, ועוד קשה דאכתי "קרבנו אליך" מבעי לן למימר, ועוד שבטור כאן משמע שהמכוון הוא על תלמוד תורה, שביאר הטעם שהזכירו כאן תלמוד תורה משום שהאב חייב ללמד בנו תורה. וגם דבריו צריכים ביאור בקישור הענין.

ועוד יל"ע בנוסח הברכה שהזכיר כאן צורת פניה של "אבינו", מה שאינו בשאר הברכות של שמונ"ע, למעט ג'. ועוד יל"ע במה שהקדים מילת "אבינו" למילת "מלכנו".

ובמק"א [בספרי הקטן קונטרס "חסד לאברהם" - תפילת ישראל מגלות לגאולה] ביארנו את מהלך הברכה בדרך ארוכה, וכאן ננסה לבאר בקצרה כפי הנאות לענינו.

ג. והנראה בזה דכל המושג של תשובה שייך אך ורק מתוך מצב של ריחוק מהשם, ותכלית התשובה היא החזרה להיות במצב של קירבת השם, כמוש"כ הרמב"ם במפורש בפ"ז מהלכות תשובה ה"ז: כמה מעולה מעלת התשובה אמש היה זה מובדל מה' אלהי ישראל שנאמר עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם צועק ואינו נענה שנאמר כי תרבו תפלה וגו' ועושה מצות וטורפין אותן בפניו שנאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי מי גם בכס ויסגר דלתים וגו' והיום הוא מודבק בשכינה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם צועק ונענה מיד שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה שנאמר כי כבר רצה האלהים את מעשיך ולא עוד אלא שמתאווים להם שנאמר וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות, ע"כ, וע"ע בספר חובות הלבבות ריש שער התשובה פרק א'.

וענין הבקשה שבברכה זו אינו מיוסד על מעשה התשובה, אלא על הסדר הראוי למי שהתרחק מהקב"ה כיצד יזכה לשוב ולהתקרב אליו יתברך. ואע"פ שהמבדיל בינינו לבין ה' הם עוונותינו, וא"כ בהכרח שההתקרבות אליו תיעשה ע"י תשובה מעבירות, ועי"ז יוסר המסך המבדיל וחוצץ בינינו לבין אור פניו וקדושתו וקרבתו, אבל הבקשה שבכאן היא על עצם קרבת ה' עצמה שהיא שורש ענין התשובה.

... ומה שחילקו את הבקשה לג' הדרגות – תורה, עבודה, וחזרה בתשובה, הוא משום שכמעט בלתי אפשרי לחוטא המרוחק מהשם ריחוק גדול להתחיל את התהליך של התשובה שיביאו בסופו של דבר לנקיון גמור מחטאיו וקירבת השם הנרצית, ולא עוד אלא שפעמים אין לו כלל רצון להגיע לתכלית זו, ואף מואס בקירבת השם ובכל עבודת השם, כמבואר בביאור המלבי"ם על הנביא ישעיהו ו' ט' [הובא אצלנו בשיחה לפרשת יתרו תשפ"ד באורד], עה"פ "וַיֵּאמֶר לְךָ וְאֶמְרָתְךָ לְעַם הַזֶּה שְׁמְעוּ שְׁמוֹעַ וְאֶל תִּבְיִנוּ וְרָאוּ רָאוּ וְאֶל תִּדְעוּ, ע"כ, וביאר המלבי"ם - **כי לב ישראל היה נסוג אחור בעת ההיא מקבל כל דבר חכמה ומוסר, ולא היו רוצים לשמוע לדבר הנביא כלל**, יעץ לו ה' שבעת יבא אליהם לדבר עמהם יאמר להם בסתם שמעו שמעו - או ראו ראו - ולא יאמר להם שיבינו - או שידעו - כי אם יזכיר להם שנמצא בדבריו דבר בינה או דעה ימאנו מהקשיב ומלאות, ולכן ציוה הקב"ה את הנביא שלא יסביר להם את דבריו רק יאמר סתם את דברי הנבואה, ואעפ"כ ע"י שיראה בעיניו וישמע באזניו יתן לבסוף הדברים על לבו ויבין ג"כ (הגם שלא נתכוין לזה) וישוב בתשובה וימצא רפואה לחולי נפשו, ע"כ.

והבאנו בשיחה הנ"ל מדברי מו"ר הגר"ח קמיל זצ"ל שהתחדש בעומק כוונת הקב"ה ביד הנביא שיש כח נורא ועצום בעצם קדושת הד"ת, שע"י שיכנסו בלבבו יכולים לפעול על האדם ולבקוע את נבכי נפשו ולהחזירו בתשובה אף בלא כוונה!!!

ה. וזהו שסידרו חז"ל בתחילת הבקשה על התשובה שהקב"ה יקרבו לתורה, היינו לימוד תורה שהוא הארת פנים השייכת בכל מצב, ואף בהיותו מרוחק מהקב"ה בגלל חטאיו שפגם וקלקל מעשיו, מ"מ יכול להיות קשור לקב"ה ע"י תלמוד תורה, כדאמרין בירושלמי ובמדרש איכה – הלוואי אותי עזבו ותורתי שמרו שהמאור שבה מחזירם למוטב. ועיין ב"דרך ה'" לרמח"ל חלק ד' פרק ב' שכתב בביאור ענין זה שאף שאינו עוסק בתורה לשמה וע"מ לעשות, אלא כשאר חכמות, נמי המאור שבה מחזירם למוטב. וחזינן שאף שאינו עוסק בתורה כמחויב **ולא בתורת עבודה**, מ"מ יש לו שייכות מה עם המאור שבתורה, והוא מקצת ממאור פניו יתברך שהוא שורש האור המתגלה בתורה.

וזוהי בחינה ראשונה של חיבור וקרבת ה' השייך בכל מצב, ואף אחר החטא. וממנו יתד וממנו פינה לתשובה וחזרה אל קרבת ה' השלמה בעבודה והנקיון מהחטאים.

ואח"כ יקרבו קירוב יותר גדול – לעבודה, היינו צורת יחס המחייבת שעיקרה עבודת עבד לבוראו. וע"י יזכה לקירוב אמיתי שלם הבא ע"י שינקה מחטאיו ע"י מעשה התשובה.

ו. ומה שפתח בלשון "אבינו" ואח"כ לשון "מלכנו", יתבאר ע"פ מה שכתבנו במקום אחר, ששתי לשונות אלו – "אבינו" ו"מלכנו", מבטאות שתי צורות יחס שונות, צורת היחס של "מלכנו" היא צורת יחס של עבד – מלך, שהיא צורה מיקרית, שכל עצמה טמונה בעבודה, והמסרב על עבודת מלכו הרי הוא מורד במלכות והפקיע עצמו מצורת היחס הזו, משא"כ צורת היחס של "אבינו" הוא צורת יחס עצמית נצחית בלתי ניתנת לניתוק ולביטול.

הנה בהיות הנפש החוטאת סרה מציווי הבורא יתברך, הרי ניתקה במעשיה את הקשר עם שורשה, וביטלה את כל שורש היחס בעצמו, ולכן לא שייך כלל שתחילת הפניה אל ה' בבקשה לקרבתו יתברך, תבוא מכח צורת היחס של עבד - מלך, אלא ע"כ שחידוש היחס מוכרחת לבוא ממקום גבוה יותר, מצורת יחס שורשית יותר, שאינה תלויה בעבודה אלא היא יחס בעצם, שאינו נפגם ע"י מעשי האדם. (עיין בכ"ז ב"נפש החיים" שער ב' מפרק י"ז), והיא צורת היחס של "אבינו", שהקב"ה אבינו ואנו בניו, דכתיב "בנים אתם לה' א-לקיכם".

ז. ולכן הבקשה הראשונה בברכה זאת היא – "השיבנו אבינו לתורתך", ושיבה זו בשורשה יכולה להיות מהמדרגה הנמוכה ביותר של לימוד התורה, של "הלוואי אותי עזבו ותורתי שמרו", שגם בה נשמר היחס של אב ובנו הטמון בתורה, ואז המאור שבה מחזירם למוטב, שנבנה צורת יחס המחייבת של **עבודה** – יחסי עבד למלכו, ואז אנו מוסיפים "וקרבו מלכנו לעבודתך", היינו קירוב יותר גדול, שמוסיף על יחסי אב ובנו גם יחסי עבדים למלכם. ומסיימים – "והחזירנו בתשובה שלמה לפניך", שהוא הבקשה על השלמות של קרבת ה' ויראתו, כנוסח תפילת "הביננו" – "ומול לבנו ליראתך".

ח. עוד יש לא-לוקה מילין בענין נשגב זה, והוא בהקדמת מה שקבעו חז"ל את כל הברכות בתפלת שמונ"ע בלשון רבים ולא בלשון יחיד, כי באמת עיקר המכוון בתפלתנו הוא על שלמות כלל ישראל והשראת השכינה [ודברי הנפש החיים בשער ב' פרק י"א ידועים], וא"כ הכוונה הפשטית של בקשתנו בברכה זו היא על התשובה של כלל ישראל, וכבר הבאנו בשיחה הנ"ל כי המשמעות הפשוטה של דברי חז"ל שלא תיתכן הגאולה אא"כ יחזרו כלל ישראל בתשובה, ואפילו חזרת היחיד מעכבת, כמו לענין קבלת התורה, כמובא בספר חסידים סימן רל"ג עה"פ [יתרו י"ט כ"א] "פן יהרסו אל השם לְרָאוֹת וְנִפְל מִמֶּנּוּ רָב" - כל ישראל ערבים זה בזה (שבועות ל"ט ע"א), שנאמר ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דיבר ד' נעשה (להלן כ"ד ג'), **אילו אחד מוחה, לא ניתנה התורה**, ע"כ.

ולפ"ז חלק גדול מתפלתנו בעת הזאת היא על אחינו הטועים הרחוקים מהתורה ומעיקרי היהדות מרחק גדול, וקשה לצייר בדרך הטבע כיצד יחזרו בתשובה.

אך לפי המשך דברינו יש לעמוד על האמת כי מצבם דומה למצב כלל ישראל בזמן הנביא ישעיהו כמו שביאר המלבי"ם, שלב ישראל עתה נסוג אחור מקבל כל דבר חכמה ומוסר, ואינם רוצים לשמוע לדברי התורה כלל, ולא עוד אלא שחלקם מתעבים ומואסים בדבר השם רח"ל, וא"כ אין אנו רואים בעיני בשר שום אפשרות תיקון לנשמות ישראל השבויות בעומק הקליפות הכופרניות, אך אעפ"כ למדנו מדברי רבותינו שגם במצב זה יש תקווה, והיא שקדושת הד"ת יש בכוחה לבקוע לבבות נדחים ולהחזיר לבבבות טועים לכור מחצבתם, והיא כוונה פשטית בברכה זו, ה' יזכנו.

תורה המידות

פרקי יסוד בעבודת המידות על פי ספר 'אמונה וביטחון' לחזון-איש

שיעורי המשגיח הגאון רבי יונתן אבר שליט"א

כיצד נראה לימוד מוסר אצל 'שפלי הנפש'

פרק כ"ב

[במאמר המוסגר: החזו"א מגדיר, שהמוסר צריך להשפיע על הנפש. עניין זה יש צורך ללמוד בצורה מפורטת; לדעת מהו תפקיד לימוד המוסר - האם הוא צריך לפעול מבחינה שכלית או רגשית וכדו'. ועוד חזון למועד.]

חכמת המוסר ללא השפעה על הנפש

ממשיך החזו"א ומתאר, מה תהיה השפעת 'לימוד המוסר' על אדם כזה:

"וגם לימוד בחינת המדות אם אינו מתרגש עליהם ונפשו לא תרגיש בהם, כי אז טבעו לוקחת את משנתו ללשוש חרבו לקראת ריעיו, ולראות על ידם מומי בני אדם ומשחתותם ונפשו זכה בעיניו מכל בני גילו".

ישנה אפשרות, כותב החזו"א, שלימוד המוסר יגרום נזק גדול לאדם. מי שלומד רק את 'חכמת המוסר' - מבלי להתרגש ולחוש קשר עם העניין אותו הוא לומד, היא לא תשפיע עליו. ולא די בזה, אלא שהוא יעשה שימוש בחכמה זו בכדי לזהות פגמים באנשים אחרים. הוא לא יפנה ביקורת כלפי עצמו, לא יראה את החסרונות שבו ובוודאי לא יתקנס. אדרבא, הוא יראה את עצמו - כאדם שלם ומתוקן.

כיצד נראה אדם שלומד את חכמת המוסר, בעוד היא איננה משפיעה עליו: מתוך ידיעתו את חכמת המוסר, הוא ילמד להעביר ביקורת על כל סביבותיו, וישפוט כל אדם לפי ה'נגיעות' שעלולות להיות (לו) בכל מעשה. למשל: על אדם המתפלל בכוונה, הוא יאמר: "הוא רק רוצה שסובביו יסתכלו עליו..." על אדם הלומד תורה בשקיעות, הוא יאמר: "הוא מעוניין רק בכבוד או בשררה..."

שפלות הנפש

בהמשך דבריו, החזו"א מגדיר את תכונת האדם אשר לימוד המוסר לא משפיע עליו לטובה - 'שפלות הנפש'.

החזו"א יתאר את מעשיו והנהגותיו של בעל 'שפלות הנפש': מדובר באדם גס, מחוספס ומגושם, אשר חי בצורה מאוד חיצונית וללא קשר פנימי. אדם זה חסום מפני השפעה פנימית של לימוד המוסר.

חינוך אישי ופרטני לכל אחד על פי דרכו

בפרק הקודם, למדנו את דברי החזו"א (אות י"ב) דלהלן:

"מחובת החינוך להתעמק בכל יחיד ולחקות על שרשו, כי מבחינת הסמים שאם לא יועילו - יזיקו".

חובת החינוך - הן חינוך עצמי והן חינוך תלמידים, מחייבת הבנה מעמיקה בשורשי כוחות הנפש, ובשורשי העניינים עימם האדם מתמודד. החזו"א משווה את דרכי עבודת ה' לתרופות; כאשר הם לא מביאים תועלת ורפואה - הם מזיקים לגוף.

לכן, דרכי העבודה חייבים להיות מותאמים היטב אל היעד אותו באים להשיג. ללא זאת, הם יביאו נזק.

הוספנו והבאנו את מכתביו של הסבא מקלם, המבכה על "כי נאבדים נפשות נקיים לחינם", ולו משום שהמחנכים אינם מחנכים כל נער ונער לפי דרכו, המיוחדת לו. ואילו היו "מורים מחוכמים", היודעים להוציא את כוחות הנפש הייחודיים של כל אדם - היה מלא פני תבל גאונים וגדולים, וחבל על דאבדין". עכ"ד.

בפרק זה נביא את הדוגמא שנותן החזו"א, על ידה הוא מתאר וממחיש, כיצד דרך עבודה מסוימת, אשר מועילה לעבודה ולתיקון לאנשים רבים, מסוגלת להסב נזק לסוג אחר של אנשים וע"כ דרך זו אינה מתאימה עבורם.

כוונת לימוד המוסר

הנושא בו עוסק החזו"א, הוא 'השפעה שלילית העלולה לבוא מלימוד המוסר' - לאדם העומד במצב נפשי, שדרך לימוד המוסר איננה מתאימה לו כעת.

"וגם לימוד בחינת המידות - אם אינו מתרגש עליהם ונפשו לא תרגיש בהם".

כאן המקום לעורר, כי ל'לימוד המוסר' ישנו תפקיד מוגדר; המוסר צריך להשפיע על מקום מסוים בנפש האדם. לימוד חכמת המוסר, כאשר איננה משפיעה על אותו מקום באדם, לא רק שלא תביא לו את התועלת הצריכה לבוא מהלימוד, אלא שהיא רק תזיק לו ולסביבתו.

¹ מתוך התרעתו של החזו"א על הנזק האפשרי היכול לצאת מלימוד המוסר, היו שטעו לחשוב, כי החזו"א התנגד ללימוד המוסר באופן כללי. אמנם, זו טעות מוחלטת. נציין את התבטאותו של החזו"א, כאשר אמר לו רבי אהרן כהן: "אמנם רבי ישראל אמר שלהיות 'טוב' אפשר בלי מוסר, אבל מי שאין לו עיניים - הרי לא יכול לראות כלל", כלומר, ביקש לומר לו שאנו חייבים בוודאי ללמוד מוסר. הגיב לו החזו"א: "אני אומר, כי אף להיות 'טוב' - אי אפשר בלי מוסר". צריך לדעת, כי מעולם לא הייתה מחלוקת על עצם הצורך בלימוד מוסר! היה ויכוח, האם צורת הלימוד צריכה להיות בלימוד קבוע ומיוחד בספרי מוסר, או דרך לימוד הש"ס ומדרשי חז"ל.

לכן, דרך התיקון לאדם כזה היא, להשקיע את עצמו בעמל התורה.
"שפלות הנפש אינה דבר ממשי וחיובי רק אפיסה ושליילה, נטול האור של צחצחות הנפש, ואשר רפואתה בטוחה בעמלה של תורה, ואור התורה מחיהו".

עמל התורה, הוא הדרך בה קונים את עדינות ונעימות הנפש, ויחד עם זאת, את הרוממות הנצרכת - בכדי שהמוסר יוכל להשפיע על האדם.

קניין עדינות הנפש על ידי עמל התורה

כאן עלינו לדון, האם השפעת עמל התורה על כוחות הנפש - פועלת מבחינה חינוכית מעשית; כלומר, ישנה השפעה **גשמית** פשוטה על האדם, מהעיסוק בלימוד בעמל (הוא 'שובר את ראשו' בשקיעות בלימוד, כפי שמתאר החזו"א להלן: "ישנן שכלו וילאה גופו - השפלות תמס תהלך").

אכן, מלשון החזו"א "אור התורה מחייהו" נראה, כי רפואת הנפש על ידי עמלה של תורה פועלת גם מבחינה **סגולית** [את יסודות ההשפעה הסגולית על הנפש מעמל התורה, נלמד בפרקים הבאים].
 מסכם החזו"א:

"כללו של דבר מי שחש בשפלות יעסוק בתורה הרבה עד שישנן שכלו וילאה גופו, וכאשר יקנה תורה הרבה, והשפלות תמס תהלך, ושב ורפא לו, ואז יוסיף לקח בספרי היראה לעלות למעלה למשכיל".

פעמים ישנה תפיסה, כי בשלב הראשון - צריך לתקן את עצמינו, ורק אח"כ לשקוע בלימוד התורה. צריך לדעת, שאדרבא, **מי שמתקשה להתגבר על כוחות גופו** וחש כי הוא נמשך לעניינים בהמיים וגסים, **דרך העבודה שלו היא על ידי עמל בלימוד התורה.** בצורת לימוד בה האדם לומד באמת והוא נותן לתורה להשפיע עליו - הוא יקנה נעימות ועדינות הנפש. ועל ידי כך, יהיה לו קל לעבוד ולהצליח עם העניינים עימם הוא מתמודד.

כללו של דבר: הצורה לעדן את עצמינו, בכדי שלימוד המוסר ישפיע עלינו באופן הנכון היא, על ידי עמל התורה.
 ראוי לציין, כי זו הייתה דרך הלימוד עם בעלי תשובה².

אמנם - ולכן נקדיש את הפרקים הבאים - ישנה תופעה של אנשים העוסקים בתורה כל היום ועם כל זאת, פרוצים בכל מיני עבירות. תופעה זו לא הייתה מצויה בדורות קודמים³. בכדי להבין את דרכי ההתמודדות עימה, נלמד את עניין השפעת לימוד התורה על כוחות הגוף והנפש. על כך, בפרקים הבאים.

"כהית האור הנפשי קראוה שפלות הנפש. שפלות היא כדלת סוגרת את השער ואין מקום למוסר נפשי, האוכל בשוק אין עוסקים עמו בזמרת עדנים, ומי שדרכו לרכוב בעיר לא ירכב על במתי שמימיים".

נתאר לעצמינו, אדם השקוע ומחובר לגשמיות בצורה גסה ומגושמת: האם אפשר מתוך שקיעותו בגשמיות ללמוד איתו עניינים מרוממים, כמו קטע ב'נפש החיים'!?

אדם גס והמוני, לא יוכל להתחבר לדברים מרוממים, בעלי עדינות ורוממות נפש.

תוצאות ומעשי שפלות הנפש

'שפלות' איננה מגיעה מתוך **מעשים**. 'שפלות', זהו **מצב נפשי**, אשר ממנו באים מעשים רבים. החזו"א מביא מספר דוגמאות למעשים **המראים** על 'שפלות הנפש':

"שפלות הנפש יסודה בנפש ולא במעשה, והמעשים השפלים הם זרע השפלות הנפשי. והמעשים המעידים על השפלות, שונים, מהם גסים וגשמיים - כאכילה בשוק ורכיבה על הסוס בקרית חוצות, ומהם בלתי ניכרים כל כך - כמו הדיבור בביטויים גסים ובניבול, נוח לחרף, לקלל, חדל הבושה וקל לדבר עזות, אינו חש לכחש ולשקר ואינו אחראי בעד אמרי פיו".

מעשים אלו אינם הסיבה לשפלות, הם תוצאות השפלות. בדומה לכך, ניתן לזהות את שפלי הנפש לפי מעשים שונים. לדוגמה, אופן התגובות הספונטניות שלהם כלפי אנשים אחרים, אשר אינם מתאימות לאינטליגנציה הכללית או התורנית שלהם.

"אנשים כאלה אינם ראויים ללימוד של בחינות המוסר המיוסד על דקות ועדינות, ולעולם לא ימצאו אלה מזור למשחתותם בלימוד המוסר".

אנשים אלו לא ישתנו ולא יושפעו על ידי 'לימוד המוסר'; כאמור, לימוד חכמת המוסר רק יזיק להם. יש רק פתרון אחד לאנשים כאלו. כדלהלן.

אור התורה מחייהו

החזו"א פתח ואמר, כי מעשי 'שפלות הנפש' הינם תוצאה של 'כהיית האור הנפשי'. כלומר, האדם מטבעו - מגושם. 'אור השכל' - משפיע עליו וכובש את הכוחות הגשמיות, ובכך משתלט עליהם. ע"י כך נהיה האדם לאדם עדין, שכלי ונעים. אך מי שמתכהה אצלו ה'אור הנפשי', ממילא יהיה 'שפל נפש'.

² בדורות עברו, כאשר באו לישיבות בני נוער תלמידי תיכונים, ההנחיה הייתה, לא לדון ולהתווכח עימם בהשקפה ואף לא ללמוד עימם דברי מוסר. לומר בפניהם 'חבורה'; לשבת וללמוד עימם סוגיא בעיון.
³ כמובן שצריך לברר, האם מדובר באנשים שלומדים ועמלים בצורה סדרתית, דף אחרי דף, להבין ולסכם, לקיים למעשה. או באנשים שנהנים רק לדבר בלימוד.

הגיליון השבועי הוקדש לע"נ מו"ר רבי ברוך ב"ר משה ויסבקר זצ"ל

<p>זאת למודעי: הדברים נכתבו לפי הבנת הכותב וע"כ כל טעות שגיאה או קושי בהבנה יש לתלות בו בלבד. נשמח לקבל כל הערה והארה</p>	<p>'בית ועד' השיחה השבועית ושיעורי המשניות שליט"א מידי שבוע במייל להצטרפות: 4160846@gmail.com</p>	<p>כל הזכויות שמורות למכון 'ישרים דרכי השם' להנצחות פניות והערות: 053-31123-76 02-567-24-74 y0533112376@gmail.com</p>
--	---	--

גיליון זכרון על מו"ר רה"י זללה"ה

מאמרים ותפיסות עומק
בעולמם של עמלי תורה

מבית "עין לא ראתה"

עביתנו גב

תורת רבינו זללה"ה

ומכיון שביקש להיות מושלם בכוח זה, אירגן כמה מגידי שיעורים שיבואו לבית מורו ורבו מרן הגר"ש רוזובסקי זצוק"ל בכדי שכל אחד בתורו ימסור חבורה בפניו, ומרן הגר"ש יאמר מה ראוי לשפר ולתקן בצורת המסירה הראויה, אז התפעל עד מאד מרן הגר"ש מצורת המסירה ובניית השיעור של רבינו זללה"ה ואמר שכשמתכוונים למג"ש טוב הכוונה לרבינו רה"י.

אחד מהקונטרסים שהוציא רבינו ראש הישיבה (בחודש אייר, תשפ"א), עסק בנושא הזה של "רב ותלמיד", שם האריך במשנתו הברורה, להעמיד את גודל החיוב שרובץ על כתפי כל לומד, לעסוק בהעתקת השמועה לדור הבא, ובמסירת התורה לתלמידים, ובפרק הראשון הביא את הדברים המופלאים של התורת חיים, שהקב"ה השאיר לעולם ועד את הקול שנשמע במעמד הר סיני, וכתב רבינו: ביאור הדבר הוא, שע"י הקול הזה מקבלים תלמידי חכמים את כוח לימודים וחידושיהם, הם כדמות נבואה, לימוד זה פסגת האש שיש בתורה, וכדי להשיג את האש הזאת צריך האדם לקבל בדרך לימוד התורה, בדרך המסורה לנו מרבתינו, כי הקב"ה ממשיך לתת את התורה גם כיום, וזו תכלית הבריאה שיתקיים בו מסירת התורה בישראל.

רבינו זללה"ה, אחז עד הסוף מדרכו בלימוד, הוא חניך איך לחשוב ולהפך בצדדי הענין, וכיצד נכון להעמיק, ובסבלנות היה מסוגל לחזור שוב ושוב על יסודותיו, בשיעורים יומיים, ובשיעור כללי, ובשיעור חזרה לז'אגרים, (שהיה עוד רעיון כביר איך לחנך למסור שיעורים, שהעמיד את בני הקיבוץ למסור לשיעור א' חזרה על השיעור"כ כשכל ז'אגר מוסר ל 3-4 בחורים משיעור א' ולצורך כך היה חוזר בפניהם שוב על השיעור כללי). גם עם הרבו לשאול אחרי השיעור היה חוזר שוב בסבלנות אין קץ, ובעיני ראיתי פעם עקשן אחד שכרבע שעה התעקש על שלו, ורבינו זללה"ה בסבלנות שעד היום מפליאה אותי, חזר שוב ושוב על היסוד, עם שלוה ורוגע, ובלי טיפת תערומת.

משום כך, היה קשה לו להסכים לבחור לעבור לחיזוק אפילו לתקופה, כי מה יהיה על הפסד השיעור"כ, ואיך תקבל את דרך הלימוד, וכך היה רגיל לחתום מכתביו לבוגרים, החותם לכבוד התורה **ממקום התורה**... כי הרגיש באמת שהוא מוסר התורה.

א. ערב פרשת קבלת התורה, הסתלק מעלינו עטרת ראשנו, אדונינו רועינו, מורינו אהובינו, הגאון הגדול רבי ברוך ויסבקר זללה"ה, וכנתניתה כך נטילתה, מה נתינתה בחיי חיותו, בהיכל ישיבתו עליה טרח ועמל בכל אוננו ומרצו, ואשר בה גדלו ופרחו אלפי תלמידיו, שהיו מסביבים עליו כחומה, לשנות בצמא את יסודותיו במעמקי הסוגיות, בלמעלה מארבעים שנות הרבצת התורה. כך נטילתה בהיכל ישיבתו, במעמד בכי מרטיט וקורע לב של אלפי תלמידיו, תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי.

רבינו ראש הישיבה זללה"ה, זכה להיות מהיחידים שקיבלו משמיא את הכוח האדיר הזה, להיות ממוסרי התורה הקדו', מעתיקי שמועותיה, ומנחילי סוגיותיה, שזכה ליצוק מים על ידי גדול מוסרי התורה אחרי השואה מרן הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל, שקיבל ממרן הגאון בעל ה"שערי יושר" הגר"ש שקופ זצוק"ל, שקיבל מראש הלמדנים מרן הגר"ח סולביצ'יק זצוק"ל, שקיבל מאבות אבותיו עד מרן הגר"א זי"ע, ואין בודקין מן המזבח ולמעלה, כי זוהי מסירת התורה עד סיני.

ואכן כך היתה התחושה שלנו כתלמידים, בעת השיעורים כלליים, שהנה כעת זוכים לשמוע את ההד, ממסירת התורה מסיני, ומתרגשים להיות עוד חוליה בשרשרת מוסרי התורה, כי לא חיפש רבינו זללה"ה, להרשים בברקי רעיונות, על דרך החריפות והפלפול, כמו שאמר בהספד בנו בכורו רה"י הגר"צ שליט"א: אבא, לא חיפש גאונות והברקות, ידיעות ומציאות, רק חיפש להעמיד את כל היסודות מתוך הסוגיא עצמה, והיא החותמת והשפארך המיוחד שמוטבע בתורת אלפי תלמידיו, שחותרים למצוא את עמקי הסוגיה "הכר נא למי החותמת..."

משחר ימיו הרביץ תורה, ראשונה בישיבת קול תורה, שם קיבל מפיו גם אאמו"ר שליט"א שזוכר עד היום עד הקשר המיוחד שהיה לו עם התלמידים ואף בחבורות בביתו, אח"כ ייסד את "בית מתתיהו" עם מחזור המייסדים, כשכל מגמתו ללטש הסוגיה ולבררה לעומק עומקיה, ומעידים שבצעירותו יכל לשבת שש שעות רצוף ולענות על שאלות התלמידים, ולא פעם הי' יוצא בברכת התורה, וגם כששב מטיסה ערב שיעור"כ, יכל לשבת לילה שלם עם הבוקר שלמחרת ברצף עד השיעור"כ.

דמות רבינו זללה"

כשעל התאריך מתנוסס המשפט המוכר: "בין שמים לארץ בין ארץ הקודש למקסיקו סיטי..." או כל יעד אחר. רבינו זללה"ה הצליח גם בטיסות ארוכות ויגיעות, לערוך שיעור עמוק ביותר, וכך נותרה דמותו כדמות שעיקרה העברת התורה ותו לא מידי.

ואם בבנין הישיבה עסקינו, אי אפשרי שלא להתפעל מרוב התרגשותו להמשיך בבנין הישיבה בה שימשו מרן החזו"א זי"ע ומרן הסטייפלער זי"ע, האגדה סיפרה, שהרבה מתסבוכות הבניה היו בשל העקשנות של רבינו זללה"ה להשאיר את קיר המזרח בו ישבו התפללו מצוקי עולם אלו. בקירות הישיבה גם נמצאו בעת השיפוצים הרבים, כתבי מרן הקה"י שטמנם שם לגניזה, ובין חדרי הפנימיה היתה דירתו של מרן החזו"א, שכך היתה נקראת בפי הבחורים, רבינו זללה"ה הרגיש שמכוחם הוא הולך וממשיך את מסירת התורה ממעתיקה אל תלמידיו.

ג. אין זה סוד, ששיבת בית מתתיהו מחנכת בצורה בולטת וגלויה לגאות יחידה, להעצים את הבחור, ולהביא אותו לאימון מלא בכוחותיו, בבחינת "ויגבה ליבו בדרכי ה'", זה בעצם הקרין מהאישיות שלו, הוא ממש לא היה זקוק לכבוד, בכלל לא ניסה לשמור על דיסטנץ' מהבחורים, עד שהיה אולי ניתן לטעות שחוצפנים חביבים עליו, יראת הכבוד שהיתה כלפיו היו איפה רק מכוח מה ששידרה אצילותו, שלימות מידותיו וכוח תורתו, שהיו לאות ולפלא בקרב תלמידיו, מכוח מעלות אלו האמינו בו וראו בדמותו סמל ודמות, וגב חזק, שניתן להישען עליו בחיים.

כוח האמת שלו, בלט מאד גם בוועדים ובנאומים הקבועים שלו בסעודה שלישית ובמסיבות הרשמיות שנערכו בישיבה, כאשר במשך למעלה מארבעים שנה, חזר ושנה, כפל ושילש, את האמת האמיתית הפשוטה הזאת, שהכל מתחיל מהלילה, מה מבקשים הוא היה מתפלא? לסחוב מסעות כבדים, לעבוד קשה, לא! מבקשים: תיהיה נורמלי, תישן בזמן ותקום בזמן!! ועל המסר הזה הוא היה חוזר בכל מיני דרכים וצורות, **שהיום מתחיל מהלילה**, ושהיצה"ר מוכן לתת לבחור עוד שטייגען של שעה בלילה, בשביל להרויח למחרת יום שלם בעצלתיים, ולא הרגיש בושה לדבר רק ע"ז, כי ראה שרק זה בן-עליה באמת.

לכן, עד השנים האחרונות, נמנע להיכנס לעניינים ציבוריים גם כאשר נתבקש לכך, הוא אמר זאת בפירוש, התפקיד שלי הוא להרביץ תורה, ואם כך אין נכון ואמיתי להסתעף לעוד ענין או עיסוק נוסף חשוב ככל שיהיה, והאמת הפנימית הזאת שכל חייו בקעה מפנימיותו, היא זאת שהלכה כלפיד האש לפני כל בני הישיבה, לרוממם ולהעלותם, בדרך העולה בית מתתיהו...

א. מפליא מה היה הקסם האישי שלו, מה גרם לאלפי

תלמידים להכתיר אותו כרוב המובהק, הוא לא היה בעל כוח מסירה מיוחד, לא היתה לו רטוריקה דיבורית, אדרבה הוא היה מדבר בשיקול הדעת, ובצורה איטית ומחושבת, וגם הגדרותיו היו לפעמים מורכבות עקב עדינותם של הדברים, ולא נתפסו בפעם הראשונה, אז איך הוא הגיע להיות יחיד בדור בהיקף הבלתי נתפס של מעל אלפיים בוגרים שרואים בו כמעמידם.

התשובה היא לכאורה, רבינו זללה"ה לא מסר "מילים", ולא העביר "משפטים", רבינו רק פתח את ליבו, ומשם נשמעה זעקת האמת של התורה, כתבם על לוח ליבך, והאמת הזאת שבערה אצלו היא פשר הסכר העצום של האנרגיה והחינויות, ששום כוח לא יכל לעוצרם, ולזאת באישיותו היה אוזח בהיפוך הכוחות הללו, מחד מחושב ומאופק, חושב על כל מילה במתון, ומאידך בוער בצדקתו ונחוש בדעתו בלי יכולת להזיזו, לרגע לא שינה עמדה ולא נח ולא שקט עד שהצליח להביאה לפועל.

ב. מדהים איזו שליטה עצמית היתה לו, גם כשהיה טרוד במלחמת הקיום היומיומית בכלכלת הישיבה, בניה, שכירות הדירות והשגת משכורות לרמי"ם ולעובדים, היה מסוגל לנווט את מחשבתו ולצמצמה לסוגיה הנלמדת להפליא. זכורני, בעת שביקש לפתוח את ישיבת חמד וכבר נתפרסם הענין ברבים, נתגלתה בעיה חמורה שמנעה את ההקמה, זה היה כשעתיים לפני זמן השיעור כללי, ובכל זאת הוא כינס את כל צוות רבני הישיבה רמי"ם ומשגיחים, והדיון התארך כשראו עליו איך שנקרע עם הרצון להקים את הישיבה חרף הבעיה שנוצרה, אך בסיום דיון של שעתיים הוכרע שישבת חמד לא תפתח!! סח לי אז, חתנו, רה"י הגר"מ יעקובזון שליט"א: ראיתי את חמי, שבור ורצון כמו שלא ראיתו מעודי, חלום חייו התנפץ, הייתי בטוח שיעו"כ היום כבר לא יהי', אך לפתע התהפך לאיש אחר תפס את הגמ', ובצעדים בוטחים עלה והתחיל שיעו"כ כרגיל.

כולם יודעים שלבסוף ישיבת "מאור יצחק" חמד, קמה וגם ניצבה, איך הבעיה הסתדרה, מי יודע ומי יינחש, כמו עוד הרבה בעיות שהיו בפנימיית הבוכרים, או בשאר דיני תורה ודיונים רבים בבתי הדין, שהיו לו כמה וכמה פעמים, כאשר בעצמו ה' הטוען והמעמיד של צדדיו, בטענות חדות ומוצקות שהפליאו גם את מרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל, בכל אלו בני הישיבה לא ידעו מאומה, כי אם את הלחם אשר הם אוכלים... כך הראש ישיבה נוסע לחו"ל ושולח בגמר הטיסה את השיעור כללי שלו בפקס,

חינוך רבינו זללה"ה

רבינו זללה"ה היה גם מחנך לאישיות נאותה, הפריע לו אם ראה בחור שהולך עם חולצה בחוץ, הוא היה מעיר לו בשנינות: "אולי צריך לקרוא לאימא שלך שתלמד אותך להתלבש..." גם את העישון סיגריות הוא לא אהב, פעם עבר ליד בחור וגער בו מתי תפסיק לעשן...? הלה ניסה להתלוצץ ואמר: לאט לאט...!! ענה לו רבינו: בסדר, תעשה את הלאט לאט הזה מהר מהר...!!

רבינו זללה"ה היה ראשון בעולם הישיבות, שהכיר וראה את הצורך במתן מענה נכון לימי בין הזמנים, וכך יזם את פתיחת ה"קעמפ", מיזם שתקע יתד ונשתקע כבר בכל עולם הישיבות הקדו', הקמפים הם מקור נפלא לגיבוש החברתי של הישיבה, וממש יוצר מציאות של "משפחה גרעינית"! אכן במתן תורה כתוב "ויחן שם ישראל כנגד הר" כאישי אחד בלב אחד, כי תורה נמסרת לכל ישראל כאחד, לכן הבין שצריך כוח המאחד, כשבנתיים יש ריוח נוסף, שבחור לא יחפש את הפורקן הזה באופן פיראטי ועצמאי עם בחורים בלתי ראויים, וטרח בעצמו להיו' בשטח בימי הקעמפ. איני יכול לשכוח את מאמציו ברום גילו להשתתף במסעות הליכה 4-5 שעות במסלולי הדרום הקשים בחום אימים, כשהוא עם חלוקו וכובעו, וספר "אמונה ובטחון" בידו, כשכל חצי שעה יושב, ומקריא לבחורים מתוכו.

ג. חלק מיוחד במשנתו החינוכית, הי' מלחמתו האדירה בכל ענין הפלאפונים, זכורני שתיכף כשהחלו חברות הפלאפונים להציע מרכולתם לרבים, אסף את בני הקיבוץ, ובמשך שלשת רבעי שעה ניבא את אשר יהי' שעוד יבא יום ויחלקו פלאפונים בחינם העיקר שידברו, כי הבין שיש כאן אויב אדיר למציאות של "טמון" בהיכלה של הישיבה, ול"טמון" הזה חניך בכל כוחו.

לא שקט על שמריו. חוץ משיבת מאור יצחק חמד שייסד והקים וביקר בה מידי שבוע במסירת שיעור, עזר לעוד ישיבות בהקמתם, ואף ניסה להקים ישיבה קטנה, וכן ישיבה לציבור הספרדי, ואף שלא זכה לזה, הרי רבים מבוגרי הישיבה מכהנים במשרות רבות ומגוונות של הרבצת התורה במוסדות התורה השונים, וידוע איזו שמחה היתה לו בכל קבלת תפקיד של אחד מתלמידיו, כשבדיו היתה רשימה מפורטת למספר הרמ"ם משגיחים וראשי הישיבות והכוללים, מקרב תלמידיו.

לא הגיע רבינו זללה"ה ממשפחה רבנית, ולא היה סגור בד' אמותיו בבדידות ובסגר, לא צנח חגב על שולחנו, ולא התנהג בפרישות עליונה, ודווקא משום כך דמותו מחייבת את כולנו, להתאמץ בכל כוחותינו להוציא לפועל את יכולתנו. **ת.נ.צ.ב.ה.**

א. ימי השבעה והאבל על מורינו רבינו ראש הישיבה זללה"ה, נפלו בימים שבין פר' קבלת התורה לפר' עבדים במשפטים, אולי הם מבטאים את כך, שברכתו השגרתית לצעירי הצאן ולנערי בר מצוה היתה: שתזכה להיות תלמיד חכם גדול ועובד ה' גדול, אכן זוהי היתה אישיותו, תלמיד חכם גדול שחי את כל שנות חייו על שיפולי הר סיני, ללקוט משם את כל תורתיו ולהמשיכן ולהעתיקן אל אלפי תלמידיו. ומאידך, עובד אלקים וסר מרע שזהו כל מציאותו עלי אדמות, עבד נאמן קראת לו... וכן איתא במכילתא (פרק כ"ג): "ועבדתם את ה' אלקיכם" עבדהו בתורתו עבדהו במקדשו. כי גם התורה היא גדר עבדות.

כל בני הישיבה, זוכרים את תנועת עמידתו בתפילה, בראש מוטה, ובמעין כפיפה קדימה, היה מוציא כל תיבה בכוונה ורגש וכמונה מעות, בפסוד"ז היה עומד, אי אפשר לשכוח כמה היה מאריך במוסף רה"ש ממש עד התקיעות של חזרת הש"ן, ועוד יותר בתפילות יום הכיפורים. דקדק בהלכה להפליא, ולא ויתר על גנרטור ומאור שבת בהידור לכל בנייני הישיבה, זכורני שהיה הולך למקוה לפני התקיעות, ולא טועם כלום בקידוש. (עם כל התרגשותו, וכובד הראש שהיו לו כמקריא בתקיעות, שנה אחת הטרדתי אותו בדיבור בלימוד תיכף בסיום שחרית ולויתתי אותו עד המקוה, ולמרות גילי הצעיר דיבר עימי ברוגע).

ב. גם ביחס בין אדם לחבירו היה מופלג, סופר שבצעירותו ניגשה אל מרן הגרי"ש כהנמן צוק"ל אלמנה אחת שהיתה דרה בבנין שלו, וטענתה בפיה שרבינו לא אומר לה בוקר טוב ושלום, אמר לה הגרי"ש כהנמן הנני מכירו היטב וברור לי שאת טועה ומחליפה אותו עם מישהו אחר, לא יתכן שהוא לא מברך אותך בבוקר טוב, היא אכן שבה למחרת למרן הגרי"ש והודתה לו שאכן רבינו זללה"ה עונה לה בכבוד והחליפה אותו עם אחר.

היה שכן מבוגר שגר בשכנות לישיבה, שחלה באלצהיימר רח"ל, ופעם אחת החליף יום רגיל ביום הכיפורים ולא הסכים לאכול כלום, מכיון שזה היה תיכף בתחילת מחלתו לא ידענו איך להשיג את בני המשפחה, כל בחור הציע פתרון אחר ללא הועיל, היהודי המבוגר מסרב לאכול ביוה"כ שלפי חשבוננו... נגשתי לרבינו זללה"ה ובפיקחותו הוא הציע שנחשיך תריסים ונאפיל על כל החלונות ונגיד לו שכבר שקעה חמה וחלף עת נעילה ואפשר לעשות הבדלה, וכך עשינו ואכל. בוודאי זה נבע לא רק מפיקחותו הכבירה, אלא מרצון כינה ואמיתי לעזור לו.

טעם שבת (6)

ב. בתחילת קידוש ליל שבת נרמז שם הוי"ה בראשי תיבות ל'ום ה'שישי ו'יכולו ה'שמים, הנה רואים בבירור, ששם הוי"ה שלם נבנה דוקא ע"י צירופו של יום השישי אל יום השבת, ועוד יותר מזה מבואר, שב' התיבות הראשונות של שם הוי"ה שהם החלק היותר מרומם ועיקרי בשם הוי"ה נרמזים ביום ו'.

ולא רק בקידוש רואים את הצירוף של יום שישי לשבת, אלא גם בירידת המן ניכר ה"ויברך" אלקים את יום השביעי, כשברכו במן שירד כפליים ביום שישי, ולמתבונן אין זה רק ענין טכני שהמן יורד בערב שבת, כי איננו יכול לירד בשבת, אלא זהו כל התוכן של היום השישי, אשר הוא עומד כמכין אל השבת, ולכן המן של שבת מוכרח לרדת ביום השישי בשבילו.

וגם בענין תפילת המנחה של ערב שבת, מבואר בקדמונים שעליית העולמות של יום השבת מתחיל כבר במנחה של ערב שבת, ולכן הזהיר החזו"א לתפוס את התפילה הזאת של ער"ש ולהתחזק בה ביותר, כי היא תפילה של חול, ויש בה את כלל הבקשות של תפילת שמו"ע מעבר למה שיש בכל שבת, וכבר מאיר האור הכביר של השבת, א"כ מאד יש לכוון בזה, ולא בכדי היצה"ר גוזל וחומס את התפילה הנוראה הזאת, ודוחק בנו להשאיר אותה לדקות האחרונות שלפני השקיעה כי אינו רוצה שנרויח את הרווחים העצומים שיש בתפילה הזאת. וכבר נהגו בני העליה אברכים חשובים, להקפיד להתפלל בחצות.

ג. כמה דרש רבינו זללה"ה להקפיד על ניצול סדר יום שישי, ומי לא זוכר את הוועדים בהם קבע ש"יום שישי הוא יום רגיל" וחזר על זה שוב ושוב "יום שישי יום רגיל, רגיל...!!" כי באמת היצה"ר רוצה להרויח לא רק את ביטול יום שישי, אלא את כל צורת הכניסה שלנו אל השבת, ואפילו בליל שבת היה משלים לפעמים חלק צדדי בסוגי' ומוסר את השיעור כללי על זה אז. כמו כן מסר בקביעות סידרת שיעורים על ספירת העומר, ועל הרמב"ם בהל' תשובה, ועל הזכרת משיב הרוח ותן טל ומטר, הכל בכדי לתת גם לשישי-שבת שיון וחיבור אל סדרי השבוע.

אך מעבר לכל מה שדיברנו על הכנת האדם, בסדרי הלימוד וברוממות תפילת ער"ש, ודאי שכל מה שנדרש להכנה לשבת, כבר האריך במשנ"ב להביא מה שמספרת הגמ' על אמוראים שטרחו בגופם בהכנה לשבת. ויש סיפור פלא על מרן הגר"ש שקופ זצ"ל, שפעם התארח באיזה בית לשבת, ושאל את בעלת הבית האם יש עוד משהו להכין לשבת וענתה שכבר הכינה הכל, ביקש הגר"ש מטלית לחה וניקה בעצמו את האבק מהעלים של עציץ שעמד שם. ויה"ר שנזכה לטעם ערב שבת.

א. נמשך גם השבוע במאמרי השבת (כפי שכבר הבאנו מה שמבואר בספה"ק שעיקר כוח כפרת שובבי"ם מגיע ע"י קדושת שבת, ובראשית חכמה מצא לזה מקור מהזוהר), ובפעם הזאת נדבר על "**ערב שבת**" במשנתו של רבינו רה"י זללה"ה.

הנה יום שישי הוא ערב שבת קודש, ומהותו כערב שבת באה כיום שמכין את השבת "והכינו את אשר יביאו" ואחד מן הדברים החשובים שצריך להכין לשבת, זה את האדם בעצמו. ובעמקות כך היה בששת ימי בראשית, שהאדם הראשון, יציר כפיו של הקב"ה, נוצר ונברא ביום השישי עפר מן האדמה, וכל תכלית בריאתו של האדם היתה על מנת שישאר בגן עדן ויזכה ליום שכולו שבת, ואילו לא היה חוטא האדם, היה זוכה תיכף שאותה שבת בראשית, היתה נהפכת לשבת מתן תורה, ואף גם לשבת שלעתיד לבא, ולא היה מת לעולם הוא וזרעיותיו.

ובעצם האדם עצמו היה אמור להבראות בשבת, שכאמור זהו המציאותו היותר מתוקנת, לזכות ליום שכולו שבת, אלא שרצה הקב"ה לשבות ביום השבת ולכן הכין ויצר אותו בער"ש, כשבעצם הוא התוצר של השבת, כדאיתא בחז"ל שאמרה שבת לכל יש בן זוג ולי אין בן זוג, אמר לה הקב"ה כנסת ישראל יהיה בן זוגך, פירוש הדברים, שלכל יום יש את הדבר שנברא בו, שהוא שבחו וגילוי של אותו יום, אבל ביום השבת אין דבר שנברא בו ומה יגלה את יופי היום, ענה הקב"ה לשבת: אכן הי' אמור להבראות ביום השבת האדם, שזהו תפקידו, "מזמור שיר ליום השבת" ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

ובכל שבוע ושבוע, בשביל שהאדם יוכל לשיר את שירת השבת, הוא צריך להכין את עצמו בערב שבת, וליצור אותו מחדש עפר מן האדמה, ועליו להפיח באפיו נשמת חיים, לצאת מששת ימי המעשה, ולהתרומם אל קדושת השבת.

וכמו שנאמר בפרשתן "שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנים" כך האדם בששת ימי המעשה עובד עבודת עבד, אולם בערב שבת עליו להכין את עצמו אל השחרור של יום השבת, כי אי אפשר "ליפול" לשבת, לא שייך בבת אחת ליצור את השינוי האדיר בין ימות החול הגשמיים ליום השבת הקדוש והמרומם, וצריך להכין את עצמו לרוממות השבתית, ולכן החובה היא להתכונן בלימוד התורה וברוממות המעשים כדי לזכות ליום השבת, ובקדמונים אמרו לקרות בער"ש שנים מקרא וא' תרגום, בשביל להתכונן לקדושת הפרשה שעתידין לקרוא בשבת, שהפרשה מעצימה את הקדו' שיש בכל שבת.

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרה"ג חנוך דרורי שליט"א

חנוך לנער

גליון 37 | פרשת משפטים

חינוך ו/או ענישה

הסבא זצ"ל מקלם, מרן ר' שמחה זיסל שאמר: "אילו התורה הייתה נתונה מידי אדם, בוודאי הייתה פותחת באנשים חשובים שגומלים טובות לבני אדם, אבל מכיוון שאנו בנים לקב"ה, בניו אהוביו של מקום, כשיש לאב גנב בין בניו הרי כל מחשבותיו ודאגותיו על הבן הזה, כיצד יכול להיטיב את דרכיו, ועל כן פותחת התורה בו ונותנת דרך, כיצד נוהגים בו, מכניסו למשפחה הגונה שילמד מהם, נותנת כללים ברורים כיצד לנהוג עימו בכבוד. שירצה לשפר מעשיו.. במלכותא דארעא מושיבים את הגנב בבית הסוהר וזה לא משפיע עליו לטובה, להפך, נפגש עם הגנבים האחרים ושוקע בתהום פשעיו, אבל התורה הקדושה אינה כן, מלמדת אותו נימוסים ודרך ארץ. גם יראה איך שמכבדים אותו ומחשיבים אותו ואחר ששנים דואגים לו שלא יהיה צריך שוב להיות גנב כנאמר: "העניק תעניק לו מצאנך וכו'" כדי שיהיה לו אח"כ במה להתפרנס". בדרך זו ממשיך הגר"י ניימן ואומר: "אפשר להבין מה שהתורה אמרה שאם גנב שור וטבח ומכר משלם חמישה ובעד השה - ארבעה, מפני שסחב אותו על כתפו, מנכים מחשבון הגנב שה אחד בשביל הצער שהיה לו בעת הגניבה. הרגש כזה לא יכול להיות אלא אצל אב ואם, שירגישו בצערן של גנב בשעת הגניבה.. הקב"ה שאנחנו בניו, אהבתו כ"כ גדולה אפילו לבנו הגנב".. {דרכי מוסר}

יש, ואב ומחנך נתקלים בהתנהגות לא ראויה, לא רצויה, אצל בניהם או תלמידיהם.. אין ספק שדבר זה צריך להדיר שינה מעינינו, ולהעסיק את מוחנו, כיצד ואיך לנהוג במקרים אלו, לא ננהג במצבים אלו, בכעס, בבהילות ובחוסר מחשבה, יודעים אנו שאלו דיני נפשות של ממש. מבינים אנו היטב, מהי המטרה העליונה בחינוך ילדינו, ננהג בעצמנו חשבון הנפש הנכון כפי שמובא בשם ה"כתב סופר" שאמר על הפסוק: "חושך שבטו שונא בנו" {משלי י"ג כ"ד} - "אם האב חושך שבט המוסר מעצמו, ואינו עושה מאומה לחינוכו העצמי, הרי הוא שונא את בנו".... אין ספק שצריך וראוי האב, המחנך, לייסר - להוכיח, השאלה היא, איך?

הגמרא בסוטה {מ"ז ע"א} אומרת: "תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, יצר, תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת" וכתב על כך רבי חיים פרידלנדר זצ"ל: "אם הימין של המחנך, דהיינו אורך הרוח, החיבה, השמחה ומאור

באחד מתלמודי התורה בארץ, ארע מקרה חמור, ילד הפר את הגבולות, והפעם באופן חריג.. התיישבו הצוות החינוכי, לדון מה לעשות עימו, הדיון היה נוקב וקשה, להרחיקו לצמיתות? באופן זמני? איך לנהוג בו, מול ילדי הכיתה, ובצורה פרטנית, היו דיונים, ויכוחים, וכן, גם דמעות.. הוחלט ברוב דעות להרחיקו לפרק זמן לביתו, ישב ויחשוב על מה שארע.. הילד היקר חזר לביתו, עם הודעה ברורה מההנהלה, שהנ"ל הורחק עד הודעה חדשה. לימים, סיפר לי אברך יקר, אני הייתי אותו ילד.. חזרתי אז לביתי, הרגשות היו מעורבים, ידעתי שנהגתי לא כשורה, ידעתי שהעונש מגיע לי בצדק. ידעתי גם מה הניע אותי לעשות זאת, רציתי לחזק את מעמדי בחברה, הייתי מסובך חברתית, נקלעתי למבוי סתום. עכשיו אני בלי חיידר, המעמד החברתי לא השתפר.. וגם בבית כועסים ומתוסכלים, למחרת, הגיע אחד מחברי ההנהלה לביתי, אני נלחצתי, ניסיתי להתחבאות, החיבור של ההנהלה עם הבית בתוך הבית.. כבר היה לי קשה מנשוא, אולם לתדהמתי, דווקא ביקש לשוחח עימי, הורי קראו לי, הוא ביקש לשבת איתי לבד. "עשית מעשה חמור". אמר. אני בטוח שאתה מבין זאת, ניכר עליך שהנך מבין זאת היטב. לחיידר, אינך יכול לחזור כרגע.. אבל, אני באתי להיות איתך, לנסות להבין מה הביא אותך לכך, לנסות לראות איתך ביחד, מה ניתן לעשות, איך יהיה אפשרי לגרום לך להשיג בדרכים אחרות את אשר חסר לך.. ישבנו שעה ארוכה.. לקח עוד כמה ימים עד שחזרתי.. אבל, אני חייב לומר לך, בזכות אותו אדם, בזכות האנושיות שבו, בזכות המחשבה שלו עלי, בזכות הצורה שבה התייחס אלי.. ברגעים קשים אלו.. הצלחתי בסייעתא דשמיא לעלות על דרך חדשה..

"כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשביעית יצא לחפשי חנם" {כ"א ב'} וכתב בספר החינוך {מצוה מ"ב} "משרשי מצוה זו, שרצה הקל שיהיה עמו ישראל אשר בחר, עם קדוש, מלא ומעוטר בכל מדות טובות ומעלות. כי מתוך כך תחל הברכה עליהם והחסד והרחמים מן המדות המשובחות שבעולם. ועל כן הזהירנו לרחם על אשר הוא תחת ידינו ולגמול לו חסד".

וקשה, מדוע התורה פתחה אחרי מעמד הר סיני דווקא בדיני עבד עברי? וכתב ע"ז הגר"י ניימן זצ"ל: "ושמעתי בשם

כשמבינים נכון את תפקיד העונש, כשיודעים להשתמש בצורה משכלת, כשמבינים שעיקר תפקידנו הוא לחנך ולא התכלית היא העונש, אזי, הדברים גם יתקבלו אחרת..

על הגדרת העונשים כותב ה"חזון איש": {הלכות שבת, או"ח, סימן נ"ו אות ד' עמוד פ"ב} "וכשם שאין ראוי לחכם לכעוס ולנקום במריע לו מתוך חולי רוח כן אין ראוי לנקום ולשנוא את המריע מתוך חולי נפש המשכלת וחסר משקל המידות, ואין בין בליעל למטורף הדעת ולא כלום. וכל העונשים הוא, להיות חכמת החכמים מוגבלת מאד, ובלתי מספקת ליתן לפתאים ערמה, ההכרח להשתמש בעונשים להקים גדרי עולם, שלא יהיה העולם טרף לשיני בריאי הגוף וחלושי השכל, אבל העונש צריך להעשות מתוך יגון עמוק... - כלומר, הצורך לתת עונש הינו מתוך שחכמת החכמים מוגבלת מאד, ולא תמיד יש בידם להחכים את הפתאים, על כן מוכרחים הם איפוא להשתמש באמצעי העונש כדי להקים גדרים, ובכך למנוע השתלטות של אנשים בעלי כח וחסרי דעת על העולם. אולם, כשמענישים, צריכים להצטער על כך שנאלצים להשתמש באמצעי כזה ולעשות זאת מתוך יגון עמוק..

איך ירגיש בנפשו יגון עמוק.. על הפסוק: "והיה אם בן הכות הרשע, והפילו השופט והכהו לפניו" {דברים כ"ה ב'} כתוב בספרי {כי תצא, עו'ן} "לפניו" - שיהיה מלקה ועיניו בו, ולא שיהיה מלקה ועיניו בדבר אחר" למרות ש"אין מעמידין חזנין {האחראים להלקות} אלא חסרי כח ויתירי מדע.. {מכות כ"ג ע"א} וכפי שפוסק הרמב"ם {הלכות סנהדרין פרק ט"ז הלכה ט"ז}: "האיש המכה צריך להיות יתר בדעה וחסר בכח.. אנשים שכל ענין הכאת המלקות זה למורת רוחם וטבעם, בכל אופן התורה רואה לנחוץ להזהיר אותם לא להכשל חלילה בתוספת הכאה, והעצה לכך, על ידי "שיהיה מלקה ועיניו בו" - שיביטו בנענש.. שיראו בצערו. שישתתפו בסבלו.. בוודאי לא מתוך כעס ורגשות קשים אחרים..

במעמד קבלת התורה

נפלה בי ההכרה.

קבלתי חוקים ומשפטים

שאדע לשים לב, להתבונן בכל הפרטים.

מחנך ומתחנך הנני

שופט ושופט אינני.

משקיע בפנימיות

מתעלם מחיצוניות.

בונה עצמי ואנשים

אין תכליתי לתת עונשים.

מחפש דרכים

להטמיע נכון ערכים.

הפנים בולט וחזק יותר, אזי יתכן שדי אם השמאל יתבטא במבט כעוס כדי להעניש את הילד. ואכן, זהו אחד מסימני ההצלחה של מחנך, שאינו צריך להכות ואפילו לא לצעוק, אלא די לו במבטים של הארת פנים והסתר פנים להשיג את מטרתו. המצב הרצוי הוא שהילד אינו רוצה להפסיד את אהבת המחנך" {מסילות חיים בחינוך עמ' 62}

הרב וולבה זצ"ל כותב: "בספר "מנחת שמואל" מביא מחבר הספר בשם רבו, ר' חיים מוולאז'ין: "בזמן הזה "קשות" אינם נשמעים, אם אומרים דברים קשים הם לא נשמעים. נשמעים רק הדברים הרכים והטובים".. וממשיך הגר"ח "ומי שאין טבעו לדבר רכות וממהר לכעוס על עושי עוול, ובפרט כשלא ישמע לו, פטור ממצות התוכחה!" בפסוק אנחנו מוצאים "וארעה את צאן ההרגה לכן עניי הצאן, ואקח לי שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חבלים וארעה את הצאן {זכריה י"א ז} הרי יש מקל שבו "חובלים" ומכים, ויש עוד מקל שגם בו מחנכים, אבל בנעימות - "מקל נועם"! צריך לדעת שמקל נועם גם הוא מקל, אבל איננו מכאיב, אם אני נותן לילד עידוד - גם זה מקל... אין לשער כמה מזיק האדם לילד כאשר הוא מכה אותו. ר' אליהו לופיאן זצ"ל היה אומר לנו תמיד "עם ילדים - רק בדרך טובה".. יש דרכים אחרות איך לכוון את הצמיחה שלו.. דרכים טובות יותר. {זריעה ובנין בחינוך עמ' כ"ד}

לא רוצה לראות אותך יותר.. מעולם לא היה לי תלמיד גרוע כמותך.. תכתוב אלף פעם עם חתימות הוריקן והסבים שלך.. אני עוד אראה לך.. אתה הבושה של המשפחה.. אתה טיפש.. אתה לא מבין שכך לא מתנהגים.. לא אכפת לי מה אתה מרגיש..

"שלושה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה: עשרתם? ערביתם? הדליקו את הנר! צריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה" {גיטין ו' ע"א} צריך לחשוב היטב, מה, מתי וכיצד מענישים, צריך לחשוב לא רק עלינו כמענישים.. אלא, גם איך מרגיש הנענש וכיצד ישפיעו הדברים. בשביל שיתחנכו, שיקבלו, צריך שפה מחנכת..

הרמח"ל בדעת תבונות {קלח} כותב: "כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסר", והיינו כי אין המוסר שהקב"ה מייסר את ישראל מוסר נקם ומכת אויב, אלא מאהבה שהוא אוהב אותם כאב את בנו, שכן כתיב (משלי יג, כד), "חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר", הרי שהמוסר נולד מן האהבה ממש, ונמצאת תוכחת מגולה נולדת מאהבה מסותרת. ושתי תולדות טובות יוצאות מן השורש הזה, א - שהמוסר עצמו, אפילו בזמן שהוא נעשה, לא יעשה באכזריות חימה, אלא במיתוק גדול, מפני האהבה המסותרת שאינה מנחת לכעס למשול ולהתאכזר. והשנית - שכיון שאפילו בשעה שהקב"ה מביא במשפט יצוריו, הנה כוונתו המסותרת אינה אלא לרחם ולהטיב, לפעמים אם יראה שאין כח בנשפטים לסבול המשפט - יפנה אליהם ברחמים, ויניח ידו מן המשפט לגמרי, והוא ענין (ע"ז ג ע"ב), "עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים".

הטפוס שלאחר המעמד – עד לאן עולים?

מפסגת הרוממות של מעמד הר סיני, לשם מעלה אותנו התורה בפרשת יתרו, אל שולי החברה - עבד עברי ואמה עבריה.

עבד עברי - "במכרוהו בית דין הכתוב מדבר" (עי' רש"י). כלומר, בגנב שאין לו כל אפשרות להשיב גנבתו ומוכרים אותו ובכך יורדת דרגת קדושתו ורבו שולט עליו ועל אישיותו היהודית, עד כדי שמוסר הוא לו שפחה כנענית והוא מוליד עבור רבו עבדים קטנים, ילדים שאינם יהודיים!

אמה עבריה - ילדה שגדלה בבית ירוד שבו מוכרים בתם לאמה לשם הכנסה מסוימת, וכבר גינו חכמים את מי שמוכר את בתו. (מגילה כ"ז - מי שמוכר בתו או ספר תורה אפילו אין לו מה יאכל אינו רואה סימן ברכה לעולם).

מאגרא רמה לבירא עמיקתא

מספרים שאחד הגדולים אמר לתלמידיו, כשראה שגבהה דעתם וחושבים הם שעלו לדרגות רוחניות גבוהות, משל מהבעל שם טוב.

יום אחד הורה הבעש"ט לאלכסיי עגלונו לאסור את העגלה והסוסים ולצאת למסע. כדרכם במסעות אלה הניח העגלון את המושכות מידי והסוסים דהרו לאן שנשאום רגליהם. הם שעטו במהירות עצומה ועברו על פני הפונדק שבו נהגו לנוח ולאכול, ואחד הסוסים אומר לחברו: תראה איננו זקוקים למנוחה ולאוכל... המשיכו בדהרתם המפוארת ועברו על יד הפונדק בו נהגו לשהות למנוחת לילה, אלא שהפעם לא נעצרו כלל והמשיכו לדהור, אמר הסוס לחברו: תראה, אין אנו זקוקים למנוחת לילה... המשיכו לדהור והרגישו שממש מרחפים באויר מרוב מהירות, אמר הסוס לחברו: תראה אנו טסים! אולי הפכנו למלאכים? ואז היגיעו סוף סוף למחוז חפצם והעגלון התיר את הסוסים והניח לפניהם מספוא והם התנפלו על האוכל, אמר השני לחברו: אתה רואה אנחנו נשארנו אותם סוסים כמקודם...

התורה באה ללמד שגם אם העלום על כנפי נשרים למעמד הר סיני, גם אם אכן ראו את הקולות ושמעו את עשרת הדברות והיו בהתעלות רוחנית עצומה. עדין הם בני אדם לכל דבר וענין ואם לא יעבדו, ואם לא ילמדו תורה ויקדשו עצמם יהיו כאותם סוסים. ויהיו ביניהם גם עבד עברי וגם משפחה המוכרת את בתה לאמה...

בסוף פרשת יתרו, אחרי מעמד הר סיני נאמר "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם" ומיד מזהירה התורה "ולא תעלה במעלות על מזבחי" ולמדה הגמרא במסכת סנהדרין שאמירה זו מכוונת לדיינים שלא ידרסו על ראשי עם קודש. כלומר, אזהרה היא ליוצאי מעמד הר סיני לבל יגבה ליבם. ומיד ממשיכים לסוגית עבדים ואמהות כנ"ל.

גבהות המעמד עשויה לגרום לאנשים ענוה כפי שהיתה למשה רבנו. כי מתוך ראית הגדלות העצומה משתקפת דמותו של האדם עצמו באור נכון ובפרופורציה מתאימה. אך עלולה היא לגרום לגאווה ולחשוב ש"אדמה לעליון".

בני ישראל חשו בסכנה ובאו למשה רבנו ואמרו לו: דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו האלוקים פן נמות" וכן "אם יוספים אנו לשמוע בקול ה' עוד ומתנו".

חששו ממיתה כפשוטה אך גם מהגאווה שעלולה להיגרם כתוצאה מהמעמדות ההם ואם אכן כך קורה עלולים להגיע להשגות מוטעות ולאבדן בזה ובבא.

עוד טעות יש למנוע כשמתוך גבהות ההשגות עלולים לחשוב חלילה שהגיעו להשגות בעצמותו של הקב"ה.

יש לזכור שהגם שהשיגו במעמד הר סיני את מירב ההשגות שאדם יכול להשיג, והיו בדרגת נבואה גבוהה ונאמר "הן הראנו ה' אלוקינו היום את כבודו" מכל מקום לא ראו כלל את עצמותו שעליה נאמר "כי לא יראני האדם וחי".

מהו אותו "כבוד ה'" שראו? מהו אותו כבוד שעליו אומרים "כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו" וכי חפץ כבוד הוא?

אנחנו אומרים מידי יום "טוב יצר כבוד לשמו" האם הכוונה היא שהקב"ה יצר מציאות שתכבד אותו? איזה ערך יש לכבוד שמישהו מיצר בעצמו עבור עצמו?

מספרים שר' מאיר מפרימישלאן היה מסתגר בחדר בטרם הגיע לעיירה זו או אחרת. פעם הציץ העגלון הקבוע שלו דרך חור המנעול לראות מה עושה הרבי בחדר הנעול, מה הן ההכנות שהוא עורך טרם ייכנס לעיר, לקבלת הפנים. וראה את ר' מאיר עומד ומדבר אל עצמו ומשבח את עצמו ונותן לעצמו כבוד... כשהיו לבד שאל אותו מה פשר הדבר. ענה לו ר' מאיר. אני עומד להיכנס לעיר ובני העיר יבואו לקבל פני ויאמרו דברי כבוד ויכבדו אותי הרבה. ואני איני רוצה להתגאות, מה אני עושה? מקדים אותם ואת כל הביטויים שעתידים הם לומר לכבודי, אומרי אני לעצמי בעצמי, וכך אני מתרגל לביטויי כבוד אלה ואילו מה שאני אומר לעצמי אין בו נזק כי איזה ערך יש לכבוד שאדם נותן לעצמו...

אם כך מה פרוש "טוב יצר כבוד לשמו"?

אומר הגר"א (מובא בסוף הספר נפש החיים על על ידי רבי אברהם בן הגר"א). הקב"ה רצה להיטיב עם בריותיו וממילא ברא עולם שתהיה להם בו עבודה ולשם כך יצר מציאות שהם יכולים לכבדה והיא "שמו" שיצר לו אפשרות של קבלת כבוד, וזהו שאומרים "טוב" בגלל מידת טובו והרצון שברא להיטיב, "יצר כבוד לשמו" - יצר אפשרות של מתן כבוד לשמו ואפשרות לנו לתת לו כבוד ולזכות בחיי עולם הבא.

כלומר כל השגותינו וכל פעולותינו אינם אלא באותו תחום שברא הקב"ה שנוכל להשיג ולפעול ומה לנו כי יגבה ליבנו?

אחרי שעם ישראל התרומם להשגות הר סיני ירדו חזרה ועתה התפקיד היה לשנס מותנים ולהתחיל לטפס, לאסוף את כל הכוחות ולעבוד ולדעת כי לשם כך הביאם ה' למרגלות הר סיני והראה להם את "כבודו" - הכל כדי שישגו מעלות בעצמם, ולשם כך צריך לעבוד ללא לאות, ללא הפסקה, כל החיים והכל במסגרת שיצר הקב"ה בשבילנו - "טוב יצר כבוד לשמו".

לימוד באופן המביא לתענוג ולזיכרון

'בתחילת עיוןך יש לך לעבור על כל הסוגיה ולדעת כוונתה ולהקיף אותה דרך כלל, ואח"כ חזור לעיין כל דבר ודבר ולראות מה שמקשר אותה ותשא הכלל העולה על ראשך, ואח"כ חזור פעם שנית על הלשון וראה אם מה שבשכלך מסכים עמו, ואח"כ יש לך לעיין על שורש הדבר והוא וטעמו ולחקור על כל פרטיו וסיבותיו'. מבואר שהשלב הראשון הוא לעבור על הסוגיה מקופיא, אח"כ יש לתת כותרת לסוגיה, ורק אח"כ לעיין בהבנת הדברים. וכ"כ בתפארת ישראל (אבות ג ח) שיש ללמוד מתחילה כל הענין אע"פ שאינו מבינו היטב, ואח"כ לחזור.

ישנו משל עגום ידוע על שנים שהחלו ללמוד את פרק שור שנגח את הפרה, ומיד עם קריאת המשפט הראשון התקשו טובא, מדוע נקטה המשנה לדוגמה שור שנגח פרה, ולא כתבה בפשטות שור שנגח שור. ופלפלו בחכמה דהניחא שהנוגח הוא שור שרגילות שיגח יותר מן הפרה, אבל מה"ת שנגח דווקא פרה. ודנו ויישבו בכמה אופנים. לאחר שסיימו ללבן נקודה הכרחית זו, המשיכו ללמוד את המשנה וקראו 'נמצא עוברה בצידה', וברוב כשרונם חיברו את המערכה הראשונה להמשך המשנה, ואמרו שמצאו בזה ישוב נוסף לשאלה החמורה מדוע נקטה המשנה פרה ולא שור...

ריכוז

הכרחי לפנות את המחשבה ללימוד, עד שיהיה הלימוד הדבר המרכזי שיעסיק את ההתעניינות והמחשבה בזמן הלימוד. ואין הכוונה רק לטרדות ומחשבות שאינם קשורים ישירות ללימוד, אלא גם מחשבות איך לזכור והטרדה לבדוק אם אני יודע, עלולות להפריע את יצירת החיבור לסוגיה. בשעת הלימוד אין לעסוק במחשבות אודות הלימוד אלא בהבנת הסוגיה בעצמה ותו לא. משל למה הדבר דומה לאדם השומע מנגינה יפה, ותוך כדי שמיעת המנגינה הוא מחשב איך יזכור אותה, מה סדר התווים, וכדומה. אין ספק שקשה מאד להנות מהניגון עצמו בצורה כזאת, וממילא גם לא ניתן לקלוט ולזכור את הניגון. הוא הדין בלימוד הסוגיה, הגורם העיקרי לקנין הלימוד הוא לימוד איכותי וחוויתי מתוך חיבור חזק לתוכן וליופי הסוגיה, ומחשבות אודות התהליך המתהווה מפריעות את החוויה ומצמצמות את איכות הלימוד וזכירתו.

בפרק הנוכחי נעסוק בס"ד בגורם המשמעותי ביותר להצלחה ביישום המעשי של היסודות שנתפרטו עד עתה בדרכי קנין ידיעת התורה.

שימת לב והשקעה בהעמדת צורת הלימוד בישר ובהתאמה נכונה לכוחות הגוף והנפש, מביאה לידיעת התורה. התורה תואמת את שכל האדם כמש"כ רמח"ל בדרך עץ חיים¹. וכשם שרכבת העומדת הכן על מסילתה, תנוע כחץ למקומה, ואם תצא אך מעט ממסילתה תתקדם בכבדות ותיעצר בהמשך הדרך, כך הלומד לפי טבעו ולפי דרכי הלימוד הישירות, יראה ברכה בעמלו, ותאיר התורה את אור שכלו. ואילו מי שילמד בצורה שגויה, 'תקע' בהמשך הדרך, ולימודו אינו פורה ואינו מועיל ואף לאחר חזרות מרובות לא יגיע לידיעת התורה.

נפרט את סדר הלימוד המומלץ באופן כללי, והבוחר יבחר ויתאים את הסדרים לעצמו לפי טבעו.

הקדמות

ראשית קודם התחלת לימוד הסוגיה חשוב מאד לקבל מושגים בסיסיים במה עוסקת סוגיה זו ומהם מושגי היסוד שנשנו בה. כדאי לעבור במהירות על הסוגיה, לראות את מבנה השקו"ט, ומהם הנושאים הנידונים בה, או לעבור על סיכום כתוב ומתומצת של הסוגיה, או לקרוא הקדמות שנכתבו בגמרות המבוארות. באופן זה הלימוד נבנה לפי עיקר הסוגיה, ומכוון לפי היעד אליו רוצים להגיע.

בסקירה ראשונית זו אין להתעכב על הבנת פרטים בסוגיה, היות והמטרה היא ראיית התמונה הכוללת של הסוגיה, ולא כדאי להסיח את הדעת אל הפרטים. וכמו"כ בד"כ הפרטים יתבארו ויתלבנו בהמשך עם הכניסה לעומק הסוגיה, ויש גם חיסרון בבירור פרט כשאינו משויך לשורשו, מפני שגם לאחר מכן מבינים בצורה שגויה לפי התפיסות הראשוניות שאינן יסודיות.

כהשלמה להקדמה מהירה זו, ראוי להעמיד 'כותרת לסוגיה', המתמצתת בכמה מילים מהו הנושא של הסוגיה, שכל (או רוב) הפרטים בסוגיה סובבים סביב כותרת זו.

סדר לימוד זה מבואר בספר דרכי התלמוד (פסקה ו') וזה לשונו

1 וז"ל 'כי שנים הם בתכונה אחת נבראו, שכל האדם והתורה המשכלת אותו... כי כאשר תראה הגחלת שאינה מלוכה, והשלהבת היא בתוכה כמוסה וסגורה, אשר בהפיח בה אז תתפשט ותתלהב ותצא מתרחבת והולכת... - כן התורה הזאת אשר לפנינו, כי כל מלותיה ואותיותיה כמו גחלת הן... ומי שישתדל לעסוק בה, אז תתלהב מכל אות שלהבת גדולה, ממולאה בכמה גוונים - הן הידיעות העומדות צפונות בתוך האות ההיא וכו'".

הפסקות באמצע הלימוד

כמו כן, הפסקות באמצע הלימוד לדברים המסיחים את הדעת פוגמות ומפריעות את רצף ההבנה והחיבור לדברים. כך אמרו חכמים (ברכות ה.) "אין עוף אלא תורה שנא' התעיף עיניך בו ואיננו", ופירש רש"י "ואיננו - היא משתכחת ממך". ונודעו דברי החזו"א "ללמוד שעה ולהפסיק שעה הוא קיום התורה האפס וההעדר, והרי הוא זורע ושולח עליהם מים לסחפן". עם זאת, כאשר יש צורך כלשהו להפסיק, ראוי ונכון בחזרה ללימוד, לרענן בקצרה את הלימוד הקודם ולהמשיך מאותה נקודה, ע"מ לשמור על הרצף.

חשוב לציין כי מי שלא הורגל משחר נעוריו ללמוד שעות רבות ברציפות, יקשה עליו לקנות מעלה זו בהמשך, וכאשר נצרך להפסקה קצרה להתרעננות, אין בזה ביטול תורה אלא אדרבה קיומה. דהגר"א מבאר את אחד הקנינים מקניני התורה - 'מיעוט שיחה' - דאין הכוונה על דרך השלילה למעט בשיחה, אלא על דרך החיוב שיש לאדם צורך במיעוט שיחה כדי לקנות את התורה. וזה לשונו של מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספרו 'ארחות ישר' (פרק ביטול תורה): 'כדי לאוקמי גירסה צריך מזמן לזמן לשיחה קלה'. בד"כ ככל שההנאה מהלימוד גדלה, מתרגלים ללימוד רצוף ואיכותי לזמן ארוך יותר. כך טבע האדם, הרוצה לאמן את עצמו ללכת הרבה, אם תיכף כשיתחיל ללכת ילך במרוצה, ירגיש דפיקות לב מואצות ותוך זמן קצר לא יוכל להמשיך, לעומת זאת אם יתחיל בקצב זריז לפי כוחותיו, ויגביר את הקצב ואת משך זמן ההליכה בכל יום, יגיע תוך זמן לא רב ליכולת הליכה ארוכה ומהירה הרבה יותר מזאת שהתחיל בה. ה"ה באימן המוח, מי שנצרך להפסקות רבות באמצע הלימוד, יאמן את עצמו בהדרגה ללמוד ברציפות זמן רב יותר, וככל שיתענג בלימודו, יאזור חיל במתניו ויצבור כוחות ללמוד ברציפות זמן ארוך יותר.

הלימוד לפי טבעו של הלומד להתאים את הלימוד לפי טבעו וכשרונו ובצורת הקליטה הבהירה המתאימה לו באופן אישי (וכן בהתאמה לחברותא). כל אדם הוא עולם מלא וניחון בתרכובת כישרונות יחודיים לו, כפי שניתן ללמוד מהליכותיהם ודרכי לימודם השונות של גדולי ישראל שנתפרסמו ברבים, עד שאין אפשרות להשוות כלל ביניהם. כשרונו ואופיו של רבי עקיבא איגר אינו מקביל לכישרונו ואופיו של חתנו החת"ם סופר, אינו דומה המשנה ברורה לחזון איש, והשגתו ודרכי לימודו של הגרי"ש אלישיב אינה כשל הגר"ש וואזנר. הדרך לבחון ולבדוק אם הלימוד תואם את טבעו של הלומד, היא במידת ההנאה והחיבור ללימוד, ובעיקר אם הוא מוצא את עצמו לומד ברציפות בלי לשים לב לזמן שעובר. בספר מעשה איש מביא שהחזון איש נשאל שישנם כמה דרכים בלימוד שנכתבו ע"י גדולי הדורות (הרמח"ל הגר"א הגר"ז ועוד) ומהי הדרך הנכונה, וענה החזו"א שכל גדול כתב

דרך לפי שורש נשמתו, ומי ששייך לאותו השורש ילמד בדרך זו. וכיו"ב הובא (מעשה איש עמ' פ"ו) על שנים שלמדו בחברותא וביקשו מהחזו"א דרך בלימוד, אמר להם החזו"א שאינו יכול לתת דרך לשניהם, אלא יבוא כל אחד בפני עצמו.

לימוד בקול

כלי חשוב לקנין התורה, הוא ע"י הוצאת הדברים בפה ועדיף בקול שישמעו אזניו את דבריו. מקור העצה בדב' הגמרא (עירובין גג:) "ברוריה אשכחתי לההוא תלמידא דהוה קא גריס בלחשיה, בטשה ביה, אמרה ליה: לא כך כתוב "ערוכה בכל ושמורה", אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך - משתמרת, ואם לאו - אינה משתמרת. תנא: תלמיד אחד היה לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש, לאחר שלש שנים שכח תלמודו". וכתב המהר"ל (אבות פרק קנייני התורה בעריכת שפתים) "שאם מוציא בפה בשפה ערוכה ביותר, מועיל להבנת הדבר היטב, ולא כאשר ילמד בלב, וכ"ש שלא במהרה הוא משכח, שאם היא ערוכה על שפתיו היא שמורה ברמ"ח אבריו". המובן מדבריו שעיקר התועלת אינה רק בהוצאת המילים של הגמרא, אלא גם בעריכת הדברים לפי הבנתו. לעצה זו יש הסבר טבעי. כח הזיכרון פועל ע"י החושים של האדם, האדם זוכר מה שנקלט במחשבתו ע"י ראייה או שמיעה, ושומר במוחו גם מחשבות תחושות ורגשות. הלומד בלחש משתמש רק בכח הראיה והמחשבה, ואילו המוציא בפה הוא משתמש גם בכח הדיבור והשמיעה (שהרי הוא שומע את עצמו), ובכך נחרט הלימוד במוחו בכל כלי הקליטה שניתנו לאדם, והדברים נקבעים בזיכרונו בצורה עמוקה יותר. ובמהרש"א הוסיף שהפסוק מדגיש שהתורה "ערוכה בכל", ואילו הדיבור אינו אלא אבר אחד, ולכן מבאר "שהדיבור בקול רם מביא הרגשה ותנועה לכל רמ"ח האברים". כמו כן פעמים רבות, הלימוד בלחש פחות חוייתי וגורם לכבדות כלשהי וממילא החיבור לדברים עמום. ובספר מנחת יהודה (אות מ"ה) מבאר ומחזק את הדברים, וזה לשונו 'עיקר הלימוד כדי לזכור הוא ללמוד כל דבר בקול, ולהוציא בשפתו את דיבורו הנשמע לאזנו, כמו שאמרו חז"ל חיים הם למוציאיהם בפה, ואם אפשר לו לבאר כל דבר תיכף בלשון אחרת שרגיל בה, בקול המעורר הכונה, אזי זאת יעשה רושם חזק במוחו'.

הבאנו בזאת כמה יסודות ועצות לכך שעצם הלימוד יהיה בצורה נכונה וישרה וממילא ישמר ויזכר לאורך זמן, ובע"ה נביא בהמשך דברים נוספים, ונבאר בקצרה כיצד ליישם את העצות לזיכרון שהובאו בפרקים הראשונים.

{ אז נדברו }

פרשת משפטים תשפ"ד | גליון מספר: 638 | לסדר: "כעצם השמים לשוהר"

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

קראת? נהנית?

רוצה להיות חלק מאיתנו?

שאלת את עצמך איך

תורמים?

באופציות שלהלן:

בבנק: פאג'י

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא (ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת להחזיר מס (ס' 46)

באשראי: "נדריים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי:

052-7683095

054-8446691

תודה מראש!!!

בשורות טובות

ישועות ונחמות!

מש מש מש משנכנס אדר א'... מרבים בשמחה חלק א'...

בחודש הקרוב אנחנו נקיים פריעת בעל חוב מצוה!! בשלוש שנים האחרונות (יותר נכון שנתיים...) כל פעם שהגיע ראש השנה... קבלנו פיק ברכיים מהדינא קשיא!!! ביקשנו בתחנונים שה' יתן לנו ארכה של עשרה ימים להתארגן... להוסיף זכויות... כדי להכריע את הכף לספרם של צדיקים... בסיידר... ה' נעתר לבקשת הלבנה... והיא נאלצה ללוות עשרה ימים מימות החמה!!! ובוזה ניתנו לנו עשרה ימים של חסד... עשרה ימים שכוחם למעלה מדרך הטבע... ואכן זכינו לפעול בהם... ואז חלפה שנה ושוב הלבנה לוותה באותו תאריך עוד עשרה ימים... ותכל'ס... הגיע הזמן לפרוע את החוב!!! כל עשרה ימים בחודש אדר א'... הוא תשלום חוב על עשרת ימי תשובה של שנה אחת!! בקיצור: כל יום באדר א' שווה ערך ליום בעש"ת...

תחשוב: איזו עסקה משתלמת!!! עשרת ימי תשובה זה ימים עצומים... אפשר לחטוף שם עולם ומלואו... זה כמו ללוות אלף דולר ולהחזיר אלף שקל... כן... זו בהחלט עסקה משתלמת...

אז זהו!!! שרק כאן אפשר לעשות את הפוילשטיק הזה!!!

כאן אפשר לעשות את העסקים המעניינים האלו... אבל שם בשמים זה לא עובד!!!

אני מכיר יהודי שלא נהנה מהחיים... לא קל לו פה בעולם הזה... יש לו הרבה התמודדויות והרבה קשיים... ועוסק בתורה מתוך הדחק... אבל הוא לא לוקח ללב!!! ואתה יודע למה?? הוא טען לי: אני לא פראייער... גם אני רוצה ליהנות מהחיים... גם אני אוהב הנאות לא פחות מכל הנהנתים האחרים... אבל!!! החלטתי לעבוד כמו סוחר... הרי יפה שעה אחת של תורה ומעשים טובים בעולם הזה יותר מכל חיי העוה"ב... זאת אומרת: שעה אחת של עבודת ה' יקרה מאוד מאוד!!! רק מה הבעיה?? היצר הנהנתן שלי עושה ווטו!!! סליחה... אני רוצה ליהנות... כולם נהנים... מכיפים... מסעדות... טיולים... תן לי גם... אז אמרתי ליצר הנהנתן... לא!!! אל תדאג... אני לא אקפח אותך... אבל תעשה טובה... **תלווה לי את השעה הזו!!!** תבין: השעה הזו יקרה... שעה אחת של תורה ומע"ט שווה יותר מכל העולם הבא... ועכשיו זו העונה הבעורת... רק עכשיו חיים... לכן תן לי כעת את השעה הזו... ואני מבטיח לך שאני אחזיר לך את השעה הזו כשיהיו לי שעות פנויות... עוד מעט יגיעו ימים אשר אין בהם חפץ... שם בעוה"ב יש שעות בשפע... ושם אני אתן לך ליהנות ואני אחזיר לך את כל ההנאות שליותי ממך!!! אה... מה אתה אומר?? (זה ממש פשט טייטש במשנה של יפה שעה אחת של קורת רוח וכי יפה שעה אחת של תשובה ומע"ט וכו') כן!! בדיוק כמו העסקה הנפלאה שעשינו בעש"ת ועכשיו אנחנו פורעים אותה... ככה יש יהודים שעושים עסקת חיים כזו...

אז זהו!!! שעסקאות כאלו אפשר לעשות רק פה!!! רק פה העסק רוחש!!! אפשר לקנות בכורה במחיר של נזיד עדשים ולהקפיד לה את המחיר בהקפצת כל הפיזים של עשיו...

כן... לדעת שיש שעות יקרות!!! יש ימים יקרים!!! יש עתות רצון וצריך לנצל אותם!!

סיפרתי פה פעם... שכשהייתי ילד הייתי נשאר במסי"נ למתמידים... כדי לזכות בסוף השעה לופל מצופה אחד!!! וככה מידי יום התפוצצתי משיעמום עוד שעה נוספת (ללא ריטלין) מה לא עושים בשביל ופל מצופה... חלפו חמש שנים... כבר הייתי בר מצוה... למדתי בישיבת בין הזמנים... קבלתי 15 שקל על 3 שעות... הלכתי לחנות והנה אני רואה חבילה של 40 ופלים מצופים!!! בכמה?? ב-13 שקל... רבש"ע: לפני 5 שנים הייתי מוכן להתבשל שעה תמימה בשביל ופל אחת!! והנה אני מקבל 40 ופלים ב-3 שעות... חבל... הייתי לוקח הלוואה של 100 שקל... קונה לעצמי 8 חבילות- 320 ופלים והייתי מסודר שנה קדימה ואח"כ אחרי חמש שנים הייתי מכסה את זה בכמה שעות בבין הזמנים... אה... מה אתה אומר על החשבונות שלי?? אז זהו!!! **שהחשבון הזה עדיין בעיצומו!!!** אני כבר הספקתי להמשיך לאכול את הלב על שבזבזתי זמן יקר בישיבה בשביל להרויח כמה שקלים עלובים... לך תסביר לבחור שאחרי החתונה 200 שקל זו קניה שגרתית... וחבל!!! אני אוכל את הלב על כל דקה שבזבזתי על כסף כזה קטן... על דקדוקי עניות... **אבל!!! האוכל את הלב? הכי גדול מחכה לכולנו בעולם האמת!!!** ששם נדפוק את הראש בקיר... מה עשיתי עסק משטויות... למה לקחתי ללב כל מיני פיצ'פקס...

חבל על כל דקה שבזבזתי על ככלום!!! ואנחנו הולכים לאכול את הכובע על זה... ותבין: ומאוד קל לי לחשב את הצעדים האלו קדימה... כי יש לי כבר מספיק מקדמות של 'אכילת לב' מהעבר הלא רחוק שלי!!! כל מיני חשביינית שתפסו לי את כל הרמ"ח והשט"ה... איך התדמית שלי בחברה... והאם הר"י אוזח ממני... והאם אני בעל כישרון מספר 2 בשיעור או מספר 3... וחבל!!! בזבזתי זמן כ"כ יקר!!! עשיתי עסק מכסף וממעמד וכל מיני ריצוים וחנופות לאנשים שהייתי בטוח שהם יושיעו אותי... ובסוף בין רגע הכל ניה לא רלוונטי... כל מה שהטריד אותי הסתדר בין רגע... ואילו את הימים והחדשים והשנים שבזבזתי על תלותיות ועל 'מלחמות מבטים' מול 'מלך הכיתה' של השיעור (קודים ליהודי חן...) זה לא יחזור... נקרע לי הלב להיזכר על איזה שטויות התבזבזתי...

לו היה לי שכל הייתי מרגיע את עצמי ומשנן לעצמי!!! אל תדאג... הצומי והכבוד שלך והמעמד שלך... הכל על הרבש"ע... ארוחתך ארוחת תמיד מאת המלך... העיקר תמשיך הלאה בעבודת ה' ובלימוד ובקשר עם ה' ואל תבזבז על זה אפילו דקה!!! אם רק היה לי שכל!!! **אבל עדיין לא מאוחר!!! כי אל תשכח שאני עדיין כאן בעולם הזה...** ומה אתה חושב... נראה לך שהבנתי עניין?? אני ממשיך לעשות עסק מכל מיני שטויות ופיציפקס... ההלוו... תלמד לקח!!! תלמד לקחת הלוואות על שעות יקרות בחיים... איך הגמי אומרת: מי בז ליום קטנות... מי גרם לצדיקים שיבזבזו שולחנם לעתיד לבא... קטנות שהיה בליבם שלא האמינו בקב"ה!!! ההלו... אתה שומע אדון אז נדבר?? תפסיק לחשבן כל מיני דקדוקי עניות... תתחיל לנצל את הזמן...

אנחנו בשבועיים האחרונים של

שובבי"ם

כשהייתי ילד והיינו מתווכחים מי יותר גיבור!! אי אפשר היה לעשות חכמות... מיד הייתי אומר... בא נעשה כוחות!!
ואז מיד שמתי מרפק על השלחן... והוא שם מרפק על השלחן וקדימה!! מוכפפים ידיים!! תוך שבע עשרה שניות זהו... המערכה הוכרעה!! מי שכוּפף את השני הוא הגיבור...

(מי הצליח בדרך כלל לכוּפף?? עזוב... בא נעביר נושא...)

למי שעדיין מרגיש איהו מין תחושת נחיתות על כוחותינו... על הגבורה בשדה הקרב... עזוב עזוב... מה אתה מסתבך...

בא נעשה כוחות!! יש היום כיפופי כוחות מאוד ברורים!! יש לנו דחפים יצריים מאוד מאוד חזקים כיום... וקדימה... נצא לדרך... מי מצליח לשלוט יותר חזק!! מי מצליח הכי הרבה זמן להחזיק ובשיניים ובאגרוף קמוצה ולשלוט בעצמו!!

בא נראה מי מסוגל ללכת ברחוב לשמור על העיניים??

בא נראה מי מסוגל לשמור על קדושה לבד לבד?

בא נראה מי מסוגל לעבור ליד חיבור לרשת ולהמשיך הלאה?

זה לא נושא לדיון!! יש פה כיפופי כוחות ברורים ומוכרעים!!

אלו הם החיילים הגיבורים שלנו!! הגאווה שלנו! החוסן שלנו!!

רווק הדר בכרך ולא חוטא!! שולט בעצמו באסרטיביות!! מי מסוגל להתחרות איתו?? שיקום!!

זה הנושא של ספר וימאני!! כח ההתגברות!!

כח העמידה האיתנה של כוחותינו האמיתיים!!

חייל יקר: כח יש לך!! אבל אתה צריך עוד יותר כח!!

מגיע לך כח... כי אתה צריך המון המון כח!!

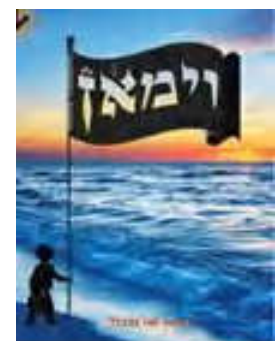
אבא יקר: תקנה את הספר הזה לבן שלך!! כי מגיע לו טפיחת שכם... מגיע לו לקבל כח... כי יש לו כח...

תסביר לי שהוא לא המציא את היצר הרע!! אם כבר, הוא המציא את הכח לעמוד מולו!! "ואף הקב"ה תמה איתם, איך יכולנו לכבוש הר גבוה שכזה", כוחותינו!! אנחנו מוגבים אתכם בעורף, אתם התקווה שלנו!! תמשיכו בכל עוז ותעצומות...

תדע לך לוחם!!! אתה אמנם לוחם לבד!! איפה שאף אחד לא רואה... אבל גם הכה"ג נכנס לבד לקודש הקדשים... והוא לא שוכח לרגע שהוא שליחן של ישראל!! גם אתה אל תשכח לרגע... אתה מייצג את כולנו!! את כל כלל ישראל!! אתה מפגין נאמנות לאבא שבשמים ואתה מצדיק את קיומו של כל העולם... אל תחוש למעידות חלקיות... אל תבהל מצלקות גבורה ורסיסים שזו מנת חלקן של כל לוחם קרבי... זכור:

אתה הליגיון הקרבי של ישראל!! כי שרית!!

שבועיים נותרו לנו בשובבי"ם... ואנחנו נחוישים שהספר יגיע לאחרון כוחותינו!! בסה"כ לתת לו כח בשדה הקרב... זה הכל!

לבירור נקודת המכירה הקרובה אליך:

0548446691 0527683095

כמו כן: ניתן להשיג במוקדי המכירה שבישיבות הק'

נקודה למחשבה: מי הוא הרב האחרון שזכית לקבל ממנו??

בשבוע האחרון חוויתי תחושה מביכה... פגשתי את עצמי בנקודה קצת מביישת שעוררה בי הרהורים... העניין הוא: שביום ששי האחרון הסתלק מאיתנו אחד מגדולי ראשי הישיבות חבר מועצת גדולי התורה מרן ר' ברוך וייסבקר זצוק"ל ראש ישיבת בית מתתיהו, שהעמיד אלפי תלמידים ובנה ועיצב דורות ובתים שלימים של תלמידי חכמים והתווה את דרכם הרוחנית... אבל מה אעשה... היות ולא זכיתי להכיר אותו מספיק מקרוב... אז אמנם הצטערתי כמו כל יהודי ואשתוממתי כשעה חדא... אבל עדיין לא מספיק הרגשתי את החלל שנפער בהסתלקותו של ת"ח גדול שהעמיד כ"כ הרבה דורות של עמלי תורה...

והנה!! לעומת זאת... הגיע מוצאי שבת... ולפתע התקבלה הבשורה המרה על פטירתו של... של ר' אלתר ז"ל!! ר' אלתר שלי... ר' אלתר של כולנו... וזה כ"כ ציער אותי...

אוי ר' אלתר שלי... כמה רגש יהודי שלי נזקף אליו... יצאתי יחד איתו ממצרים... שנינו שרנו פרעה בפיגימה באמצע הלילה... שנינו קראנו בחודש אלול ליכל היהודים לחזור בתשובה ולהתפלל עם הרבה כוונה (הוי"ם כל פעם שהילדה שלי בת השנתיים שרה לי את זה... זה מצייף אותי בדמעות של תום יהודי שמה בסה"כ מבקש... לחזור בתשובה) שנינו התעוררנו לעבודת הבורא עם ציוץ של תרנגול... שנינו הצטערנו יחד ב'שלוש גן העיר שלום אופניים, אולי יד גשם היום בצהר'ים' ואפילו ה-מש מש כנס אדר שלי נזקף אליו... "פתאום קרא כהן מצאתי כד..." כל הניחוח והרגש הרוחני הילדותי שלנו נשאב לר' אלתר... **עכשיו אתה מבין למה אני כ"כ מתבייש??**

כי את מקים עולה של תורה מרן ר' ברוך וייסבקר זצוק"ל... לזה פחות הרגשתי מחובר... אבל את ר' אלתר כן הכרתי וזה תפס אותי יותר... כמובן: מקוצר המשיג ומגודל המושג.

אבל כשתיניתי את זה בפני מו"ר שליט"א הוא אמר לי: שזה בדיוק מה שטמון בפתגם שלמדנו לאחרונה בדרך היומי... **"כדאמרי אינשי, כד הוינן זוטרי לגברי, השתא דקשישנא לזוטרי"** הפתגם אומר: שכשהיינו ילדים היינו כנועים למבוגרים!! הייתי יושב ומקשיב לר' אלתר... אבל השתא דקשישנא... ברגע שנהיית בחור ופתאום תפסתי גובה... זהו!! עכשיו אני כבר לא פנוי לשמוע ולקבל... ממילא נשארת עם ר' אלתר... ואילו למעתיקי השמועה כבר פחות הרגשתי שייך... כן... כל ילד יהודי צריך להתחיל את החיים עם ר' אלתר... אותו ר' אלתר שידר לרמה של הילדים... ותיאר לנו את יציאת מצרים בלי וורטים... בלי מהלכים עמוקים ובלי דרשות... כן... אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו מרן ר' ברוך וייסבקר זצוק"ל מצוה עלינו לספר יציאת מצרים ולשיר יחד עם הילדים בליל הסדר 'פרעה בפיגימה באמצע הלילה'... כך גדלנו... גדלנו על ברכיו של ר' אלתר שהכניס לנו יידישקייט לריקוד מול החנוכיה והיישר לתוך השירי ערש במיטה... **אבל תכה... זה לא נגמר פה!!!** יום אחד זה הקטן גדול נהיה... ואותו ילד שגדל על הרגש היהודי הטהור של ר' אלתר... יום אחד הוא התבגר ונהיה בחור כארזים... וכעת הגיע הזמן להמשיך הלאה... להמשיך לקבל מרב... ר' אלתר היה מתאים עד גיל מסוים... כעת תחפש רב שכן יכול להעניק לך לפי הרמה שלך...

אבל לא!!! זהו!! בדור שלנו זה נעצר פה!! ראיית בחור שמחפש ישיבה בשביל לקבל מרב?? איפה... מתברר שיש היום בחורים שהרבי האחרון שהם הסכימו להקשיב לו ולקבל ממנו... זה היה ר' אלתר... וכשזה ככה המשמעות היא שהיידישקייט שלך נשארה ברמה של פרעה בפיגימה באמצע הלילה... הההלל... הגיע הזמן לגדול בשנה ולעלות כיתה ולבנות עוד פרק בשיעור קומה הרוחני שלנו... למי שלא יודע... ישיבת בית מתתיהו הייתה אחת הישיבות הראשונות שנפתחו אחרי פוניבז וחברון... ובחורים שהגיעו לשם... הם לא חיפשו ישיבה טובה... הם פשוט רצו לשמוע שיעורים מר' ברוך... היום איפה אתה רואה את זה?? מי מחפש היום לקבל מרב?? היום הנושא הוא ישיבה פתוחה... סגורה... ישיבה מפורסמת... יוקרתית... 800 בחורים... זה מה שמעניין היום... אבל להיצמד לרב שניתן להתקרב אליו ולקבל ממנו דרך חיים?? לא!! בשביל מה... את מי זה מעניין היום... זה קטן עלינו... בחורי ישיבות כבר ממוזמן עשו שימוש תלמידי חכמים... אצל מי?? לא יודע... כנראה האחרון שהם עשו אצלו שימוש זה היה אצל ר' אלתר... זהו... מאז הוא כבר עצמאי... (ואז כמובן!! אני מעיז לחשוב מחוץ לקופסא ולכתוב בעלון שכל בחור צריך ללכת לפי טבעו וללמוד לפי המשיכה הטבעית שלו... ואז מיהו מתקשר אלי ומעיז את תשומת לב? הההלל... זה חוסר אחייות!! לקחת צעיר בן 48... ולהגיד לו שאתה יכול לפתוח ראש וללמוד מה שאתה רוצה... זה לזרוק בחור צעיר מחוץ למסגרת?? ואז אני תופס את הראש... אוי נכון... הוא צודק... שכחתי שהבחורים היום הם בודדים!! אין להם שום הדרכה!! אין להם שום מבוגר שהם מבקשים ממנו שיעביר אותם את הכביש... וממילא כשאני כותב לבחור שילך לפי טבעו... לך תדע לאיזה מדינה הוא יטוס לפי טבעו... וזה גרוע!!!!!! כי באמת בחור שזרוק ככה בחלל... והוא לא צמוד לשום רב ואין לו שום גדול העומד על גביו... הוא באמת בחור שצריך להשיב אותו יפה בסדר א' שישלב ידיים ושילמד רק מה שכולם לומדים... כי... כי זה כמו ילד ללא השגחה... גם הבחור הכי טוב בישיבה הכי טובה!!! הההלל... אתה חטיבת נוער!! אתה צריך משהו שיכוין אותך... ואם זה לא לכבוד שלך... אז באמת תשאר בעגלה של המסגרת... אל תעז להוציא ראש)

שני החלקים האלו מאוד חסרים בשנים האחרונות!! מצד אחד את הרגש היהודי הטהור שמכניס אורה של יידישקייט יש לתוך הוריד... ומאידך!! את המשך!! להמשיך משם הלאה ולא להיעצר שם... להמשיך לקבל ממורה דרך רוחני שיבנה אותך!! שיבנה את השיעור קומה של האישיות שלך!! זה כבר לא משהו שעובד עם דסקים של שירים... וגם לא וורטים של אז נדברו... וגם לא ממשפיעים מזדמנים זה כבר דרך חיים... זה כבר משהו שנבנה מכיפוף ראש שאתה מוכן להכניס את עצמך בבית היוצר להצמתת בעלי שיעור קומה רוחני...

בינינו... לכל אחד מאיתנו יש רגש עמוק ורווי לאוירת הימים הנוראים... אם שמת לב... הרגש הזה 'יושב' על דברים מאוד שטחיים... אצלי זה יושב על השנות טובות' שהיינו כותבים אל תוך הלילה... ועל עוגת הדבש והתשליו... והכי הכי על... על המנגינות!! זה לא סוד שהמנגינות של הימים הנוראים תופסים מקום מאוד מאוד מרכזי ברגש היהודי שלנו בראש השנה!! עכשיו: אתה מבין לבד שמי שהר"ה שלו מתחיל ונגמר במנגינות מרגשות זה רמה של גן ילדים... **וכוונן אבל!!** בדיוק על זה נאמר "כוונן אבל"!! כוונן שהמנגינות כמות שהם זה גארנישט!! אבל אם אתה רוצה להתרומם ולהעלות לפסגות בר"ה... אתה חייב את הבסיס הזה של המנגינות שעליהם גדלת!! כלומר: השיעור קומה הרוחני שלנו נבנה קומה ע"ג קומה... הקומה ראשונה של ר' אלתר... והקומה העשירית זה ללמוד תורה ורוממות אצל ר' ברוך וייסבקר... אבל הקומה העשירית הזו נשענת על הקומה הראשונה!!

מי שיצא ממצרים עם ר' אלתר... יכול להקשיב כעת למהלך עמוק ביציאת מצרים מר' משה שפירא... מזה ומזה אל תנח ידך...

העתר לנו בזו השעה!!!!

זכיתי במוצאי שבת האחרון להיות שם!!! בביהמ"ד הגדול של ויזניץ יחד עם 10.000 איש במפגן אדיר של שבו עמדו עשרת אלפים איש והכריזו: הריני מוכן ומזומן לעמוד בגבורה ובנאמנות מול כל פיתוי או קושי שה' יעמיד אותי בניסיון פגעי הטכנולוגיה!! זו המילה! זה הנושא!! ו-10.000 איש הצביעו ברגליהם והכריזו את זה!!!

לי באופן אישי היה מאוד חשוב להשתתף במפגן הזה... ולו בשביל לאפוקי מכל אלו שטוענים לי השכם והערב... שזה עניין של זמן עד שכולם יצטרכו את החיבור לרשת... אז זהו, שאני יודע דבר אחד: שפעם שעברה שהייתי באסיפה הזו... זה היה באולמי תמיר לפני הקורונה... והיו שם אולי!!! אולי 1000 איש... ומאז עברנו קורונה וכו' וכו', ומשום מה תוך ארבע שנים המספר קפץ ל-10.000 איש!!!

אז לא נותר לי אלא להחזיר לכם באותו מטבע לשון: זה עניין של זמן עד שיהיו שם 100.000 איש!!! ואם אני כבר מדבר איתכם... אז אני רוצה להוסיף במילה אחת: הגיע הזמן שהבוחשים בקלחת יפנימו שמשוה השתנה בשנתים האחרונות בתפיסה של הציבור החרדי!!! יש לאחרונה מודעות מאוד חזקה ומבורכת בייחס להתנזרות מהרשת!! זה לא מה שהיה לפני ארבע חמש שנים... ולכן עצה טובה קמ"ל: כל מי שיש לו אינטרס אישי בייחסי ציבור... דע לך שפלאפון כשר זה משהו ש'שובה' את לבו של החרדי ומביא לקוחות!! זה אינטרס שיווקי... חבל... אל תאמין לי... תבדוק את זה בדרכים משלך... (לצורך העניין: אני בבחירות הקודמות לא שיתפתי פעולה!!! הגעתי לקלפי ושמתתי פתק כמי שכפאו שד... ולמה??? כי כל הפלאפונים שהיו רשומים מתחת הקול קורא "ועשית ככל אשר יורוך" לא היו כשרים... אמרתי: כל טוב!!! תחפשו את החברים שלכם... תחפשו אותי בוואצפ... תבינו שנעשה פה שינוי!!! ומי שיתאחר להבין את זה... יפגוש את זה בכיס שלו... ואני לא סתם מדגיש את זה: כי... כי כמו שחלק מהחברים שלי שהיו שם באותו מעמד... חלקם מצומצמים וחושבים שאינטרנט זה משהו ששייך לחילונים ולציונים והם לא קולטים עד כמה זה כאן ועכשיו מתוך הסלתה ושמנה... **אז לתדהמת גיליתי שאותו סוג צמצום** קיים בכפלי כפליים אצל אלו שנמצאים ברשת עצמה!!! כי מי שחי ברשת ושואב את כל המידע שלו מהרשת... הוא מצידו חושב שיש אולי מנין בודד של פאנאטים שעדיין לא מחוברים למייל... (בטח... הוא עשה חיפוש בגוגל והוא לא מצא אפילו קבוצת וואצפ אחת של אלו שאין להם מייל...) אז זהו שלא!! תעשו סוויץ בראש ותקלטו שהציבור המתנזר והשמור צובר תאוצה ומתעצם ומתלכד... ומי שלא מזהה את זה... יופתע!!! שלא תגיד שלא אמרתי...

אגב: ממש במאמר המוסגר: יש לי תיאוריה שאני כמעט משוכנע בה... אבל לעת עתה אף אחד לא אישר לי את זה רשמית... אדרבה... תברר לי את זה לטוב ולמוטב... בקיצור: בטבח הנוראי בשמחת תורה... די ברור לי שאחת הטכנולוגיות הבסיסיות ששימשו את המחבלים זה האיתור שכולנו מכירים מהוויז... איתור לפי עומס חיבור לרשת... איפה שהם זיהו ריכוז של חיבור לרשת... שם הם ידעו שיש אנשים!! ומימלא מה הפלא ש-40 איש בלבד שיושבים בחדר אוכל של קיבוץ... זה שימש למחבלים כיעד טירון... ואילו באותה שעה מתחת האף שלהם פיזו וכרכו אלפי יהודים בבתי כנסת ובשיבות ללא חיבור לרשת... ואף מחבל לא נכנס לשם!!! אז כולם דיברו בהתפעלות ששמירת השבת הגנה וזכות התורה וביהכ"ס... ולא רציתי להוריד את

ההתלהבות... אבל לטעמי יש פה גם הסבר מאוד מאוד טכני!!! פשוט מאוד ה'הייז' של המחבל זיהה בתי כנסת ריקים לחלוטין!!! ריקים מנוכחות של רשת!!! אני לא יודע אם אני צודק בפרשנות הזו... ואדרבה... תבררו את זה... אבל אם אני צודק זה ממש ממש וראיתי את הדם ופסחתי עליכם... זה מבעית! זה ממש בבחינת 'כצפירים עפות כן יגן ה' צבקות על ירושלים, גנון ופסוח, גנון והמליטה)

האמת היא ש-לי באופן אישי היה די קשה להיות נוכח באותו מעמד... כי סו"ס אני לא אוהז שם!!! היו שם אנשים שאוחזים במדרגה אחת יותר ממני!! אני הרגשתי בערך כמו הטבול יום ביום השביעי... ש... שברוך ה' סו"ס אני כבר טהור בשביל להיכנס להר הבית... ואפילו לחיל... אבל סטופ!! בעזרת נשים אני נעצר!! ואני עומד לי בפתח שער המזרח ומביט בקנאה צורבת במחוסרי כיפורים שכן נכנסים לאיפה ש-לי אסור. ואז אני נעמד על קצות האצבעות מול שער המזרח ואני רואה ממרחק את אותם טהורים שיכולים להיכנס **עוד יותר פנימה**. לעלות בשער העליון ולעמוד בעזרת ישראל... ואז אני ממצמץ את העיניים ורואה מרחוק את הכהנים שזוכים להיכנס **עוד שלב אחד קדימה**... עד בין האולם ולמזבח... ואז אני לוקח משקפת ונכספה וגם כלתה נפשי לראות כהן ש... שנכנס **עוד!!!! עוד יותר פנימה**. נכנס להיכל להשתחוות... ואז אני לגמרי נשבר לרסיסים... תראה איפה אני ואיפה הוא...

אבל לא!!! אני מסתובב אחורה וזכר בכברת דרך הארוכה שעשיתי... אל תשכח... הייתי טמא ז'... לא היה פשוט להיטהר... ובמשך שבעה ימים נזהרתי... והנה סו"ס אני כבר יכול להיכנס להר הבית... לא כל אחד זוכה לקירבה הזו!! ואוטוטו מגיע הערב שמש ואני יכול הלילה להתקדם פנימה... תסתכל על חצי דרך **שמאחוריך!!** ולא על חצי דרך **שלפניך!!**

בקיצור: כך הרגשתי באותו כינוס! יושבים לך שם אנשים שאין להם שום גישה למייל!! ואני לא שם!! מבחינתי מי שאין לו גישה למייל הוא טהור להיכנס לעזרה... אבל אני? יש לי גישה למייל... אז לעזרה אין לי גישה... אבל להר הבית כן... סו"ס המחשב שלי עצמו חסום... ראיתי שם כאלו שחתמו שאין להם מחשב... ואני??? יש לי מחשב פה!! כאן במעמד... שש... לא לגלות... כן... הרגשתי שם עם המחשב כמו איזה נושא משכב (בשעת מגעו שלא פירש ממטמאיו) שאסור לו להיכנס לעזרה... אבל עדיין להר הבית אני יכול להיכנס... והנה אני רואה בני תשחורת שאפילו פלאפון אין להם! רבש"ע: מבחינתי זה אותם שמונים אלף פרחי כהונה שמהלכים בבית אלוקים ברגש, ומקדשים ידיהם ורגליהם ככהן המקדש ידיו ורגליו מן הכיור קודם עבודתו... בקיצור: אז לטעמי ההסתכלות הכי בריאה ומדויקת על ההתמודדות מול פגעי הטכנולוגיה...

זה כמו מעלות דרבנן!!! כל אחד נכווה מחופתו של חבירו... כל אחד קרוב בייחס למי שמאחוריו, והוא עדיין מדשדש מאחור בייחס למי שלפניו... ובאתי לאותו מפגן בידיעה מראש שאני הולך להיכוות מחופתם של אחרים... **ועל מנת כן!!!** אני לא ילד קטן... אני יודע איפה אני ממוקם!! אני יודע מה היכולות שלי כעת... ומותר לי לשאוף ליותר... אני לא

מאלו שמרגישים צורך לבטל כל מי שיותר ממני בשביל למקם את עצמי 'במקום ריאלי ברשימה'... אני לא נבהל להרגיש שיש לי לאן להתקדם...

ואדרבה!!! באתי פה בשביל לשאוף מתי אבא ואראה!!!

קורא יקר: אני רוצה להעניק לך מרגלית יקרה... האמת היא שאני בדרך כלל לא מתחבר לסימנים משמים והוכחות וגוימטראיות שבדיוק השנה מגיעה הגאולה... אבל הפעם מצאתי חשבון אמיתי ומבוסס!! שנראה לי שהוא כמעט מפורש בפרקי דרבי אליעזר... **העניין הוא כך:** כידוע: יום אחד בעולמו של הקב"ה זה אלף שנים!!! ולכן העולם שלנו הוא 6000 שנה כנגד ששת ימי בראשית!! עכשיו: תעשה רגע חשבון פשוט: אם יום אחד של ה' זה 1000 שנים!! **אז כמה זה שעה אחת??**

שמונים ושלוש שנים ושלש שנה! (אגב: תתפלא לשמוע... לא אני עשיתי את החשבון הזה... רבי אליעזר הגדול בעצמו עושה את החישוב הזה בהקשר אחר בפרק מ"ח ששעבוד מצרים היה בדיוק 83 שנים כנגד שעה אחת ביומו של הקב"ה...)

עכשיו ככה: אנחנו כידוע נמצאים עכשיו בעיצומו של האלף השישי... כלומר: **ביום השישי** של בריאת העולם... נו... עכשיו בא נראה אותך עושה חשבון זריז... **באיזו שעה אנחנו אוחזים כעת??**

אם תחשבן יצא לך **בדיוק באמצע שעה עשירית!!!** (83.3 כפול תשע יוצא 750... כלומר: בשנת התש"נ התחילה שעה עשירית והיא מסתיימת בשנת תתל"ג...) עד כאן ברור??? אז זהו!!! שפתחתי פרקי דרבי אליעזר פרק י"א ושם רבי אליעזר מפרט לפרוטרוט מה ה' עשה ביום השישי של בריאת העולם!!! שעה שעה!!! (זה היום היחיד שחז"ל מפרטים לנו לפי שעות מה ה' עשה בכל שעה...) נו... בשיא הסקרנות הלכתי לבדוק מה ה' עשה בשעה העשירית... וכמעט התעלפתי!!! אני מצטט את לשונו:

"שעה ראשונה: צבר את עפרו, שניה: גבלו, שלישית: רקמוזו רביעית: זרק בו נשמה, חמישית: העמידו על רגליו, ששית: קרא שמות, שביעית: נדווגה לו חוה, שמינית: נצטוו על פירות האילן! תשיעית: נולדו קין והבל,

עשירית: הכניסו לגן עדן ועבר על ציוויו"!!!

אתה קולט??? אנחנו כעת בעיצומה של שעה עשירית!!! ומה זה שעה עשירית??? זו השעה הכי הכי קריטית מאז בריאת העולם!!! זו השעה הטרגדית ביותר מאז בריאת העולם!! **ואנחנו בעיצומה!!!**

אנחנו נמצאים באמצע ה-83 שנים של השעה עשירית של יום השישי!! בשעה הזו זה קרה!!! **ובשעה הזו גם הולך לקרות!!**

מצמרר לחשוב על זה... כי... כי מי שקצת בקי בתהפוכות השנים האחרונות יודע שפחות או יותר

אני אמשיך לשגר לך עוד ועוד שעות וימים של התנזרות מעץ הדעת!!

עד כאן הבדל הראשון!!! וכעת ניגש להבדל השני:

הרמח"ל באמת אומר שלקראת סוף התיקון השלם ה' יתברך יחזיר את את האדם **שוב!!!** שוב לאותה נקודת התחלה!! ושוב כל יחיד ויחיד ימצא את עצמו מול עץ הדעת טוב ורע... והקב"ה שוב ניצב על כל יחיד ויחיד מביט עליו ובוחן כליות ולב... ושוב מזוהר ומצווה את אותו ציווי בדיוק: לא תאכל ממנו... אל תחשף לעץ הדעת... כי ביום אכלך ממנו מות תמות... **וכאן מתעוררת שאלה איומה ונוראה!!!**

רגע... ו... ו... ומה יקרה אם חס ושלום אנחנו שוב לא נעמוד בניסיון?? מה יקרה אם אותו בחור יחליט ללכת בדרכו של אדם הראשון... וכמו שהוא בחר לאכול מעץ הדעת... אז גם אני אוכל... (כמו שהמדרש אומר שאדם הראשון אמר: אכלתי ואוכל עוד) אלוקים אדירים... מה יקרה אז??? אתה רוצה להגיד לי שה' יחזיר אותנו שוב לסיבוב נוסף. עוד פעם התשפ"ד שנים?

אז לא!!! תרגע תרגע תרגע... לא!! זה לא יקרה שוב!!!

ולמה זה לא יקרה שוב??? כי אבא שבשמים **לא יתן שזה יקרה שוב!!!** בשלב מסוים ה' יופיע ויתערב בעניינים והוא איכשהו ימשוך בחוטים ויגרום לכל יחיד ויחיד להתרחק מעץ הדעת... אה... אתה שואל איך ה' בדיוק יעשה את זה?? עזוב... עדיף לא לדמיין איך... אבל הוא לא יתן לזה לקרות שוב!! כלומר: בשורה תחתונה... כלל ישראל יום אחד יתעלה ויתגבר על הניסיון הזה... איך זה בדיוק יקרה?? האם זה יקרה בטוב או לא בטוב? זה כבר בחירה שלנו!!! אני זכיתי להיות במעמד של עשרת אלפים איש שזו בחירה אישית שלהם!!! יום יבא וכולם יבחרו את הבחירה הזו... איך בדיוק?? והסירוטי את לב האבן מבשרכם... ועשיתי את בחוקי תלכו... לא משנה איך זה יקרה... אבל זה יקרה!!!

כל מה שנתר לנו זה לבחור האם אנחנו נקדים את ה' ונעשה את הצעד הזה לפניו!! או שהוא יביא אותנו לזה באיזושהי צורה...

אבינו מלכנו תהא ה ש ע ה הזאת שעת רחמים ועת רצון מלפניך.

זהו!!! יום אחד תסגר החנות והחנווני יפסיק לתת בהקפה... ה' יקרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה... רם יודיע כי לו היום וגם לו הלילה... ולא נותר לנו אלא לגבות את השומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה ולתפוס את השעה!!! ולקנות את עולמנו בשעה אחת!! להבין את גודל השעה ולדעת שאנחנו לא בתקופה רגילה!!! זה קשה... ושאר אחד לא ינסה לטייח את הקושי... יש פה פיתוי... שגם אדם הראשון שמכל עץ הגן אכול תאכל... עדין התאוה לעיניים היה עץ הדעת... אבל זו השעה!!! **ועוד מעט** אחת אני מרעישי את השמים ואת הארץ...

כי אני רוצה להתייחד איתך!!! שתהיה איתי!! ונהיה שם לבד!! אני אסתכל לך לתוך העיניים ואתה תסתכל לי לתוך העיניים!! **ונהיה שם בארבע עיניים!!** והיו עיני ולבי שם כל הימים... עיניך יוניס...

אבל ברגע שאדם הראשון אוכל מעץ הדעת... הוא פתח עיניים... אתה כבר לא ממוקד... אתה לא איתי... אתה לא מוכן להתייחד איתי... מה הפלא שפתאום כל העולם הערבי נזכר שאל אקצא שייך לו... בטח...

בית המקדש זה מקום שאבא שבשמים רוצה לדבר איתי **בארבע עיניים!!** אבל ברגע שהעיניים כבר לא ממוקדות והם פוזלות לכל המידע... איבדנו את הקסם של ה-ארבע עיניים!!! מה הפלא שפתאום האורחים הלא קרואים התחילו ללטוש עיניים על הבית הגדול והקדוש... שמיני עצרת אמור להיות היום האחרון לתשלומין של קרבן **ראיה!!!** ולדאבוננו הרב בדיוק ביום הזה... הגיעו גדודי אל אקצא והכריזו: לא!!! אנחנו נפריע לכם באמצע הסעודה קטנה... לא ניתן לכם להיראות בארבע עיניים!! כי גם אנחנו לוטשים עיניים לאותו מקום...

איך?? איך נוכל להחזיר את העיני וליבי שם כל הימים??

אם העיניים **שלי** וליבי **שלי** יחזרו להיות ממוקדים ואעמוד בניסיון שלא לפזול לעץ הדעת... אז אבא שבשמים יכריז על כניסה לחדר יחוד!!! יגרש את כל האורחים הלא קרואים... ואנחנו נשאר פה לבד בארבע עיניים

נחזור לעניינינו... אנחנו נמצאים בעיצומה של חזרה שוב לאותה נקודת מוצא... שוב אנחנו מוצאים את עצמנו מתמודדים מול אותו עץ הדעת... **אבל עדיין יש שני הבדלים מאוד בולטים:**

ההבדל הראשון הוא: שאצל אדם הראשון זו הייתה שעה אחת בלבד!!!

אצלו הסיפור התחיל ונגמר תוך שעה... פעם אחת הוא לא עמד בניסיון ואכל מעץ הדעת... וזהו!! נטרקה עליו הדלת והוא גורש מגן עדן...

אבל לנו ה' נתן צ'אנס הרבה יותר ממושך!! היום נהיה אלף שנה... ושעה נהייתה 83 שנים... ואנחנו כעת בשנה ה-35... התפוח הנגוס של הרשת... כל יום מחדש שוב מציע את מרכולתו... כל יום יש לו עוד פיתיון ועוד כמויות של מידע להציע... כדאי לך... בא... תראה ותאכל מעץ הדעת ותתעדכן מה קורה בעולם... וזה קשה!!! ותרא האשה כי טוב העץ למאכל **וכי תאוה הוא לעיניים!!!** אוי אבאלע... אוי כמה שזה תאוה לעיניים... רק אתה יתברך יודע כמה הפיתוי חזק ועד כמה 'נחמד העץ להשכיל', **אבאלע: תן לנו כח!!!** ותכל'ס... בשעה הממושכת הזו שה' נתן לנו קורים כל מיני דברים... יש את הרגע הזה של המעידה הנקודתית... שפתאום אתה מוצא את עצמך בורח בבהלה ומתחבא... כן... זה טבוע אצלנו בגנים כבר מאדם הראשון... ואצלו זה באמת היה טרגדיה!!! כי ה' באמת לא נתן לו יותר מצ'אנס אחד... אבל אצלנו זה אחרת... אנחנו עדיין בעיצומה של השעה... לא לברוח! לא להתחבאות! לצאת ולהודות... אבאלע חטאתי! אני חוזר למוצב... אני חוזר להמשיך להתגבר ולהיאבק

בשנים אלו של התש"נ תש"ס הטכנולוגיה הסלולרית פרצה דרך... באזור התש"נ הופיע הפלאפון הראשון... באזור התש"ס הופיע המייל הראשון וכן הלאה והלאה...

בקיצור: הגיע הזמן שובני את גודל **השעה!!!** אנחנו לא נמצאים בדור גורלי... אנחנו נמצאים **בשעה הכי גורלית** מאז בריאת העולם!!! אנחנו בתוך השעה הזו!!!

ואין לנו ברירה... אנחנו חייבים לעמוד בזה!!! בזו השעה!!!

זו השעה שכל השית אלפי שנים מיוחסים אליה!!! אנחנו שוב חוזרים לאותה נקודת התחלה! הקב"ה הכניס אותנו לגן עדן ואנחנו מוצאים את עצמנו בשטפון של שפע... והמלאכים צולים לך בשר... כן... היום שום דבר לא מכני... אתה לוחץ על כפתור ויש את המלאך שעושה לך את העבודה... (יש מלאך של תאורה... מלאך של מכונת כביסה... מלאך של ביולר, וברז מים מקלחים מתוך הבית...) ואנחנו חיים בתוך שטפון השפע הזה. ואז הקב"ה מעמיד אותך מול עץ הדעת ומבקש ממך: בני היקר! **רק את זה לא!!!** הנה העולם המפותח שלי... קח... תהנה... מכל עץ הגן אכול תאכל... תחיה טוב... תראה טוב בעמלך... אל תסתגף... אל תצום... ועמי את טובי ישבעו... אבל רק דבר אחד!! **חוף מזה!! חוף מעץ הדעת** את החשיפה לרשת... **את זה תשאיר לי!!** זו הבקשה העיקרית שה' מבקש מאיתנו: **ואנחנו נעמוד בזה!!! אנחנו לא נאכל מעץ הדעת...**

אנחנו לא נמלא את הבטן שלנו מעץ הדעת...

מי שממלא את הבטן שלו מעץ הדעת... כשהוא סו"ס מגיע לאבא שבשמים כבר אין לו תאבון להיות **יודע** שמך... כי הוא כבר יודע הכל מהרשת... ואת זה אבא שבשמים לא רוצה!!! אבא שבשמים מוכן שאני אדע!!! אבל תן לי לגלות לך!! אל תקח מידע בלי רשות!! זה כל ההבדל בין אברהם אבינו לאדם הראשון... **אברהם אבינו זכה לאכול מעץ הדעת!!!**

רק מה ההבדל?? אברהם לא לקח מידע בלי רשות!!! הוא כיבד את ה' להעניק לו את המידע... וזה מה שה' אומר "המכסה אני מאברהם אשר אני עושה"?? הקב"ה מודיע חד משמעית: אני לא אסתיר שום מידע מאברהם אבינו... אני אגלה לו את כל סודות הבריאה ואמסור לו ספר יצירה... את הכל הוא ידע... **רק תן לי!! תן לי את עונג הנתינה!! תן דעתך!!** תנקה את הדעת שלך שתהיה פנויה כדי להתמלאות ממני...

זה מה שה' מבקש מאיתנו בדור זה!! אל תקח מידע בלי רשות!!!

החשיפה לרשת לא נקיה... זה **ידעוני!!!** זה לשאוב מידע מה' בלי רשות!!! ואבא שבשמים מבקש ממך: אל תקח בלי רשות... אל תדאג... אני לא אשאיר אותך מטומטם... תסמוך עלי-

לא סתם אבא שבשמים מבקש מאדם הראשון לא לאכול מעץ הדעת!!! יש סיבה למה... אדם הראשון נברא יחיד!! ולמה בראתי אותך יחיד??

ההערכות לקראת "יום הכלולות" ב"ד ביניים בית חיינו

נמצאים אנו סמוך ונראה לראש חודש אדר... האם זה יהיה חודש א' או ב'?? עדיין לא סופי!!! מה שבטוח... בימים אלו מתכנסים שבעה גדולי הדור ומאורי האומה היהודית... והם מתכנסים לדון בנושא של עיבור השנה... למעשה ניתן להגדיר שזו הועדה המכינה לקראת החתונה הגדולה בחצרות קדשנו! כן... זה כל הנושא... יום שחיטת הפסח זה הוא יום הכלולות של זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך!!! ביום הזה כולם מגיעים... כל השושבינים וכל המשפחה הגרעינית של אבא שבשמים לוקחת חלק פעיל בחתונה... איש בל יעד... וצריך לאפשר לכככולם להגיע... ממילא צריך להכשיר את כל התנאים ולסגור את כל הקצוות לקראת המעמד הגדול... וזה פחות או יותר כל הנושא של עיבור שנה... חכמי ישראל מתכנסים ודנים לגופו של עניין האם לעבר את השנה או לא... (כלומר: בא נגיד ככה: צריך לעבר את השנה!!! כי יום הכלולות מוכרח לצאת בתאריך של חודש האביב... אבל עדיין יש אישורה מרחב תמרון לפי הצורך... להזיז את העיבור שנה, לשנה הבאה) תכל'ס בימים אלו יושבים חכמים ודנים מול האינפורמציה שבשם הלוי סיפק להם מכל גבול ישראל... ולבחון ולבדוק האם הובשלו כל התנאים והוכשרה כל הלוגיסטיקה הנדרשת לחג הפסח בבית חיינו...

ובכן: השנה הדין הראשון שהועלה זה מה קורה עם האילנות... גדודי שבט הלוי שפזורים במ"ח ערי הלויים שמפוזרים לאורך כל גבול ישראל... יוצאים בימים אלו בתיאום מה... כל אחד בגיזרה שלו לבדוק מה מצב חנטת האילנות... כי כעת באזור ט"ו שבט אמורים כבר לראות ניצני חנטה... ואם לא!!! זה אומר שיש השנה איחור בהבשלת הפירות... ויש לזה השלכה ישירה לאיחור בזמן הקטיף שהוא יתאחר משמעותית לאחר חג השבועות... שזה אומר: שאם לא נעבר את השנה... הרי בחג השבועות זה יורגש בעליה לרגל... תורגש ירידה משמעותית במספר העולי רגלים... כי תבין... יש אנשים שמגיעים ממרחק מאוד גדול... אי שם באזור נהר הליטני... ויש להם פרדסים והם צריכים להביא ביכורים... ואז יגיע חג השבועות והפירות שלהם עדיין רחוקים מלהבשיל... זה יגרום להם להישאר בבית בחג השבועות גם בגלל שזה שיא העונה וגם בגלל שקשה להם להגיע פעמיים בזה אחר זה... לכן נא לעדכן מה קורה בכל אזורי הארץ ביחס לחנטת האילנות... האם הם חנטו בזמנם... (אגב: עד כמה שידוע לי השנה באמת נרשם אישורה איחור בפריחת השקדיה... השנה לא שרו בגן השקדיה פורחת... ט"ו שבט הגיע וכי) זה נושא אחד שנידון בימים אלו בעיבור שנה!!!

חוץ מזה יש את הברור העוד יותר קריטי... מה קורה עם התבואה... האם היא אוצחת בקצב או שהיא באיחור... כי אחד התנאים של חג הפסח זה אביב!! ואביב פירושו שהתבואה כבר מבושלת חלקית... וסביב הנושא יש פוליטיקה מעניינת... עיין בסוגריים (העניין הוא שההכרעה מתחלקת בין שלושת הארצות יהודה: עבר הירדן; והגליל!! והולכים לפי הרוב, מה שנקרא שתיים מול אחד... ונעת בשבוע הקרוב אמור להגיע פילוח הנתונים והמידע מבירור יסודי בשלושת המחוזות האלו... והיה: אם נניח ביהודה ובעבר הירדן התבואה לא הבשילה ואילו בגליל כן! אז ההכרעה היא בן לעבר את השנה, לעומת זאת אם בגליל וביהודה התבואה הבשילה ובעבר הירדן לא, אז מעברים!!! ומה המצב הכי אידיאלי? שאם כבר נגזר שלא לעבר את השנה!! הכי טוב שיצא שבגליל ובעבר הירדן הבשילה וביהודה לא!! ולמה? כי העומר צריך להגיע מתבואה של כרמל... שלא לגמרי לגמרי מבושלת!! ואם ביהודה כבר הבשיל... יוצא שצריך להרחיק לכת ולהביא מעבר הירדן, והרי מצוות לבא מן הקרוב, אז אם תעבור הרנה ויודף מידע מחדר הישיבות שהפעם השתיים מול אחד זה גליל עבר הירדן מול ירושלים... זה מעלה את מפלס המצב רוח של כלל ישראל שבועיים הקרובים... אנתון רואים בזה חיוך מסוים משמים... עיין סנהדרין יא: רש"י ד"ה בזמן שביהודה אחד) במקביל... בשבועות האחרונים נעשו איסוף מודיעיני מדוקדק בעבודת נמלים... לעבור בכל השוכות שמתעם הלשכה... מדובר בצי ענק של אלפי שוכבים שפזורים לאורך אלפי דונמים ויקים של אנשים שהקדישו לבדק הבית... והגזברים עושים בזה שימוש לגידול גוזלות לקיני חובה ש... שכמה שיהיו תמיד יהיה מחוסר ותמיד יהיה ביקוש... ב"ה בגלל הריבוי הטבעי שה' אלוקים הרבה אתכם... יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים... ותכל'ס... הגיע כבר עדכון חלקי מכל בתי החולים ברחבי הארץ במספר הלידות שהיו במשך החורף האחרון!! ביקצור: ההשערה אומרת כעת שצריך מכסה של 200.000 קינים... (כמובן שהמספר הוא לא סופי... כי אנתון לא יודעים לגמרי להעריך כמה מתוכם יולדות עניות שצריכות על כל לידה שני קיני וכמה יולדות עשירות שמספיק להם קן אחת חטאת, כי השני הוא עולת בהמה) עכ"פ כעת נעשה מאמץ קדחתני לעשות הערכת מצב האם אפשר לגייס את הכמות העצומה הזו בחודש וחצי הקרובים... אמנם לא על זה יפול דבר!! מחסור בקינים הוא לא מכריע ווטו בשיקולים... אבל יש בו כח להצטרף לשקלול של נתונים נוספים (אין מעברין את השנה מפני המזלות, אבל עושים אותם טעד לשנה) להכריע את ההחלטות... תכל'ס... כל הנתונים האלו כעת מוגשים בזה אחר זה לאותה עליה מקודשת!!! כמובן שהרבה מהלומדים בחורים לעסוק בתורה בסמיכות לאותה עליה מקודשת!! זה מקובלנו שרוח הקודש שורה שם ולכה"פ בת קול!! וכמו שבשעתו כששמואל הנביא ודוד התכנסו ביחד... הייתה שם קרינה אלחוטית של רוח נבואה שהקרינה קדושה לכל עבר... וכל מי שעבר באזור 'איבד את הרשת' והתחיל להתהלך ולהתנבאות ברוח הקודש... כך גם כאן!!! במעמד הזה גדולי???

אבל שכחתי להזכיר... שבשנה זו אחד השיקולים המרכזיים ביותר זה שיבוש הגייסות כתוצאה מהמלחמה!! העניין הוא שיש הרבה הרבה יהודים שמגיעים מהגולה... והם מצידים יוצאים בזמן... מתוך כוונה להגיע לקרבן פסח בירושלים... ואם אחרי שהם יצאו... פתאום התחילה הסלמה בדרום לבנון והדרים נהיו משובשות... והם נאלצים להתעכב בדרך... ותאר לעצמך שלאחר 14 יום של טלטולי דרך וסכנות ומחלות... ככלות הכל הם בסוף מאחרים והצליחו להגיע רק ב"ח ביניים... איזה מפה נפש!! איזה עגמת נפש!!! וזה קרה לא פעם ולא פעמיים... אז אין ברירה!! חכמים מתחשבים בהם... ואם כבר יצאו!!! וכעת יש סיכון לשיבוש דרכים שיגרום להם להיתקע בפחי נפש... אז אנתון מוכרחים לקחת עליהם אחריות ולהתחשב בהם ולעבר את השנה בשביל להרויח חודש נוסף... (כמובן רק אם יש סבירות שבעוד חודש יש סיכוי שהמצב יהיה יותר רגוע)... עכ"פ כל זה רק אם הם כבר יצאו מבתיהם!!! אבל אם הם עדיין לא יצאו!! לא מתחשבים בהם... אדרבה... השליח ב"ד ילך לשם מיד בתחילת החודש כדי להודיע להם מתי התקדש החודש... ובאותו מעמד הוא יודיע להם בשם לשכת הגזית ש... נא לא להגיע השנה לקרבן פסח בירושלים!!! ומי שכן רוצה להגיע... שידע שהוא עושה את זה על דעת עצמו ואם הוא יתעכב מחמת הגייסות אנתון לא נתחשב בו...

והם מוצאים את עצמם באמצע הדרך... עכ"פ השנה כלנו תולים תקוות בתפילה השגרית הכ"כ לא שגרית שהולכת להתקיים פה בימים הקרובים!!! העניין הוא ששמואל הקטן שתיקן את הברכה ה"ט של שמונה עשרה... ברכת למלשינים!! הרי הוא בעצמו לא מתפלל אותה בכלל... כי הוא מהחברים שתורתם אומנותם ולא פסיק פומיה מגירסא... אלא שנכשיו!!! בעקבות הטיירא דמצוה והעסק סביב הנושא של העיבור שנה... הרי זה מהימים היחידים בשנה ששמואל הקטן כן מתפלל שמו"ע... ואז בנעה"ש נזכה שהוא בעצמו ירד לתיבה ויברך את הברכה שהוא בעצמו תיקן!! ואז כשהוא יזכיר 'וכל אויבי עמך מהרה יכרתו והזדים מהרה תעקר ותשבר ותמגר... כלנו נענה אמן ונזכה שהברכה הזו תעשה מיד פירות... ונזכה כמה שיותר מהר להתבשר בדם עבדיו יקום... ועד חג הפורים הממשמש ובא נוכל כלנו לברך בשמחה ובטוב לבב את הברכה שאחרי מגילת אסתר 'הרב את ריבנו והדן את דינו והנוקם את נקמתנו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם הקל המושיע'

מי שיש לו דין עם הנכרי... דון

בחודש אדר...

ובכן: גם השבוע... הטור השבועי ואולי אפילו ריק להזכיר לנו שכלל ישראל עדיין בעיצומה של מלחמה... לעורר רחמים על כלל ישראל... על החטופים... ומשננס אדר מרבים בשמחה... ומי שיש לו דין עם גוי שיעשה את זה בחודש אדר... אז הנה... זה מגיע...

אשתף אותך שוב באיזה הפעלה מעניינת שיצא לי לעשות בשלחן שבת (או בשלחן חול... לא זוכר) העליתי סקר מעניין: שאלתי כמה וכמה אנשים... תגידו לי: מה היה לכם יותר קשה? המלחמה או הקורונה? והייתי בהלם מהתשובה!! כמעט כולם ענו לי שהמלחמה יותר קשה להם מהקורונה!!! ולמה הייתי בהלם?? כי... כי מבחינתי הקורונה הייתה גזירה הרבה יותר נרחבת ומחוללת... כמוכן שגבתה מחיר הרבה יותר כבד ונרחב... ומה שהכי מלחיץ שאנחנו עדיין פוגשים אנשים שסוחבים צלקות מהקורונה... בעיקר צלקות נפשיות... אבל לא!! כמעט כל מי ששאלתי אותו טען בבירור שהמלחמה יותר קשה!!! (האמת היא שזה מאוד מאוד תלוי... תלוי כל אחד איך הוא עבר את הקורונה, ואין כל אחד עבר ועובר את המלחמה... אני לעת עתה צפוי, אז אני לא מאן דאמר... וגם אין לי קרוב משפחה אפילו לא בדרגה שניה או שלישית שנמצא בעיה... לעומת זאת יש כאלו שאת הקורונה הם עברו ב'מימת נשיקה' בלי נערווען... ובלי השבועות הארוכים והמבודדים ש... כי אמרו כלום מתיים...) אבל עדיין!!! אחרי שקלול כל הצדדים... עדיין אני מרגיש שהקורונה הייתה גזירה הרבה יותר קשה לכולם... ובכל זאת!!! רוב האנשים... גם אלו שלא שמעו אעזקות... וגם אלו שאין להם קרובי משפחה שנהרגו או שעומדים בחזית... כמעט כולם מופחדים מהמלחמה הרבה יותר!!!

וכנראה שבסופו של דבר הם צודקים!!! ולמה???

כי בדיוק על הנקודה הזו יש פסוק מפורש שהאשכנזים מכירים את הפסוק הזה בעל פה ויאמר דוד אל ג' צ' ל' מאור נפלה ט' ב' ד' כי רבים החמיו וביד אדם אל אפולח" הסיפור היה שהיות ונגזרה גזירה (חרון אף בגלל שעם ישראל לא דרשו את בית המקדש... וההתנגלות באמצעות שדוד שג וזנה את ישראל ואכמ"ל) הקב"ה שלח את גד החוזה שיבא וישאל את דוד: איזה עונש אתה בוחר לעם ישראל?? האם שלושה חודשים שעם ישראל ימסרו ביד צר ואויב... או מכת דבר במשך שלושה ימים?? ועל זה דוד משיב "ויאמר דוד אל ג' ד, צר לי מאוד, נפלה זה ביד ה' כי רבים החמיו וביד אדם אל אפולח"!! זאת אומרת: בסופו של דבר הקורונה... כמה שהיא הייתה קשה, אבל זה היה ביד ה'... ואילו המלחמה הנוכחית... גם מי שלא חווה אותה על בשרו, אבל המפגש מול הרוע והיצר האפל של יצורים תת אנושיים... זה!!! זה הסיפור הגדול!! זה הסבל העיקרי שעם ישראל חווה עכשיו... עוד יותר ממה שקרה בפועל... המחשבות הבלתי נסבלות סביב גורל החטופים... יתכן שיש אנשים בבית חולים שסובלים בפועל עוד יותר מהם... אבל עצם זה שהם כבושים תחת חיות טרף... זה מה שמטריף את דעתנו... אבל!!! בסופו של דבר גם החיות טרף האלו הם בידו של ה'... ועל הכל אפשר להתפלל!!!

וכמו שהמשנה בתענית אומרת: שגורו תענית על שאכלו ואבים שני תינוקות בעבר הירדן, ורבי יוסי חולק ואומר: לא שאכלו אלא שנראו!! מספיק שהם נראו!! זה בדיוק מה שקורה היום... הצרה הגדולה של עם ישראל זה לא רק שהאויבים אכלו כך וכך יהודים, אלא עצם התגלותם!!! נתגלה שאנחנו באמת באמת מוקפים בשבעים ואבים... ואם ככה אנתון באמת צריכים אגרויסע רחמי שמים... ונסיים במדרש על מגילת אסתר... שאמר אנדריינס קיסר ר"י: גדולה הכבשה שעומדת בין שבעים ואבים... ענה לו ר' יהושע: גדול הוא הרועה שמצילה ושוברה ושוברו לפניה, הוי אומר כל כלי יוצר עליך לא יצלה, וכל לשון תקום עליך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה'.

קורה והתורה' לא בצד שלי, איך לבלוע את זה?

אנחנו נמצאים כעת בפרשת משפטים... וכולי באורות... ממש 'רבינו אור', תשמעו!!! כבר קרוב לארבעה חודשים שאנחנו עמוק עמוק במסכת בבא קמא... אני חי פרשת משפטים... נושם אותה... הולך לישון איתה... קם איתה... ליבל הגבגב מופיע לי בחלומות... וזה רק ההתחלה... אוטוטו אנו מתחילים בבא מציעא, ומשם בבא בתרא... בקיצור: מבחינתי השנה פרשת משפטים זה ה-פרשת שירה!!! אני מקווה שהגבאי זוכר לתת לי עליה בשבת הזו... זו שבת פרטית שלי!! אבל בעצם גם שלך... של כולנו... הבעיה היא שהפרשות של כי יגח שור... כי גור... זה בדיוק יוצא שני ואני עדיין לא לוי... אז בסוף אני מוותר... אבל אפשר גם לתת לי שלישי... כי זה שומר חיים ועוד מעט אנחנו מגיעים לשם... טוב... אבל בסוף אני מוחר לגבאי... זה בסדר... אני מקווה שאפתדר גם לי עליה. אבל- מה שבטוח פרשת משפטים היא פרשה שלי... שלנו!!! אנחנו בעלי השמחה. היכוננו! עוד פחות מחודש סמימיימם את גיזרת ב"ק ועוברים ללחימה במרכז ב"מ

כלפי מה הדברים אמורים??
ישנו מרמור ותסכול מוכר שנשמע מידי פעם בציבור שלנו... ישנם אנשים שמרגישים בכל מיני סיטואציות מנוצלים ועשוקים... וברגע שזה בתוך המגזר החרדי... באופן טבעי המנגינה היא שלחרדים מותר לעשות מה שרוצים!!! כי אם זה היה חילוני... הוא היה מפחד מהחוק... גם זה לא היה מוסרית לעשות מסלול עוקף ועוד לעגן את זה בחוק... אבל ברגע שזה חרדים... אז עושים מה שרוצים בחסות ההלכה... (ואוי ואובי למי שיתבע אותך כי... אסור!! זה ערכאות!) ממילא יש כאלו שחיים בתחושה כאילו במגזר החילוני העסק יותר ישר... יותר נקי כפיים...

עכשיו ככה: יקוב הדין את ההר!!! אם מדובר בעוול אמיתי!! ויש פה אדם שבאמת נוהג בחוסר ישרות ושאלה על פי תורה!!! והוא עושה שימוש בשם הרבנים להדוף כל ביקורת ותביעה כלפיו... זה לא בסדר!!! ולא יעזור כלום... על זה נאמר: 'כל כלב בא היום שלו... וברבור שיש כאלו כלבים... אבל זה לא קשור לחרדי ואין לזה שום קשר לתורה ח"ו... זה בסה"כ עוד אחד מהנוכלים שעליהם דוד המלך מקדיש את פרק ה' בתהלים... (יתכן שיותר קל לנוכל להלך אימים על חרדים מאשר על חילונים... כי הם יותר כנועים, בפרט אם יש להם יותר יראת שמים ממנו.)

אבל!!! צריך לדעת שלפעמים!!!! לפעמים מדובר באמת בדברים שמדינת ישראל... כטוב לבה ביי... החליטה להיות יותר 'נחמדה' מהתורה!! וזה מצוי בעיקר בחלק של ה'ניירות'! הנוסחה של מדינת ישראל סוציאליסטי!! זה אומר שמדינת ישראל יש לנו נטיה מובהקת ומגמתית להתחשב בחלשים!!! להגן עליהם!! להטות לצידיהם!! וזה בהחלט נראה מאוד יפה מתחשב ומרגש... (לראות איך תמיד בית המשפט יצדד לרעת המעביד ולטובת העובד... לרעת הגבר ולטובת האישה, לטובת העובד וזרועת המעסיק שלו...) זה עושה הרגשה מאוד נקייה עוטפת, ומחבקת... ותכל'ס קוראים לזה אבשלום!!!!

כי תכל'ס, גם מה שנראה יפה ומתחשב... זה עדיין לא אומר שזה נכון!!
ופה מאוד קשה לנו!!! יש כל מיני סיטואציות שמדינת ישראל יותר 'חמומה' יותר 'מתחשבת' ממשפטי התורה... וכשאתה נמצא עמוק בתוך הסיפור זה עושה הרגשה כאילו המדינה היא **בצד שלי** והתורה **נגדי**... וכשיש הרגשה זה ניסיון לא פשוט!!! ברגע שאני יצאתי בפנים נפולות מדוד... והדמות המקסימה שציידה בצד שלי זה היה אבשלום... מאוד מאוד קשה להמשיך לשמור אמונים למלכות ה' ולמלכות בית דוד!!!

ומה לעשות שזה עוד אחד מהניסיונות שלנו לאהוב את ה'... זה לא בכל לבבך... ולא בכל נפשך... אבל זה כן וב-בכל מאודך!! בכל ממוניך!!!
קח בחשבון שעלול לקרות לא פעם שהחוק של מדינת ישראל יהיה בצד שלך... ואילו משפטי ה' הישרים יהיו בצד השני... וכאן השאלה היא: האם אתה מוכן לאהוב את ה' גם בכל ממוניך?? או... או שתגיד לרבש"ע... אם ככה אני ברוגז... החרדים האלו... עושים מה שצריך וכו'...

קח את הדוגמא הכי פשוטה... ע"פ תורה הבנים יורשים והבנות לא!!! נקודה!! תעמוד על הראש... זאת התורה לא תהא מוחלפת!!! ואילו מדינת ישראל רואה בזה חוסר צדק... איך... איך אפשר ככה לזרוק את הבת המסורה מכל המדרגות?? איפה ההתחשבות... אז ברוך ה' אני גבר והפעם התורה בצד שלי!! אבל מגיעה אשה... יותר נכון בעלה!! ומדינת ישראל מפרגנת לאשתו שווה בשווה... ותורת ישראל לא!!! איך אתה בולע את זה?? האם אתה מקבל את זה... או שאתה אומר 'החרדים האלו וכו'?? תבין שבמקרה כזה... אם אתה מתלונן 'החרדים האלו', אתה לא מתלונן על החרדים! אתה מתלונן על הרבש"ע (הזהה).

וכבר אמר מי שאמר: הגיע הזמן שנפסיק לכיין בק"ש מסירות נפש להיסקל ולהישרף על קדושת ה'. עזוב... אל תלך רחוק... הגיע הזמן שנקבל על עצמנו בק"ש מסירות נפש להפסיד כמה עשרות אלפי שקלים בגלל שאני יהודי... ולהמשיך לאהוב את ה'... להגיד לך שזה קל? לא!!! לכן זו מסירות נפש!!! אבל הרבה יותר קל לדמיין ארבע מיתות ב"ד שאתה לא באמת חושב שזה יקרה לך... אבל כסף?? כסף זה משהו שהחרדים כן משלמים לפעמים על היהדות שלהם...

עכשיו: במילה אחת!!! מישהו שאל אותי בכנות: באמת למה זה נקרא שמשפטי התורה יותר גוונים מהחוקים של מדינת ישראל?? הרי לפעמים זה נראה שהחוקים של מדינת ישראל יותר אדיבים וחומלים??

התשובה היא חדה ונוקבת: אני בבית שלי אקבע איזה צבע יהיו הקרמיקות!! ואם אני החלטתי צבע לבן... אז גם אם איש המקצוע חולק עלי שעדיף צבע שמנת... **עושים כמו שאני החלטתי!!!** למה?? כי הצדק איתי?? כי צבע לבן הוא באמת יותר יפה? **לא!!! אלא הבעל הבית!!!** כי פה אני בעל הבית!!! ובעל הבית קובע לא כי הוא צודק ומבין יותר אלא כי הוא **הבעל הבית!!! על אותו משקל:** בורא עולם הוא הבוס של העולם!! ומה שיותר החליט זה נכון!! לא כי זה נראה לך נכון והגייוני... אלא כי הוא המחליט!!! אם כבר היגיין... ההיגיין מכריח שהבוס קובע!!

מישהו פעם שאל אותי: למה לפי התורה האשה היא סוג ב'??
אמרת לי: רוצה תשובה מתחמקת או תשובה אמיתית?? תתשובה האמיתית היא: **ככה הבוס החליט!!!** הבוס של העולם הוא המחליט מי סוג א' ומי סוג ב'... ואם נניח שהוא החליט שאשה היא סוג ב'!! אז היא סוג ב'!! כי כך הוא החליט!! **זו התשובה ואין אחרת!!!**

אם יש לך בעיה עם זה... בבקשה... תעשה מגדל וראשו בשמים ותנסה להילחם עם הבוס של העולם... או לחילופין תחפש לעצמך עולם אחר... זו התשובה היחידה וכל תשובה אחרת מתחמקת!!! (כמובן! כמובן! שאחרי שהתשובה הזו ברוחה... אחרי שברור מי פה בעה"ב ומי מחליט... כעת אני אסביר לו שלא מינה ולא מקצתיה... האשה היא לא סוג ב' ולא סוג א'... היא עיקרו של בית... ואכמ"ל... אבל את זה אני מוכן להסביר רק אחרי שהבנה מי פה בעל הבית!!!) די... הגיע הזמן שנפסיק לשווק את בורא עולם ולהוציא אותו יפה ונאור... הוא לא מבקש מאיתנו את זה... הוא כן ציווה אותנו שכולם יכירו וידעו שהוא מלך על כל הארץ ומי יאמר לו מה תעשה ומה תפעל... זו נקודת הנחה הבסיסית!!! ורק עליה אפשר להבין ולהשכיל עד כמה משפטי ה' ישרים משמחי לב...

ברשותך קורא יקר: פרשת משפטים זו הזדמנות להעלות נושאים שקשורים לדיני ממונות... אבל **בתוך רקע... אני רוצה לפתוח במעשה שהיה...** ובכן: מידי בוקר דוד המלך מתיישב על כסא המלכות ודן את ישראל... לאחר לילה מלא וגדוש שבחצי הראשון של הלילה דוד היה עוסק בתורה ובחצי השני היה עוסק בשירות ותשבחות... והנה הגיע עלות השחר... ודוד המלך מתיישב על כסא המשפט... וכעת מתחילה קבלת קהל... כמו שכתוב אצל משה: 'ושפטתי בין איש ובין רעהו'...

אבל בחדר ההמתנה... מתחת לפני השטח משהו שם התחיל לרחוש!!! אף אחד לא ייחס לזה חשיבות... אבל לאחרונה אבשלום התחיל לערבב שם... אבשלום התחיל להסתובב בין האנשים שמחכים להיכנס אצל דוד... והוא מתעניין בכנות... מה קרה... מה הסיפור... **החשבון של אבשלום היה מאוד פשוט!!!** היות ודוד היה דבוק בכל נימי נפשו לה' ולתורתו... ממילא כשאנשים היו מגיעים לדון אצל דוד... הוא היה מכריע רק לפי משפטי התורה ללא כחל ושרק!! ממילא פעם הוא הכריע כמו הצד שלך... ופעם אחרת הוא הכריע כמו הצד השני... וכידוע משפט צדק הוא לא תמיד פוטוגני... ב'ניירות' הוא לא תמיד נראה נאור ומרגש... בקיצור: מה שנקרא "משפטין לא סרתי כי אתה הוריתיני"!!! צמוד למשפטי ה'.

ותכל'ס... אבשלום זיהה את היבלת הרגישה הזו והוא התחיל לערבב... הוא התחיל להסתובב בין האנשים... כן... שלום עליכם... מה קרה לך??

אה... יענקלה השכן פתח לי חנות מתחרה מול הבית... אני לא מאמין... איזה חוסר התחשבות... תשמע... אני לא יודע מה אבא שלי כריע... אבל תדע לך... אני לא הייתי נותן לזה יד... אני הייתי מוציא עליו כליז הריסה. הלאה... אבשלום עובר לבא בתו... שלום עליכם... אתה נראה מוטרד... מה קרה?? או... אל תשאל... המשכיר שלי הודיע לי שהיות ואני לא משלם שכירות שאני אפנה את הדירה בסוף החודש... ו... ולאיפה?? לאיפה אני אלך?? איך אפשר לזרוק אותי ככה לרחוב?? איפה הרחמים??

אבשלום כולו מזדעזע!!! מה... ככה?? הוציא משפחה מהבית לזרוק אותם לרחוב?? לא... לא... זה לא אנושי!!! תקשיב... אני לא יודע מה אבא שלי יפסוק... (כלומר: אני יודע בבירור שאבא שלי יפסוק ע"פ ש"ע ח"מ שהצדק איתו והוא יכול להוציא אותך) אבל לטעמי... אני בחחחיים לא הייתי נותן שיוציאו בן אדם מהבית... מה זה פה... איפה הרגישות...

עכשיו: תחשוב שהבן אדם הזה יצא בפנים נפולות מדוד המלך... כי דוד לא היה בצד שלו... כי מה לעשות... עם כל הכאב וההתחשבות... זה רכוש המשכיר ואם אתה לא משלם, ע"פ דין זכותו להוציא אותך לאלתר מהבית... אותו אחד חוזר הבייתה... ומי כל הזמן עמד לו מול העיניים? אבשלום... החמוד הזה... איזה בן אדם מקסים... איזה רגישות יש לו... יש לו התחשבות למעמד הביניים... אבל אבא שלו דוד המלך?? איך? איך רחמים!! ככה זה החרדים!! עושים מה שרוצים... זורקים אנשים מהבית

הלאה... אבשלום ממשין הלאה לעוד קליינט פוטנציאלי... כן... למה אתה נראה לא הכי מרוצה??
אה... תודה על ההתעניינות... תבין: קניתי רכב חדש מהניילונים... והשכן עם הסוברו נכנס בי ועשה שם חריץ לכל האורך וזה לא נראה איסתטי... הביטוח תבע דלת חדשה בסך 16.000 אלף כאן ועכשיו!! אבל ב"ד אמרו שמה פתאום... **תשלומי** נזק... צריך רק **התשלום** את הנזק!! זה אומר ללכת למסך פחות ולעשות ככה ככה כמו 'איזה חרד' וליישר את זה... ו... זה לא מתאים לי... מה זה... זה רכב חדש?? אבשלום כככולו מזדעזע... אוה... אני מממזה מבין אותך... רכב כזה חדש מהניילונים... וכבר שולחים אותך לפחות?? אני לא יודע מה אבא שלי יגיד... אבל אני במקומו לא הייתי מוותר!!! הייתי מחייב אותו דלת חדשה מקורית... כמה שזה יעלה...

והנה אבשלום את לב העצמו: אבשלום עשה עבודה שיטתית... בכל פעם שדוד המלך הכריע מה שנוון וצודק ע"פ משפטי התורה... אבשלום כבר ידע מראש מי הוא הצד שהולך להפסיד ע"פ משפטי התורה והוא דאג לייצג אותו... להעמיד את הצד הרחום... והמתחשב... הישראלי הנאור והסוציאליסטי... ש... אוה... איפה ההתחשבות... איך אפשר... **ואמר אליו אבשלום ראה דברך טובים ונכוחים ועומל אין לך מאת האלך**. ואז כמובן... יום אחד הגיעו גם משפחות החטופים לדוד... הם תינו בפניו את הצער האיום ונורא שיש לחטופים... דוד כאב ובכה יחד איתם... התפלל... הכריז צום וזעק לה'... אבל בסוף הוא הכריע!!! וכשהוא הכריע זה לא היה לפי דמעות ולא לפי רגשות... אלא לפי מה שנוון וצודק ע"פ רצון ה'!!! (אמנם נכון שהמלך הוא היחיד שיש לו סמכות להכריע לפי העניין גם אחרת... אבל גם זה לפי מה שנוון ומוביל וחותר לרצון ה') ואם בסוף דוד הבין שלא נכון לפדות את השבויים יותר מכדי דמיהן, אז הוא הכריע גם אם ב'ניירות' זה היה נראה פחות פופולרי... וברגע שהם יצאו מחדרו של דוד בלב קרוע... מי חיכה להם בחוק?? אבשלום!!! אבשלום פרץ איתם בבכי סוער ואמר להם... אני לא מאמין... זה הזוי... איך אבא שלי מסוגל ככה לענות לכם?? אני מתנצל... אני מתנער מזה... אם הייתי במקומו... היינו עכשיו במקום אחר לגמרי...

ויגב אבשלום את לב העם!!! ככה גוונים את לב העם!!
מה הפלא שתנוך תקופה קצרה אבשלום קנה את הציבור העממי... היה לו כבר צבא דרוך בכל פינה בארץ ישראל... אנשים שהיו בטוחים שדוד אחראי לכל הצרות שלהם... ואבשלום מלאך הרחמים שיגאל אותם... מה הפלא ש'ויהי הקשר אמיץ והעם הולך רוב עם אבשלום...' ומרד במלכות בית דוד... המשמעות היא מרד במלכות שמים לכל דבר ועניין!!!

אז זהו!!! שגם כיום אנחנו נמצאים בסיטואציה די דומה... גם היום יש לנו את דוד מצד אחד... ומאידך את אבשלום שכל הזמן נושף בעורף וטורח להסביר לנו איך הוא נאור יותר ומרחם ומתחשב יותר מבחורה...

תנאים ואמוראים ומשנתם

מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א

ראש כולל הדעה והדבור
קרית יערים
ונכד מרן הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל

רבי אליעזר בן הורקנוס

מכתב לחכ"א

ולא מצוה אלא ברכה ראה הקב"ה את יהושע שדברי תורה חביבים עליו ביותר שנאמר ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, אמר לו הקדוש ברוך הוא יהושע כל כך חביבין עליך דברי תורה לא ימוש ספר התורה הזה מפידך, עיי"ש ובפירש"י שם כ' ז"ל: כל כך חביבין כו' לא ימוש - הבטיחו שלא תשתכח תורתו ממנו, עיי"ש ומבואר דהשכר של חביבות התורה ביותר באופן של "לא ימיש מתוך האהל" הוא גופא הבטחה שלא תשתכח תורתו ממנו.

והנה בברייתא ריש פרקי דר' אליעזר דמבואר בארוכה כל תולדותיו של רבי אליעזר בן הורקנוס שלא למד תורה עד שהיה בן עשרים ושמונה שנים ועזב את בית אביו שהיה מעשירי הדור ללמוד תורה מתוך הדחק, ומבואר שם שבכה והתענה כמה תעניות עד שזכה להיות גדול תלמידי של ריב"ז "והיו דברי תורה חביבין עליו ביותר", עיי"ש.

ויעוי"ש עוד בפ"ב שם דאיתא שבא הורקנוס לירושלים וביקש לנדותו מכל נכסיו ואיתא שם: "עלה לו לירושלים לנדותו ונמצא שם יום טוב לרבן יוחנן בן זכאי והיו כל גדולי המדינה סועדים אצלו שהיה מסב למעלה מגדולי ירושלים וכו' / אמרו הרי אביו של ר' אליעזר בא אמ' להם עשו לו מקום והושיבו אותו אצלן, נתן עיניו בר' אליעזר אמר לו אמור לנו דבר אחד מן התורה וכו', הרי אני מתביש הרי אני עומד והולך לי, עמד לו רבן יוחנן בן זכאי והלך לו לחוץ והיה ר' אליעזר יושב והיו פניו מאירות כאור החמה וקרנותיו יוצאות כקרנות משה רבינו ואין אדם יודע אם יום ואם לילה בא מאחוריו ונשק לו על ראשו ואמר אברהם יצחק ויעקב מי יצא מחלצכם, אמר הורקנוס אביו למי אמ' כך אמרו לו יצחק ויעקב ואליעזר בנך אמ' להם וכן היה צריך לומר אשריכם אברהם יצחק ויעקב מי יצא מחלצכן אלא אשרי אני מי יצא מחלצך וכו' ישב ודורש ואביו עמד על רגליו כיון שראה שאביו עומד על רגל נבהל אמ' לו אבא שב לך שאיני יכול לומר דברי תורה ואת עומד על רגליך וכו' באתי לנדות אותך מנכסי ועכשיו שבאתי וראיתי השבח הזה וכו' במתנה, אמר לו והרי אני שוה כאחד מהם וכו' ומלואה ואלו כסף בקשתי היה לפניו ליתן לי שנא' לי הכסף ולי הזהב אמר לא בקשתי מהקדוש ברוך הוא אלא שאזכה לתורה בלבד שנ' כל פקודי כל ישרתי כל אורח שקר שנאתי", עיי"ש.

והנראה בזה דהנה במשנה פ"ב דאבות מ"ד תנן: תַּמְשָׁה תְּלִמִּידִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְאֵלוּ הֵן, רַבִּי אֶלְיעָזָר בֶּן הֲרֵקְנוֹס, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, וְרַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן תַּנְהוּל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָף. הוּא הָיָה מוֹנֵה שְׁבָחָן. רַבִּי אֶלְיעָזָר בֶּן

הנה בעיקר הערתו על הא דמצינו במסכת פרה דהוזכר מימרות רבות בשמו של ר' אליעזר בן הורקנוס יותר מבשאר מסכתות הש"ס והראת לדברי המדרש תנחומא פ' חוקת פ"ח דאיתא: "בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה יושב ועוסק בפרשת פרה אדומה הלכה בשם אומרה, רבי אלעזר בני אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים אמר משה לפניו רבש"ע העליונים ותחתונים שלך הן ואתה אומר הלכה בשמו של בשר ודם, א"ל צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמי ועתיד לפתוח בפרשת פרה אדומה תחלה, רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים אמר לפניו רבון העולמים יהי רצון שיהא מחלצני א"ל חייך שהוא מחלצך הה"ד ושם האחד אליעזר (שמות יח) ושם אותו המיוחד אליעזר, עיי"ש, וצ"ע בביאור מימרא זו שנתאוהו משה שיהא ר"א בן הורקנוס מחלצני וכמו"כ במה נתייחד ר"א בן הורקנוס בהא דרוב ההלכות במסכתא זו נאמרו בשמו [וכבר האריך בזה הרז"ו עפ"י דרכו, עיי"ש]

והנראה בזה דהנה ברש"י ריש פ' חוקת הביא בשם רבי משה הדרשן ז"ל: "ויקחו אליך פרה אדמה - משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך אמרו תבא אמו ותקנח הצואה כך תבא פרה ותכפר על העגל", עיי"ש. ומבואר דכל ענינה של הפרה הוא בכדי לכפר על מעשה העגל. והנה בעירובין דף נד, איתא: "ואמר רבי אליעזר מאי דכתיב חרות על הלוחות אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל", עיי"ש. ובפירש"י שם כ' ז"ל: "לא נשתכחה - חרות משמע חקוק, ואינו נמחק לעולם, על ידי הלוחות היתה תורה חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמית", עיי"ש. ומבואר דכל ענינה של שכחת התורה נגרם בעטיו של חטא העגל.

והנה אהא דאיתא במד"ר ריש בראשית "וחשך על פני תהום וגו' זהו מלכות יון" כבר כ' הגר"א בשם האר"י ז"ל דאותיות חשך הן אותיות שכ"ח עכ"ד והיינו משום דעיקר עבודת היוונים היתה להשכיח את התורה וזהו דאיתא שם במד"ר שגזרו היוונים "כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל" ובפ"י רש"י על המדרש שם כתב בזה דקרן השור רומז על חטא העגל עיי"ש, והאריך שם לבאר דכל ענין שכחת התורה היינו משום חטא העגל, דבלא"ה היתה התורה "חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמית", עיי"ש.

והנה עיין במנחות דף צט, ב, "לא ימוש ספר התורה הזה מפידך, וכו' דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן פסוק זה אינו לא חובה

הַרְקָנוּס, בּוֹר סוּד שְׁאִינוּ מְאָבָד טִפָּה. וּפִי הָרַע"ב ז"ל: "שאינו מאבד טפה - כך הוא אינו שוכח ד"א מתלמודו" וכו' הוא הִקָּה אֹמְרִי, אִם יִהְיֶה כָּל חֻמְיִי יִשְׁרָאֵל בְּכַף מְאֻזְנִים, וְאַלְיַעֲזָר בֶּן הַרְקָנוּס בְּכַף שְׁנֵיָהּ, מְכַרְיַע אֶת פְּלָם, עֵי"ש.

ועכ"פ מבואר מברייטא זו דדברי תורה היו חביבים ביותר על ר' אליעזר בן הורקנוס ונטש כל העושר של אביו בכדי ללמוד תורה מתוך רעב ויסורים ללא הפסק ונראה דמשום זה זכה לאותה הבטחה שנאמרה ליהושע: "כל כך חביבין כו' לא ימוש - הבטיחו שלא תשתכח תורתו ממנו". וזוהי מעלתו של ר' אליעזר בן הורקנוס "בור סוד שאינו מאבד טיפה" דזהו הקיום וההבטחה שנאמרו ביהושע "שהיו דברי תורה חביבין עליו ביותר" וכדמפורש בקרא של "לא ימיש מתוך האהל", דע"ז קבל הברכה של "כך הוא אינו שוכח ד"א מתלמודו", ודו"ק.

והנראה עוד בזה דהנה בעיקר דברי הפרדר"א כבר עמד בזה הרד"ל בביאור מה דאיתא שם "והיה ר' אלעזר יושב והיו פניו מאירות כאור החמה וקרנותיו יוצאות כקרנות משה", מהו הך מילתא דמאיר כאור החמה וקרנותיו יוצאות כקרנות משה רבינו, וכמו"כ בכל הך מילתא של "עומד על רגליו" וענין "יוצא חלצין" המוזכר בהך ברייתא כמה פעמים, עיי"ש.

והנראה בזה דהנה יעוין בליקוטי תורה המודפס אחרי אמרי נעם לברכות הובא בשם הגר"א עה"פ בתהלים [י"ט י"ב] "גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב" וז"ל: "תיבת גם אינו מובן לכאורה, וענין הדבר כי האדם נזדכך בהגותו בתורה כמו במשה שכל כך נזדכך ונזהר כזוהר הרקיע עד שהיה ארבעים יום כו', שהתורה מבהקת מאד ומזהרת כזוהר ניצוץ השמש כמו שאמרו בבבא בתרא [נ"ח א] ר' בנאה היה מציין מערתא וכו' אמר ר' בנאה נסתכלתי בשני עקיביו של אדם הראשון ודומים לשני גלגלי חמה וכו' וזהו גם עבדך נזהר בהם מלשון 'זוהר' בשמרם עקב רב אף העקב רב באיכות", עיי"ש [עיינן נפש החיים שער א' פרק כ מש"כ בזה].

מעתה נראה דר"א בן הורקנוס שהגיע למדרגה של "והיה ר' אלעזר יושב וכו' יוצאות כקרנות משה רבינו ואין אדם יודע אם הוא יום ואם לילה" ולדברי הגר"א הנ"ל נראה דהכוונה היא "כי האדם נזדכך בהגותו בתורה כמו במשה שכל כך נזדכך ונזהר כזוהר הרקיע" "שהתורה מבהקת מאד ומזהרת כזוהר ניצוץ השמש". וכמו"כ ר"א בן הורקנוס הגיע למדרגה זו של משה רבינו עד שהיו פניו כאור החמה וקרנותיו כקרנותיו של משה רבינו.

ונראה להוסיף עוד בזה עפי"ד הגר"א בהגהות על הגליון בהסוגיא דב"ב דף עה,ה שכו"ז: "פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה - פי' שמשו רבינו לא היה בו ענין של שכחת התורה כלל ודומה לחמה שמאירה תמיד, ויהושע דמה ללבנה שפעמים מגולה ופעמים מכוסה והיינו משום שנשתכחו ממנו הלכות בימי אבלו של משה וכהסוגיא דתמורה דף טז, עכ"ד. ונראה דזו היתה מעלתו של ר"א בן הורקנוס שזכה גם הוא שהיו "פניו מאירות כאור החמה, והיו קרנותיו כ"קרנות של משה" והיו ממש דוגמת מש"כ הגר"א גבי מימרא דר' בנאה "נסתכלתי בשני עקיביו של אדם הראשון ודומים לשני גלגלי חמה" ונתקיים גם בו המקרא של "גם עבדך נזהר בהם מלשון 'זוהר' בשמרם עקב רב אף העקב רב באיכות", ונראה דזהו מה שנזכר בהך עובדא הענין של "עומד על רגליו" ו"יוצא חלציו" דע"ה הך זוהר נתקיים בו "בשומרם עקב רב", וכנ"ל. ונמצא דבהך ברכה שלא נשתכחה ממנו תורה ממנו כלל והיה בגדר של "בור סוד שאינו מאבד טיפה" היה דומה למשה

ש"לא היה בו ענין של שכחת התורה כלל ודומה לחמה שמאירה תמיד" וכמו"כ ר"א בן הורקנוס "היו פניו מאירות כאור החמה" וממילא דשפיר נאמר גביו שהיה בגדר של "יוצא חלציו של אברהם יצחק ויעקב" שהיו עקביו דומים לשני גלגלי חמה, ודו"ק.

והנה כיון דמבואר בחז"ל דכל ענינה של פרשת פרה אדומה הוא בכדי לכפר ולתקן את חטא העגל בגדר של "תבא אמו ותקנח הצואה כך תבא פרה ותכפר על העגל", ונמצא דכיון דכל ענינו של חטא העגל הוא דעל ידו נתחדש ענינה של שכחת התורה בישראל, וא"כ נמצא דפרשת פרה הוא התיקון לאותה שכחה שנגרמה ע"י העגל, וכיון דר"א בן הורקנוס היה באותה מדרגה של "בור סוד שאינו מאבד טיפה" נמצא דהוא היה דומה למשה ש"לא היה בו ענין של שכחת התורה כלל ודומה לחמה שמאירה תמיד" וכמו"כ ר"א בן הורקנוס "היו פניו מאירות כאור החמה", ושפיר מיוחדת היא פרשה זו ומסכתא זו דרובי הלכות נקבעו ונאמרו בשמו, דכל עצמה של מסכת זו אינו אלא להפקיע משכחת התורה שבאה ע"י חטא העגל, וזהו שרצה משה שיהא מיוצאי חלציו, וכמש"נ.

והנה בריש מסכת פרה תנן: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרִי, עֲגָלָה, בַּת שְׁנָתָהּ. וּפְרָהּ. בַּת שְׁתַּיִם. וְחֻמְיִים אֹמְרִים, עֲגָלָה, בַּת שְׁתַּיִם. וּפְרָהּ, בַּת שְׁלֹשׁ אוּ בַת אַרְבַּע. רַבִּי מְאִיר אֹמְרִי, אִף בַּת חֻמְשׁ קְשֶׁרָה הַזְקֵנָה, אֲלָא שְׁאִין מִמֵּתִינִין לָהּ, שְׁמָא תִשְׁחִיר, שְׁלֹא תִפְסֹל. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לֹא שְׁמַעְתִּי אֲלָא שְׁלֹשִׁית. אָמְרוּ לוֹ, מַה הַלְשׁוֹן שְׁלֹשִׁית. אָמַר לָהֶם, קֶדְ שְׁמַעְתִּי סֵתָם. אָמַר בֶּן עֲזַאי, אֲנִי אֶפְרָשׁ. אִם אֹמְרִי אֲתָהּ, שְׁלִישִׁית, לְאַחֲרוֹת בְּמִנְיָן. וְכִשְׁאַתָּה אֹמְרִי, שְׁלֹשִׁית, בַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים, עֵי"ש.

ולכאורה צ"ע בזה דהרי בסוכה דף כז,ב איתא: "תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון בסוכתו של יוחנן ברבי אלעאי בקיסרי ואמרי לה בקיסרין והגיע חמה לסוכה אמר לו מהו שאפרוש עליה סדין וכו' הגיע חמה למרגלותיו של רבי אליעזר נטל יוחנן סדין ופירש עליה, הפשיל רבי אליעזר טליתו לאחוריו ויצא לא מפני שהפליגו בדברים אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפני רבו לעולם", עיי"ש. ומבואר דמדתו של ר"א בן הורקנוס היתה שאמר רק מה שמע מפני רבו ואילו הכא מצינו איפכא, דר' יהושע אמר רק מה ששמע מרבותיו, ואילו ר"א בן הורקנוס הוסיף נופך מדיליה ופי' באופן אחר וצ"ע.

ויעו"ש עוד בהמשך הסוגיא בדף כח,א שם: "תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון ושאלוהו שלשים הלכות בהלכות סוכה שתיים עשרה אמר להם שמעתי שמונה עשר אמר להם לא שמעתי רבי יוסי רבי יהודה אומר חילוף הדברים שמונה עשר אמר להם שמעתי שתיים עשרה אמר להם לא שמעתי אמרו לו כל דבריך אינן אלא מפני השמועה, אמר להם הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי, מימי לא קדמני אדם בבית המדרש, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי, ולא שחתי שיחת חולין ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם", ופירש"י שם: שיחת חולין - דברי הבאי ושחוק, כלומר מה שספק בידי לא מפני שטרחתי בכל אלה, ואי אפשר שאמרו רבותי דבר בבית המדרש ולא שמעתי, ומה שלא שמעתי לא אומר, שכך היא מדתי", עיי"ש.

ויעוין בפרקי דר"א פ"ב דאיתא שם: "אמרו בניו [להורקנוס אביו של ר"א] עלה לירושל' ונדה את בנך אלעזר מנכסך ועלה לו לירושלים לנדוהו ונמצא שם יום טוב לרבן יוחנן בן זכאי והיו כל גדולי המדינה סועדים אצלו וכו' נתן עיניו [פ"י ריב"ז] בר' אליעזר

שפיר אמר "דברים שלא שמעתן און מעולם", ומשום דע"ז שידע לכוון ולעמוד על דעתו של ריב"ז שהיה רבו שלו, וידע להעמיד שמעתתא על צורתה בבחינת "מה היה רבו אומר", שפיר חידש דברים "שלא שמעתן און מעולם", ועדיין אי'ז בגדר של אמירת דבר "שלא שמע מרבו", ואשר ע"כ שפיר "אמר לו ריב"ז אמשול לך משל למה דומה למעיין שהוא נובע ומוציא מים ויש בכוחו להוציא מים יותר ממה שהוא מכניס כך אתה יכול לומר שקיבל משה מסיני וכו' והיה אליעזר יושב ודורש ופניו מאירות כאור החמה וקרנותיו יוצאות כקרנותיו של משה ואין אדם יודע אם יום ואם לילה, בא [ריב"ז] מאחריו ונשק לו על ראשו ואמר אשריכם אברהם יצחק ויעקב מי יצא מחלציםכם", עיי"ש. ומבואר דנהי נמי דהיה לו הכח לחדש ולומר "יותר ממה שקיבל מסיני", מ"מ הנהגתו היתה שמעולם לא אמר דבר שלא שמע מרבותיו.

והוא דחשיב ר'א הגדול לבור סיד שאינו מאבד טיפה נראה דהנה בב"מ דף נט,ב בהסוגיא של תנורו של עכנאי איתא: "תנא באותו היום הטיב רבי אליעזר כל תשובות שפיעולם, ולא קבלו הימנו. אמר להם, אם הלכה כמותי - חרוב זה יוכיח! נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה, ארבע מאות אמה. אמרו לו, אין מביאין ראיה מן החרוב. חזר ואמר להם, אם הלכה כמותי - אמת המים יוכיחו! חזרו אמת המים לאחוריהם. אמרו לו, אין מביאין ראיה מאמת המים. חזר ואמר [להם], אם הלכה כמותי - פתלי בית - המדרש יוכיחו! הטו פתלי בית המדרש לפול. גער פהם רבי יהושע. אמר להם, אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה, אמת - מה טיבכם? לא נפלו - מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו - מפני כבודו של רבי אליעזר. ועדין מטיין ועומדים. חזר ואמר להם, אם הלכה כמותי, מן השמים יוכיחו! יצאתה בת - קול ואמרה, מה לכם אצל רבי אליעזר? - שהלכה כמותו בכל מקום. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר, (דברים ל) "לא בשמים היא! מאי, לא בשמים היא?" אמר רבי ירמיה, [שפכר נתנה תורה מיהר - סיני], אין אנו משגיחין בבת - קול, שפכר ניתנה תורה מהר סיני", עיי"ש

וביאר ע"ז הגר"א [בספר פנינים מתורת הגר"א] וז"ל: "יש לדקדק כי אחר שראו האות הראשון שנעקר החרוב ולא השגיחו בו שנראה שלא סומכים על מעשה האותות, מה יתנו ומה יוסיפו האותות האחרים, ועוד שאמרו, אין מביאים ראיה מהחרוב ומאמת המים, שנראה כי הראיה היא מצד היותו חרוב ואמת המים היא להם לומר בקיצור 'אין מביאין ראיה ממעשה נסים', ועוד מדוע תלה האותות דוקא בדברים הללו, אלא ידוע שאין התורה נקנית אלא בשלש מדות: הסתפקות, ענוה ושקידה רבה. הסתפקות כמו שאמרו "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל" [אבות פ"ו מ"ד] ועוד אמרו "חנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת", ענוה כמו שאמרו "למה נמשלו דברי תורה למים וכו' לומר לך מה מים מניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה" [תענית דף ז,א], שקידה כמו שאמרו חז"ל "במי אתה מוצאן במי שמשכים ומעריב עליהם בבית המדרש" [ערובין דף כא,ב].

ושלש תכונות יקרות אלה הנה שערם גדולים לבוא אל הקודש פנימה וכולן נקבצו אצל ר' אליעזר עד שמפני זה היה ראוי לקבוע הלכה כמותו, על כן הביא להם ראיה מן החרוב שנעקר להודיע שנמצאת אצלו מדת ההסתפקות כי שם חרוב מושאל על הסתפקות כאמרם "די לו בקב חרובין", כרוצה לומר שאם אין אתם פוסקים כמותי כאילו עקרתם את היסוד שההסתפקות במועט קובעת את ההצלחה בתורה, אמרו לו "אין מביאין ראיה מן החרוב" שאין זה אות מספיק ומכריח שכל המתעסק בתורה באופן זה לא יטעה בדין. אמר להם "אמת המים תוכיח" הודיע בזה שנמצאת אצלו סגולת הענוה אשר בעבורה נמשלה תורה למים וראוי לפסוק הלכה כמותו כבית הלל שזכו לקבוע הלכה כמותם "מפני שנוחין ועלובין היו" [עירובין דף יג, ב] כרוצה לומר שאם איך אתם פוסקים כמותי הרי זה כאילו תאמרו שאין המים תורה

, אמר לו אמור לנו דבר אחד מן התורה א"ל רבי אמשול לך משל למה הדבר דומה לבור הזה שאינו יכול להוציא מים יותר ממה שהיה מוציא שנכנס בו כך אני איני יכול לומר דברי תורה יותר ממה שקבלתי ממך, אמר לו ריב"ז אמשול לך משל למה הדבר דומה למעיין שהוא נובע ומוציא מים ויש בכוחו להוציא מים יותר ממה שהוא מכניס כך אתה יכול לומר דברי תורה יותר ממה שקיבל משה מסיני וכו' והיה אליעזר יושב ודורש ופניו מאירות כאור החמה וקרנותיו יוצאות כקרנותיו של משה ואין אדם יודע אם יום ואם לילה, בא [ריב"ז] מאחריו ונשק לו על ראשו ואמר אשריכם אברהם יצחק ויעקב מי יצא מחלציםכם", עיי"ש. ומבואר דנהי נמי דהיה לו הכח לחדש ולומר "יותר ממה שקיבל מסיני", מ"מ הנהגתו היתה שמעולם לא אמר דבר שלא שמע מרבותיו.

וצ"ע מהא דאיתא באבות דר"נ ריש פרק שישי דהובא גם המעשה הנ"ל [בשינוי קצת] וקא מסיים: "אמרו אותו היום נתן עיניו רבן יוחנן בן זכאי ברבי אליעזר ואמר לו פתח [ודרש], א"ל איני יכול לפתוח דחק עליו ודחקוהו התלמידים עמד ופתח ודרש בדברים שלא שמעתן און מעולם. כל דבר ודבר שיצא מפיו עמד רבן יוחנן בן זכאי על רגליו ונשקו על ראשו, ואמר לו ר' אליעזר רבי אמת למדתני, עיי"ש, ומבואר דלאחר שדחקוהו נענה ואמר "דברים שלא שמעתן און מעולם", וצ"ע דהיאך העיד על עצמו ואמר "ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם", והרי שפיר חידש דברים ש"לא שמעתן און מעולם", וצ"ע.

ובע"כ צ"פ דנהי נמי שהיתה כן הנהגתו שלא אמר דבר שלא שמע מרבו לעולם, מ"מ חידש דברים שלא שמעתן און מעולם, והוא עפ"י דביאר הגר"א בנוסח קדיש דרבנן "על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהו ועל כל תלמידי תלמידיהו", דלכאורה צ"ע דהלא "תלמידי תלמידיהו" הם התלמידים של רבותיהם, ואמאי לא נכללו בהדי "רבנן ותלמידיהו", וביאר דכל מה שמחדשים רבותיהם של ה"תלמידי תלמידיהו" בדברים שלא שמעו מרבותיהם שלהם, כיון דיכולים הנך רבנן לעמוד על דעתם של רבותיהם שלהם ויודעים להעמיד שמעתתא על צורתה בבחינת "מה היה רבו אומר", ועי"ז חשיב שהתלמידים שלהם הם "תלמידי תלמידיהו" של רבותיהם שלהם, ומשו"ה נהי נמי דהנך "תלמידי תלמידיהו" הוו רק תלמידים שלהם, מ"מ נחשבים הם לתלמידים של רבותיהם של הנך רבנן שהם התלמידים הראשונים, עכת"ו.

ואשר ע"כ יל"פ דהה"נ בר"א הגדול דכוותיה, נהי נמי דהנהגתו ומידתו היתה של "ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם", ולא חידש מדיליה כלום, מ"מ בשעת הצורך [כהסוגיא דסוכה הנ"ל וכהמשנה דאדר"נ הנ"ל] שפיר אמר "דברים שלא שמעתן און מעולם", ומשום דע"ז שידע לכוון ולעמוד על דעתו של ריב"ז שהיה רבו שלו, וידע להעמיד שמעתתא על צורתה בבחינת "מה היה רבו אומר", שפיר חידש דברים "שלא שמעתן און מעולם", ועדיין אי'ז בגדר של אמירת דבר "שלא שמע מרבו", ואשר ע"כ שפיר "אמר לו ריב"ז אמשול לך משל למה הדבר דומה למעיין שהוא נובע ומוציא מים ויש בכוחו להוציא מים יותר ממה שהוא מכניס כך אתה יכול לומר דברי תורה יותר ממה שקיבל משה מסיני" ועמדו ונשקו על ראשו, דשפיר נחשבים הדברים לדברי ריב"ז רבו, ודו"ק.

ואשר ע"כ נראה דזוהי היתה מדתו של ר'א בן הורקנוס דדוקא במסכת פרה חידש והוסיף מדיליה ולא כמו ששמע מרבותיו, דכיון דע"י חטא העגל נגרמה שכחת התורה, וכיון דכל עניינה של פרה אדומה הוא "לקנח צואת בנה" ולהחזיר עטרה ליושנה בכל אותן דברים שנשכחו, שפיר חידש ר'א בן הורקנוס מדיליה

יורדים ממקום גבוה למקום נמוך, אמרו לו "אין מביאים ראה מאמת המים" שלא כל מי שדעתו שפלה תהיה הלכה כמותו, כיון שכך בא אליהם בטענה שיש לו הסגולה השלישית השקידה כי משכים ומעריב הוא בבית המדרש והביא להם מכותלי בית המדרש שיעידו ששקד עליהם כרוצה לומר שאם אין אתם פוסקים כמותי כאילו היפלתם את כותלי ביהמ"ד לומר שאין משמעות לשקידה". עכ"ד הגר"א.

והנה מצינו בר"א הגדול שאמר במשנה באבות [פ"ב מ"ט] אמר להם פי' ריב'ז לתלמידין צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם, ר"א אומר עין טובה, ויעי"ש בפיה"מ להרמב"ם ש"כ ז"ל: עין טובה. ההסתפקות במה שיש לאדם והיא ממעלות המדות, עיי"ש, ומבואר דלדעת ר"א עיקר מעלות המידות הוא עין טובה שהיא ההסתפקות במועט. ועיין בריש פרקי דר"א דאיתא שם: מעשה בר' אליעזר בן הורקנוס שהיו לאביו חורשין הרבה והיו חורשין על גבי המענה וכו' עכשיו הרי אתה חורש עמנו על גבי המענה: ישב לו על גבי המענה וכו' אמ' לו אביו מפני מה אתה [בוכה] שמא מצטער וכו' על גבי המענה אמר לו לאו אמר לו ולמה אתה בוכה אמר לו איני בוכה אלא שאני מבקש ללמוד תורה אמר לו והרי בן שמנה ועשרים שנה אתה מבקש ללמוד תורה אלא קח לך אשה והוליד בנים ואתה מוליכן לבית הספר: עשה שתי שבתות שלא טעם כלום עד שנגלה עליו אליהו זכור לטוב אמר לו בן הורקנוס מפני מה אתה בוכה אמר לו מפני שאני מבקש ללמוד תורה, עיי"ש [וכן בהמשך שם בזמן שהגיע לריב'ז ולא טעם כלום שמונה ימים], עיי"ש. והיינו שהיה מצויין בבחינת הסתפקות במועט.

והנה בענין מידת הענווה של ר"א הגדול, יעוין בירושלמי ריש פ"ג דמו"ק דהובא הך מעשה דתנור של עכנאי, ואיתא שם דנידו אותו חכמים, ואמר' שם: "חד זמן הוה עבר בשוקא וחמת הדא איתא סחוטא דביתא וטלקת ונפלת גו רישיה, אמר דומה שהיום חבירי מקרבין אותי דכתיב (תהלים קיג) מאשפות ירים אביון", עיי"ש, והיינו דאף שזרקו אשפה על ראשו, ראה בזה "קירוב" ע"י חביריו, ואין לך עניו ושפל רוח גדול מזה, וכפה"נ דזהו גם שורש הדבר שלא אמר שום דבר מדיליה ורק מה ששמע מרבותיו.

ולענין השקידה, הרי מבואר בהסוגיא דסוכה הנ"ל דאיתא : "מימי לא קדמני אדם בבית המדרש, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי", דזהו יסודה של השקידה של ר"א הגדול. ונמצא שהיה מצוין בהנך שלש סגולות הנצרכות, וכלשון הגר"א "ושלש תכונות יקרות אלה המה שערים גדולים לבוא אל הקודש פנימה וכולן נקבצו אצל ר' אליעזר עד שמפני זה היה ראוי לקבוע הלכה כמותו".

והנה לגבי בור מצינו הנך ג' ענינים, דלגבי המידה של הסתפקות במועט, יעוין בהסוגיא ריש ברכות [דף ג,א] גבי דוד המלך דאיתא: "כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחוליתו, ופירש"י ז"ל: "אין הבור מתמלא מחוליתו - העוקר חוליא מבור כרוי וחוזר ומשליכו לתוכו אין מתמלא בכך", עיי"ש, והיינו דע"י החפירה איכא ביטול של החומר והעפר הממלא את הבור, והך ביטול היינו בבחינת התכונה של "הסתפקות במועט" וביטול ה"חומר", וכמו"כ לענין מידת הענווה, יעוין בהסוגיא דתענית דף ז,א : " [אמר] רבי חנינא בר אידי למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה, עיי"ש. והיינו המעלה השנייה שבבור הנמצא במקום שפל ונמוך ויכול לאגור כל המים הניקווים אליו, וכן לגבי מידת השקידה וההתמדה יעוין באבות דר"נ [פ"ו מ"ב]

דתנן: "הוי מתאבק בעפר רגליהם זה רבי אליעזר ושותה בצמא את דבריהם זה רבי עקיבא. מה היה תחלתו של רבי עקיבא. אמרו בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום. פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק אבן זו אמרו לא המים שתדיר [נופלים] עליה בכל יום אמרו [לו] עקיבא אי אתה קורא אבנים שחקו מים. מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו מה רך פסל את הקשה דברי תורה שקשה כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם. מיד חזר ללמוד תורה", עיי"ש, ומבואר דהבור ומימיו מסוגלים לחקוק בלבו של אדם תורה באופן שהחקיקה זורמת המים נעשית בהתמדה ובלא הפסקה.

ואשר ע"כ שפיר קרא ריב'ז לתלמידו ר"א הגדול וכינהו "בור סוד שאינו מאבד טיפה", דאי"ז רק מחמת מעלת זכרונו, אלא דבהך בור איכא כל הנך ג' תכונות וסגולות "ושלש תכונות יקרות אלה המה שערים גדולים לבוא אל הקודש פנימה וכולן נקבצו אצל ר' אליעזר עד שמפני זה היה ראוי לקבוע הלכה כמותו" וכלשונו של הגר"א, וכמש"נ.

והנה בסנהדרין דף סח,א איתא: "כשחלה רבי אליעזר נכנסו רבי עקיבא וחביריו לבקרו וכו' כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו נכנסו וישבו לפניו מרחוק ארבע אמות אמר להם למה באתם אמרו לו ללמוד תורה באנו אמר להם ועד עכשיו למה לא באתם אמרו לו לא היה לנו פנאי אמר להן תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן אמר לו רבי עקיבא שלי מהו אמר לו שלך קשה משלהן נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו אמר אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין הרבה תורה למדתי והרבה תורה לימדתי הרבה תורה למדתי ולא חסרתי מרבותי אפילו ככלב המלקק מן הים ", עיי"ש , ופירש"י ז"ל: "נטל - ר' אליעזר שתי זרועותיו: שנגללין - כשגוללין ספר תורה והכתב מכוסה כך תתעלם ותתכסה תורה שבלבי כשאמות, לפי שלא שמשוני ולמדו ממני", עיי"ש.

ונראה הביאור בזה ד"נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו אמר אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין", דהנה בהסוגיא דסוכה הנ"ל מבואר דר"א הגדול העיד על עצמו " מימי לא קדמני אדם בבית המדרש, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי", והיינו דהוא היה הראשון והקדים את חביריו בלימוד בבוקר, וכמו"כ היה האחרון שעזב ביהמ"ד כלילה. ומצאתי בפ"ה הרד"ל בהקדמה לפרדר"א דלכך קבע רבי את המשנה הראשונה במסכת ברכות בדברי ר"א וכמו"כ המשנה האחרונה של כורת דבורים בסיומא דמסכת עוקצין בדברי ר"א [ואף דמשנה זו עצמה נשנית כבר בשביעית פ"י מ"ז] [דדברי ריב"ל דה' עז לעמו יתן אינן חלק מהמסכת ורק סיומא בעלמא וכדמבואר בראשונים], והיינו משום דכיון דר"א הגדול הקדים בלימוד התורה קודם חביריו בבקר, וכמו"כ בערב, זכה שתחילת וסיום התורה שבע"פ הם מדבריו, ודפח'ח [שוב ראיתי כעין זאת גם בשם החידושי הרי"ם]. ולכאורה גם הך מילתא של "ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי" היינו מהאי טעמא דהרי בסנהדרין דף עא,א אר"ז "כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית לו קרעים קרעים", ומשכח תלמודו, וכיון דר"א היה "בור סיד שאינו מאבד טיפה הקפיד שלא לישן בביהמ"ד.

ואשר לפי'ז שפיר ר"א הגדול בעת פטירתו מן העולם "נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו אמר אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין", ור"ל דהרי הוא זכה לתחילת התורה וסופה שיהיו חקוקים על שמו, ועכשיו קורא על עצמו "אוי לכם שתי זרועותיי" וכדפירש"י "כשגוללין ספר תורה והכתב מכוסה כך תתעלם ותתכסה תורה שבלבי כשאמות", ודו"ק.

הזדמנות אחרונה!!!

ככל הנראה זוהי ההזדמנות האחרונה להיות שותף בספר הכביר, המחוק והמרום - "מה למעשה" [חלק ב'] אשרי מי שיקיים "יקחו לי תרומה" - תרומות "לוקחים" - לא "נותנים"... ניתן לתרום כסף 0548496676 או ב'כרטיס' קופת 'עלי באר'.
כמו"כ עדיין דרושות תרומות למשפחת 'האבך במצוקה נוראד' שנכתב עליה כאן לפני שבועיים. ניתן לתרום כנ"ל

פרשת משפטים
תשפ"ד

גליון קס"ז

"ולא תענה על ריב" - התרחקות ממחלוקת כמטחורי קשת!!!

שיחו כהרגל, אספר לך מעשה שאירע בימי נעורתי בשכונת 'שערי חסד' בה גדלתי (עד סוף ימיו) וממנה תבין דעת. ביום מן הימים באה הבשורה לתושבי השכונה שהגאון **רבי אהרן כהן זצ"ל חתנו של ה'חפץ חיים' זצ"ל** עלה להשתקע בארץ הקודש, והנה הוא קובע מקום מגוריו בשכונתנו. הדבר עורר התרגשות גדולה בקרב הצבור, ומיד הכינו לכבודו דירה ראויה לשמה, ואף כל חפצו וצרכיו העמידו לרשותו למען יוכל לשבת על התורה ועל העבודה בנחת, ואכן, רבי אהרן קבע מושבו בדירה זאת ותרב השמחה ב'שערי חסד'.

עברו כמה חדשים והנה נעלם רבי אהרן מעיני כל, מקומו בבית הכנסת נפקד, ואף ברחובות העיר לא ראוהו. משעברו כך כמה ימים החליטו 'טובי הקהל' ללכת אחריו ולחפש, תחילה ניגשו לביתו ונקשו על שערי, אך 'אין קול ואין עונה', מכיוון שכן ניסו לפתוח את הדלת והנה היא נפתחת והבית ריקם מתושביו וחפציו, אף השכנים לא ידעו מאומה מפשר התעלומה, בלית ברירה הוכרז בבית הכנסת שכל היודע אודות רבי אהרן יבוא יודיע, עד שנגלה עליהם זקן אחד וסיפר כמסתי לפי תומו שראה את רבי אהרן יוצא מן השכונה לפני כשבוע עם כל מטלטליו בעגלה לעבר העיר יפו. הדבר יצא מפי הזקן ופני העם מלאו תמימה ופליאה על מה ולמה עשה רבי אהרן כדבר הזה, והרי כל מחסוריו מילאנו בשלימות. שיגרו בני השכונה משלחת ליפו לביתו של רבי אהרן, והוא קיבלם בסבר פנים יפות כשהוא מודה להם על כל החסדים שגמלו עמו... ובנוגע לעזיבתו בפתע פתאום - מבלי להודיע מאומה סיפר להם דברים כהויתן.

מהעיררה, על כן לא מסר לו את דברי הרבי, וממילא נשאר השוחט בעיירה, **כעבור שבוע גוע השוחט ומת**, ולאחריו מתו עוד כמה ממחזורי הריב, והיה הדבר לחרדת אלקים, ומספרים שעד כמה דורות היה קשה לבני משפחת השוחט למחול ל'דיד' זה, שלא מסר לאבי משפחתם את דבריו הנחרצים של הרבי, וגרם לסילוקו מהאי עלמא.

כעין זה מסופר על הגה"ק **ה'חפץ חיים' זצ"ע**, שבעת שהתעוררה מריבה ומחלוקת בעירו ראדין, אם לא הצליח להשקיטה היה עוזב את העיירה למשך שבועות מספר עד שוך חמת המחלוקת, בכדי לא להימצא ח"ו אפילו בקרבת מקום של בעלי הריב. סיפר אחד ממקורביו של מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, לפני שנים רבות נדמנתי לביתו של הגרש"ז, ולגד עיני נגלה מראה מחריד - קבוצת אברכים גוערים בכבוד הרב ומטיחים בו בעזות מצח, והיה הגרש"ז א יושב ושימוע דבריהם בקור רוח ובפנים שוחקות כאילו לא היה כאן כלל דיבורים נוקבים כנגדו. אחר שיצאו האברכים מביתו שאלתי, "למדנו רבינו", מאין לכם כוחות ותעצומות הנפש כגון דא, השיב לי הרב בנועם

הנה, עניין המחלוקת, הינו רע ומר מאד מאד, וכדאינתא בגמ' (סנהדרין קי) "אמר רב: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה קרח וכעדתו". וכל הספרים הק' מלאים בדברים חריפים מאד על העניין. ומכל מקום הפרשה שלנו (והבחיות הקריבות) פרשת 'משפטים', היא בבחינה של ה'קריאה מעוררת את הזמן', **התחזק בענייני "בין אדם לחבירו" והתרחקות יתירה ומופלגת ממחלוקת**, ונביא בעז"ה דברי חיזוק מהגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א:
'פעם אחת פגעו כמה 'עסקנים' בכבודו של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, ועסקן גדול מבאי ביתו רצה למחות ולעורר מדנים על זה, אמר לו הגרש"ז; **דע לך - מעולם לא היה יהודי שהפסיד מהותרנות בעת המחלוקת, על כן אבקשך שתשתוק ואל תעורר מחלוקת בשום אופן.** מרגלא בפומיה של מרן האיילת השחר' - "נער הייתי וגם זקנתי, ומעולם לא ראיתי מוותר מפסיד"...

לעומת זאת, כמה קשה היא המחלוקת, מעשה שהיה בשנים קדמוניות בעיירה 'קשעפיץ' הסמוכה לצניסחוב בפולין, שהוצרכו למנות 'שוחט' חדש, וחיפשו אחר איש ירא אלקים, משמצאו שניים הראויים לאותה איצטלא פנו לערוך 'בחירות', שני שוחטים הללו היו רעים אוהבים שחיו בשלום ובשלווה, אך מטבע הדברים נעשה בעיירה 'ששון ושמחה' סביבם, הללו מצדדים בעד הראשון, וחלקם בעד השני, עד שנהפכה כל העיירה לאש להבה. והנה, אחד מהשוחטים היה ממקורביו של הרה"ק ה'שפתי צדיק' מפליץ ז"ע, ושלה אליו מברק שיתן לו עצה ותושיה כדת מה לעשות, **שלה לו ה'שפתי צדיק' לאמר, מחלוקת היא אש ומאש בורחים, שא רגליך והימלט מן המקום אשר אתה שמה**, לדאבון לב הגיע מכתב התשובה לידי אחד שצידד בעדו, ולא חפץ שיברח הלה

מה אנו נותנים להקב"ה - אלמדה פושעים
סיפר הגאון ר' משה יהודה שניידר שליט"א (הובא בספר 'להרבך בשבת קדש של רבותינו' - מאת הרה"ג ר' גדליה הוינגסברג שליט"א) ביום ד' פרשת משפטים, (תשס"א), רבינו מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל בא לבקר את הגה"צ ר' שמעון גלאי שליט"א ששכב ב'בית לוינשטיין' (בית החולים שקימ) לאחר שנפגע בגבו בתאונת דרכים [מוסיף ר' גדליה: הגה"צ ר' שמעון גלאי עשה קידוש ד' גדול בעת ששכב על הכביש לאחר התאונה, ובא אליו הנהג הפוגע ושאל, מה אני יכול לעשות למענך? ענה ר' שמעון גלאי (הפגוע והמוכאב המוטל על הכביש): אתה יכול לשמור שבת... ושמענו דבריו זוג חילוני, שכעבור כמה ימים באו לבקר בבית החולים, וסיפרו לו שניסו את כל המשפחה וסיפרו להם מה שראו ופירסמו את דברי הפצוע, שזה מה שאפתח לו כששוכב פגוע, והוא יפוי שעתה הם מבינים מדוע החרדים אינם צריכים לשרת בצבא]...
רבינו ביקש שיביאו לו ספר תהילים, ופתח במזמור נ"א "למנצח מזמור לדוד בבוא אליו נתן הנביא..."
ואמר רבי כמה דברים אנו מבקשים מהקב"ה: חנני, מחה פשעי, בכסני מעוני, מחטאתי תטהרני, תחטאני באזוב ואתה, תכסני ומשלג אלבין, תשמיעני ששון ושמחה, הסתר פניך מחטאי, מחה עוונותי, לב טהור ברא לי, רוח נכון חדש, השיבה לי ששון ישעך וכו' וכו' עוד הרבה בקשות עיי"ש. ומה אנחנו נותנים? רק דבר אחד: אלמדה פושעים דרכיך, לקרב את ישראל לאביהם שבשמים! אם אנחנו עושים זאת - כבר כנגד זה יש הצדקה לבקש את כל הדברים הטובים הללו... זיכוי הרבים - זה מעלה עצומה מאד!!!
זכרני את מרן רה"י הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל - שתמיד היה מבטח את 'מזכי הרבים', והיה רואה בזה מעלה גדולה מאד!!!

ד' אמות של הרבה ריב הוד מטיא
מעשר כספים - [חלק ב']
כתב הרמ"א ס' רמ"ט ס' א"ו ז"ל: אין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה כגון נרות לבית הכנסת או שאר דבר מצוה רק יתנו לעניים (מהרי"ל הל' ראש השנה) עכ"ל, והנה משמע מדברי המהרי"ל והרמ"א שיש לתת את המעשר כספים לעניים דוקא ולא לשאר דבר מצוה, אמנם עיין ש"ך (ס"ק ג'), וט"ז (ס"ק א') שהביאו תשובת רבנו מנחם שכתב וז"ל: אשר שאלת לקנות ספרים מן המעשר כך אני רגיל להורות לבני אדם כל מצוה שתבוא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה וכיוצא בהן, וכן לקנות ספרים ללמוד בהן ולהשאלין לאחרים ללמוד בהן אם לא היה היכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה יכול לקנות מן המעשר עכ"ל. ומבואר דעת רבנו מנחם שיכול להשתמש במעות מעשר כספים גם לשאר דבר מצוה [אם לא היה יכולת בידו לעשות המצוה בלתי זה].
והנה מרן החפץ חיים זצ"ל באהבת חסד (ח"ב פ"ט ס"ק ב') הביא את דברי הש"ך הנ"ל בשם רבנו מנחם שיכול להשתמש במעות מעשר כספים גם לשאר דבר מצוה, אולם כתב בהמשך דבריו, שיש שמפקפקים בכל זה, וציון לדברי הפתחי תשובה הנ"ל שכתב שלדעת המהרי"ל והרמ"א המעשר הוא רק לעניים בלבד ולא לשאר דבר מצוה כלל, ומסיק שם החפץ חיים בסוף דבריו וז"ל: ונראה דאם ע"י שהוא בעל ברית יש טובה לאבי הבן שטמה ידו ואין לאל ידו להוציא הוצאות וכן להכנסת חתן וכלה לחופה אם מטה ידם וכה"ל לענין לקנות ספרים להשאלים לאחרים שאין ביכולתם לקנות לעצמם - אין להחמיר בזה כלל, דהו גופא הוא כמו צדקה עכ"ל. משמע דסבירא ליה שלכתחילה ראוי לחוש לדעת המהרי"ל והרמ"א שלא לעשות ממעשר שלו דבר מצוה [אלא אם כן יש באותו מצוה גם טובה לעניים].
ואם התנה בתחילת הנהגתו שיכול להוציא המעשר גם לדבר מצוה כתב בפתחי תשובה (שם) בשם החת"ס דבכה"ג כולי עלמא מודו שיכול ליתן המעשר גם לשאר מצוות, דלא החמירו המהרי"ל והרמ"א ליתן המעשר לעניים אלא היכא שנהג כן ג' פעמים [לתת המעשר שלו לעניים] אבל אם התנה מעיקרא, רשאי ליתן המעות מעשר גם לדבר מצוה עיי"ש, וכ"כ הגרי"ש אלישיב זצ"ל [קובץ תשובות ח"ג ס' קמ"ז] שאם התנה מתחילת הנהגתו לעשות במעשר מצוות, יכול להוציא מעות המעשר גם לדבר מצוה, והוסיף הגרי"ש דהוא הדין אם בזמן שהתחיל להפריש את המעשר כספים אמר שיהא בלי נדר, אם כן בידו להתנות בכל פעם בזמן שמפריש המעשר כספים שיהיה בידו להשתמש בהם גם למצוות עיי"ש.
ומשמיה דהגר"ן קרליץ זצ"ל מובא שבזמנו אפילו אם לא התנה בתחילת הנהגתו, רשאי ליתן המעשר כספים לשאר דבר מצוה, משום שבזמנו נתפשת המנהג לתת המעשר כספים גם לשאר מצוות, ואם כן אדם שמפריש בתם, דעתו גם לשאר מצוות ולא רק לעניים, ולכן אפילו כבר נתן ג' פעמים לעניים ולא התנה, יכול לשנות מכאן ולהבא לשאר מצוות (הגר"ז זיכרון שליט"א בשם הגר"ן קרליץ זצ"ל). ופשוט שאף המקילין לא הקילו אלא במצוה של רשות, כגון נר למאור או לשאר צרכי בית הכנסת וכדו', אך אין לתת המעשר עבור מצוה שהיא חובה עליו כגון לקנות עברו תפלין או מזוזה וכדו' (עיין ט"ז ש"ס, ובאר הגולה שם).

העליתי לפניו שאלתי 'איה אקבע מקום מושבי בירושלים או בצפת, או שמה בחברון או ביפו, השיב לי חותני הקדוש, אין כל כך נפקא מיניה היכן תדור, אך זאת אבשקה, אנא, **הבטח לי בתקיעת כף, במקום המחלוקת - ברח במהירות**. לעולם אל תציג את כף רגלך במקום שיש בו מחלוקת, ואם ח"ו נקלעת למקום כזה, שא רגלך וברח משם. ואכן, כפי בקשתו הבטחתי נן לחותני בתקיעת כף ונפרדתי ממנו מתוך התרגשות עצומה ודמעות.

המשיך רבי אהרן, לאחרונה נתעוררה מחלוקת בשכונתכם 'שבעי חסד' אודות 'הגבאות' בביה"כ, ומכיוון שכה חמור היה הדבר בעיני חותני עד שנטל ממני 'תקיעת כף' על כך, נאלצתי לעזוב את המקום במהירות עצומה, ואפילו לשהות כדי פרידה מבני השכונה לא היה סיפק בידי. המשיך הגרש"ז, כשחזרו בני המשלחת סיפורו לכל את תשובתו של רבי אהרן, ומכיוון שהייית א לא נער צעיר לימים עשו על הדברים רושם כביר למאד, והחלטתי בהחלטה חזקה, שלעולם לא אאתקרב לעיני שיש בו מחלוקת. מעתה תבין היאך שתקיתי לאברכים אלו שגברו לי ותקפו אותי, כי קבלה בידי משנות קדם (וכבר הורגתי בה) שלא להיגרר אחר 'וויכוחים'. (שלום רב פרק ע', מפי בעל המעשה).

איש יהודי צדיק וחסיד היה בעיני וויליאם טבורג ושמו הרה"ח רבי משה גאלדהירש זצ"ל, **נלב"ע בשישה טוהבה הוא נונות ביתו בימים אחד** (!!!) **בר"ח סיון תשנ"ח** כשהם מותבים אחריהם דורות ישרים מבורכים, יראים ושלמים לעשרות ולמאות בלעה"ו. **והרי לפניכם מעשה נורא - בזכותו ניצלו חייהם וחיי הדורות הבאים אחריהם.**

בעיר 'גורא המורא' נישא רבי משה למזל"ט עב"ג שהיתה יתומה מאב לממשפחה ראוזנבערג (לערך בשנת תר"צ), אחרי מות אביה רבי יששכר בוב זצ"ל החליט בנו-אחיה רבי אברהם לכלכל את אמה האלמנה ולהשיא את אחיה ואחיותיו הייתומים לשם כך עזב במסירות נפש את אדמת רומניה והרחיק נודד לארה"ב שם התייעג ועמל קשה להרוויח מעות לשלחם לרומני' למיחיה ולהכנסת כלה לחופתה [באתר הנשנים היה אה"ב מקום סנהג ברוחיות, וככל אותו הזמן ששהה ר"א בארה"ב, לא נכנסה אימו הצדקנית לישן במיטה, כמו כן לא הכניסה אפילו כף אחת של בשר לפיה, והכל לזכות בנה השוהה בנייר, ואכן ר"א עמד בנדקתו והסדיוות אף בארץ ניכר, וכדי להימנע מחילול שבת אל עבד 'שכר' תחת בעה"ב, אלא 'לעצמאי', כשהוא משמש 'כצבע' ומכיוון שלא למד את המקצוע לכן ברוב המקרים היו נצבעים קירות הבית - כ"א בצבע שונה מהמקור הנפוץ אלו, ולתקומת 'בעל הבתים' היה עונה, מזה, וכי לא שמתם שכן היא המורא' האחרונה בפאריז, הללו נתבשרו בחיבתם, שתקו ותנו שכר משלם, (ואמנ"ל בדיני 'אוטאר' ו'ספוק טעות', ו'טעות גוי'וכד', ו'דומארי אינש' 'קשיא אוף מינשה'...)]

לקראת נישואיו ר"א משה, שלח האח סכום נכבד, כדי שר"מ ובני ביתו יקיימו מזה איושה הקה"ק הנשואת פתיות, וכך יתפרנסו בכבוד, אבל, אדהכי והכי לא הושקעו המעות, ומשם נתפרנסו, עד ש'כליא קרנא', והגיעו ר"מ וב"ב למחסור לפת לחם'. וזיעקו אל אחיהם בצר להם, אגא, ממצוקותינו הצילו, נכמרו רחמינו של ר"א, הוסיף יגיעה על יגיעתו, אסף שוב סכום נכבד, ושלחם למדינת רומניה תוך שהוא מתנה 'תנאי' שהפעם לא יאללו את המעות, רק ישקיעו אותם בשום שכל ודעת, בדעה בינה והשכל, למנן תעמוד הקה"ק אורך ימים ושינים טובות. סבר ר"מ וקיבל, ומיד החל לתור אחר 'עסק' מרויח, והיה בעלות הבוקר (באחד הימים) כשהוא עובר ברחובה של עיר, הבחין ר"מ בחדר טטוש - מלא ב'שמאטעס' ושמאנצעס -] סחבת ושיירי חפצים שאין לבעליהם כל חפץ בהם]. ב'מרנז' העיר,

ענה האחראי בשעה 20:00 (כי זמן עזיבת המקום הוא 15-20:15), סבר וקיבל, ולקול צהלת בנינו נכנסו המימה.

למעשה, לא עמדו האחראים בדיובתם, וכבר בהגיע שעה 19:45 (כחצי שעה לפני הסגירה) הכריזו בקול את פקודתם שעל כל הקהל לצאת מן המים תיכף ומיד, אבל, מידוענו ר' שמעון איננו מן ה'בטלנים' וכבר החל להתווכח עם האחראי - לא כך קבענו, ואף שאר הרוחצים סיימו בעדו כי הצדק עמו, והחליטו פה אחד שאיש מהם לא יצא עד שהשעון יורה על 20:00, אלא שברגע האחרון גבר 'טוב לבו' של ר"ש, **והחליט לוותר על אף שהצדק עמו ולא עם האחראים**, ומיד יצאו הכל מן המים, וכאן נתגלה 'תוקפו של נס', כי אך נתרוקנו מים, זעק אחד המצילים, לרעהו, הצלה, הצלה, נער נבן 12 שובב בקרקעית הבריכה, והלה לא שם לבו, באמרו, אך מלתוץץ אתה ממני, אבל לא זה וייתר לו, וגעו בו, הנך משחק עם חיי בני אדם... מיד קפץ המציל ומשה את הנער מתוך המים כשהוא מחוסר הכרה, ומחוסר 'דופק', ור"ש משתומם למראה עיניו **שהנער הוא אחד**

מבניו (דומעט שכבר פנה לדבר עם אנשי הח"ק), ורק לאחר זמן רב שערכו בו 'החייאה' עבבודה קשה ומפרכת החל לנשום, ואת אט התייצב מצבו עד שלמחרת כבר הילך על רגליו כאחד האדם, והרי הוא 'נס' מהלך על שתיים, כי אילו היה נשאר במים אפילו עוד זמן קצר ביותר לא היה את מי להציל [כידוע שבמקרי טביעה כל רגע כמימריה הוא גורלי לחיי הטובע], ולא עוד אלא כי גם בתחילה אחר שנמשח מן המים עדיין לא ידעו אם חייה, ואף אם יחיה ההם לא נפגע מוחו ח"ו.

מסיים הגהתי'צ': אמר לי ר"ש, שלמד אז על בשרו שכרו הטוב של מי שמוותר משלו גם כשהצדק עמו עבור זה שאינו 'צדיק בדרכיו', כי אילו לא ויתר לא נתרוקנה הבריכה ולא היו מרגישים שהנער שוכב בקרקע הבריכה, ואפילו אם היה מוותר לאחראים אך באיחור של עוד כמה רגעים כבר לא היה את מי להציל, **וכל אחד יבין במה שנוגע לו - לא רק במים, אלא גם ב'בישה' כענין נזקי שכנים וכו', לוותר משלו, וידע ש'עדיף' להיות בכל על ותתן מעצמו לאחרים, כי המרוויח היחיד יהיה הוא בעצמו.**

זאת ועוד למדנו, כי גם כשפלוגי גורם לך עוולה, אל יתחמץ לבבך וימלא רוגז, כי אינו אלא 'שלוחא דרחמנא', להציל ולטובתך, כמו אותם בעלי הבריכה שלא עשו כהונן אך היתה זו טעם מאת א-ל נורא עלילות להציל את הילד. והרי **שפעמים אידם מתווכח, והוא 'עומד על שלו' כשהצדק עמו ללא כל חלל ושוק, אבל לאו בדיוקא שהוא 'לטובתו', פעמים אך זה לא אלא לרעתו.**

ולחומר הענין ושכחותו נביא כמה עצות ודרכים כיצד להתגבר על מידת הכעס, והכלל ראשון הוא להיות בולם פיו, וכמו שכתב הפלא יועץ' (ערך כעס) "ואם לא יוכל עצור בכחו מלכעוס, על כל פנים ישמור לפיו מחוסר מלדבר בשעת כעסו מטוב עד רע, ולפניה כחש'ל אי שמת ולא אל יפתח פיו וכו', והשתיקה בעת הכעס כמים לאש". והיינו שכשם שהמים מכבים את האש כך השתיקה משקיטה את אש הכעס.

וזכור יזכור מה שכתב הגה"ק רבי חיים ויטאל ז"ע (שערי קדושה' (א) ו"ל, "שים יגד עניך תמיד, אל תבהל ברוחך לעשות שום מעשה ולדבר שום דבור הקל עד תהיה מתון מתון במחשבתך אה עתה שאו תדבר ואם תחלל, כי פרי המהירות חרטה ואין עוד תקנה להחזירה אל נדנה. עכ"ל.

לא כן, אלא כן אמרתי לו, אם אכן הנני 'מאמין' לא אקיים בעצמי להיות מתרתי דסתר' (כינוי למי שסותר עצמו מיניה וביה), כי המאמין יודע שהקב"ה זן ומפרנס לכל, וכי להוציאני מכאן הוא יכול ולפרנסני אינו יכול... ולא עוד, אלא אוסיף לשאול אתכם, וכי עתה בעודי בתוככי המחנות מוטל על לראונו לפרנסתי שאחה הצלה, ומה עת לאחר שאנצל, וכי עלי לנדוד למחלקים עד שווייץ לקחת הכסף, וכי הקב"ה לא יכול לתת לי פרנסה במקום שאני נמצא, ואכן, לא לקחתי המספרים ממנו...

מסיים ר' מיילך: ולדיין, ב'הלכות אמונה' איננו במדרגה זו - אם יציעו לנו 'קוד' להונן הנמצא בבנק, נקח אותה בשתי ידש, אבל עכ"ל, **הכנסת נלמה מכאן להלכות והירוים - שלא לחשב את כל הכסף וההוצאות, העסקים והרווחים בעת התפילה**, שלא נמיה אנו תרתי דסתר, כי ממה נפשך, מדוע באת להתפלל, כי אתה 'מאמין' בה', ולכן באת להתפלל למי שהעושר והכבוד שלו - אתה מושל בכל, מדוע לא תאמין גם שכל ההכנסות וההוצאות עושה ה' ולא אתה. כיצד תהיה בעצמך תרתי דסתר...

סיים הרב ושאל את צאצאיו המוסובין על שולחן ה'סדר', מה אתם חושבים, מה ענית לו... לא כאשר אתם חושבים שקיימתי טרם יקראו ואני אענה, ומיד כתבתי את המספרים,

ובחכמתו הבין שאפשר להפוך את החדר ל'פינת יקרת' - חנות נעימה ונוחה לטובת תושבי המקום, משם יכנס רווח נאה ומכובד לבעלי החנות. מיד בא ר"מ בדין ודברים עם בעל המקום שהסכים על אתר להשכיר את החדר תמורת כמה פרסות, ברויזות הזמין ר"מ בעלי מלאכה, ורקנו את המחסן מכל ה'מציאות' שבו, סיידו וכיירו את הכתלים, האירו את המקום כראוי וכנכון, ומשקיבל המקום 'פנים חדשות', העמידו מדפים למילוי הסחורה שכבר הזמין ר' משה, אלא שאז קפץ עליו 'בעל הבית' באמרו, לא ידעתי שברשותי 'נכס' יקר וטוב כל כך - באמצע העיר, אני רוצה לחזור בי, ר"מ לא אבד עשתונותיו, בשלוות הנפש ענהו, הרי הכסף (השקעתך) בא אלי מצד זוגתי, על כן 'אפילו ואימלך' בדעתך, כשמוע הבחינת את שאלתו, אמרה לו, א איד בעטה, געב איהם -] יהודי מבקש טובתך, נן תן, וכן עשה [כל ימי היה ר"מ מספר בהתרגשות, שלא ארכו הימים, ובתוך שבעים ילג"ע בעל הבית, כך שאם היה מתווכח עמו, היה לבו נוקפו כל ימיו שמו אהם במיתות].

שוב שמע ר' אברהם כי אחרות וגיסו נותרו בשנית כ'בטלנים' ערומים וחסרי כל, כיון שכל הכסף ירד לטמיון בהשקעתם בשיפוץ המקום, חשב ר"א לעצמו, וכי 'תכלית' היא שאשלח בשלישית מעות 'נזך' עבורם, שלא לאמר להם, הנה רוצה לא להעמיד אתכם על דרך המלך, אבל זאת עשו, בואו הנה, לארה"ב, וכאן אוכל להעמיד על דרך טובה בפרנסה טובה, תוך שימות עון לעומשים, וכן עשו, ר"מ זוגתו הפליגו באניה בלן ים עד יבשת ארה"ב, שמה הגיעו בשנת תרצ"ט, **ואניה זו היתה ההפלגה האחרונה טרם פרוץ ה'מלחמה'!!!**

ראה נא והביטה בגדולת הווותרנות, שהצילה אותם ואת זרעם אחריהם - כי כל אלו שהיו מסודרים בפרנסה לא מיהרו לעזוב את העיר ובבוא היום נהרגו ע"י הרשעים, ה"ד. [כששעוד כ"ק האדמו"ר מבאין שליט"א את דבר המעשה, נעה ואמר 'מצוה לפרנס' למנן ידוע דוד אחרון כי המוותר ידו על העלינה, ורווחים גדולים יהיו מנת חלקן].

הוספה נפלאה הוסיף בנו הרה"ח ר' פייבוש שליט"א, אחרי פטירת ר"מ זוגתו **באותו יום - מה שלא נשמע כמות זה רק בימי ה'מלחמה**, כי מי יודע, שימ ואולי נגזר על ר"מ וב"ב למות **יחדיו** במלחמה, ובזכות הוויתור נוספו להם שישים שנות חיים, עד שנתבקשו **יחדיו** לישבה של מעלה בשיבה טובה זקנים ושבעי ימים.

ומקורו טהור בדברי הגמרא (הגיה"ד) שמלאך המוות שלח את שלוחו להרוג אשה ושמה 'מרים מגדלא שיער נשייא' אך הלה לקח במקומה אשה אחרת שמה 'מרים מגדלא רדדקי', שאל רבי ביבי בר אבאי את מלאך המוות, מה נעשה עם כל שנותיה הנותרות של אותה מרים שהלכה לעולמה טרם בוא עיתה, ענהו השטן, כשרואים צורבא מרבנן (תלמידי חכם) **דמעביר במיליה** (שמעביר על מידותיו), נותנים לו את כל אלו השנים. והרי בימי המלחמה מתו ריבי ורבבות צעירים, והעניקו שנות חייהם למאן דמעביר על מידותיו.

מעשה נפלא והפלא שמעתי מבעל העובדא, הרה"ח רבי שמעון שוורץ שליט"א, [א"ה, אחד ממקוביו הגדולים של הגה"צ ר' אלימלך בירדמן שליט"א, אשר מארגן ובות את האירועים השונים בחצה"ק במסירות גדולה], בימות הקיץ הבטיח לבניו שיקחם לרוחץ בבריכת מים סוימת, ומכיוון שר' שמעון הג"ל עסוק יומם ולילה בצרכי ציבור במסירות מפלגה, איחר מעט את השעה, ובבואו לשער בבריכה הודיעוהו שזמן רחיצתו קצר מהרגיל, שאל ר' שמעון את האחראי, באיזו שעה עלינו לצאת מן המים,

האיש מחוץ לתחום הגיע מאן דהו שלא שמע לקול ה'שומר' החלש... הדף אותו ושכב עצמו לישון, כאשר חזר היהודי וראה את הגזילה בפהרסיה, פתח בזעקה גדולה ומרה, מדוע גנבת לי את המיטה, ואל ה'שומר' פנה בטענה עצומה - וכי זאת נקרא 'שומר'... וחמתו בערה בו.

אמר לו הרב, תנוח ודעת, הבה נכין מחדש מיטה אחרת, ואני אעזור לך להכין אותה, בלית ברירה הסכים האיש, ואכן תוך כדי עבודתם בקודש, נענה האיש ואמר, לידעך ליידיעך - לדאבון לבי, אין לי אמונה - אינני מבחין שאצא מכאן בחיים, אבל לפני שעזבתי את הבית ע"י הרשעים קרא לי אבי שהיה גביר אדיר, וגילה באוזני, שיש לי בבנק בשווייץ סך \$30,000 (שהיה נחשב באותם הימים תור נדב) ונתן לי את מספרי הקוד לשחרור המעות מהבנק, ומאחר שאני איני 'מאמין', והנני בטוח שלא אצא מכאן חי, ולא אויג לידך כי להוציא משם המעות ולהינות מהם, לאידך הנני רואה שאתה איתן בדעתך, ואתה מאמין בה', א"כ, בוודאי ה' יעזור לך ותצא מכאן, ותוכל להשתמש בכסף, על כן אמסוך בידך את מספרי הקוד, כדי שיע"כ אתה תוכל להינות מהכסף, וזוד לא אצא, אני אמנא, ולכן לא אוכל לצאת מכאן, וממילא לא אוכל להשתמש בהון העצום הלו, רק אתה שיש לך אמונה, תצא מכאן ותינה מההון.

סיים הרב ושאל את צאצאיו המוסובין על שולחן ה'סדר', מה אתם חושבים, מה ענית לו... לא כאשר אתם חושבים שקיימתי טרם יקראו ואני אענה, ומיד כתבתי את המספרים,

מה זה בטחון אמיתי??? **המעשה נורא!**
מעשה נורא הובא ב'באר הפרשה' (יתו תשפ"ד) באחד השנים ב'ליל הסדר' ספר"כ ק"א גאב"ד סי-גיית שליט"א מזכרונותיו בימי המלחמה, שכן היה דרכם, במשך היום היו עובדים במחנות העבודה תחת ידי הרשעים בעבודת פרך, ולבלה היו חוזרים להתנה את 'שק העצמות' - לישן מעט ככל אשר ניתן להם, על גבי ה'מיטות' העשויות מקורות עץ (דודשם), והנה מאחר שלא היו שם סדרי נקיון לל כולל, היו מהלכים מאות ואפלי 'כנינים' על גבי המיטות, ועל כל אחד היה מוטל לנקות את המיטה בבואו לישן' כבדי שתהיה ראויה לשכבה, והנה, באחד הלילות הגיע איש יהודי שחיה חלש מאד ב'יהדות - אידישקייט, הלה הכין את מיטתו בגיעה רבה במשך עשרים דק', ולאחר מכן הוכרח לצאת, על כן ביקש 'ברחמים' מואב"ד סי-גיית שישמור על מיטתו לכל ישכב שם 'אורח' בלתי רצוי, אחר כל הטיחה שטרח בנקייו המיטה ממנת כנינים, אבל, באותו זמן שהיה

עלוך השבוע: לא נתרם	חבורת "מעין עולם הבא" [ג' דפים במסכת שבת]	ניתן להירשם לקבלת העלוך במייל a0548496676@gmail.com בכל ענייני העלוך ניתן לפנות ל-0548496676	דרוש תרומות להדפסת העלוך ניתן להירשם בינוריום פלוס בקופת "על כבוד הנצחה שבערית - 190 ש"ח מעוזה רבה וחיובי הרכים להדפיס מהמייל וחלוקל בכתיב נכנסת.
חלק מטרם לע"ג: משך בן חנום תורתי. וזוגתו רחל זיתת בת טובה תורתי.	ע - עב		42 אוקר

אוסף הדרכות והנהגות

מרבנו מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל

גליון כ"ח – פרשת משפטים – דרכי התוכחה

צריכים לדעת כי אונאת דברים זה איסור חמור מאד, שאמרו חז"ל (ב"מ נח, ב) גדולה אונאת דברים יותר מאונאת ממון, ואמרו (שם נט, א) נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, עד כדי כך חמור האיסור של אונאת דברים והלבנת פנים. ולפעמים זה בא מתוך שרואים אדם שעושה שלא כהוגן, בפרט אם יש חילוקי דעות כל אחד חושב שהשני עושה שלא כהוגן, וממילא חושבים שמותר לפגוע בו, וכביכול הותרה אונאת דברים.

ובאמת אפילו תוכחה להוכיח את מי שעושה דברים שלא כהוגן כמעט שלא שייך בזמנינו, וכפי שכבר הזכרנו מה שכתב בספר מנחת שמואל "ראוי שתדע שכך קיבלתי מרבתי, ובפרט מאדמו"ר ר' חיים מוולאזין זיע"א, שבזמן הזה קשות אינם נשמעים, ומי שאין טבעו לדבר רכות, וממחר לכעוס על עושי עוול, ובפרט כשלא ישמע לו – פטור ממצות תוכחה", היינו שתוכחה אינה מתקבלת כי אם בלשון ידידות, אבל מי שמוכיח בצורה פוגעת, שהשני אינו יכול לסבול את דבריו, אין תוכחתו מועילה, רק להיפך הרי זה מכשילו יותר.

כמו שמצינו (מו"ק יז, א) במי שיש לו בן גדול ומכה אותו, שעובר בלפני עור לא תתן מכשול, כיון שאינו מועיל כלל בהכאתו, ורק גורם בזה שיתחצף אליו יותר, ובזמנינו אפילו בקטנים לא תמיד עוזרת ההכאה, על כל פנים בגדולים ודאי שאינו עוזר, רק להיפך, גורם לבן שיתחצף יותר, לכן אפילו אם האב צודק והבן אינו צודק, כיון שהבן הוא כבר גדול, אם האב מכה אותו הרי הוא מכשילו בזה. וענין זה שייך לא רק בהכאה בידיים, אלא גם בדברי תוכחה, יש תוכחה פוגעת שהיא יותר גרועה ממכה, ואם מוכיחים את הבן בדברים פוגעים, אינו מקבל את התוכחה, ורק נעשה יותר גרוע.

כך גם אדם שמוכיח את חברו בצורה שאינה ראויה, לא רק שאינו משפיע עליו בזה אלא להיפך הוא מכשיל אותו יותר, בפרט אם הלה שוגג במעשיו, שאינו מבין את חומרת הדברים שהוא עושה, ויכול להיות שבמשך הזמן יבין וישנה את התנהגותו לטובה, אבל אם מוכיחים אותו בצורה פוגעת אזי בדרך הטבע הוא מחפש להצדיק את עצמו, וממשיך דווקא לעשות את אותם המעשים, ונמצא שהתוכחה גרמה לו להיות גרוע יותר, ועוברים בלפני עור ממש.

דבר זה נוגע למעשה בהרבה עניינים, שעל ידי התוכחה עלול להשגג להפוך למזיד, וצריכים לזהר מאד בעניינים אלו. אם רוצים באמת להשפיע על אחרים, העצה היא כמו שכתב מרן החו"א זצ"ל (קובץ אגרות ג, סב) שבעל תורה אמיתי משפיע השפעה ניכרת על כל סביבתו, ומי שישתדל בעצמו להיות בעל תורה אמיתי, ישפיע בזה יותר מכל דברי התוכחה שיאמר לאחרים.

ונביא כאן הדרכות והנהגות מרבנו זצוק"ל בענין דרכי התוכחה

נאה דורש

לפעמים יכול להיות שאדם ידבר וידרוש הרבה דרשות על כל מיני מעלות ששייך ואפשר לקבל אותם, אך הוא בעצמו אינו בעל מעלה כמו שהוא מדבר, והרי הוא בבחינת 'נאה דורש ואין נאה מקיים' (חגיגה י"ד:). ויש אנשי אמות הנוהרים שלא לדבר על שום מעלה שהם בעצמם אינם בשלמות, וכאמרו (סנהדרין י"ח.) קשט עצמן תחילה ואחר כך קשט אחרים, וכיצד אפשר לדבר לאחרים אם הוא בעצמו אינו באותה המדרגה, וההיתר הוא כשמדבר רק בתורת עצה, ולא בתורת תוכחה, שבא לומר שיש דבר שגם אני בעצמי רוצה ושואף לזה, והנני מספר לאחרים שיידעו גם הם שיש מעלה כזאת, ואם ישתדלו יוכלו להתקדם בזה.

ביקורת במחשבה – אם אדם חושב בליבו ביקורת על אחרים, ורואה את החסרונות שלהם, הרי בשמים יודעים את מה שהוא חושב, והוא גורם בזה קטרוג על אותם אחרים שחסר להם איזה מעלות, ודבר זה גם מעורר קטרוג עליו, שאומרים לו, וכי עליך אין למצוא שום ביקורת? קשט עצמך תחילה ואחר כך קשט אחרים, כמו שבתוכחה אי אפשר להוכיח אם הוא בעצמו אינו מתוקן, כך גם במחשבה, כל מחשבה של קטרוג על אחרים מעוררת דין של קשט עצמך, מידה כנגד מידה, ואין זה פשוט כשאומרים לו קשט עצמך. לכן חשוב מאד להתגבר על זה, לא לחשוב ביקורת על אחרים, ואם רואים איזה חסרונות, יש לדון לכף זכות, כמו שכתב הרמב"ן באיגרתו "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך וכו' שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד", היינו שאם השני יש לו חסרונות, יכול להיות שהוא שוגג בזה, שנולד כך, ולא קיבל חינוך, ואינו אשם בזה, כי לא היה לו מתוך, ואילו אתה מזיד, שנולדת וגדלת בסביבה טובה, וקיבלת חינוך טוב, ואתה יכול להיות עוד יותר טוב ואינך עושה כל מה שאתה יכול. צריכים להתרגל לחשוב מחשבות טובות על אחרים, ולראות רק את המעלות.

יש באמת כאלה שכותבים כל הזמן נגד הרשעים, אבל לא רק נגד הרשעים, אלא מכניסים גם דברי ליצנות על צדיקים. ומעשה שהיה שהגיע אדם למרן החזון איש זצ"ל ואמר לו תוכחה על דרכו, וידוע שהחזון איש מעולם לא התרגז או כעס, והשיב לאותו אדם בניחותא: 'טוב מאד שיש כאלה כמוך, זה מונע אחרים שייחרו מדברים יותר גרועים... כך ענה החזון איש בפחותותו. וכן היה מעשה שהגיע פעם אדם למרן הרב מפוניבז' זצ"ל ודיבר איתו דברי תוכחה, והרב בחכמתו מצא דרך לומר לו דברים שיתקבלו על לבו.

דרכי התוכחה בבית – לפעמים ההורים גורמים לחלישות הדעת לילדיהם, כשילד מרגיש שיש להורים ביקורת עליו ואינם מרוצים מההצלחה שלו, ומתייחסים אליו כמו שזקוק לרחמים, או שאומרים לו דברי תוכחה קשים שהוא לא כמו שצריך להיות, ואם הוא ילד קצת רגיש, הוא כבר נשבר מזה ומאבד את כל המרץ, וזה מצוי אצל ילדים וגם בחורים וגם אברכים, שבאים לקוצר הנפש על ידי טעויות, ולפעמים זה בא על ידי שיש הורים צדיקים, והם רוצים שגם הילדים יהיו צדיקים, ומחנכים אותם בצורה לא נכונה, מתוך רוב השאיפות שהילדים יהיו צדיקים, וטועים בזה הרבה טעויות. לכן מוכרחים להתיעץ בזה, יש מומחים מיוחדים לזה, לא כל אחד שמיעץ מבין בזה, לא כל אבא מבין בזה, כי זה מקצוע מיוחד, וצריכים להתייעץ עם בעלי מקצוע בשטח הזה.

נאה מקיים

מדברי מרן הגר"ד לנדו שליט"א בהספדו – דרכו בהנהגה היתה לעמוד חזק כחלמיש אך תמיד בדרכי נועם, בנועם הליכות. זו היתה דרכו בהנהגת הכלל, וכן בהרצת התורה, וכך בהנהגתו בכל העניינים – בין אדם למקום ובין אדם לחבירו.

מדברי מרן הגר"מ אזרחי זצ"ל בהספדו – ר' גרשון עבר הרבה מאד, האם משהו ראה אותו פעם מתרעם? כועס? שמעו אותו אומר משהו לא טוב על משהו? לא! היה תמיד נסוג כדי להפסיק את העניינים ובלבד שלא להשמיע קול מחלוקת, זה הרי נפלא, אדם שאיננו שליט על עצמו לא מסוגל להיות כך, לא מסוגל, ההנהגה של ר' גרשון נבעה מכך שהיה צמוד לתורה, 100% צמידות, שום פינה לא היתה ללא מסגרת והחזקה של תורה, כל דבר נבע מתורה, ההנהגה בחיי הכלל בחיי היום יום ובחיי הישיבה, הכל תורה, והוא ידע הרבה הרבה בגאונות גדולה את התורה, והכל קודם כל הוא מקיים, א"א להגיד לו קשט עצמך ואח"כ קשט אחרים, מפני שהוא מקושט בכל מה שהוא אומר לאחרים, והרבה יותר מזה הוא עושה בעצמו, וכל זה אבד לנו.

מנכדו הרה"ג רבי משה ויסבקר שליט"א – היה עניו עצום והתנהג בפשטות נוראה, ובעיקר ראינו זה כמה היה שפל וסבלן עם כל בני הבית, וגם אם עשו (בטעות) שלא כרצונו, לא עמד על דעתו כלל. וכן עם כל אדם היה מתנהג בפשטות וענוה. נזכיר מעשה אחד, למדנו כמה מסכתות, וכשהיו מסיימים מסכת היו דנים איזו מסכת ללמוד, ופעם אחת החליטו על מסכת מסויימת, ומיד אחר כך היה נראה לי שהוא עצמו היה רוצה להתחיל מסכת אחרת, אבל בענותנותו לא אמר דבר. והנה יתכן שכל זה דמיון, אכן מה שברור מעבר לכל דמיון שטבעי ביותר שיקרה שיקבעו כנגד רצונו בלי לשים לב, באשר ההרגשה היתה כשזה בין שוים, [ואין זה סותר לכבוד ויראת הכבוד שחשו כלפיו אף הקרובים ביותר. קשה לתאר ולבאר איך מתיישבים שני הדברים יחד].

רבנו היה מעורר הרבה בשיחותיו על כל מיני דברים הצריכים תיקון, בתורה, בעבודת ד', ובבין אדם לחבירו, וכו', והיה מדבר על דרגות גבוהות בעניינים אלו, אולם תמיד היה מדבר בלשון עקיפה, איך צריך לעשות, ופעמים רבות היה אומר שמסתמא כל אלו שנמצאים פה כבר מחזוקים בענין זה... היה שואל בחורים על איזה דברים לדעתם צריכים לעורר, ואח"כ היה מדבר על דברים אלו בשיחותיו בלשון מכוונת, וכשהיה צריך להעיר משהו לאיזה בחור היה חושב הרבה מי יאמר לו זאת ושיאמרו לו שזה לא לכבודו להתנהג כך... לא היה מעיר לבחורים באופן אישי, ואדרבה מי שהיה אומר לו שיש לו איזה חסרון באיזה ענין, היה אומר לו שזה מראה שהוא בעל מעלה דווקא בענין זה, כי אחרת לא היה מרגיש את החסרון, והביא שכך שמע מהמשגיח הראשון בפוניבז' ר' אבא גרוסברד זצ"ל, וכן לצאצאיו כמעט ולא היה מעיר, אא"כ היה יודע שאותו אחד ישמח לשמוע את הדברים והדברים יביאו לו תועלת, וגם אז היה מדבר בלשון עדינה ומפוגנת.

לפרטים ולשליחת חומר נוסף – 052-7692282

פנינו הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 267

פרשת משפטים

תשפ"ד

עולה לתורה המדלג פסוקים או מילים אם הציבור יוצא יד"ח ♦ הרב אורי יצחקי
בדין קטן שנולד באדר א' ונעשה בר מצוה בשנה זו באדר א' ♦ הרב אברהם זנגר
קטן הנולד בל' שבט אם נעשה גדול בל' שבט או בר"ח אדר ב' ♦ הרב זאב פראנק
קיצוץ כספי המסים מערך דמי המעשרות שמחויב בהם ♦ הרב אליסף פרלמן
ד' נידונים וספיקות בדיני קריאת ההלל והזכרת יעלה ויבא ♦ הרב שמואל דרזי

הרב אורי יצחקי

עולה לתורה המדלג פסוקים או מילים והמסתעף לגדרי קריאה בתורה לפי מנהג דידן שהש"צ קורא בקול

הנה לפ"ז בנידו"ד דליכא כיסופא ולא אתי לאינצווי כי אפשר לתקן בקל שיקרא הש"צ יותר בנחת כדי שהעולים יוכלו לקורא עימו מילה במילה, יש חשש אפילו בדיעבד לפי הביה"ל.

ג. אך עוד יש לדון דהכא לכו"ע לא מהני, דיעוין בהמשך דברי הביה"ל הנ"ל שכתב שהט"ז הביא סמוכין לסברת מהר"ל מהא דירושלמי דפסק לגבי מגילה דאחד קורא ואחד מברך דשומע כעונה וכן הקשה הפר"ח על השו"ע מהירושלמי הזה [א.ה. וכ"כ הגר"א שם בפשיטות], והביה"ל דחה את דבריהם דגבי קריאת התורה ל"ש דינא דשומע כעונה דאין הצבור רשאים לברך ברכת התורה על שמיעתם אלא הקורא הוא המברך וא"כ כשאנו קורא בעצמו אינו אלא כשאר אנשי הצבור ששומעים א"כ איך רשאי לברך הא גבי שומעים לא תיקון רבנן ברכה בקה"ת, משא"כ דינא דירושלמי מיירי לענין מגילה דמן הדין כל הצבור צריכים לקרות ולברך כל אחד ואחד בפני עצמו ולהכי אחד מברך לכולם להוציאם.

וכתב בהגה שיש לישב בדוחק את דברי הט"ז דהש"ץ אינו מכוין להוציא רק העולה שקורא בשבילו ולשאר הצבור אינו רק שמיעה בעלמא [שאינו מכוין הש"ץ כלל להוציאם ולא שייך בזה שומע כעונה ממש לדידהו] ולהכי שייך ברכה לגבי דידיה ולא לדידהו, עיי"ש, אשר לפ"ז עיקר הטעם להקל לפי המנהג שהביא הרמ"א בשם המהר"ל הוא משום דהעולה יוצא יד"ח מדין שומע כעונה.

(הנה יש בזה אריכות בדעת המתירים, יעוין בשו"ת משאת בנימין סימן ס"ב שהתוכח עם מרן הבי" שכתב טעמים לאיסור משום שמברך על קריאת הש"צ ומשום שאסור לקרוא בע"פ דדברים שבכתב אסור בע"פ, וכתב דמשום דברים שבכתב מותר כל שאינו להוציא את הרבים יד"ח, ומצד ברכה על קריאת הש"צ כתב דהוא קריאת עצמו משום שומע כעונה, הרי בסופו של דבר צריכים לטעם שומע כעונה, וקיצרתי).

ד. אך כיון שלכו"ע נזקקים או לטעם של שומע כעונה, יש לי ספק עצום אם בנידו"ד שייך כלל דינא דשומע כעונה, דבשלמא כשהעולה קורא בנחת עם הש"צ י"ל דאין קריאתו מקלקלת את כוונתו לצאת יד"ח מהש"צ, דאדרבה קריאתו עוזרת לו לשמוע את קריאת הש"צ, דומיא דמש"כ המשנ"ב בסימן קמ"ו ס"ק ט"ו, אחר שהביא את דברי הש"ע והפר"ח והגר"א שאסור לעסוק בשום דבר ואפילו בשמ"ת בשעת הקריאה, כתב בשם הרמ"א שהביא בשם משה דנכון לקרות בלחש מלה במלה עם הש"ץ דבלא זה א"א לכוין ולשמוע וכ"כ כמה אחרונים, עכ"ל, אבל בנידו"ד המציאות היא שהקורא שנחפז לקרוא עם הש"ץ ואינו משיגו ומדלג מילים ופסוקים אינו נותן לב כ"כ לקריאת הש"צ וצ"ע אם שייך בזה דינא דשומע כעונה, ודמי למש"כ המשנ"ב בסימן תר"צ ס"ק י"ג על מש"כ השו"ע התם בס"ד שמי שתופס בידו מגילה שאינה כשרה, לא יקרא עם שליח ציבור, אלא שומע ושותק, לפי שנותן דעתו בקריאתו ואינו משגיח למה שאומר הש"ץ כיון שהוא עסוק בקריאתו, וע"ע במשנ"ב בסימן קס"ז ס"ק מ"ה דאם רוצה

א. נסתפקתי בבית כנסת שהבעל קורא קורא בנחת בקצב ממוצע, אך יש רבים מהמתפללים שכשנקראים לעלות לתורה מתקשים לעקוב אחר קריאתו כיון שאין לשוה"ק שפת האם שלהם, וחלקם מדלגים מילים או אפילו פסוקים, ועכ"פ לא ימלט שיטעו בקריאתם טעויות שמשנות את הענין, ואין להם זמן לתקן את עצמם, ואף רובם אינם יודעים אם יש בזה בעיה אלא העיקר שיסיימו את קריאתם עם סיום הש"ץ כדי שיברכו ברכה אחרונה, וכיון שדבר זה מצוי בעוד כמה אופנים אחרים, נתתי את ליבי לדעת אם יש בזה הבעיה, ואם כן אם היא מעכבת בדיעבד או רק לכתחילה, וכן אם הבעיה של העולה או של הציבור.

ב. הנה נחלקו הבי" והרמ"א אם מותר להעלות ע"ה וסומא לתורה כיון שאינם יכולים לקרוא מתוך הס"ת, דעת הבי" בשו"ע סימן קמ"ב ס"ב להחמיר בזה [ואם מנהג בני ספרד בזה כהב"י יש בזה דעות ואכמ"ל], ודעת הרמ"א בסימן קל"ט ס"ג לסמוך על המהר"ל שבזממה"ז נהגו להעלות סומא וע"ה.

הנה לפי מנהגנו שמעלים ע"ה וסומא, לכאורה לא איכפת לן כלל מקריאת העולה דהעיקר הוא קריאת הש"צ, והוא מוציא את הציבור יד"ח, וא"כ אף אם דילג העולה כמה תיבות או פסוקים אינו מעכב מידי דהוי אסומא וע"ה.

אך אם באנו להיתר זה לכאורה אין זה אלא בדיעבד ובשעת הדחק, לפי מש"כ הביה"ל בסימן קמ"א ד"ה לבטלה, דיעוין שם בשו"ע בס"ב שכתב שהעולה לתורה צריך לקרות עם הש"צ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, והקשה הביה"ל לפי פסק הרמ"א בסימן קל"ט ס"ג שדהמנהג להעלות סומא וע"ה, מדוע לא הגיה הרמ"א על דברי השו"ע כאן, ובתחילה כתב שאפשר דסמך אדלעיל [א.ה. וכ"כ הפמ"ג בפשיטות], אבל אח"כ כתב שיותר נראה לומר דלא סמך הרמ"א אדברי מהר"ל אלא לענין סומא וע"ה דאם לא יקראום לעולם איכא כיסופא טובא וגם אתו לאנצווי אבל בנידון דידן שהוא בקי בקריאה בודאי מחוייב לומר עם הש"ץ דהא כבר כתב בעצמו בדרכי משה שלא נראה לו דברי מהר"ל אלא דברי הבי" שהביא בשם כמה ראשונים דאם אינו יכול לקרות עם הש"ץ אין יכולין לקרותו לתורה, עיי"ש שסיים שגם בשערי אפרים משמע כוותיה.

באמת המקפידים בזה שלכה"פ יצאו הנוספים מדין שומע כעונה, ואם יש מי שאינם ברי הכי מקפידים לקרוא בהוספות רק מה שכבר קראו שאר העולים, וצ"ע.

ח. כתב השו"ע בסימן קמ"ב ס"א: קרא וטעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו, הגה - וכן דין החזן הקורא, ע"כ, ועיין בב"י בשם מהר"י ו' חביב, וע"ע הספר דעת תורה בסימן קמ"ב שכתב לעי' שו"ת בשמים ראש סי' שכ"א שפסק דאם הקורא עמו בלחש קרא כהוגן אין בכך כלום, ואף דעיקר שמיעת הקהל מן הש"ע, אבל עיקר הקורא הוא העולה, עכ"ל, ולכאורה אפילו אם נחלוק על מש"כ ד"עיקר הקורא הוא העולה" ולא הש"ע [עיין מה שהאריך בזה בספר "הקריאה בתורה והלכותיה"], אך אכתי הפסק היוצא מדבריו לכאורה מוכרח לפי סברא דידן דתורת ושמ"ע עולה" היא ע"י קריאתו בלחש, ושלכן חייב לקרוא את כל הפסוקים של העליה שלו, ובל"ז נחשב לגבי הציבור כקריאה בלא עולים.

ט. אך לפ"ז יצא שהיו צריכים לדקדק אחר כל עולה אם קרא כל מילה וכן אם קרא בדקדוק ואפילו בטעמים המשנים את הענין, וכזאת לא שמענו מעולם, וע"כ דסגי בג' פסוקים כמוש"כ המחברים, אך העומד נגדנו מה שהקשינו לעיל כגון שקראו ז' עולים ולא השלימו את הפרשה ואחר הברכה השלים הש"ע את הפרשה בלא עולה שיצאו יד"ח התקנה של קריאת התורה, ולכאורה גם זה לא שמענו, וא"כ נאמר כדחיתנו לעיל דבאמת ליתא להך דינא, א"נ יש לפשוט מזה את ספקינו אם בכה"ג שייך דין שומע כעונה, דאע"פ שעסוק בנסיון להדביק את קצב הש"ע בקריאתו ופעמים רבות קורא במק"א מהש"ע דהיינו כמה פסוקים אחריו, אכתי מ"ט אונזו לקריאת הש"ע ויוצא ממנו יד"ח, ולכאורה צ"ע הן בסברא והן בדברי המשנ"ב שהבאנו לעיל.

י. ויותר נראה שיש חילוק לענין שומע כעונה בין נידו"ד דהעולה מפגר אחר הש"ע בכמה פסוקים ואין דעתו מיושבת לתת לב לצאת יד"ח הקריאה מהש"ע מדין שומע כעונה, לבין רוב המקרים המצויים שהעולה קורא בנחת עם הש"ע אלא שלפעמים טועה בהשמטת מילה או דקדוק, דהקורא בנחת ודאי נותן לב לקריאת הש"ע וגם מתכוין לצאת יד"ח מדין שומע כעונה, ולכן אע"פ שפעמים טעה אפילו בטעויות המעכבות [אם היה הוא צריך להוציא את הציבור יד"ח], מ"מ עכשו שהציבור יוצא יד"ח מהש"ע אין קריאתו מעכבת ואין טעויותיו מעכבות את הציבור מלצאת יד"ח, משא"כ בנידו"ד שהעולה אינו יכול לתת לב כלל לקריאת הש"ע מחמת מהירות קריאתו, לא שייך כאן כלל דין שומע כעונה וכמושנת"ב, וא"כ הדרין לקושיין דהש"ע יהא חייב להתאים את קצב קריאתו עם העולים.

יא. ולדינא אע"פ שא"א להחזיר את הציבור מחמת כל הטעמים שכתבנו, אך לכתחילה ודאי ראוי להורות לש"ע שיקרא בקצב המתאים לרוב העולים, בין אם קורא בקצב הרגיל ברוב העולם אך אינו מתאים עם העולים במנין זה וכגון המציאות שתיארנו בריש דברינו, בין אם העולים קוראים בקצב רגיל אלא שהש"ע זריז עד שאינם יכולים להדביק את קצב קריאתו, בכל אלה יש לו להתאים את קצב קריאתו עם ציבור העולים, ועי"ז יהא מקום להניח שהספיקו לקרוא עם הש"ע מילה במילה, אבל בל"ז יש בזה חשש שמא לא יצאו הציבור יד"ח כלל, ואכתי צ"ע בכ"ז.

[בברור הלכה זה נעזרתי רבות מאוד בספר הנפלא "הקריאה בתורה והלכותיה" להגאון ר' עקיבא מלר שליט"א]

הרב אברהם זנגר

קטן שנולד באדר א' ונעשה בר מצוה בשנה זו באדר א'

שנה מעוברת זו (תשפ"ד) מתייחדת בכך שבחודש אדר א' הבעל"ט עומדים להתווסף חיילים רבים לצבא ה', נערי בר מצוה הזוכים להכנס לעול תורה ומצוות, מה שברוב השנים המעוברות דבר זה הוא מן הנמנע, כי הנולד בחודש אדר בשנה פשוטה ושנת ה"ג מעוברת אינו נעשה גדול עד חודש אדר ב', ורק הנולד בשנה מעוברת בחודש אדר א' ושנת ה"ג ג"כ מעוברת נעשה גדול בחודש אדר א', ומאחר ושנת תשע"א היתה שנה מעוברת, אזי כל הבנים שנולדו בחודש אדר א' שבשנת תשע"א נעשים בר מצוה בשנה זו בחודש אדר א'.

לצאת יד"ח המוציא מחברו ומברך ברכת ענט"י בשעה שחברו בירך המוציא דלא יצא דהרי צריך להבין ולשמע מה שאומר המברך ולא להפסיק בדברים אחרים ואז שומע כעונה, ע"כ, וכ"ה בסימן ס"ה משנ"ב ס"ק א' דאם שומע מאחר שמוציאו והוא שח בנתיים ממילא אינו שומע ואיך יצא בזה, ע"כ, ובנידו"ד גרע טפי כיון שמבוהל להספיק עם קריאת הש"ע, והגע בנפשך אם נותן העולה לב לקריאת הש"ע ושומע שעומד הש"ע ג' פסוקים להלן ממנו והוא עתה ממחר קריאתו כדי להיות ביחד עם הש"ע, ובסוף מתיאש ומדלג למקום הש"ע וממשיך קריאתו עימו, האם בזמן שמיחר קריאתו יכול לצאת יד"ח מדין שומע כעונה, והרי הוא אוחו ג' פסוקים אחרי הש"ע כיצד יתן לב גם לקריאתו וגם לקריאת הש"ע בו זמנית בשני פסוקים שונים, ולכאורה ודאי הפשטות שלא שייך בזה כלל דינא דשומע כעונה.

ה. אך אכתי יש לעיין דלכאורה מה שנצרכו לסברת שומע כעונה, הוא כי היכי דלא תיהוי הברכה לבטלה, ולכאורה בנידו"ד בלאו הכי לא שייך ברכה לבטלה, דהא העולה ודאי יכול לקרוא לכה"פ שלושה פסוקים [שהוא הפחות שבמספר הפסוקים של כל עולה], וא"כ תחול עליהם ברכתו, והדרנא לפלוגתת הביה"ל עם הט"ז והגר"א אם אין להקל במי שאינו יודע לקרות רק בסומא וע"ה משום כיסופא, או בכל גווני אפשר לסמוך על סברת המתירים, וביותר דלכאורה גם לפי הביה"ל כיון דליכא חשש ברכה לבטלה דילמא גם הביה"ל מודה, דמצד הציבור הא יוצאים בקריאת הש"ע וממנו הרי שמעו קריאה שלמה, ומצד העולה ליכא ברכה לבטלה כיון שברכתו חלה על ג"פ וכנ"ל (שו"ר בכמה מחברים שנקטו דסגי בג' פסוקים, עיין בתשובת הגר"י טשזנר שליט"א בספר "גם אני אווד", ובספר שערי זבולון אר"ח ח"א סימן מ"א).

ו. אלא שלענ"ד יש לפקפק בזה מכמה פנים, הן מצד העולה והן מצד הציבור, וכמושית"ב בעז"ה. דהנה מצד העולה יל"ע אם יצא יד"ח בכה"ג שקורא רק ג' פסוקים, דבשלמא אם היה יוצא יד"ח שאר הקריאה מדין שומע כעונה הו"ל קריאה שלמה, [אע"פ שחלקה בקריאה בפיו וחלקה מדין שומע כעונה, וכבר דנו הפוסקים בכה"ג בכמה נידונים והכא נראה דמהני לכר"ע דומיא דמגילה דמוכח בפוסקים דמהני כה"ג, ואכמ"ל], אך לפי מה שפקקנו דא"א לו לצאת יד"ח ע"י הש"ע מדין שומע כעונה נמצא שחסר לו שאר הקריאה בעליה זו, וכבר כתב בספר "הקריאה בתורה והלכותיה" להגאון ר' עקיבא מלר שליט"א במילואים שלו סימן ג' סוף אות א' שמדברי הרא"ש שכתב שאם לא יקרא העולה עם הש"ע נמצאת ברכתו לבטלה מוכח שכאשר העולה קורא בלחש חשוב כאילו הוא בעצמו קורא ג"כ **ולכל הפחות יוצא הוא עצמו בקריאת עצמו ולא בקריאת הש"ע**, ומשמע דמדינא חייב לצאת יד"ח ע"י קריאתו.

אלא שיש לדחות דדין זה תלי בחקירת האחרונים אם קריאת התורה היא חובת ציבור או יחיד, ולמ"ה שהעלו רובא דרובא דהוי חובת ציבור א"כ לא גרע העולה שהחסיר מילים או פסוקים משאר הציבור שבדיעבד יצאו יד"ח גם אם החסירו תיבות או פסוקים, כל שנתקמה תקנת קריאת התורה בציבור כדון, ואע"פ שדעת המשנ"ב בסימן קמ"ו נראה דהיא חובת יחיד, אך הרי הקשה לנפשיה מדברי השו"ע שם, וא"כ יש לסמוך על רוב הפוסקים.

ז. ואכתי ליבי מגמגם בזה, דילמא מה שהעולה חייב בקריאה אינו משום חובתו כשאר הציבור לשמוע קריאת התורה [שבזה יש לדחות כנ"ל דהוי חובת ציבור ואינו מעכב בדיעבד], אלא דכל מה שנחשב כעולה הוא משום קריאתו, וכל שלא קרא [או בפיו או מדין שומע כעונה] לא נחשב כ"עולה", וא"כ על מה שהחסיר מקריאתו חשיב גם לגבי הציבור כאילו היתה קריאה בלא עולה, והגע בנפשך אם היה מברך ברכה אחרונה אחר ג"פ והבעל קורא היה ממשיך לקרוא ואח"כ היה ממשיך העולה הבא ממקום שעצר הש"ע, הו"ל קריאה בלא עולה ולא רק קריאה בלא ברכה, וה"ה אם קרא את רוב הפרשה בז' עולים ופסוק אחרון בלא עולה הוי חסרון בעיקר התקנה ולא רק בקריאה בלא ברכה, ואפילו אי נימא שאינו מעכב אך אינו קיום התקנה כצורתה, ה"ה בנידו"ד שהעולה לא קרא בעצמו וגם לא שמע את הקריאה מפי הש"ע [עד שנאמר שיצא מדין שומע כעונה וכמו מה שפקקנו לעיל אם שייך בכה"ג דין שומע כעונה], נמצאת חלק הפרשה נקראת בלא עולה, וצ"ע ג.

שוב התבוננתי דהא יש מקומות שעושים הוספות ונוהגים להעלות גם מי שאינם יודעים לקרוא וגם לא שייך גביהם דין שומע כעונה מחמת שאינם מבינים כלל מענין הקריאה, וע"כ דליתא למש"כ דבעינן שכל הפרשה תיקרא ע"י עולים כשרים, אלא סגי בז' עולים שהוא ודאי לעיכובא מעיקרא דתקנתא, אך יש

לשני, ולכן סובר ההלכות קטנות דגם לענין דין כבוד אחיו הגדול, נחשב השני גדול מהראשון מאחר וגדל והולך לפניו.

ויש מי שהעיר דלפ"ז בכל תאומים אם נודע שהאחד הביא ב' שערות לפני השני, יהא דינו כגדול לגביו, ואפי' ב' אחים שהאחד מבוגר מהשני בשנה, אם הצעיר הביא ב' שערות לפני הגדול יהא גדול לגביו, שהרי הוא מקדים אותו בהתפתחות גופו, וא"כ לעולם לא תהיה לנו הכרעה מי גדול ממי, דמנין לנו לידע איזה מהם מקדים את חברו בהתפתחות גופו, ושמה ביום מן הימים אחד מהם מקדים את חברו.

ועל כן נראה לבאר באופן זה, דס"ל להלק"ט דדין גדול לענין זה תלוי במי שמנין ימי חייו רב על של חברו.²

בשנה פשוטה הראשון יכבד את השני ואילו בשנה מעוברת השני יכבד את הראשון

והנה השבות יעקב שם עורר עוד, דלדברי ההלק"ט נמצא דבשנה פשוטה הראשון יכבד את השני ואילו בשנה מעוברת השני יכבד את הראשון כי אז הראשון מגדיל לפניו בחודש אדר א', וזה לא מסתבר שההכרעה מי גדול ממי תשתנה משנה לשנה, [ובודאי רחוק לומר דס"ל להלק"ט דהשם 'גדול' לענין זה נקבע דוקא בשנת הגיעו לגדלות ושוב אינו משתנה].

אכן בד' ההלק"ט י"ל דס"ל כד' המג"א דגם בשנה מעוברת מתחלפת שנת שניהם רק באדר ב', ונמצא דלעולם יקדים השני את הראשון בגידולו (מהגיעם לגיל שנה ואילך), ופשוט. וכבר עמד בזה השבות יעקב שם דקושייתו תלויה בפלוגתא זו, והאריך להוכיח דקיי"ל לדינא דלא כהמג"א, ועל כן יש לנקוט לדינא כד' השבות יעקב והבנין ציון דלענין ההכרעה מי גדול ממי הרי זה תלוי בקדימת שעת הלידה בלבד.

תמיהת המג"א העצומה דשנת י"ג שהתחילה באדר סתם אינה מסתיימת אלא באדר ב'

ועתה נבאר שורש פלוגתת המג"א והאחרונים בענין זה, [וכבר האריכו בזה רבים ואין ביהמ"ד בלא חידוש], דהנה לפו"ר סברת המג"א ברורה ופשוטה ביותר, וז"ל; 'וצ"ע דהא מי שנולד בשנת פשוטה אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני כמו שכתב בהג"ה, וא"כ גם זה אע"פ שנולד בשנת העיבור מ"מ אשתקד היתה שנת פשוטה ונעשה בן י"ב באדר סתם א"כ לא מלאו לו שנת י"ג עד אדר שני, וכן משמע סוף ערכין דבעינן שנה תמימה ומאי שנא שנת י"ג מכל השנים וכו' לכן נראה לי דנעשה בר מצוה באדר שני' עכ"ל.

בפשוטו נראה דיסוד קושיית המג"א היא, דמה לנו בתאריך לידתו, והרי הוא צריך למנות י"ג שנים וכל שנה מתחילה לאחר שנסתיימה קודמתה, וא"כ כיון ששנת הי"ג התחילה בכ"ט אדר בשנה פשוטה, הרי שנה הנמנית מכ"ט אדר בשנה פשוטה אינה מסתיימת עד כ"ט אדר ב' [כגון לענין שנה אחת של בתי ערי חומה וכבש בן שנתו כמבואר בגמ' בערכין], וה"נ בזה הרי כל שנה נידונית לעצמה, והיא תמיהה עצומה.³

י"ג שנה של גדלות אינם צירוף של י"ג יחידות שנים אלא יחידה אחת של י"ג שנה

והנה רבים כתבו לבאר ד' שאר גדולי האחרונים דס"ל ד"ג שנה אינם צירוף של י"ג יחידות של שנים אלא יחידה אחת של שנה פשוטה ולכן הדבר תלוי בשנת לידתו, ובעניי אינני מבין כוונתם בבירור, דהא א"ז מנין של קנ"ו חודשים אלא צירוף של י"ג שנים, וא"כ יש למנות כל שנה בפנ"ע, ומה משמעות יש לתאריך לידתו. [ואפשר דכוונתם כמו שיתבאר להלן].

³ והנה לו יצויר שהיה ב' שנים מעוברות בא"ז (כגון בזמן שקידשו החדש ע"פ הראיה, עי' דרך אמונה פ"ב משמיטה ויובל סק"ח) ונולד כבש באדר א' משמע מדברי המג"א דבדואי גם לדעתו נעשה בן שנה בשנה הבאה באדר א', ותמיהת המג"א היא רק דמיד כשהיתה שנה אחת פשוטה ונשלמה שנה זו באדר סתם, הרי דשנה הבאה מתחלת מאדר סתם וממילא אינה מסתיימת עד אדר ב'.

² ולפ"ז נמצא דנער זה שנולד באדר א', כבר בהגיעו לגיל שנה נשתנה תאריך לידתו מאדר א' לאדר ב' לד' המג"א, ולא רק בשנת הי"ב שהיתה פשוטה, כי שנתו השניה ג"כ היתה פשוטה, ומה שנקט המג"א שנת הי"ב הוא לאו דוקא, ופשוט.

והנה ידוע שדין זה נחלקו בו האחרונים, דד' רוב האחרונים דהנולד באדר א' ושנת הי"ג מעוברת נעשה גדול באדר א', וכן דקדק המג"א (סי' נ"ה סק"י) מל' השו"ע (שם) שכתב דהנולד בכ"ט אדר א' ושנת הי"ג פשוטה נעשה גדול בכ"ט אדר, ומשמע דאם שנת הי"ג מעוברת נעשה גדול בכ"ט אדר א', וכן פסק המשנ"ב (סקמ"ג), אולם המג"א עצמו חולק מסברא וס"ל דגם בשנה זו נעשים כולם גדולים רק בחודש אדר ב'. ונראה לבאר עוד נפ"מ חדתא העולה מפלוגתא זו.

חידת האגור איך משכח"ל שנעשה בר מצוה לפני מי שנולד לפניו

ידועה החידה היאך יתכן ב' נערים שהאחד נולד לפני חברו אולם השני נעשה בר מצוה לפני קודמו. חידה זו ופתרונה מבוארים בספר האגור בחידותיו, והובאו להלכה בשו"ע (או"ח סי' נ"ה ס"י) וזה לשונו; 'אם נער אחד נולד בכ"ט לאדר ראשון משנה מעוברת ונער אחד נולד באדר שני באחד בו ושנת י"ג אינה מעוברת, אותו שנולד בכ"ט לאדר הראשון צריך להמתין עד כ"ט לאדר בשנת י"ג להיות בן י"ג שנה, ואותו שנולד אחרי באדר השני יהיה בן י"ג שנה כיון שהגיע אחד באדר של שנת י"ג'.

מיהו הגדול לענין מצות כבוד אחיו הגדול

והנה כתבו האחרונים דזהו רק לענין גדלות אבל לענין בכור לנחלה ולפדיון (בתאומים או באופן שנולדו לאב אחד מב' נשים) בודאי הראשון קודם מפני שהוא פטר רחם וראשית אונו, אולם לענין מצות יבום וחליצה דמצוותן בגדול האחים וכן מצות כבוד אחיו הגדול נחלקו האחרונים; בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קע"ד) חידש דהשני הוא הגדול, דזה תלוי בשם 'גדול' וגדול הוא מי שנשלמו שנות גידולו מקודם, וכתב 'דגזירת מלך היא בכה"ג דרב יעבוד צעיר', [והוסיף לבאר בזה ענין יעקב ועשיו שנולדו בשנה מעוברת ויעקב הגדיל קודם עשיו], והשבות יעקב (ח"א סי' ט') ובנין ציון (סי' ק"ג) חלקו עליו דלענין קדימת זה לזה בודאי מי שהיה בעולם לפני חברו נחשב הגדול כלפיו, ויש להוסיף בבביאור דבריהם, שהרי גם אם נולדו שניהם ביום אחד והקדים אחד את חברו בשעה קלה מסתבר דנחשב גדול כלפיו אע"פ שלענין מצוות נעשו גדולים בשווה, הרי דלא תליא בגדלות לענין מצוות. [אמנם בהגהות חשק שלמה (יבמות טז). משמע שנקט דאם נולדו שניהם ביום אחד אין אחד מהם נחשב גדול כלפי חברו אע"פ שהקדימו בשעה קלה, ורק אם הקדימו ביום אחד נחשב גדול לגביו, והוא חידוש].

ובביאור דעת ההלכות קטנות נראה, דבודאי ההכרעה מי נחשב גדול ממי אינה תלויה בדין גדלות למצוות, אבל מ"מ ס"ל דתלויה במי שמקדים בהתפתחות גופו ושכלו קודם לחברו ולא במי שקדם במציאות היותו בעולם, והנה באופן הנ"ל מיד בהיותם בני שנה מקדים הראשון את השני בהתפתחות גופו ושכלו, שהרי הוא מביא ב' שערות קודם הראשון, וכן מגיע לשנות בינה לפניו וכו', והוא ע"פ דברי הירושלמי הנודעים (כתובות פ"א ה"ב) שלמדו מהכתוב 'אקרא לאלוקים עליון לקל גומר עלי' דקטנה שנולדה באדר ונעשתה בת ג' שנים באדר ונמלכו ב"ד לעבר השנה בתוליה חוזרין עד אדר ב', כלומר דהתפתחות גופה מתעכבת מן השמים עד שתגיע לגיל ג' שנים לפי מה שקבעו ב"ד, כי הטבע משועבד לחכמי התורה, וה"נ הגעת ב' שערות בן י"ג תלויים בזה, והוא מוכרח דאל"כ איך נעשה בר מצוה בהגיעו לבן י"ג והרי גדלות תלויה בב' שערות ואם הגיעו ב' שערות קודם היותו בן י"ג אמרינן שומא בעלמא הם, ובע"כ דהתפתחות גופו תלויה בתאריך זה, ולפ"ז ברור דאם ב' אחים אלה נולדו להם ב' שערות באותו היום בסוף חודש אדר א', אמרינן דלראשון שומא בעלמא הם ולשני סימן מעליא הו, הרי בע"כ דהתפתחות גופו של הראשון קודמת

¹ וכן ד' העולת תמיד שם, ובספר תורת חיים (סי' נ"ה סק"ד) הביא עוד אחרונים הסוברים כן, וכן הראוני בשו"ת מהר"י ברונא (סי' קצ"ו) לענין דין קטנה בת ג' שנים, ויש שכתבו להחמיר כד' המג"א ודעימיה לגבי מילי דאורייתא (כגון עדות גיטין וקידושין), עי' תורת חיים (שם) בירור הלכה (סי' נ"ה ח"א וחי') ושו"ת קנין תורה (ח"ד סי' י"א).

² והנה בתאומים שנולדו באותו יום דאין חילוק במנין ימי חייהם, י"ל דמודה ההלק"ט דהגדול הוא מי שנולד קודם, דגם לקדימת שעת הלידה יש חשיבות (ודלא כד' החשק שלמה), אבל מ"מ חשיבות זו פחותה מהחשיבות של מי שמנין ימי חייו גדול יותר.

השלמת מחזור שנה או להגיע לתאריך הלידה

ובפשוטו נראה ביאור ד' גדולי האחרונים דס"ל דשנה ידידה אינה תלויה בהשלמת מחזור זמן של שנה אלא בהגיעו לתאריך לידתו דייקא, וכפי שמוכח מעיקר חידתו של האגור, ונרחיב בזה, דהנה האגור למד את דינו מהמבואר בגמ' (ערכין לא:) לענין שנה דבתי ערי חומה וכבש בן שנתו, וז"ל הגמ' שם; 'אמר רבי אבא בר ממל מכר שני בתי ערי חומה, אחד בחמשה עשר באדר הראשון ואחד באחד באדר השני, זה שמכר לו באדר השני כיון שהגיע יום אחד באדר של שנה הבאה עלתה לו שנה, זה שמכר לו בחמשה עשר של אדר הראשון לא עלתה לו שנה עד חמשה עשר באדר של שנה הבאה. מתקיף לה רבינא ולימא ליה אנא קדים שחין נורא מקמא דידך (פי' השתמשתי בבית לפניך), משום דאמר ליה את נחית לעיבורא. וא"ר אבא בר ממל נולדו לו שני טלאים אחד בחמשה עשר של אדר הראשון ואחד באחד באדר השני, זה שנולד באדר השני כיון שהגיע יום אחד באדר של שנה הבאה עלתה לו שנה, זה שנולד לו בחמשה עשר באדר הראשון לא עלתה לו שנה עד חמשה עשר באדר של שנה הבאה. מתקיף לה רבינא ולימא ליה אנא קדים אכיל ירוקא מקמא דידך, משום דאמר ליה את נחיתת לעיבורא אנא לא נחיתנא לעיבורא (פרש"י); 'את נכנסת בחודש העיבור לפיכך תפסיד וכו' אבל אני לא נכנסתי בו', ע"כ.

ביאור הדבר לפי פשוטו חודש העיבור אינו חודש בפ"ע אלא שם אדר עליו, וחודש אדר בשנה פשוטה כולל בתוכו את ב' האדרים, ועל כן שני נערים שנולדו בהפרש של חודש, האחד בכ"ט אדר א' והשני בכ"ט אדר ב', נשלמת שנתם באותו יום - כ"ט אדר בשנה פשוטה, לפי שיום זה כולל בתוכו את ב' התאריכים של כ"ט אדר א' וכ"ט אדר ב'.

תמיהת האחרונים דאטו משום דנולד קודם

מיגרע גרע

אולם החידוש הגדול והמפליא בדין זה הוא, דמסברא היה נראה דהראשון נעשה גדול בא' אדר, שהרי בא' אדר ב' היה בעולם ונמצא שיש לו י"ג מחזורים של שנים שלמות בעולם מא' אדר ב' עד א' אדר בשנת ה"ג, ודל מהכא ב' הימים שנולד מקודם, ומה לנו ביום הלידה והרי הוא 'ילוד' י"ג שנה, ואטו משום דנולד קודם מיגרע גרע, והיא פליאה נשגבה, וכבר עמדו בזה האחרונים.

ובפשוטו זוהי קושיית הגמ' הנ"ל בערכין איך יתכן ששנת הכבש השני נשלמת קודם שנת הראשון, והרי הוא היה בעולם (ואכל ירק) בשעה שהשני נולד. והטעם דלא אמרינן הכי מבואר בגמ' דהואיל ונחית לעיבורא מחשבים לו רק מיום לידתו באדר א', וסברא זו צ"ב טובא, אבל עכ"פ בפשוטו נראה גדר הדבר דנתחדש בזה דמנין השנים אינו מנין שנים בעלמא וכל שיש לו י"ג מחזורים של שנים נעשה גדול, אלא תלוי רק בשנים ידידה, והיינו דכשחזור בכל שנה לתאריך שנולד בו נשלמת שנתו ומתחילה שנה אחרת, (ועדיין קשה בסברא מ"ט תלוי המנין בלידה ולא סגי במה שהיה בעולם למנות שנים ידידה מיום א' אדר שהיה אז בעולם, אבל עכ"פ גדר הדבר הוא כנ"ל).

יום לידתו נקבע כראש השנה ידידה

ובספר גן שמואל (עמ' ע"ג) כתב הגרא"ד אויערבאך זצ"ל לבאר באופן מחודש, דהנה דינים רבים תלויים בשנת המועדים, וכל שהגיע לר"ה עלתה לו שנה והתחילה לו שנה שניה וכגון לענין שנות ערלה, וה"נ לענין שנות גדלות לולי הלל"מ דבעינן י"ג שנה מיום ליום היינו מונים השנים לפי ר"ה, והנולד בא' אלול נעשה גדול בא' תשרי לאחר י"ב שנה וחודש, וא"כ י"ל דבהלל"מ נתחדש דביום לידתו נקבע ר"ה ידידה, וכל שהגיע לר"ה ידידה עלתה לו שנה ומתחלת שנה שניה, ואין שנתו נשלמת לפי מנין החודשים שעברו (י"ב או י"ג חודש) אלא רק במה שהגיע ליום ר"ה ידידה, ולכן בניד"ד אע"פ שעברו עליו י"ב חודש מ"מ כיון שהוא נולד בכ"ט אדר אין נשלמת שנתו אלא כשיגיע שוב לכ"ט אדר, עכת"ד. ויש לדון טובא ביסוד זה מכמה דוכתי, ואכמ"ל. ועכ"פ יהיה הביאור בדין זה איך שיהיה, הא מיהת מבואר בדברי האגור דיום הלידה קובע את סדר מנין שנתו, ולעולם מונים לו את שנותיו מתאריך יום לידתו לתאריך יום לידתו בשנה הבאה.

ולפ"ז מבואר היטב ד' גדולי האחרונים, דזה שנולד בכ"ט אדר א', אע"פ ששנת ה"ב שלו הסתיימה בכ"ט אדר בשנה פשוטה, אין הפ"י שהתאריך שלו השתנה לאדר סתם, אלא ודאי נשאר התאריך

שלו כ"ט אדר א', אלא דכיון שאדר סתם כולל בתוכו את ב' האדרים הרי זה נחשב שהגיע לכ"ט אדר א' רק בהגיעו לכ"ט אדר סתם, אבל עדיין נשאר תאריך התחלפות שנותיו בכ"ט אדר א', ועל כן בהגיע כ"ט אדר א' בשנה הבאה נשלמת שנת ה"ג שלו.

ואפשר דזוהי כוונת המגן גיבורים (סי' נ"ה שלטי הגיבורים סק"ה) שכתב בקצרה בישוב קושיית המג"א, וז"ל; 'ובאמת שאין מזה קושיא, דכיון דנולד בשנה מעוברת א"כ הרי הוא היום י"ג שנים מיום הולדו, ומה לי בשנה העברה' עכ"ל.

סתירה עצומה בד' המג"א

והנה יש להקשות סתירה עצומה בד' המג"א, דהנה המג"א גופיה הסיק שם דמי שנולד בל' חשוון ובשנת ה"ג אין ל' חשוון נעשה גדול בא' כסלו, אולם משמע להדיא מדבריו דמי שנולד בל' חשוון וגם בשנת ה"ג יש ל' חשוון נעשה גדול בל' חשוון, ולכאן יש לתמוה ע"ד המג"א אותה תמיהה שתמה המג"א ע"ד שאר האחרונים, שהרי בודאי במשך י"ג שנות חייו היתה שנה אחת שלא היה בה ל' חשוון ונשלמה שנתו רק בא' כסלו, וא"כ מכאן ואילך התחלפות שנותיו צריכה להיות רק בא' כסלו, וכגון אם בשנת ה"ב לא היה ל' חשוון הרי נעשה בן י"ב בא' כסלו, וא"כ כיון ששנת ה"ג התחילה בא' כסלו, הרי שנה המתחלת מא' כסלו אינה מסתיימת עד א' כסלו בשנה הבאה, ואיך נעשה גדול בשנה הבאה בל' חשוון, והיא סתירה עצומה לפ"ר בד' המג"א.

ועוד יש להוכיח כן דהשלמת שנת ה"ג תלויה במה שמגיע לתאריך לידתו ולא במה שמשלים שנה מזמן שהתחיל למנות את שנת ה"ג, דהנה ידוע חידושו של שו"ת הב"ח והובאו דבריו להלכה בכל האחרונים ובמשנ"ב (סי' נ"ה סקמ"ה) דמי שנולד בר"ח כסלו בשנה שהיה ר"ח רק יום אחד ובשנת ה"ג היו ב' ימי ר"ח נעשה גדול ביום א' דר"ח כי תאריך לידתו הוא ביום הראשון של ר"ח, [כלומר אע"פ שנולד בא' כסלו נעשה גדול בל' חשוון]. ומשמע להדיא מדבריהם דאם בשנת לידתו ג"כ היו ב' ימי ר"ח אזי נעשה גדול רק ביום ב' דר"ח.

וגם בזה יש לתמוה כתמיהת המג"א, מה לנו בתאריך לידתו, והלא גם אם בשנת לידתו היו ב' ימי ר"ח הרי בשנת ה"ב או באחד מכל השנים היה רק יום אחד ר"ח ונעשה בן י"ב ביום הראשון של ר"ח, וא"כ בדין שיהיה גדול ג"כ בשנת ה"ג בא' דר"ח אף אם יש אז ב' ימי ר"ח. ובע"כ כדברינו דאם בשנת לידתו היו ב' ימי ר"ח נקבע לעולם תאריך לידתו בב' דר"ח כסלו ואינו יכול להשתנות לא' דר"ח, אלא דאם בשנת ה"ג היה רק יום אחד ר"ח נעשה אז גדול כי יום אחד דר"ח עומד במקום ב' ימי ר"ח וכולל בתוכו את שניהם כמו שנתבאר.

ומכל זה מוכח דהתחלפות השנים תלויה ביום לידתו דייקא, וכמו שהוכחנו ג"כ מעיקר דינו של האגור, וא"כ צ"ע ד' המג"א מ"ט ס"ל דהנולד בחודש אדר א' ושנת ה"ג מעוברת אינו נעשה גדול עד חודש אדר ב'. [אכן בדברי האחרונים מבואר שפירשו סברת המג"א באופנים אחרים, עי' שו"ת חת"ס (אר"ח סי' י"ד) וישועות יעקב (סי' נ"ה סק"ו), וע"ע בספר זכרון שאול (אר"ח סי' י"א), ובמק"א הארכנו לדון בדבריהם, וסוף דבר צ"ע].

נולד בל' אדר א' אם נעשה גדול לד' המג"א

בל' אדר א' או בא' ניסן

בהאי ענינא, ראיתי בספר בירור הלכה (ח"ו עמ' ל"ג) והועתק בבירור הלכה הקצר סי' נ"ה אות ק"ס) שכתב דהנולד בל' אדר א' ושנת ה"ג ג"כ מעוברת נעשה גדול בל' אדר א' גם לד' המג"א, אף לפי הדעות דאם שנת ה"ג פשוטה נעשה גדול רק בא' ניסן (כן מטו בשם הקה"י והגרח"ק זצ"ל, וכן האריך להכריע בספר בירור הלכה סי' נ"ה ח"א ח"ד וח"ו). ולא ידעתי מקור לדבר זה וגם לא זכיתי להבין טעמו.

הרב זאב פראנק

ל' שבט או א' דר"ח אדר?

הנה יום ו' בשבוע זה הוא ל' לחודש שבט וא' דר"ח אדר הראשון, ועלינו לברר הדין בקטן הנולד בל' שבט מתי ייעשה גדול ובר מצוה, אם עתה בל' שבט או רק בא' דר"ח אדר השני, וחילוק גדול יש בין קטן שגדלותו בשנת ה"ג ונולד בשנת תשע"א שהיתה גם

עליו היום הקודם לו שבזה נשלמה שנת ה"ג, וכיון שבשנת הלידה היה חשון חסר הרי היום הקודם הוא כ"ט חשון, ולהכי בשנת ה"ג נעשה בר מצוה כבר בל' חשון, ולא מצד השם ר"ח שבו, רק מצד שכבר נשלמה שנת ה"ג במה שעבר עליו יום כ"ט.

ורגלים לדבר, דהנה המבואר דדוקא בכגון שבשנת הלידה היה חשון חסר, אבל היה מלא ונולד בא' כסליו לא ייעשה גדול בל' חשון, ואם הטעם מצד שדנים הלידה בשם יום ר"ח, ול' חשון וא' כסליו חד יומא אריכתא דר"ח, גם בזה ייעשה בר מצוה בל' חשון שהוא תחילת היום, אבל להביאור השני ניחא שפיר, שאם היה חשון מלא נמצא יום הקודם ללידה ל' חשון ולא כ"ט, ולא יהא גדול עד שיעבור עליו גם יום ל'.

ד' המג"א דא' דר"ח חשון יום ל' לחודש העבר

אלא שמתר"ד האליה רבה יש ללמוד דלאו הכי הוא, דהנה כתב המ"ב (שם) בכגון שבשנת הלידה היה חשון מלא ונולד בל' חשון, ובשנת ה"ג חשון חסר, שאינו נעשה בר מצוה עד א' כסליו, והוא במג"א (סק"י) שכתב דצ"ע אם נעשה בר מצוה כ"ט לחשון, דהא משמע בנדרים דף ס' דבאמת יום ראשון של ר"ח הוא יום ל' לחודש העבר, אלא שבלשון בני אדם קוראין אותו ר"ח וכו' ומ"מ נראה לי דלא נעשה בר מצוה עד ר"ח, דהא עדיין לא מלאה לו שנה עד שיעברו כ"ט יום מחשון, דבעינן י"ג שנים שלמים וכו', וביאורו במחצה"ש דכיון דא' דר"ח הוא יום ל' לחודש העבר ורק בלשון בני אדם קרוי ר"ח, נמצא שם יום הלידה יום אחרון של חשון⁵, והיה בדין שבשנת ה"ג ייעשה גדול ביום אחרון דחשון שהוא יום כ"ט, רק כיון שנולד ביום ל' ועברו כ"ט יום מקודם, גם בשנת הגדלות צריך שיעברו עליו בחשון כ"ט יום.

וכתב באליה רבה (אות ט') דלהמבואר במג"א דא' דר"ח חשון יום ל' לחודש העבר, א"כ גם בגוונא דהב"ח שבשנת הלידה היה חשון חסר ונולד בא' כסליו ובשנת ה"ג חשון מלא, לא ייעשה בר מצוה בא' דר"ח כמש"כ הב"ח, דהלא ל' לחודש העבר הוא ולא ר"ח. והשתא ניחזי אנו, דאם טעמא דהב"ח מצד שעבר עליו יום כ"ט שהוא היום הקודם ללידה, אין לזה סתירה כלל מדברי המג"א, רק שמע מינה דטעם הב"ח מצד ששם יום הלידה ר"ח וא' דר"ח יומא אריכתא עם ב' דר"ח, וכן מורה גם לשון הב"ח דמ"מ מקצת יום אחד הוי' דהיינו שהתחיל יום ר"ח ולא מצד שעבר יום כ"ט, והיינו דקשיא ליה להאליה רבה שלדברי המג"א שם יום הלידה ל' לחודש ולא ר"ח הבא.

א' דר"ח שני שמות לו ובכל מקום הולכים אחר המוקדם

והנה באליה רבה מסיק 'ויש לחלק קצת', וגם בפמ"ג (שם) כתב דאף למג"א י"ל יום ל' לחשון הוא, מ"מ י"ל דמודה המג"א להב"ח דנעשה בר מצוה ביום א' דר"ח כסליו, ע"כ, ולא פירשו שיחתם.

ושמא י"ל דלעולם א' דר"ח שני שמות יש לו - ל' לחודש העבר וא' דר"ח הבא, ובכל מקום אזלינן בתר המוקדם כדי שייחשב גדול, ומשו"ה בכגון שבשנת הלידה היה חשון חסר ונולד בא' כסליו ובשנת ה"ג חשון מלא, נעשה בר מצוה כבר בא' דר"ח משום שם ר"ח כמש"כ הב"ח, ובכגון שבשנת הלידה היה חשון מלא ונולד בל' חשון ובשנת ה"ג חשון חסר, דן המג"א שיהא בר מצוה כבר בא' דר"ח משום שם ל' לחודש חשון.

ואחר כל זה נמצא דבגוונא דהבנין ציון שנולד בשנה פשוטה בל' שבט ושנת ה"ג מעוברת, שדעת הבנין ציון דחשוב נולד בא' דר"ח אדר וייעשה גדול רק בא' אדר ב', אבל מתר"ד המג"א נלמד דא' דר"ח ל' לחודש העבר הוא לאשוויי גדול כבר מל' שבט, ואכן כ"כ בשו"ת אוהל יהושע (בומבאך ח"ב סי' ק"ח) מכח דברי המג"א. גם בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ק"ה) כתב שמעיקר הדין נעשה בר מצוה בל' שבט שלא כדעת הבנין ציון, רק שלחומרא להוציא אחרים כדאי לחשוש שלא להחזיקו בגדול, וכ"כ בספר אשי ישראל (פט"ו הערה כ"ו) בשם הגרש"ז אויערבאך דיש לנהוג כהבנין ציון לחומרא.

ובכגון שנולד בשנה מעוברת בל' אדר א' ושנת ה"ג פשוטה, שכתב הבנין ציון לדקדק מהש"ע שיעשה בר מצוה בא' דר"ח אדר, הנה אם בדין הב"ח היה הטעם מצד שעבר עליו יום כ"ט הקודם ללידתו, בזה לא יהא גדול עד ר"ח ניסן שיעבור כ"ט אדר, אבל להמבואר באליה רבה ופמ"ג שהטעם מצד דשם יום הלידה ר"ח

היא שנה מעוברת, לבין קטנה שגדלותה בשנת ה"ב ונולדה בשנת תשע"ב שהיתה שנה פשוטה, כמו שיבואר להלן בס"ד.

נולד בל' שבט בשנה פשוטה ושנת ה"ג מעוברת

דהנה כתב בשו"ת בנין ציון (לבעל הערוך לנר ח"א סי' קנ"א) שהנולד בשנה פשוטה בל' שבט ושנת ה"ג מעוברת, לא נעשה גדול עד ל' אדר א', וחיליה מהמבואר בש"ע (נ"ה סי') בשנים שנולדו בשנה מעוברת, הראשון בכ"ט אדר א' והשני בא' אדר ב', ושנת ה"ג פשוטה, שהראשון ייעשה גדול רק ביום כ"ט והשני כבר ביום א' לחודש, ומדנקט הש"ע שנולד ביום כ"ט ולא ביום ל', שמע מינה שבזה ייעשה גדול בא' דר"ח אדר ולא בל' לחודש שהוא ר"ח ניסן⁴, ושמע מינה דשני ימי ר"ח לא חשבינן רק כיומא אריכתא, וביאורו שאם היה שם יום הלידה ל' אדר א', א"כ היה נעשה גדול ביום ל' לאדר שהוא ר"ח ניסן כשאר הנולדים באדר א', אבל שם יום הלידה א' דר"ח אדר ב', ולכן גם בשנת ה"ג ייעשה בר מצוה בא' דר"ח אדר, והוא הדין לנולד בשנה פשוטה בל' שבט דחשוב נולד בא' דר"ח אדר ובשנת ה"ג יום גדלותו בא' אדר ב'.

טעם נוסף כתב הבנין ציון, עפמש"כ מהר"י מינץ (סי' ט') במה שהנולד באדר של שנה פשוטה ושנת ה"ג מעוברת שלא נעשה גדול עד אדר ב', דטעמא משום שחודש העיבור הוא אדר א' וכאילו הוא שבט, ולזה הנולד בשנה פשוטה בא' דר"ח אדר גם אם חשוב כל' שבט, מ"מ לא בא יום זה עד א' דר"ח אדר ב' שהוא ל' לחודש העיבור שדינו כשבט.

וזה צ"ע בתרתי: חדא, דהלא בנוולד בשנה מעוברת באדר א' ושנת ה"ג פשוטה נעשה גדול באדר, ולא אמרינן דאדר א' כשבט ויהא גדול כבר משבט, והוא הדין לנוולד בפשוטה ושנת ה"ג מעוברת, ומהר"י מינץ שכתב דאדר א' כשבט היינו רק שאינו עיקר אדר. ועוד, דאת"ל נמי דאדר א' כשבט, מ"מ גם שבט עצמו שם שבט עליו ובל' שבט כבר מלאו לו י"ג שנים ולמה נמתין לשבט השני - אדר א'.

ולענין שנה זו ניחזי אנו, שלטעם הראשון שכתב הבנין ציון יהא חילוק בין קטן לקטנה, שקטנה שנולדה בל' שבט של שנה פשוטה (תשע"ב), כיון דשם יום הלידה א' דר"ח אדר תהא גדולה בא' דר"ח אדר ב' כמש"כ הבנין ציון, אבל קטן שנולד בל' שבט של שנה מעוברת (תשע"א), גם אחר שייחשב א' דר"ח אדר א', מ"מ נעשה בר מצוה באדר א' ולא באדר ב' כפסק המ"ב (שם סקמ"ג). אבל הטעם השני שכתב הבנין ציון דל' אדר א' ה"ל כל' שבט שנולד בו, לכאו' שייך שפיר גם בקטן שהיתה הלידה בשנה מעוברת, דלא גרע הנולד בחודש העיבור מהנולד בחודש שבט שממתין גם הוא לשבט של חודש העיבור.

השמועה מגדולי ירושלים שנחלקו על הבנין ציון

והנה בספר מבן שמואל (הומינר סי' ו') כתב שסיפר לו אחד מבאי ביתו של הג"ר שמואל סלנט שכשראה את פסק הבנין ציון אמר שלדעתו אינו כן, רק כיון שנולד בל' שבט תיכף שבא ל' שבט בשנת ה"ג מלאו לו י"ג שנה, ומה איכפת לן אם החודש שאחר שבט הוא אדר או לא, ואח"כ נכנס הגר"ש לביהכ"נ החורבה ובא לשם גם המהר"ל דיסקין, וניגש ר' שמואל לר' יהושע לייב והציע את דעתו בזה והסכים המהר"ל דיסקין.

אמנם הבנין ציון ביאר סברתו כנ"ל, ששם יום הלידה אינו ל' שבט אלא א' דר"ח אדר, כי שני ימי ר"ח כחד יומא אריכתא, וממילא בשנת ה"ג ייעשה בר מצוה בא' דר"ח אדר ב'.

הנולד בא' כסליו והיה חשון חסר ובשנת ה"ג חשון מלא

וראיה לזה שדנים יום ר"ח בשם ר"ח ולא במנינו לימי החודש, ממש"כ המ"ב (נ"ה סקמ"ה) בכגון שבשנת הלידה היה חשון חסר ונולד בא' כסליו, ובשנת ה"ג חשון מלא, שנעשה בר מצוה בא' דר"ח, ומקורו בא"ר בביאור תשובת הב"ח, דלכאו' יפלא כיון שהיתה הלידה בא' כסליו איך ייעשה גדול בל' חשון, ועל כרחין משום שביום ר"ח כסליו נולד ובר"ח הגדיל.

אמנם יש שפירשו בענין אחר, דלעולם שם יום הלידה א' כסליו, אלא שכדי שיעשה גדול אין צריך שיכנס ליום לידתו רק שיעבור

⁵ וחידוש הוא שדנים יום הלידה בשם יום אחרון של חודש, אע"פ שאין בזה ענין דין כלדהו כמו שם ר"ח.

⁴ והדיוק צ"ב, דאכתי למה בשני נקט הש"ע שנולד בא' אדר ב' ולא בל' אדר א', וא"כ ממה נפשך מהא ליכא למישמע מינה.

כנ"ל, אכן בדין הוא שיעשה גדול בר"ח אדר כמש"כ הבנין ציון.

מסקנת הדברים

והנה נראה דאם היה הסברא לראות זאת כצדקה, ולכא' הרי ודאי שאין כל כסף המיסים הולך לצדקה, אלא רק חלקו, ומדוע יהא בזה טעם לדון על כל כספו כצדקה, ונראה לכא' דטעמו הוא משום דלעולם יחלקו אחוזים מסוימים לצדקה ממה שיקבלו, וכפי ריבוי הסכום כך ינתן יותר לעניים, ועל כן יש צד לדון את הכל כצדקה, וכמו שנותן לארגון צדקה כסף שחלקו הולך להרבה עניים שבדרך, ורק חלקו מגיע בסוף לעניים, אך מאחר שהכל בסוף מכח מה שהוא נותן אינו מחשב זאת, אלא מחשב הכל כמעשר, וגם אם יודע שהרבה הולך שלא כהוגן אך מאחר וסו"ס רק דרך הארגון יגיע הכסף לעניים, א"כ הכל בכלל ההוצאות עבורם, וצ"ע בכל זה.

ומכל מקום על דרך זאת י"ל דכן הוא גם בנידון דידן, שדנו בזה בכספי המיסים אם נחשב כהוצאות הנצרכות לו, הרי מאחר שכך מתנהל המערכת שבשביל שיהא לו ההוצאות צריך לשלם כך וכך כסף, אין זה משנה שבנתיים הרבה כסף נגזל, אלא מצדו נחשב שכל הכסף הוא נותן עבור שבסוף יהא לו את הנצרך לו, וממילא דאין זה כספי הפסד אלא כספי הוצאות.

ג] ובעיקר דברי הט"ז דהעלה צד לדון את כספי המסים ככספי צדקה עפ"י הגמ', הנה כתב הברכי יוסף שם יו"ד סימן רמ"ט ס"ק יט' וז"ל אינו מחוייב להפריש ממעשר אלא אחר שיטול שיעור המס, ודמי לפאה שפטורה מהמעשר וכו'. הרב מהר"ח ה' עטר בספר ראשון לציון בסימן זה דף ק"ג ע"ד. ויש לפקפק קצת בדמיונו, דשאני פאה דילפינן מקרא, כמבואר בירושלמי ריש מעשרות ופ"ק דחלה (ה"ג). ועיין ברש"י סוטה דף מ"ג. והרב הנז' בסוף דבריו צדד דהמס מצי לנכותו מהמעשר. ע"ש. עכ"ל.

ומבואר בדבריו דאע"ג דאין הכסף הזה עצמו נחשב למעשר הא מיהת דמקילינן ביה דלא נחשב כרווח ממון ליתן מעשר עליו בעצמו, ומגרעים אותו מההכנסות שהכניס, וצ"ב בגדר חלוקה זו הלא מאחר שאינו כספי מעשרות וגם אינו נחשב כהפסד בעלמא אלא כהוצאות א"כ מדוע לא יתנו כנגד מעשרות, והנראה דניתן כאן דרגה דכלפי זה חשבינן ליה שפיר ככסף צדקה דנהי דלא חשבינן ליה ככספי צדקה על כל הסכום, הא מיהת שיש בו דרגה של צדקה ומועיל שלא נחשיבו עכ"פ כהכנסות ונגרע אותו מההכנסה הכוללת.

ובתשו' אגרות משה ח"א סימן קמ"ג כתב בדין מסים שמשלמים כשקונים איזה דבר לתשמישי בית ובגדים ומס בית דירה שלו וכדומה שאלו מסים צריך לעשר עליהם שהם ככל חוב. ומה שהקיל הברכי יוסף זהו רק במסים על הרווח עצמו, אמנם המנחת יצחק ח"ה סי' ל"ד תמה בזה דהא כתב הט"ז את הטעם לפטור ממעשר לפי שהולך לצדקה, וטעם זה הרי שייך בכל המסים, ועל זה היקל הברכי יוסף עכ"פ לקזז מהמס, וגם האוה"ח כתב דהגם שהוא ריוח לו, הרי הוא נותנו במס, דהוי כצדקה, הרי מוכח דמיירי ממסים אחרים, דאילו במס מהריוח, הרי לא הרויח כחשבון המס כנ"ל, ולא הי' צריך לבוא להטעם, דנחשב כצדקה.

ועי"ש במנח"י שפלפל בזה וסיים, ובזה נלענ"ד דבודאי המחמיר תע"ב, אבל למי שאין פרנסתו ברחבה כ"כ, יוכל לנהוג כן בכל המסים שלא לעשר מהם, ויתנה כן מתחילת הנהגתו בנתינת המעשר, אמנם אף דלא התנה כן מתחילה, מ"מ אם השעתא דחיקא לי, יכול לנהוג כן בהמעשר שעדיין לא הפריש, ש"ל שע"ז לא חל נדרו, מטעם דהוי דבר שלא בא לעולם וכו', וליתר שאת ישאל על הנהגתו אשר נהג כעת, ושוב יקבל עליו מחדש עפ"י אופן הנ"ל.

ה] ועתה מה שראיתי לדון, האם לפי דברי המנחת יצחק, א"כ גם את המע"מ שמשלם בחנות ובקניות יכול להחשב בשעת הדחק למעשרות, דלכא' י"ל דעד כאן לא הקילו אלא במסים המוטלים עליו ישירות דיש צד להקל, אע"פ שאינם מיסים על הרווח עצמו, עכ"פ מקילים מחמת שנחשב שהולכים לצדקה, אבל מה שמשלם בקניות הרי זה דרישה של החנוני שדורש ממנו לשלם סכום זה עבורו, ומשום שהוא החנוני צריך לשלם זאת למסים, וא"כ אין הוא זה שמשלם זאת למסים אלא החנוני, הלא מעתה שהוא משלם לחנוני הרי זה כשאר הוצאות ומה ענינו לאן בסוף ילך הכסף מידי החנוני, וכיצד יחשיב זאת לכסף צדקה שלו.

אמנם הרבה פעמים שרואים שהמוכרים ממש מחלקים בחשבונות ובהצהרה כל שהיא בתוך העסקה, שהמחיר הוא כך ותוספת מע"מ כך וכך, וכן ניתן לראות בחשבון גז וחשמל לפעמים, והסיבה שעושים כן, כנראה, משום שרוצים להראות שהם לא מייקרים אלא לוקחים בזול, ומה שלוקחים עוד, זה רק בשביל לשלם זאת למס ואינו דרישה שלהם כלל, ויתכן שנדון זאת בפועל כמו

[א] נולד בשנה פשוטה בל' שבט ושנת ה"ג מעוברת, דעת הבנין ציון שלא נעשה גדול עד ל' אדר א', אי משום דשם יום הלידה א' דר"ח אדר ובמעוברת עיקר אדר בשני, אי משום דחודש העיבור כאילו הוא שבט ול' אדר א' כל' שבט. ב] אבל המובא משם של הג"ר שמואל סלנט והמהר"ל דיסקין שנחלקו על הוראה זו, וכן יש ללמוד ממש"כ המג"א דא' דר"ח ל' לחודש העבר הוא לאשוויי גדול כבר מל' שבט, ומ"מ הורו חכמי הזמן לחשוש לחומרא לדעת הבנין ציון. ג] בשנת הלידה היה חשון חסר ונולד בא' כסליו ובשנת ה"ג חשון מלא, נעשה בר מצוה בא' דר"ח, יש שפירשו מצד שעבר עליו יום כ"ט חשון שהוא היום הקודם ללידה, ובאליה רבה משמע הטעם משום שבר"ח כסליו נולד ובר"ח הגדיל. ד] נולד בשנה מעוברת בל' אדר א' ושנת ה"ג פשוטה, בבנין ציון כתב לדקדק מהש"ע שיעשה בר מצוה בא' דר"ח אדר, ולכא' תלוי בשני הצדדים שבאות ג'.

הרב אליסף פרלמן

בענין קיזוז כספי מסים מערך חיוב המעשרות

[א] בדין נתינת מעשר לאדם שיש לו רווחים והפסדים משתי עסקים שונים עין בברכי יוסף וכו' יו"ד סי' רמ"ט ס"ז וז"ל אם היה לו היזק בסחורה אחת וריוח באחת, דעת הרב חוות יאיר בהשמטות דף רע"א, דעד שלא עשה חשבון ינכה היזק מהריות. וכן נראה דעת הרב שער אפרים סימן פ"ו. אך הרב שבות יעקב ח"ב סי' פ"ו, חלק עליהם, וס"ל דאין לנכות היזק ממה שהרויח בדבר אחר, זולת אם עשה בפעם אחת משא ומתן גדול בכמה דברים, שאז כיון שהכל קנה בבת אחת יכול לנכות היזק, אבל לא מקניה אחת לקניה אחרת. ועיין בספר בית לחם יהודה, עכ"ל, ועיין בקובץ עיון הפרשה גליון ר"א עמוד קל"ח שהביא מפסקי הגרמ"מ לובין שליט"א שנקט להלכה כהשיטות דיש לקזז זאת מההכנסות, ועי"ש שכתב דמעטת יש לדון מה נחשב כהפסד ומה נחשב כשימוש, וכגון שנשבר מכונת כביסה וכו' עי"ש.

ואשר יש לדון בהמסים המוטלים מצד המדינה האם נחשבים כשימוש או שנחשבים כהפסד, והיינו בהמסים המוטלים שלא מחמת רווחיו אלא מוטלים עליו כהוצאות אפילו בלא שירות, כמו ארנונה לעיריה וכמו מע"מ שמשלם 17 אחוז על כל מה שקונה, ובפשוטו דבר זה לא נחשב להפסד אלא נחשב לחלק מההוצאות המוטלות עליו למחיתו, לא מיבעי לתשלומים כגון ארנונה שעיקרו הולך לצרכים השוטפים של העיר הנצרכים לו, וכמו שמשלם מים וחשמל, אלא גם במסים של הקניות לכאורה עיקרו נחשב גם לדברים הצריכים לו.

ואמנם יש הרבה הוצאות שכספי המסים הולכים לשם שלא כהוגן, ולכאורה יש לדון עליהם שהחלק שלי בהם הוא כמו הפסד עבורי, אלא שיש לדון דכיון שלפי המציאות הרי על כרחנו הדברים מתנהלים בצורה כזאת שבשביל לסדר את הנצרך נותנים יותר כסף שהולך גם לעוד מקומות, א"כ כרגע הכל הוא חבילה אחת שעל ידה משיג את מטרת השימושים שלו, וא"כ יש לדון שע"כ הכל נחשב הוצאה לצורכו, וכמו אם היה יודע שבחברת חשמל למשל לוקחים הרבה יותר מהנצרך להם, עדיין זהו המחיר, וזהו השימוש שלו בכל מה שמשלם שהרי רק דרך זה ישיג את המוצר שרוצה.

[ב] ונראה להביא ראיה לכך, דהנה כתב הרמ"א יו"ד רמ"ט ס"א ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה, כגון נרות לבית הכנסת או שאר דבר מצוה, רק יתנו לעניים. (מהר"ל הל' ראש השנה). וכתב הט"ז סק"א וז"ל וכ"ש לפרוע בהם מסים דאסור אף על גב דאיתא בפ"ק דבתרא שאפילו מה שא"ה נוטלין בזרוע נחשב לצדקה מכל מקום מיקרי זה פורע חובו מן הצדקה תדע דהא גם במה שאדם זן בניו הקטנים אמרינן בפרק נערה שנתפתתה דהוי בכלל עושי צדקה בכל עת וכי ס"ד שיוציא אדם מעשר שלו לזון בניו הקטנים, עכ"ל הט"ז, והיינו שאמנם יש בזה זכות צדקה אבל לא מדרגת צדקה לתת עליה את המעשרות שמיועדים לצדקה.

לילי פסחים הוא דרך הסיבה וחירות ע"ד וה"ד במשנ"ב שם.

ולענין דיעבד כתב המשנ"ב בשם הפמ"ג וז"ל ומכל מקום בדיעבד אם קרא מיושב אפילו בימים שגומרין ההלל יצא ע"ש.

והנה נחלקו האחרונים בדין סמיכה בהלל דהמג"א [סק"א] כתב דאסור לסמוך עצמו לעמוד או לכותל דסמיכה אינה כעמידה. והאחרונים העתידו את דבריו, מיהו הבית מאיר השיג על המג"א וכתב דבדרבנן לא מחמירין בסמיכה וכמו בישיבה בעזרה דלא מחמירין כמש"כ התוס' זבחים י"ט. ד"ה עמידה יעו"ש.

ולדינא יעו"י בבה"ל שם דהביא פלוגתתם וכתב דנראה לענ"ד כדברי הבית מאיר עכ"פ בנידון דהלל דאפי' אם נאמר כמג"א דלא ילפינן עדות משיבה בעזרה, מ"מ הכא לענין הלל אין להחמיר יותר משיבה בעזרה שהרי עיקר דבר זה נובע משבלי לקט סי' קע"ג ואחר שכתב טעם דעמידה דהוי כעין עדות מסיים שם וכן היו קורין בעזרה על שחיטת פסחים בעמידה שהרי אין ישיבה בעזרה עכ"ל שם, הרי דמסייע להוראתו משיבה בעזרה ולפי מה שכתבו תוס' זבחים דשם מותר סמיכה א"כ מכל שכן דאין להחמיר בהלל חוץ למקדש בסמיכה, ורק לפי הטעם שכתבו [שבולי לקט] רמז לזה מקרא 'העומדים בבית ד' אפטר שיש להחמיר לכתחילה דסמיכה לא מקרי עמידה עכ"ל הבה"ל, כלומר דדין סמיכה בהלל י"ל דתליא בב' הטעמים אי משום דהוי כעין עדות יש לדמות לדין ישיבה בעזרה דמותר בסמיכה, אבל אי משום דכתיב בהלל 'העומדים' אפטר דלכתחילה בעינן עמידה דוקא. עוד כתב הבה"ל וסמיכה מועטת שאם ינטל אותו דבר לא יפול בודאי מותר.

קושיית החת"ס מקריאת המגילה מיושב

והנה בשו"ת חת"ס [או"ח סי' נ"א] הקשה קו' עצומה ממתני' רפ"ג דמגילה דתנן 'הקורא את המגילה עומד ויושב' וקשה אמאי קורין יושב הא איכא חיוב הלל בפורים רק דקריאתה זו היא הלילא כמבואר בגמ' מגילה י"ד. והלל בעי מעומד כמבואר באו"ח סי' תכ"ב ע"ש שהניח בקו'.

ויעו"י בהגהות וחי' במגילה שם דכתבו עפ"ד החת"ס דיל"פ בזה מש"כ התוס' מגילה ד'. דעיקר חיוב קריאת המגילה ביום ולא בלילה, וי"ל הטעם דכיון דיש חיוב הלל בפורים והלל זמנו ביום כדלעיל כ'. ועל כן קריאת המגילה דיום עדיפא דיש בה פי שניים מגילה והלל דקריאתה זו היא הלילא, משא"כ דלילה דהיא מצות מגילה לבד דאין זמן הלל בלילה, ויעו"ע בחת"ס שם דהעיר על הלל דליל פסח שהיא שעת הנס ממש על זה נאמר 'השיר יהיה לכם כליל התקדש חג'.

דברי הרי"ז והרוקח דהלל במיושב

והנה נראה דבעיקר קושיית החת"ס מצינו לרבינו הרי"ז הובא בשלטי הגבורים שהרגיש בקושיה זו דיעו"י במתני' דמגילה שם דכתב וז"ל לשון ריא"ז הקורא את המגילה בין עומד בין יושב וכו' ובתלמוד א"י [ירושלמי פ"ד ה"א] מפרש שאפי' לכתחילה מותר לקרותה מיושב, וכן נראה בעיני בקריאת ההלל שאם רצה לקרותה מיושב הרשות בידו עכ"ל, ונראה לפרש דהוקשה לו קו' החת"ס דמגילה יש להוכיח לקריאת ההלל וכתב דאין הכי נמי דגם בקריאת ההלל אם רצה לקרותה מיושב הרשות בידו.

ויעו"ע בהגהות וחי' הנ"ל דהביאו מדברי הרוקח סי' ר"ל דכתב ראיתי את רבי שלא קרא הלל דר"ח עם הציבור וקרא מעצמו מיושב בשעת קריאת התורה עכ"ל, ומיהו התם יש לדחות דהתם הוי כדיעבד שלא יאה ניכר דעוסק בהלל בשעת קריאת התורה.

ומיהו כאמור השבולי הלקט נקט דיש דין עמידה בהלל וכ"כ השו"ע ולפי"ז צריך ליישב קו' החת"ס דמאי שנא מקריאת המגילה דשרי לכתחילה לקרותה מיושב, ובפשוטו יש ליישב דכמו שמצינו בלילי פסחים דקורין ההלל שבסעודה מיושב ופי' השה"ל בטעם הראשון דכיון שחולקים ההלל לא מטרחינן אותו לעמוד בכל פעם, כע"ז יש ליישב דקריאת המגילה אריכא טובא ויש בה טירחה מרובה לקרותה בעמידה לפיכך לא תקנו בה דין עמידה כלל, ועוד יש להוסיף דאדרבה בקריאה מיושב יתבונן יותר במגילה ממה שיקראנה בעמידה, וכעין מה שאמרו במגילה כ"א. רכות מעומד וקשות מיושב, ויעו"י בר"ן דכתב דהכ"נ י"ל דבשמועות קשות היו יושבים אספסולי שאם היו יושבין בקרקע עם תלמידיהם לא היו יכולין לעיין בהן היטב, ועד"ז יש ליישב לענין קריאת המגילה דאריכא טובא ויכול להתבונן טפי בקריאתה מיושב.

עוד יש ליישב בעיקר קושיית החת"ס דמה שאמרו בגמ' קריאתה

שאומרים שלוקחים ממני רק לשלם עבור המס וכאילו שאני משלם זאת ישירות למס במקומם ורק דרכם זה נעשה, וא"כ יחשב שאני נותן זאת ישירות לצדקה, אך בפשטות אע"פ שהם מציגים זאת בשביל להיראות טוב אבל בפועל אין משתנה הממונות שבדברים, וסו"ס הם החייבים ומשלמים למס ואני זה שנותן להם, וא"כ צ"ע אם יעזור לנו להחשב בכה"ג שאנו נותנים את הצדקה.

וביותר שהלא אם החנוני הוא יהודי ירא שמים והוא מסתמך על כך שזה יכול להחשב לכספי צדקה נמצא שיהא כאן שימוש כפול, שהרי הוא יחשוב לעצמו כמו שנתן זאת לכספי צדקה וגם אני הנותן לו יחשיב זאת לכספי צדקה שלי, וזה אינו בדין, וממילא דעפ"י הדין הוא זה שיכול להשתמש עם זה לכספי צדקה שלו י"ל גם כשאינו עושה כן זהו חשבון שלו, אבל עצם הבעלות שלו לענין זה מונעת ממני מלהיות משתמש לשם כך, אלא אם אקבע בפועל עם המוכר שמעיקר התשלומים נראה את זה כך שאני משלם דרכו ואז לכאורה יעזור.

[ו] אלא שיש לדון בזה דלכא"ו גם אם הכסף הולך דרכו הא מיהת דכסף זה מתגלגל לצדקה, והנה הרי כל עיקר ההיתר הזה להסתמך על כך שכסף זה הולך לצדקה הרי כלול בו נמי היתר על כך שזה מתגלגל מאליו ע"י אחרים, ולא שאני נותן זאת לצדקה, שהרי המלך יכול להחליט על הכסף מה שיחליט ואין לי שום זכות ממונית בהחלטה זו, וא"כ מה יעזור שהוא נותן זאת לצדקה, והרי אני נתתי זאת ככסף למלכות, ומדוע יועיל זאת לכספי מעשר שלי.

ומוכח מכאן דיש סברא שגם אם אני לא מחליט על כסף זה, הא מיהת דמאחר שכן הוא המציאות שזה מה שנעשה מהכסף הזה סגי לי להחשיב שאני מצידי העמדותי כאן כסף לצדקה ונחשב שכן נקבע עיקר החוב המוטל עלי בענין זה, וא"כ גם כשאני נותן לחנוני מדוע לא נשתמש באותו היתר, דכיון שזהו גלגולו של הכסף, אין צריך שאני יהא הבעלים הממוני על גלגול זה, אלא מכיון שזה מה שקורה, הרי מעיקרא נחשב שאני מעמידו לצדקה לכסף זה, [ועכ"פ] שלא ליתן מעשר מכסף זה, ולא לענין שזה עצמו יהא כסף מעשר וכמו שהכריע הברכ"י.]

והנראה דעדיין יש לחלק מתרי סיבות חדא בהמס שנותנים ישר למלכות הוא כספי ציבור במהותו ועל כן נחשב שאני עצמי נותנו לכך, אע"פ שלמעשה ההחלטה עליו יכולה להשתנות ע"י כל מיני אפוטרופסים שבדרך, אבל בזמן שהכספי ציבור הולכים לצדקה, זה נחשב לי כשותף בכספי ציבור שמונח בהם כסף לעניים, וגם שהציבור עצמו חלקו הוא עני ואפשר שנחשב שמידי הגיע הכסף ישר לעניים עוד לפני החלוקה בפועל, אבל כאשר משלמים לחנוני הרי זה שלו כיחיד והוא אינו עני וממילא מכאן ואילך זה כבר החלטה שלו ולא שייך אלי.

ועוד יש לחלק בזה על דרך שחילקנו מעיקרא, שהרי אינו בדין שישתמשו בזה שתיים ככספי צדקה והוא ודאי יכול להשתמש בזה ככספי צדקה, אלא שיש לדון דמכל מקום היכא דבפועל ידוע לי שחנוני זה לא משתמש עם זה ככספי צדקה שלו, א"כ אפשר דבכה"ג יחזור לי הזכות דסו"ס זה היעוד של הכסף, ויש לפלפל בזה גנ"ל, וכיון דכל ענין זה שנחשב כספי המסים לצדקה הוא חימוש, א"כ אע"פ שהולכים במעשרות להקל, יש לדון אם בהך קולא הולכין בעוד קולא גם בנידון דידן.

הרב שמואל דרזי

ד' נידונים בדיני הלל והזכרת יעו"י

במאמר דלהלן יתבארו כמה נידונים: א' דין עמידה וסמיכה בקריאת הלל. ב' שכח יעו"י האם יקדים הלל בציבור. ג' שכח יעו"י האם יענה קדושה קודם שעקר גליו. ד' בנידון סמיכות הלל לתפילת שחרית

בדין עמידה וסמיכה בקריאת ההלל

כתב השו"ע [סי' תכ"ב ס"ב] מצות קריאת הלל מעומד, ומקור הדין בשבולי הלקט דכתב ב' טעמים חדא לפי שההלל עדות שבחו של מקום ונפלאותיו ונסים שעשה לנו, ומצות עדות בעמידה, ועוד הביא שם דיש רמז מקרא 'הללו עבדי ד' העומדים בבית ד'.

עוד כתב שם ומיהו בליל פסח מתוך שחולקים אותו שאין קורין אותו כלו כאחת, לא מטרחינן אותו לעמוד בכל פעם, ועוד שדרך

ונראה להוסיף דאף לדברי האגרו"מ והגרש"ז א"צ"ל אינו רשאי לענות אלא 'קדוש וברוך' ולא 'מלוך' או 'נקדש' דאם יענה כל הקדושה זה גופא הוכחה שסיים תפילתו והוה כעקר רגליו דהא כתב השו"ע סי' קכ"ב ס"א דהרגיל בתחנונים אם לא קיצר יכול להפסיק ולענות קדושה כדרך שמפסיק בברכות קר"ש, והיינו כדיני הפסק באמצע הפרקים וא"כ אינו רשאי לענות אלא 'קדוש' ו'ברוך', ולפי"ז יש מקום לפרש השואל ומשיב מיירי באופן שענה כל הקדושה אבל אם דעתו להמשיך בתחנונים ולענות רק קדוש וברוך שפיר י"ל דעניית הקדושה לא גריעא מאמירת תחנונים ואין חוזר אלא לרצה וצ"ע.

חסרון הזכרה אם נידון כמי שלא התפלל

עוד כתב השואל ומשיב לדון דאי נימא דבעניית הקדושה חשיב כעקר רגליו וצריך לחזור לראש התפילה, א"כ לכאן אסור לו להפסיק בין גאולה לתפילה דהוה כאי' לא התפלל עדיין תפילת שמו"ע וממילא יהא אסור לו להפסיק.

אולם דחה השו"מ וז"ל מיהו בלאו הכי פשיטא דכל שחסר יעלה ויבוא וכדומה, פשיטא דלא מקרי בשביל זה לא התפלל כלל, רק שחסר אחת מהפרטים, אבל מכל מקום מותר לענות ולהפסיק אף דצריך לחזור להתפלל, משום דבאמת כבר התפלל אלא שלא הזכיר מעין המאורע, ומפני שצריך להזכיר בתוך התפילה לכך מתפלל כל השמו"ע שנית, אבל לא דהוה כאילו לא התפלל כלל שיהיה אסור להפסיק כנלפענ"ד עכ"ד.

ולפ"ר היה נראה דתליא בפלוגתא הראשונים בתוס' ברכות כ"ו: ד"ה טעה במי ששכח יעו"י במנחה ונזכר בלילה במוצאי ר"ח אם יחזור ויתפלל תשלומין אע"פ שלא יזכיר יעו"י בתפילתו דהוה כמי שלא התפלל, וכן מצינו בשו"ת ארץ צבי [ח"א סי' כ"ד] ד"ה עוד יש נפק"מ שתלה במחלוקת זו, יעו"י בשו"ע סי' ק"ח ס"א דהביא ב' השיטות לדינא וכתבו האחרונים דמספק יחזור ויתפלל ויתנה על תפילת נדבה.

בדברי הדעת נוטה בנידו"ז

עוד מצינו בדעת נוטה [ממרן הגר"ח ק"צ"ל ח"א תפלה סי' קנ"ב] דכתב בנידו"ז דאף בחזור לראש אסור לו להפסיק לקדושה דהכל תפילה אחת עי"ש [ולפי"ז נראה דגם בתפילת מנחה דאין נידון של סמיכת גאולה לתפילה מ"מ אסור לו להפסיק ולענות קדושה כיון דחשיב כעומד באמצע התפילה].

ויש להעיר מדברי התפארת צבי והגרעק"א בנידון דלעיל שכתבו דישלים פסוד"ז קודם שיחזור ויתפלל ויש להוכיח מדבריהם דלא חשיב כתפילה אריכתא, ויש לדחוק ולהעמיד דבריהם באופן שכבר הפסיק בעניית אמן וקדושה וכיוצ"ב ונזכר לאחמ"כ ששכח יעו"י דבאופן זה ודאי לא חשיב כתפילה אריכתא וצ"ע.

וכאמור האגרו"מ ובהלכו"ש נקטו דבכל גווני אי"ז כעומד באמצע התפילה ורשאי לענות קדושה, וכן נקט השואל ומשיב וביאר דיש כאן רק חסרון הזכרה ולא הוה כאילו לא התפלל.

חילוק בין עקר רגליו לזכר באמירת תחנונים

אולם יש מקום לדון ולחלק בין הנידונים דדוקא מי שעקר רגליו וצריך לחזור לראש רשאי להפסיק ולענות קדושה כיון דכבר התפלל כל התפילה וכשחוזר לראש אין דנים תפילתו כתפילה אחת, אבל מי שעונה קדושה אחר יהיו לרצון אם נאמר כדעת האגרו"מ והגרש"ז א"צ"ל דעניית קדושה היא כאמירת תחנונים ואי"צ לחזור לראש אלא לרצה, א"כ יש לדון דאסור לו לענות קדושה דאדרבה כיון שלא עקר רגליו ודינו לחזור לרצה י"ל דהוה כעומד באמצע התפילה ממש, ונראה לדון לפי"ז דמי שעומד באמצע אמירת תחנונים ונזכר ששכח יעלה ויבוא דאסור לו להמשיך ולגמור בקשתו והוה כהפסק באמצע תפילתו ממש כיון דצריך לחזור לרצה ואמירת התחנונים היא בתוך תפילת שמו"ע וי"ל ע.

ואם כנים הדברים נמצא דיש לקיים דינו של השואל ומשיב מטעם אחר דאמנם עצם עניית הקדושה י"ל דלא גריעא מאמירת תחנונים ולא חשיבא כעקר רגליו אולם הני מילי במי שלא נזכר עדיין ששכח יעלה ויבוא, אבל בנידו"ז שכבר נזכר ששכח יעלה ויבוא ודינו לחזור לברכת רצה א"כ אסור לו להמשיך בתחנונים או בעניית קדושה דמי שדינו לחזור לברכת רצה הרי הוא עומד באמצע תפילתו ממש, ולפיכך אם הפסיק וענה קדושה אמרין

זו היא הלילה אין פירושו דיוצא ידי חובת קריאת הלל בקריאת מגילה, אלא פירוש הדבר דלא תקנו הלל כלל כיון דעי' הפרסומי ניסא שבקריאת המגילה איכא ממילא שבח ופירסום הנס כמו בקריאת ההלל וכן מבואר בתשו' החת"ס סי' קצ"ב, וע"ע במרחשת ח"א סי' כ"ב ובאו"ש הל' מגילה [פ"א ה"ז] וצ"ע.

ומיהו כאמור מדברי שלטי הגבורים נראה דיש ללמוד מקריאת המגילה לדין הלל דלא בעינן עמידה, ויש להוסיף דעכ"פ יש מכאן סמך דאין דין עמידה לעיכובא וכמש"כ הפמ"ג, ולפיכך לענין מגילה י"ל דלא תקנו דין עמידה כלל.

שכח יעו"י האם יקדים הלל בציבור

יש לדון ולהסתפק במי ששכח הזכרת יעלה ויבוא וצריך לחזור ולהתפלל האם יאמר תחילה הלל עם הציבור, או יחזור ויתפלל ויאמר הלל ביחידות, והנה מצינו בדעת תורה סי' תכ"ב דהביא משו"ת תפארת צבי [לאחד מראשוני האחרונים בשנת תמ"ג שכתב בסי' ט"ו] דכתב דיאמר תחילה הלל עם הציבור ואח"כ ישלים התפילה, אבל המתפלל ביחידות אין נכון להקדים הלל כיון דלדעת יש אומרים בשו"ע [סי' ק"ח ס"א] תפילה הראשונה כמאן דליתא וראוי לסמוך גאולה לתפילה עי"ש, וחזינן חידוש לדינא דהלל בציבור קודם לתפילה שחיסר בה הזכרה המעכבת אע"פ שיש אומרים דכמאן דלא התפלל דמי.

מיהו יש לציין לדברי הגרעק"א בגליון השו"ע אר"ח סי' נ"ב דכתב השו"ע אם בא לבית הכנסת וכבר התחילו הציבור יוצר ואין שהות לומר פסוד"ז אפי' בדילוג יקרא קריאת שמע וברכותיה עם הציבור ויתפלל עמהם ואח"כ יקרא כל פסוד"ז בלא ברכה שלפניהם ולא של אחריהם ע"כ, והטעם פי' המשנ"ב כי לא נתקנו לרוב הפוסקים כי אם קודם התפילה. והנה יעו"י ברעק"א דכתב וז"ל כל פסוד"ז בלא ברכה, אם טעה בתפילה זו ולא אמר משיב הרוח וכדומה בענין שצריך לחזור ולהתפלל י"ל דיאמר תחילה פסוד"ז בברכה לפניו ולאחריה עכ"ד, ובביאור הדברים דכל הטעם שלא לברך היינו מפני שהברכה נתקנה דוקא קודם תפילה אבל הכא דבלא"ה חוזר ומתפלל שפיר יוכל לברך ברוך שאמר וישתבח, ובפרט אם נימא כדעת ה"ש אומרים בסי' ק"ח ה"ל דכמאן דלא התפלל דמי דשפיר יוכל לברך, מיהו יש להעיר דהיה מקום לומר דאדרבה כיון דכמאן דלא התפלל א"כ ראוי לסמוך גולה לתפילה ולהתפלל תיכף ומיד תפילת שמו"ע, אולם מדברי הגרעק"א חזינן דאין קפידא ועכ"פ במקום שיוכל להשלים ברכת ברוך שאמר ופסוד"ז קודם תפילה עדיף טפי.

אולם באופן ששכח יעלה ויבוא מצינו בדברי הארץ צבי הנ"ל דיש חילוק בין מתפלל ביחיד דמשלים פסוד"ז קודם הלל ורשאי לברך ברוך שאמר וישתבח אם לא בירך קודם התפילה, אבל במתפלל עם הציבור דאומר תחילה הלל עם הציבור לא יחזור ויברך אח"כ על פסוד"ז כיון שכבר אמר הלל שהוא כעין פסוד"ז ובפרט לשיטת הרמ"א דכבר בירך על ההלל כעין ברכת ישתבח יעו"ש.

מיהו לענין מעשה יש לציין דהמשנ"ב [סי' נ"ב סק"ו] כתב דבתשו' משכנות יעקב האריך בזה והוכיח דברכת ברוך שאמר וישתבח תקנה קדומה היא מימי התנאים, ועל כן מוטב להתפלל ביחיד משידלג לגמרי ברכת ברוך שאמר וישתבח עי"ש, ולפי"ז לא משכח"ל הנידונים הנ"ל אלא במי שעשה כדברי השו"ע ודילג על ברכת ברוך שאמר וישתבח.

שכח יעו"י האם עונה קדושה קודם שעקר רגליו

בשו"ת שואל ומשיב [מהדו"ק ח"ג סי' קס"ט] כתב להסתפק במי ששכח יעלה ויבוא ונזכר אחר שסיים שים שלום ועדיין לא אמר 'יהיו לרצון' שקודם 'א' נצור' ובנתיים הגיע הש"ץ לקדושה ונסתפק האם לומר יהיו לרצון ולענות קדושה עם הציבור, או דגורם עי"ז שיהא צריך לחזור כל התפילה דבעניית הקדושה הוה כעקר רגליו, ולכן עדיף שישתוק ויכוין לש"ץ ולא יאמר יהיו לרצון, ואז יחזור לרצה, וכתב דכן נראה לדינא דלא יאמר יהיו לרצון ויסמוך על הש"ץ בכדי שלא יצטרך לחזור לראש התפילה.

וחזינן מדברי השו"מ דעניית הקדושה חשיבא כעקר רגליו וצריך לחזור לראש, ויעו"י בתהלה לדוד [סי' קכ"ב סק"ד] דנסתפק בזה, ובשו"ת אגרו"מ [ח"ג סי' נ"ו] כתב דאף לשיטת המחבר דמפסיק לקדושה רק לאחר יהיו לרצון, אם שכח יעו"י יפסיק לקדושה וחוזר לרצה ואמירת קדושה חשיבא כאמירת תחנונים ולא כעקר רגליו, וכ"כ בהליכות שלמה הל' תפלה [פ"ח סל"ט בתשו' מכת"י] דיכול להפסיק לקדושה ואי"ז נקרא היסח הדעת.

עפ"י סוד להסמיק ההלל לתפילה, אולם מלבד זה יש ב' טעמים להקדים ההלל לקריאת התורה ולמוסף חדא עפ"ד הטורי אבן ברה"ל ל"ב: דכתב דכיון דבהלל איכא פרסומי ניסא לכן חשוב כשל תורה וקודם לקריאת התורה ומוסף, ובהמשך דבריו כתב דמצינו בתוספתא הנ"ל דתפילה והלל הוי כמצוה אחת ומעכבין זא"ז וממילא אין להפסיק בקריאת התורה ביניהם.

ביאור התוספתא באופ"א

והנה בגוף הראיה מהתוספתא מצינו כמה דרכים במפרשים דפי' התוספתא באופ"א ולפי דבריהם אין מקור כלל מהתוספתא לדינא דמהרש"ם, דיעו' במנחת בכורים שם דפי' דסדר כל ההלל הוא לעיכובא דאם אינו יודע את כל ההלל לא יאמר מקצתו, וכן בתפילה כל ה"ח ברכות לעיכובא, עוד מצינו בחסדי דוד והחזון יחזקאל דביארו דהנה הנוסחא לפנינו היא 'הלל שבח ותפילה מעכבין זא"ז', ומה ענין שבח אצל הלל, ופירשו דאין התוספתא מיירי לענין הלל אלא הכוונה לתפילת שמו"ע עצמה שיש בה ג' דברים שבח בקשה והודאה ומעכבין זא"ז, וכך הוא לשון הרמב"ם פ"א מהל' ברכות ה"ב ומגיד שבחו של מקום ואח"כ שואל צרכי וכו' ואח"כ נותן שבח והודיה לד', ויעו' באור שמח דכתב דמקור דברי הרמב"ם מהתוספתא הנ"ל ונמצא דלפי ב' הפי' הנ"ל אין ראייה כלל לדינא דמהרש"ם דאסור להפסיק בין שחרית להלל.

עוד יש להקשות דהא נשים חייבות בתפילת שחרית ופטורות מהלל ולפי"ד המהרש"ם דהוי כמצוה אחת היאך יוצאות יד"ח, וצריך לדחוק דרק לגבי אנשים המחוייבים בהלל תקנו דיהא כמצוה אחת וצ"ע.

דברי האגרו"מ והגריש"א זצ"ל

ויעו' בשו"ת אגרו"מ [או"ח ח"ג סי' ע'] דפליג על המהרש"ם הנ"ל וכתב דאפי' נימא דיש שייכות ביניהם מ"מ ודאי אינם כמצוה אחת ואין מעכבין זא"ז וכוונת התוספתא כדברי האחרונים הנ"ל והביא ראייה דהא זמן תפילת שחרית הוא רק עד ד' שעות והלל זמנו כל היום [ואפי' שלא בסמוך לתפילת מנחה].

ובימי חורפי שאלתי למרן הגריש"א זצ"ל בענין אמירת הלל אחר מוסף והשיב לי דאם אירע בדרך מקרה אפשר להקל לומר הלל לאחר תפילת מוסף. אולם כאמור לכתחילה ודאי יש להסמיק תפילת הלל לשחרית ולא לשנות הסדר הן מטעם המפורש בגמ' משום זריזין מקדימין, הן לפי הסוד, והן לפי הטעמים שכתב המהרש"ם דיש קפידא מדינא, וכדחזינן שתקנו קדיש לתקבל לאחר תפילת הלל.

הערות וצינונים בנידון הנ"ל

דברי הלקט יושר במי שאין לו אתרוג

א' יש לציין לדברי הלקט יושר הל' ד' מינים אות י"א שכתב דמי שאין לו אתרוג אעפ"כ יאמר הלל עם הקהל ויברך אח"כ על האתרוג, ואל יאמר הלל יחידי עם האתרוג ע"כ, ויל"פ דמשום מעלת אמירת הלל עם הציבור יש לעשות כן, אולם לפי"ד המהרש"ם י"ל דהטעם משום דיש חיוב להסמיק הלל לתפילת שחרית וצ"ע, ויעו' בס' אשי ישראל [פמ"ז סע' ה'] בהערה ד"א דעדיף שינענע בהלל עם ד' מינים מאמירת הלל עם הציבור.

תפילת הלל עם הציבור קודם שחרית

ב' עוד יש לציין לדברי המשנ"ב הל' הלל סי' תכ"ב וסי' תפ"ח דהביא מהאחרונים במי שהגיע לבית הכנסת בזמן הלל ועדיין לא התפלל שחרית דיאמר הלל עם הציבור ואח"כ יתפלל [ומיירי באופן שלא יפסיד זמן קר"ש ותפילה כמש"כ השעה"צ], ולכאור' לפי"ד המהרש"ם יש חסרון בדבר דההלל אינו סמוך לתפילה, מיהו יש לדחות דיכול לסמוך ההלל לתפילה מלפניה כמו מלאחריה [מידידי הג"ר מאיר זינגר].

דברי היעב"ץ לענין טעימה קודם הלל

ג' הבה"ל סי' תכ"ב הביא מהיעב"ץ דכתב דהלל שייכא לתפילת שחרית על כן אין לטעום עד אחר הלל אם לא למאן דחליש ליבא דמותר, ואפי' מידת חסידות ליכא ע"כ. וכאמור המהרש"ם הביא דבריו וכתב דלפי מה שפי' בתוספתא נראה דיש לאסור הטעימה מטעם הפסק.

דעניית הקדושה גופא חשיבא כסיים תפילתו ועקר רגליו, ונמצא לפי"ז דעצם עניית הקדושה גורם דצריך לחזור לראש התפילה.

ולענין מעשה נראה דכיון דהשו"מ הארץ צבי והתה"ד נקטו דאם יענה קדושה יש כאן חשש הפסק ושוב יצטרך לחזור לראש התפילה, שב ואל תעשה עדיף וישתוק ולא יענה קדושה, וכן לדעת מרן החזו"א ז"ל דחשיב כתפילה אחת א"כ אסור לו להפסיק ולענות, אולם בדיעבד אם ענה קדושה נראה דלא יחזור לראש התפילה אלא לברכה שטעה בה כמש"כ האגרו"מ והגרש"א זצ"ל דלא חשיב הפסק.

בדין סמיכות ההלל אחר תפילת שחרית

דברי המהרש"ם בביאור התוספתא

המהרש"ם בדעת תורה או"ח סי' תכ"ב חידש חידוש רבתי עפ"ד התוספתא במנחות פ"ו דאיתא שם דתפילה והלל מעכבין זא"ז, וביאר המהרש"ם דהיינו שתפילת שחרית והלל חשיבי כמצוה אחת ואם לא אמר הלל לא יצא יד"ח תפילה, עוד כתב לפי"ז דאסור להפסיק ביניהם לכתחילה במה שאינו צורך התפלה או האתרוג בחג הסוכות, כמו שאסור להפסיק באמצע התקיעות שמעכבין זא"ז עי' שו"ע סי' תקצ"ב, ובט"ז סי' תל"ב לענין בדיקת חמץ, [רק לדעת הרא"ש והר"ן שהביא הט"ז בס' תקצ"ב דמדמי תקיעות לשח באמצע סעודה יש להקל יעו"ש]. עוד כתב דנפק"מ לענין טעימה קודם הלל דהשאלת יעב"ץ סי' מ' מדמי לה לתפילה, ולפי הנ"ל דמעכבין זא"ז ודאי דינו כתפילה עיי"ש.

ועיין בדבריו גם בשו"ת מהרש"ם [ח"א סי' א'] דהארץ בענין זה וכתב לפי הנ"ל דאם טעה הש"ץ ואמר קדיש תתקבל אחר שמו"ע יש לחזור ולומר קדיש תתקבל גם אחרי הלל, כיון דרק לאחר ההלל נסתיימה התפילה.

והדברים הם חידוש גדול, ויל"ד בנפק"מ במי שהפסיד הלל עם הציבור האם יאמרנו ביחידות קודם מוסף או ימתין לאחר מוסף לאומר עם ציבור אחר, וכן בימי החנוכה האם יוכל להקדים ולשמוע קריאת התורה ולאחמ"כ ישלים ההלל בציבור אחר דלפי האמור יאמרנו לאלתר ביחידות וצ"ע.

יש לחלק בין הלל דמועדים להלל דחנוכה

ונראה לדון בדברי המהרש"ם דשמא יש חילוק בין הלל של יו"ט ומועדים להלל דימי חנוכה שנתקן על הניסים כדאמרין בגמ' ערכין י': דהלל דחנוכה משום ניסא, ויעו' בגמ' פסחים ק"ז. נביאים שביניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבוא עליהן ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן, ופי' רש"י כגון חנוכה, ויש מקום לדון דרק הלל שנתקן על עיצומו של יום תקנו שיהא כחלק מהתפילה שיש בה הזכרת היום, אבל הלל שתקנו על הנס הוא מצוה בפנ"ע וצ"ע.

אולם לפי מש"נ במקו"א דהמנחת שלמה ועוד אחרונים פירשו דגם הלל דחנוכה הוא מחמת הימים טובים וימי שמחה דחנוכה, א"כ נראה דמי לשאר הלל דיו"ט דצריך להסמיכו לתפילת שחרית.

דברי הגאון האדר"ת דאין קפידא מדינא

מאיך הגאון האדר"ת בקונטרס עובר אורח סי' תרנ"א כתב מאוד צר לי מעודי על הנהוג שממתנין על האתרוגים, וגם יוצא מזה כמה קלקולים וכו' כשיושבים ומצפים אחר חזרת הש"ץ של שחרית עוסקים בדברי שיחה בבית המדרש ובבית הכנסת, וכו' ביטול שמחת החג ומצות סוכה החביבה מאוד, על כן יהיה נראה לי פשוט שבאותם המקומות שממתנין על האתרוגים יאמרו ההלל לאחר תפילת המוסף שהרי בגמ' ר"ה ל"ב: אמרו שאמירת ההלל בשחרית הוא רק מפני זריזין מקדימין למצוות, והרי עיי"ז מאחרין בהרבה מצוות, ואם נאמר לאחר את ההלל לאחמ"כ ונקדים קריאת התורה ותפילת מוסף נתקן כל הקלקולים הנ"ל, ואין כל ספק שכדאי לעשות כן, מיהו סיים האדר"ת ואולי יש טעם עפ"י סוד לאמר ההלל מקודם וצ"ע.

וחזינן דהאדר"ת נקט דכל הטעם להקדים ההלל בשחרית הוא משום זריזין מקדימין, ולכן באופן שמאחרים זמן מצוה אחרת וכדומה היה ראוי לומר ההלל לאחר תפילת מוסף, ורק אולי יש טעם עפ"י סוד להסמיק ההלל לתפילת שחרית דווקא.

ועיין בשו"ת מהרש"ם הנ"ל דהביא דבריו וכתב דבאמת יש טעם

מצוה רלג

ליעד אמה עבריה

שנאמר אשר לא יעדה ואם לבנו ייעדנה

ובמושכל ראשון נחלקו בספק הנ"ל, דלרבנן הקידושין הם חלק מקנין העבדות שקנאה בתחילה, ואהכי מקודשת בכסף הקנין שנתן לה בשעה שקנאה לשפחה. ואילו רבי יוסי ברבי יהודה סבר דמקדשה קידושין גמורין, ולכן צריך לעשות מעשה קידושין חדש וליתן לה מעות קידושין בשעת יעוד.

מאיך, הגמ' מביאה דנפק"מ בין רבי יוסי לרבנן, באופן שאבי האמה קידש את בתו לאחר קודם שיעדה האדון, דלרבנן מקודשת לראשון היות ומעות הראשונות לקידושין ניתנו, והרי הוא כמקדש את האישה מעכשיו ולאחר שלושים, דנעשית אשתו מכוח הקידושין הראשונים ואין יכול האב להפקיעם. ולרבי יוסי ברבי יהודה מקודשת לשני ומבואר בגמ' - "משל לאומר לאישה הרי את מקודשת לי לאחר שלושים יום", דאם בא אחר וקידשה קודם שהגיע יום השלושים, חלו קידושי השני, וה"נ לא חלו הקידושין קודם היעוד. ומהא דחשיב רבי יוסי ב"י את היעוד כמקדש לאחר שלושים, משמע דאף לדבריו מעשה הקידושין נעשה בשעת קנין ולא בשעת יעוד, אלא דאינו חל בפועל עד שעת יעוד. ומאיך רבי יוסי ב"י מצריך מעשה קידושין בשעת יעוד ושישתייר שוה פרוטה בעבודת האמה שתתקדש בו. וצ"ע.

להלכה פסק הרמב"ם (שם ה"ז) כדעת רבנן דאין האדון נותן כלום לאמה בשעת יעוד, אלא אומר לה בשעת יעוד בפני שנים "הרי את מקודשת לי, הרי את מאורסת לי", ונוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות [כלשון הברייתא]. וצ"ב דלדעת רבנן מעשה הקידושין נעשה ונגמר בשעת הקנין עד שאין יכולים קידושין אחרים לחול אחריו, ומאיך משמע מהגמ' ומהרמב"ם שהקידושין חלים בשעת היעוד, ולכן צריך לומר בפני שנים שהם עדי קיום לשון של קידושין, וצ"ע.

יעוד לבנו של האדון

מצות יעוד מתקיימת גם בנתינת האמה לאישה לבן האדון שנאמר "ואם לבנו ייעדנה". ומפרש רש"י "ואם לבנו ייעדנה - האדון. מלמד, שאף בנו קם תחתיו ליעדה, אם ירצה אביו, ואינו צריך לקדשה קידושין אחרים. אלא אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמיך". ואילו הרמב"ם (שם) כתב דהאב אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לבני.

ובשלמא לשיטת רש"י אפשר שהוא מעשה קידושין, אבל לדעת הרמב"ם לא מצינו קידושין שהאב מקדש אישה לצורך בנו, ובע"כ שאין אלו קידושין רגילים אלא היעוד הוא מדיני העבדות, ויכול האדון להורות לאמה שתתייעד לבנו, כשאר דברים שהיא משועבדת לו. ולא זו בלבד אלא כתב הרמב"ם דאין האדון מוכר את האמה לאדון אחר שנאמר "לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה",

יעוד מדיני שפחות או קידושין גמורין

הלכות אמה עבריה, קנינה ויציאתה נתפרשו בפרשת משפטים, ונאמרה בה גם מצות יעוד, דהיינו שהאדון יקח את האמה לאישה או יקחנה כאישה לבנו כמו שנאמר "אשר לא יעדה... ואם לבנו ייעדנה כמשפט הבנות יעשה לה" (שמות כא ח-ט). ואותו היעוד הוא מצוה, כדתנן בבכורות (יג.) "מצות יעידה קודמת למצות פדיה".

ויש ללמוד ענין המצוה ומה מהות היעוד. דאפשר שהיעוד הוא קידושין לכל דבר שמקדש האדון את האמה ונעשית אשתו, או שמזכויות העבדות שיש לאדון באמה, יכול לישא אותה לאישה. והספק בעצם האישות שיש לו בה, אם היא אישות רגילה, או שהיא שפחה שמשועבדת לאדון ועובדת אותו בדרך אישות.

משמעות הגמ' שהיא כאישות גמורה

בגמ' (קידושין יח.) יש הו"א דאמה עבריה יוצאה בשש בסימנים וביובל אף אחר יעוד דמהו דתימא לא ליבטל הילכתא מינה, ומסקנת הגמ' דיציאת אמה עבריה בשש בסימנים וביובל אינה אלא קודם יעוד, אבל משנתייעדה אינה יוצאה אלא בגט דנוהג בה מנהג אישות, ואינו נוהג בה מנהג עבדות. ומשמע דע"י היעוד קונה אותה לאישה ככל הנשים ויוצאת מכלל שפחה.

וברמב"ם נאמרו ב' הגדרות. הגמ' מסתפקת (שם): אם יעוד עושה אירוסין או נישואין, והרמב"ם (פ"ד מהל' עבדים ה"ט) כתב להלכה "היעוד כאירוסין ואינו כנישואין, לפיכך אינו מתטמא לה ולא יירשנה ולא מיפר נדריה עד שתכנס לחופה". והוסיף המנחת חינוך (מצוה מג) דאחר שהיא ארוסה, עליו לישא אותה לאישה. מאיך לענין מלך כתב הרמב"ם (פ"ד מהל' מלכים ה"ד) דמותר למלך ליקח פילגשים, אבל ההדיט אסור בפילגש [דלא כהראב"ד בהל' אישות] מלבד אמה עבריה אחר יעוד. ובפשטות דעת הרמב"ם דאמה העבריה אחר יעוד אינה כאישות, אלא היא פילגש שאין בה תפיסת קידושין, ומש"כ דהיעוד כאירוסין היינו שאין השעבוד שלה אלא ברמה של אירוסין ולא של נישואין ומ"מ אינה כשאר ארוסה.

מחלוקת רבי יוסי ברבי יהודה ורבנן אי בעי ליעדה בכסף

או שנתקדשה במעות הראשונות

נחלקו רבי יוסי ברבי יהודה ורבנן (שם ט): אם המייעד את האמה נותן לה כסף קידושין או לא. רבנן סברי שהאמה מתקדשת במעות הראשונות שנקנתה בהן, ורבי יוסי ברבי יהודה סבר דצריך ליתן כסף קידושין, ויכול לקדש אותה בשני העבדות שנותרו עד זמן יציאתה לחירות, שהיא חייבת לעבוד בהם לצורכו, ולכך צריך שישתייר שוה פרוטה בעבודתה שיוכל לקדשה בו.

מכל מקום ויסייענה שתצא מעבודתו. ולא שיגרום על כל פנים שתעמוד תחת ידו עד זמן המכר גם אם ישרה בעיניו עבודתה הרבה. וכל זה מחסדי הא-ל על ברואיו וממדותיו המעולות".

ובוודאי דאחר שמיעדה היא אשתו גמורה לכל דבר ואינה כפילגש, אלא דמתחילה היא אמה לענין זה שיוכל ליעדה, וכשמיעדה היא לו כפילגש ומיד לאחמ"כ כשמכניס אותה לביתו היא נעשית כאשתו הגמורה. דבעצם הבעלות שיש לו עליה כאמה העבריה, מזכה אותו לנהוג בה מנהג אישות, וכשמיעדה מיחד אותה לאישות זו שהיא משועבדת לה. ולכך היא כפילגש בתחילה, שהיא אישתו מצד הבעלות של השפחות שיש לו בה, אבל כיון שיש לו בה אישות, תיכף נעשית אשתו גמורה. ובאמת בלא ההיתר המיוחד של פילגש באמה, א"א שתהא אשתו, דאין זכות קנין לאדם באישה שלא ע"י קידושין, ומ"מ אינה נשאת פילגש אלא היא כאשתו לכל דבר.

והדברים מפורשים בלישנא דגמרא דנוהג בה מנהג אישות, ואינו נוהג בה מנהג עבדות, דאחר שמיעדה היא כאשתו ולא כשפחתו.

יישוב התמיהות

ולענין האב שמיעד לבנו פרש הגר"ש רוזובסקי זצ"ל דבוודאי האמה שייכת לאב לענין השפחות, ולא נחלקו רש"י והרמב"ם בזה, אלא נחלקו מי פועל את הקידושין שמוציאים אותה לאישות. דאפשר שהאב שהוא הבעלים מיעד עבור בנו והוא המקדש, ואפשר שאחר שהיא יוצאת לרשות בנו, צריך הבן ליעד ולומר לשון קידושין.

וה"נ נסתפקה הגמ' אם שייך יעוד בבנו הקטן, דוודאי האמה קנויה לאדון לגמרי מתחילה ויש לו בעלות עליה לענין אישות - שיכול לנהוג בה כאישה, אכן, אין היעוד אלא החלטה ליישם ולהפעיל את העבדות של האמה לענין אישות, ויש מקום להסתפק אם התחלת האישות שביעוד טעונה דעת של הגדול או שאין צריך אלא שהאישות תהיה בפועל.

ומעתה יש לפרש דלרבי יוסי ברבי יהודה, נקנתה מתחילה להיות אמה ויש לו זכות להפוך את העבדות לאישות, ולקדשה לאישה, ולכן בעי כסף קידושין כשמיעדה. אבל רבנן סברי דמעוות הראשונות לקידושין ניתנו, ובקנין האמה נקנית גם לקידושי יעוד, ומתחילה נותן מעוות לקנין ובזה חלה זכותו שתהיה אשתו. אלא דעליה להשתנות ולהיעשות מאמה לאישתו ואהכי בעינן שייחדה לו לאישות ע"י שיאמר לשון קידושין בפני עידי קידושין, ובלא"ה הוי ביאתו ביאת זנות.

נמצא - יעוד הוא אחד מאופני הבעלות של האדון באמה העבריה, וכשם שהיא משועבדת לו לעבודה, כך משועבדת לו להיות לאשתו, ולכן דומה לפילגש. אלא דאחר שמיעדה ומייחדה לו לאישה נעשית כאשתו הגמורה, וצריך לייחדה בלשון קידושין בפני עדים.

ומפרש הרמב"ם "ויראה לי שלא הוצרך הכתוב לאסור דבר זה באמה, אלא מפני שיש לו ליעדה לבנו לכך נאמר לעם נכרי לא ימשול למכרה". מפורש בדבריו דהיעוד לבן האדון חשוב כמכירתה לאחר, ומתאים עם מש"כ דאין לאדון באמה אישות אלא הרי היא כפילגש, ואהכי אי לאו קרא, הו"א דיוכל למכרה לאחר.

ספק הגמ' ביעוד לבנו קטן

עוד נסתפקה הגמ' (ש.ס.) אם יכול האדון ליעד את האמה לבנו קטן. ובפשטות תליא בפלוגתתא רש"י והרמב"ם, דאם האב הוא המיעד לבנו כדעת הרמב"ם א"כ יכול ליעד אף לקטן, אך אם הבן מיעד את האמה בעצמו כרש"י, אין הקטן מקדש וגם אינו מיעד.

מכירת אמה ללא יעוד

הגמ' דנה בכמה אפשרויות של מכירת הבת לאמה ללא אפשרות ליעד. ובמקום שהתנה האב עם האדון בשעת מכירה שמוכר לו את בתו ע"מ שאינו מיעד אותה, מסקנת הגמ' דתנאו בטל מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה. וכתבו התוס' דאין להקשות לדעת רבי יהודה דס"ל דהמתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון תנאו קיים, מפני שהיעוד אינו דבר שבממון. ולא נתבאר טעמו, דהלא היעוד הוא אחד מזכויות העבדות שיש לאדון על האמה אע"פ שהוא נגמר בקידושין, ומדוע לא ייחשב כדבר שבממון.

וכמו"כ נתבאר דלמסקנה אינו מוכרה לקרובים שאינם יכולים ליעד, דהמכירה צריכה לכלול אפשרות של יעוד. ומצד שני יכול למוכרה לפסולים, דאע"פ שהיא אסורה עליהם מ"מ יש להם תפיסת קידושין בה וחשיב מכירה הראויה ליעוד.

והעולה מהדברים, דהיעוד אינו דבר שבממון מפני שהוא בכלל צורת המכירה של אמה העבריה. דכשם שאין אפשרות לשנות את תנאי המכירה ולהתנות שלא תצא אחר שש שנים אלא אחר תשע שנים או שלא תצא בסימנין וכל כיו"ב, מפני שלא הכשירה התורה מכירת אמה בצורה כזאת, כך אין אפשרות למכור אמה ללא אפשרות של יעוד.

היעוד חלק מצורת הבעלות של האדון

ובביאור הדבר היה מקום לומר שהיעוד הוא אפשרות יציאה מהאדון, כדרך שצריך לאפשר לאמה לצאת ע"י גירעון כסף. אך אי נימא הכי, יקשה מדוע כשהסתפקה אם האמה יוצאת בסימנים אחר יעוד, היה לה לומר דעל ידי היעוד פוקע העבדות כשאר יציאות.

ואשר על כן נראה דהיעוד אינו זכות שיש לאדון על האמה, אלא שהוא חלק ממהות העבדות עצמה, והיינו שהיא אמתו לענין עבודה ולענין יעוד וביעוד עצמו מתקיימת העבדות. ואף מצוה איכא ביעוד שהיא קודמת למצות פדיון [וכמו שכתב החינוך וז"ל - "משרשי מצוה זו, שריחם האל על העניה הנמכרת ועל אביה שנצטרך למכרה, וצוה הקונה אותה לישא אותה לאשה ולעשותה גברת, כי אל רחום וחנון הוא. ואם אין הקונה חפץ בה לעצמו שיישאנה לבנו, כי גם עם בן אדוניה תשמח ותגל, או שיגרע פדיונה

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

בעיני אדר א' ואדר ב'

שנה כמש"כ הלבוש, דחודש העיבור בכלל השנה, וכ"ז היכא דאכתי לא נגמרה השנה, אמנם היכא דנסתיימו "חדשי השנה", ועתה איכא לתוספת דהעיבור, תו אינו בכלל השנה, דכבר נגמר סדר חדשי השנה ובו מסתיים שנה זו, ואף דאכתי שנה הבאה לא באה.

ומעתה, כיון דנאמר במגילה "שנה בשנה" וכך היא חובת המגילה דשנה בשנה, א"כ אי חודש אדר הראשון הוא העיקר ואילו אדר ב' הוא התוספת והעיבור, א"כ בקריאה באדר שני לא נתקיים קריאה דשנה זו, דכבר נגמר השנה בסיום חדשי השנה דנגמרו באדר הראשון, ואין הנוסף כי אם בתורת עיבור ותוספת ולא עיקר השנה.

ואשר לפ"ז, כל השו"ט בסוגי' דמגילה אי קורין המגילה באדר ראשון או בשני, אי מטעם דאין מעבירין או מסמך גאולה לגאולה, כ"ז לבתר דבעיקר חודש אדר הוא אדר ב' ובו מסתיימת השנה, והנידון באיזה אדר לקרות, דתרוויהו בשם אדר נינהו ותרוויהו בכלל הך שנה, ובה פליגי תנאי אי עדיפא אין מעבירין או מסמך גאולה לגאולה. אמנם אי אדר ראשון הוא העיקר ואדר שני הוא העיבור והתוספת, א"כ ליכא לכל הנדון דקריאה באדר ב', ולא אהני טעמא דמסמך גאולה לגאולה, דהרי בעינן לקיומי לקריאה "דשנה בשנה" והרי נגמר השנה בסיום סדר חדשי השנה באדר א'. וע"כ כיון דקוראין המגילה באדר ב', שמע מינה דעיקר האדר הוא אדר שני ובו מסתיימים חדשי השנה, והראשון הוא העיבור, ומ"מ אף אדר הראשון בכלל השנה כמובן, משום דאכתי לא נגמרה השנה עד סיום אדר שני.

והן הן דברי הלבוש והתוס', דמהא דקורין את המגילה בשני, ע"כ עיקר אדר הוא אדר שני, והיינו עיקר אדר לענין חודשי השנה ובו מסתיימת השנה. וזהו דהכריע הלבוש לענין בר מצוה דנולד באדר סתם דנעשה גדול באדר ב' דבזה נשלמת השנה, וזהו טעמא דהתוס', וכמש"נ.

ב

אדר א' בשם אדר

בעיקר סוגית הגמ' במגילה מתבאר דאדר א' הוא בכלל שם אדר. ומתבאר כן, א. מהא דאיסור הספד ותענית נהוג בתרוויהו, והרי איסור הספד ותענית ב"ד וט"ו אדר תליא [וזהו לדעת הרמב"ם והתוס', דאילו להרא"ש איירי מתנ"י היכא דלא עיברו עד אחר י"ד אדר א']. ב. קריאת ד' פרשיות דלת"ק לכתחילה בשני ואי

יסוד התוס' והלבוש דחודש העיבור הוא הראשון ולא אדר ב' מהא דקוראים בו המגילה

הלבוש בסימן נ"ה כתב, לענין בר מצוה, דאדר ראשון הוא חודש העיבור ואדר השני הוא עיקר חודש אדר, והוכיח כן מהא דעושים את הפורים ומגילה בשני. והעתיקו המשנה ברורה.

וכ"כ בסי' תכ"ח, "דחודש אדר ראשון בשביל עיבור לפיכך אין אנו עושין בו פורים לומר שאינו מסדר חדשי השנה שאם היה מסדר חדשי השנה היה לנו לעשות בו ימי הפורים".

ועד"ז כתבו התוס' נדרים ס"ג ע"א, בפלוגתת ר"מ ור"י לענין כותב אדר סתם אי סתם אדר היינו אדר א' או ב', דלר"מ סתם אדר היינו אדר ב', וכתבו התוס', דחודש העיבור הוא אדר ראשון ולא אדר שני, "תדע שהרי מגילה ופורים בשני אלמא ראשון חודש העיבור".

פליאה עצומה מהגמ' במגילה טעמים אחרים לקריאת המגילה באדר ב'

והנה במגילה ו ע"ב, דפליגי תנאי אי קוראין המגילה באדר הראשון או שני מבואר בפשוטו דביסודו תרוויהו הם אדר, ואך נדון בזה אי עדיף למסמך גאולה לגאולה או דאין מעבירין על המצוות, ולהלכה קי"ל באדר ב' מטעמא דמסמך גאולה לגאולה וכן העתיק הלבוש בסי' תרצ"ז.

ואשר לפ"ז תמוהים טובא דברי התוס' והלבוש, דכתבו בזה טעם חדש להא דקורין המגילה באדר ב', והיינו משום דהוא עיקר אדר ואדר א' הוא העיבור, ומה"ט הכריע הלבוש דלענין בר מצוה נעשה גדול באדר ב', והרי מסוגיית הגמ' מבואר דבדין יש לקרוא המגילה אף באדר א', והא דקורין בשני, הוא מטעם מסמך גאולה לגאולה, ודברי התוס' ולבוש, צע"ג.

ביאור דברי התוס' ולבוש

ואשר יראה לומר, דכל מאי דנשנה בגמ' דקורין בשני מטעם דמסמך גאולה לגאולה, זהו רק לאחר דחודש אדר ב' הוא העיקר והאדר הראשון הוא התוספת, אכן אי האדר א' הוא עיקר האדר, לא אהני טעמא דמסמך גאולה לגאולה.

וביאור הדברים, דאי אדר ראשון הוא מחדשי השנה, א"כ נגמר השנה בסוף אדר ראשון, ואין השני כי אם תוספת ועיבור להשנה. דגמר השנה תלוי בסיום סדר חדשי השנה, ואף דנאמר הלכות עיבור השנה, הרי העיבור הוא נוסף להשנה ותוספתו. ובשלמא היכא דהוא תוספת לשנה, ואכתי לא נשלמה השנה, הרי הוא בכלל

קא גרים החיוב, ורק נאמר הזמן בתורת זמן לקיום חובתו, בהא סגי בחד מיניהו דאדר א' לקיום חובתו.

ואמנם בעינן לדון כל מצוה ומצוה לגופו, אי הזמן הנאמר בו הוא לחדש חובתו או לקיים חובתו.

תלי' בעיקר המחייב דיארצי"ט אי מחובת היום או חובת הגברא

דלענין הספד ותענית נתבאר דהזמן די"ד וט"ו קא גרים ומה"ט נוהג באדר א'. ולענין קריאת ד' פרשיות י"ל דחיובם פעם בשנה, וחדש אדר הוא זמן לקיים חובתו ולכן סגי בחד מיניהו [ואמנם לדעת הגר"א אליבא דת"ק צ"ל דאף בזה אדר א' קא גרים] ולענין קריאת המגילה יש לדון ויתכן דהיום קא גרים ורק מגזה"כ נתמעט בכל שנה. ועיין ירושלמי דכל החדש כשר לקריאת המגילה, וכן הרי כפרים קורין ב"א וי"ל דהוא חובת גברא דבעי לקיומי בחדש אדר, ויש להאריך בזה.

ומעתה נראה לענין יארצי"ט, דהנה המחצית השקל שם בס' תקס"ח העלה תרי צדדים בכל יסוד החיוב להתענות ביום שמת בו אביו.

א. לדעת תה"ד עיקר התענית משום כבוד אביו ואימו דחייב בכבודם גם לאחר מותם, ומדין כבודם מתענה ביום שמת בו אביו.

ב. לדעת המהרי"ל משום דריע מזלו של בן באותו יום ולכן מתענין להגין עליו, והיינו לא מחמת מצוה דכבוד אב ואם [ומה"ט כתב שם דלא שייך בזה מעבירין על המצות עי"ש].

ואשר לפ"ז נראה, דיסוד הפלוגתא לענין יארצי"ט אינו בה' אדר אי אדר ראשון מקרי אדר. אלא לכו"ע מקרי אדר וכן לכו"ע מצוות המחויבות מכח הזמן והתאריך גורם החיוב, הרי שני האדרים מחייבים כדין איסור הספד ותענית בשניהם, וכן לכו"ע מצוות שאין הזמן גורם כי אם דאיכא מחייב קודם, ורק הזמן הוא בקיום, בזה לכו"ע סגי בחד מיניהו [ורק הוא נידון איזה מיניהו משום אין מעבירין וכו']. והפלוגתא בעיקר גדר היארצי"ט, דאי משום מצות כבוד אביו ואימו הרי אין הזמן גורם ומחדש החיוב, אלא מחויב הבן בכבודם, ורק הזמן הוא אימתי בעי לפרוע החיוב ולקיים מצותו ובהא לדעת השו"ע והרמ"א סגי בחד מיניהו. ואילו לדעת המג"א והגר"א הרי יסוד החיוב דיארצי"ט מחמת דריע מזלי' באותו היום, והיום הוא גורם החיוב, ובהא דהיום גורם החיוב הרי מחייב בשני האדרים כדחזינן בסוגיין לענין איסור הספד ותענית.

כללא דשמעתא

באופן דכללא דמלתא, אדר א' הרי הוא בכלל שם אדר. מצות שהיום גורם החיוב, נוהג בתרוויהו. מצות שאין הזמן גורם החיוב כי אם דהוא זמן 'הקיום', בהא סגי בחד מיניהו, ובעינן לדון כל מצוה ומצוה לגופו אי הזמן נאמר במחייב או בקיום, וכמש"נ.

עבד בראשון עבד בר ממקרא מגילה. ומאי דרשב"ג חולק משום דד' פרשיות הריהם תלויות במקרא מגילה ולכן דין קריאתן באדר ב'. ג. מכל עיקר הנדון אימתי לקרוא המגילה אי באדר א' משום זריזין או באדר ב' משום מסמך גאולה לגאולה. ד. מההו"א דבעי לקרות המגילה בשניהם. אשר מבואר מכ"ז דאף אדר א' הרי הוא בכלל שם אדר.

ומש"כ הלבוש והמ"ב דעיקר אדר היינו אדר ב' ולא אדר א', ע"כ לאו משום דאין לאדר א' שם אדר, כי אם דאינו נספר כחדש השנה וכמש"כ לעיל.

פלוגת רבוותא לענין יארצי"ט במת באדר אי באדר א' או ב' או בשניהם

והנה בשו"ע ס' תקס"ח סעיף ז', נשנו ג' שיטות כשאירע יום שמת בו אביו או אימו באדר והשנה מעוברת אימתי יתענה. בשו"ע כתב באדר ב'. והרמ"א כתב, וי"א דיתענה באדר א'. ודעת המג"א וגר"א דיתענה בשניהם, והוכיחו זאת מסוגיין, דלענין הספד ותענית שוים כי תרוויהו בשם אדר ומחויבין במצותן בתרוויהו, וכן דעת הגר"א אליבא דת"ק דסוגיין דקורין המגילה בשניהם [ודבר זה בראשונים נראה לא כן]. ואף להני תנאי דרק פעם אחת או באדר א' או באדר ב', זהו משום דלענין קריאת המגילה איכא מיעוט מבכל שנה ושנה. ויל"ע לדעת הפוסקים דתענית יארצי"ט אינו נוהג כי אם בחד מיניהו.

יש מצוות דהזמן הוא ב'חיוב'

יש דהזמן הוא ב'קיום'

ואשר יראה בהאי ענינא, דהנה במצוות דנשנו בהם זמן, תרי גונוי המה, זמן בחיוב וזמן בקיום, והיינו דיש מצוות דהזמן גורם ומחדש חלות החיוב, ויש בהם דהמצוה מחויב מוקדם לזמן, והזמן נאמר אימתי לקיים חובתו, כגון לולב מצה קידוש הזמן גורם ומחדש חלות החיוב, ואילו בק"ש דהיא חובת היום וחובת הלילה והזמני 'בשכבך ובקומך' הם זמנים בקיום לשיטת הרשב"א ודעימי, וכן סעודת פורים דהזמן ביום הוא זמן בקיום ובדיעבד יוצא בלילה לדעת האשכול ומג"א, וכן מילה ביום השמיני לשיטת המל"מ דיוצא אף קודם שמיני ע"כ הזמן נאמר בקיום דהמצוה ולא בעיקר מחייב דידיה והארכנו בזה בעטרת המועדים ס' ל"ג ובס' פ"ה.

מצוות דהזמן גורם החיוב בהא אף אדר א' מחייב, זמן בקיום די בחד מיניהו

ונראה, דלענין אדר א' אם היא מהמצוות דהזמן גורם החיוב א"כ אף באדר א' הרי איכא להמחייב קמן מכח דאדר א' שמ"י אדר ומה"ט איסור הספד ותענית דהזמן די"ד וט"ו קא גרים א"כ הא איתא קמן להמחייב. אמנם מצוה דהוא חיוב הגברא לא מכח היום

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

בס"ד, יום ג' פרשת משפטים, כ"ז שבט תשפ"ד

נושא הגיליון

'עצות בספק ברכה ראשונה'

ברכת מאכלים מסופקים

תכנית: הנושא בגיליון שלפנינו מספר 427 עצות בספק ברכה ראשונה, הגיליון הבא מספר 428 המסופק אם בירך ברכה ראשונה כיצד ינהג. הגיליון שאחריו מספר 429 המסופק אם בירך ברכה אחרונה כיצד ינהג.

השאלה: אחד הנושאים שמאוד נוגע למעשה בהלכות ברכות, מאכלים המסופקים מהי ברכתם הראויה, מה יברך על מאכל שיש בו ספק על הברכה הראשונה?

העצות האפשריות לצאת מהספק הם; לברך 'שהכל', ימנע

דבר העורך

הגה"צ רבי דוד בהר"ן

ארח דוד: רבות כבר סופר על זקני הדגול, גאון ההוראה ועמוד היראה מנקיי הדעת שבירושלים, הגאון הצדיק **רבי דוד בהר"ן זצ"ל**, שמפורסם היה בדקדוקו בהלכה, ושמנו נקשר עד היום, לדמות וסמל של 'שולחן ערוך איד'. בכל פעולה ובכל מעשה, מוחו נבע הידורים ודקדוקים בקיום המצוות.

אירע ובירך בטעות שהכל על כוס יין, כשנוכח בטעותו פרץ בבכי, העירו לו הרי בדיעבד יצא, נענה ואמר אני לא יהודי של בדיעבד.

והעיד עליו **מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל**, שהתגורר כמותו בשכונת שערי חסד בירושלים ונפגש עמו מידי יום, כי לרוב יראתו המופלגת וזהירותו בברכות הנהנין, היה ר' דוד מעלה בפניו בכל יום נידונים חדשים וגאוניים בהלכות ברכות הנהנין, עד כי ניתן לחבר ספר שלם מראשי הפרקים של שאלותיו המרובות.

כאשר ר' דוד ראה יהודים חוזרים עם קניות מהמכולת, התפלא איך הם רגועים כל כך, והרי יש במאכלים שקנו, שאלות רבות מהי ברכתם הראויה, וספקות בדיני הקדימה. כך בכל מאכל ראה מיד את הנידונים ההלכתיים הקיימים בברכתו, ולא שם לב כלל לצורתו הגשמית.

ר' דוד העמיד את ההנהגה הראויה בכל עניין החומרות והספיקות, ואמר שאף שכל המחמיר תבוא עליו ברכה, מכל מקום צריך לאמוד את עצמו שלא יקרה שעל ידי החומרות היתירות יחלש אצלו קיום הדברים המחוייבים מעיקר הדין.

וביאר שדרך האדם בעת לימודו לסלול דרך בסוגיא ולנטות לצד החומרא היתירה, אשר כמעט ולא ניתן לעמוד בה, ומצד שני, בעת אשר הדברים נוגעים למעשה, יחפש אחר כל הקולות המצויות בדבר, ויבוא להתיר את האיסור ר"ל. והנהגה הראויה בזה, שבעת לימודו ידמה בדעתו כיצד השאלה נקרת לפניו למעשה, ויבדוק מה הדרך הראויה בזה, אז יזכה לכוון לאמיתה של תורה.

זכו מחברי ספר **ארח דוד** ללקט את שמועותיו ולהעמיד מסילות לדרכיו הקדושים, ומעשים אלו מופיעים שם בהרחבה (עמודים ג, ד, מב, מד, תקלה, ועוד), יהי רצון שנוזכה ללכת בדרכו הסלולה.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

אשר יצוה לביתו

הודעה משמחת לכל שוחרי התורה הננו להודיע כי בעזרת יתקיים שיעור מרתק ומחכים הפרקטיקה בעריכה עם מענה לכל הבעיות המצויות

מפי הג"ר מתתיהו שווארץ שליט"א

בעל ניסיון רב בעריכת צוואות ע"פ חוקי התורה מחבר ספר משפט הצוואה 2 חלקים

בין הנושאים:
על מי מוטל לערוך צוואה | מי הם היורשים הנזקקים לצוואה
תוקף הצוואה: לענין חזרה | אשה שצויתה לבניה ולא לבעלה | צוואת אלמנה על נכסי בעלה
צוואה בזוג: כיצד להוריש לאשה | החלוקה בין בנים ובנות | פי שנים לבכור | נאמרה שיש ברישות ספר תורה | נאמרה שהתנה בצוואתו להשיב לו את הירושה בתנאיית המתיים | ועוד

השיעור יתקיים א"ה ביום חמישי מרשת משפטים כ"ז בשבט תשפ"ד
בין השעות 3:00 - 2:00 בצהריים
בבית מדרש פניקס קרלין רחוב חסידי קרלין 1 שכונת בית ישראל ירושלים

שמעו ותחי נפשכם
בברכת התורה

נ.ב. חרשי ניתן לקבל תזכורת על השיעור מידי יום חמישי בשעות הבוקר - ההרשמה בקו השיעורים 02-5377085 שלוחה מס 9

נגוון שיעורים נעלים בהלכה הממונתים לנדרת ליבם של תומכי התורה
אם אין קנה אין תורה. עליות השיעורים נבחרות והם מוקיימים רק מכוח התומנות שלכם
חייבו נכשיו וטלו חלק בהוצאות השיעורים: הרב חיים ובסלר 053-512-6004

ניתן להאזין לשיעור זה הולל השיעורים הממונתים קיי כמות הילכתא בין השיעורים במלפון מס 02-537-70-85 שלוחה 1
כחמישי עולה ללחם שנת לומר סיום השיעור
בניית בית לחמו באמצע השיעורים במלפון מס 02-502-4261 מנון לוחיס 5 שבתות בית ישראל ירושלים קודם

בשמים: בשמים שיש לו ספק מה מברכים על הריח שלהם, נחלקו הפוסקים האם יכול לפוטרם בברכת 'שהכל' או לא. וכתב **המשנ"ב** (סימן רטז ס"ק יג) בשם איזה **אחרונים**, שבדיעבד אם בירך על הרחת בשמים 'שהכל' יצא, כי ריח הנאתו מועטת מאכילה שהנאתו מרובה, ואם 'שהכל' פוטר את האכילה, ודאי שפוטר את הבשמים. אולם לדעת **המגן גבורים** אפילו בדיעבד לא יצא, כי אינו נחשב 'מטבע שטבעו חכמים בברכות', שכן ברכת 'שהכל' נתקנה רק על אוכל ושתיה, ולא על ריח.

3. ילך אצל חכם

לא **יאכל**: מבואר **בגמ'** (ברכות דף לה.) אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל. מאי תקנתיה, ילך אצל חכם מעיקרא וילמדנו ברכות, כדי שלא יבא לידי מעילה.

ומפרש **רבינו יונה** (ברכות דף כה. מדפי הרי"ף), הובא **בשערי תשובה** (סימן רב ס"ק כח) **ובכף החיים** (סימן רב אות קיז) האוכל בלי ברכה מתחייב קרבן מעילה בכל אכילה ואכילה, ולכן ילך לבקי שילמדנו הברכות של כל מאכל. ואפילו אם ידע רק ברכת 'שהכל', יצא מידי מעילה, שכן 'על כולם אם אמר שהכל יצא' אלא שצריך ללמוד מהחכם, כדי שיברך את הברכה הראויה לכל דבר ודבר.

ומבואר **בספר היראה לרבינו יונה**, וברע"ב (ברכות פרק ו משנה ב), **ובמגן אברהם** (סימן רב ס"ק לו), **ובחיי אדם** (חלק א כלל מט סעיף ב), **ובמשנ"ב** (סימן רב ס"ק פד, סימן רו ס"ק א-ד-ה), הדין שספק 'העץ' או 'האדמה' מברך 'האדמה' וספק 'העץ' או 'האדמה' או 'שהכל' מברך 'שהכל' לכתחילה, היינו רק בספק אמיתי לאחר שלמד ומסתפק בדינו, אבל בספק של חסרון לימוד אינו נחשב ספק, ולא יאכל עד שילך אצל חכם ללמדו ברכות, כיון שלכתחילה צריך לברך על כל מאכל את ברכתו הראויה.

כלומר, הדין של ילך אצל חכם מחדש, שאפילו שיצא מידי מעילה כאשר מברך 'שהכל', מכל מקום יש לו איסור לאכול עד שידע לברך את ברכתו הראויה. כי ה'שהכל' פוטר רק בדיעבד, ולכן אסור לו לאכול עד שיברך לכתחילה, והדין ש'אינו יודע כדיעבד דמי', אין פירושו חסרון לימוד וחסרון ידיעה, אלא הכוונה שלמד ויודע שיש כאן ספק כגון שנחלקו הפוסקים בדינו, וממילא מוכרע שברכתו 'שהכל'.

4. חסיד ב'מילי דברכות'

שורת הדין: סתירה נפלאה מקשה **האליה רבה** (סימן רב סעיף א), מצד אחד מבואר **בגמ'** (בבא קמא דף ל.) האי

ולא יאכל, יאכל בתוך הסעודה, לפטור בברכת שני מאכלים אחרים, לצאת ידי חובה על ידי אחר שמברך. בתערובת הניכרת של כמה מאכלים ביחד וספק מה לברך עליהם, יש עוד 2 עצות, להפריד או למעך עד שלא יהיה ניכר כל כך.

1. 'שהכל' פוטר הכל בדיעבד

יצא: מבואר **במשנה** (ברכות דף מ.) בירך על פירות האילן 'בורא פרי האדמה' יצא, ועל פירות הארץ 'בורא פרי העץ' לא יצא, ועל כולם אם אמר 'שהכל נהיה בדברו' יצא. ולגבי פת ויין נחלקו **בגמ'** (דף מ:), לרב הונא חוץ מן הפת והיין. לרבי יוחנן וכך ההלכה, אפילו על פת ויין יצא בברכת 'שהכל'.

וכך נפסק **ברמב"ם** (הלכות ברכות פרק הלכה י) **ובשו"ע** (סימן רו סעיף א) על הכל אם בירך 'שהכל' יצא, ואפילו על פת ויין. וכן מבואר **בשו"ע** (סימן קסז סעיף י) שאפילו על פת, אם בירך 'שהכל' יצא.

ומדויק בלשון המשנה, 'אם אמר שהכל', שרק בדיעבד יוצא בברכת 'שהכל', כאשר יודע מהי ברכתו הראויה, אבל לכתחילה צריך לברך על כל מאכל את ברכתו הראויה.

חקירה למדנית: הסתפק **בחידושי רבי אריה ליב מאלין זצ"ל** (חלק ב סימנים ב-ג) בגדר הדין ש'שהכל' פוטר הכל, האם 'שהכל' היא ברכה כללית על כל סוגי המאכלים, ולכתחילה צריך להזכיר ברכה פרטית, ובדיעבד מספיק ברכה כללית. או דלמא ברכת 'שהכל' אינה ברכה כללית, אלא שיש דין מחודש שחכמים תיקנו, שבדיעבד 'שהכל' פוטר הכל, והוא תקנת חכמים מיוחדת לגבי בדיעבד.

2. 'שהכל' בספק לכתחילה

שהכל: באופן שמסתפק מהי ברכתו הראויה, מבואר **בהגהות מיימוניות** (על הרמב"ם הלכות ברכות פרק ח הלכה י, אות ע) בשם **תוס'** (ברכות דף מג. ד"ה ועל), **ור"ח וה"ר יוסף**, וכן נפסק **בטור** (סוף סימן רב) **ובית יוסף** (סוף סימן רד), **ושו"ע** (סימן רד סעיף יג), **ורמ"א** (סימן רב סעיף יח), **ומשנ"ב** (סימן רב ס"ק פו, סימן רד ס"ק ס), ספק 'העץ' או 'האדמה' מברך 'האדמה', ספק 'העץ' או 'האדמה' או 'שהכל' מברך לכתחילה 'שהכל', ולמרות שכתוב במשנה שרק בדיעבד יצא בברכת 'שהכל', כיון שאינו יודע מהי ברכתו הראויה, נחשב כדיעבד.

מחלוקת הפוסקים: לדעת **הערור השולחן** (סימן רד סעיף כח) החידוש שיכול לברך 'שהכל' היינו שאין הולכין אחר רוב דיעות כבכל הדינים, ומי שאין ההלכה ברורה לו אלא שיש דיעות אפילו הדיעה של 'שהכל' מעוטה מדיעות של 'העץ' או 'האדמה', מברכים 'שהכל'. מאידך לדעת **הכף החיים** (סימן רב ס"ק יב) גם ב'שהכל' הולכים אחר הרוב, כמו בכל הדינים.

ובמשנ"ב (סימן רד ס"ק ט), **ובשער הציון** (סימן רח ס"ק טז), לגבי מאכל שיש ספק מהי ברכתו הראויה, עדיף טפי לאכלו בתוך הסעודה, מאשר לברך עליו 'שהכל', כי עדיף לברך את הברכה הראויה, וכשנפטר בתוך הסעודה, נחשב כברכתו הראויה. ולדעת **הפרי מגדים** (אשל אברהם סימן רב ס"ק לו) גם במאכל שברכתו ספק 'העץ' או 'האדמה', עדיף לא לברך 'האדמה', אלא לפטור אותו בתוך הסעודה. והוסיף בספר **בנין שלום** (סוף סימן רב) שרק אם אוכל את הפרי לשביעה נפטר בסעודה, אך אם לא, צריך לברך עליו בסעודה, שהרי פירות לא נפטרים בהמוציא.

והוסיף **בשער הציון** (סימן רח ס"ק טז), שזה דלא כדברי **הט"ז** (סימן רח ס"ק ה) שמותר לכתחילה לברך 'שהכל' על מאכל שברכתו ספק, ואין עדיפות לפוטרו בתוך הסעודה. אין עדיפות: וביאר **הג"ר שלמה רייזפלד שליט"א** (ברך אברהם), שגם בספק חיסרון ידיעה בברכה ראשונה לא מצינו דין שלא לאכול רק בתוך הסעודה, כי אם מעלה לאוכלו בתוך הסעודה (משנ"ב סימן רד ס"ק ט). ואילו לגבי ברכה אחרונה מצינו בכמה מקומות שיש דין לכתחילה לא לאכול רק תוך הסעודה.

והוסיף, שלגבי ברכה ראשונה יתכן לבאר שיש הבדל מהותי בין המקרים, באופן שיש ספק מהו המאכל שלפנינו כגון בשקדים (סימן רח סעיף ג) ספק אם הקמח לדבק או לטעם, יש דין לכתחילה לפוטרו בתוך הסעודה. אבל באופן שיש ספק בפוסקים ומכח הספק הוכרע למעשה לברך שהכל, כגון בברכת הסוכר, בזה אין דין לפוטרו בתוך הסעודה.

וכפי שיובא במקורות דלהלן, שאם יש ספק בברכה אחרונה ירא שמים יאכלנו רק תוך הסעודה, ולא הוזכר שם שבגלל הספק מהו הברכה ראשונה יאכלנו רק בתוך הסעודה, כיון שכבר הוכרע שצריך לברך שהכל מספק.

לגבי סוכר, מצינו בכמה מקומות **במשנ"ב** (סימן קסח משנ"ב ס"ק טה), סימן קעד סעיף ב ביאור הלכה ד"ה יין בסופו, סימן קעד משנ"ב ס"ק לט) שאם יש לו ספק על המאכל, שיקח מעט סוכר ויברך עליו 'שהכל' ויפטור את המאכל המסופק.

כתב **בשו"ע** (סימן רב סעיף ב) **ובמשנה ברורה** (סימן רב ס"ק יד) לגבי בוסר ספק 'העץ' ספק 'האדמה', מברך לפניו 'האדמה' כי בדיעבד יצא, אבל לאחריו כיון שהוא ספק מעין ג' ספק בורא נפשות, ולכן יאכלנו רק תוך הסעודה.

מבואר **ברמ"א** (סימן רב סעיף ז) בפרי מרוסק טוב לחוש לכתחילה לברך שהכל שפוטור ממה נפשך, ואם בירך העץ

קריית יאנונה: פליקט עיצוב סדירה לימודית

מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דברכות, משמע שאם לא קיים מילי דברכות אינו חסיד אבל גם אינו רשע. מאידך מבואר **בגמ'** (ברכות דף לה:), כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו גוזל להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל, **שנאמר** (משלי פרק כח פסוק כד) גֹזֵל אֶבְיוֹ וְאָמוֹ וְאָמַר אֵין פְּשַׁע חֶבֶר הוּא לְאִישׁ מְשֻׁחֵית, מוכח מהפסוק שנחשב רשע.

ותירץ, שאם אינו מברך כלל נחשב רשע, ואם מברך 'שהכל' במקום הברכה הראויה, אינו רשע אבל גם אינו חסיד, ולקיים מילי דברכות הכוונה לברך על כל מאכל את ברכתו הראויה. ומביא בשם **כתבי האריז"ל** (שער המצות פרשת עקב), הפוטר עצמו בברכת 'שהכל', הרי זה בכלל בור שקללוהו חז"ל (ברכות דף כ:).

הרי לנו מדברי האליה רבה, שחסיד במילי דברכות הכוונה שמקיים את שורת הדין ללכת אצל חכם לדעת מהי ברכתו הראויה. וכן פירש **בחיי אדם** (חלק א כלל מט סעיף ב), למרות ששהכל פוטר הכל כי מודה לד' שברא הכל, אסרו בגמ' (ב"ק דף ל) על האדם לברך שהכל על הכל ומחויב ללכת אצל חכם ללמוד הברכות.

לפנים משורת הדין: באופן אחר מבאר **הערוך השולחן** (סימן רב סעיף ב) שהרי לכאורה חסיד הוא מי שעושה לפנים משורת הדין, ואם כן צריך לומר שמדובר כאן באופן שיש מאכל שהוא ספק 'העץ' וספק 'האדמה', ולפי שורת הדין ברכתו 'האדמה', והחסיד אוכל עוד שני מאכלים שברכתן וודאי, אחד 'העץ' ואחד 'האדמה' ופוטור את המאכל המסופק.

5. יפטרנו בתוך הסעודה

עדיפות לפטור: כתב **בשו"ע** (סימן רח סעיף ג) קמח לתוך שקדים, ספק 'מזונות' ספק 'העץ', וטוב להחמיר ולאכול רק תוך הסעודה. ומבואר **במגן אברהם** (סימן רד ס"ק כו),

קרדיט תמונה: shutterstock

לדעת מהי ברכתו הראויה, מדין ילך אצל חכם, או שאינו מחויב לברר.

ולדעת הג"ר שריאל רוזנברג שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), ברכת 'שהכל' על מאכל שהכריעו הפוסקים מספק לברך שהכל, הוא דין לכתחילה שתקנו ברכת 'שהכל' במקום ספק, ואינו דין בדיעבד, ולכאורה אין צורך להדר לאוכלו בתוך הסעודה.

8. האם מזונות פוטר?!?

כל מילי דזיין: לגבי ברכת מזונות, כתב **בביאור הלכה** (סימן קסז סעיף י ד"ה במקום, סימן רח סעיף ז ד"ה עד, שער הציון סימן רח ס"ק לא), שאם בירך 'מזונות' על הפת, דעת הרבה אחרונים שיוצא בדיעבד. והביא את **האליה רבה בשם הדרישה** (סימן קסח) **והחיי אדם** (כלל נח), 'מזונות' היא ברכה כוללת, ופוטר בדיעבד את כל המאכלים כל מילי דזיין, חוץ ממים ומלח.

לא לאכול: וחידש **באגרות משה** (אורח חיים חלק ד סימן מ) שאם בירך מזונות על מאכל שברכתו שהכל, ההוראה היא ש'מזונות' פוטר את כל המאכלים חוץ ממים ומלח, ומכל מקום לא יאכל רק חתיכה קטנה שהדרך להניחה בפיו בפעם אחת ולא יותר, כיון שהוא רק בדיעבד שיצא, וכל אכילה הוא חיוב חדש בברכה, ואין לו לאכול על סמך מה שיצא בדיעבד. ומותר לעשות שינוי מקום בכוונה, כדי להתחייב שוב בברכה, ויברך את ברכתו הראויה, ולא נחשב שגורם ברכה שאינה צריכה, מאחר שרוצה שיהיה לכתחילה, נחשב ברכה שצריכה.

חילוק ברור כותב **בזאת הברכה** (פרק י), שאם בירך 'שהכל' שהיא ברכה כללית ויוצא בה בדיעבד כאילו שהיא הברכה הראויה, מותר לו להמשיך ולאכול, אבל אם בירך 'מזונות' שפוטר בדיעבד כל מילי דמיזן, לא ימשיך לאכול.

יצא. וכתב **המשנ"ב** (ס"ק מב) שלגבי ברכה אחרונה ספק מעין ג' או בורא נפשות ואף אחד אינו פוטר את השני, יפטרנו על ידי ברכת שתי מאכלים אחרים. ואם אין לו יברך רק מעין ג' שהוא עיקר הדין.

כתב **השו"ע** (סימן רב סעיף יא) על מי שריית תאנים מברך 'שהכל', ורק מחמת הספק שיש לגבי הברכה אחרונה צריך שיאכלנו תוך הסעודה, הרי שמצד ברכה ראשונה, אין דין לאכול דוקא תוך הסעודה.

לגבי תמד מבואר **ברמ"א** (סימן רד סעיף ו) שמברך עליו 'שהכל' מספק, וכתב **במג"א ובמשנ"ב** (סימן רד ס"ק לט) שלגבי ברכה אחרונה עדיין עומד בספק, ויראה לשתות רביעית יין גמור, ויפטרנו בברכת על הגפן.

עוד מבואר **בשו"ע** (סימן רח סעיף ד) דגן חי ספק אם מברכים אחריו מעין ג' על האדמה, נכון לאוכלו רק תוך הסעודה. (שם אין ספק בברכה ראשונה, רק בברכה אחרונה).

6. יפטרנו בשתי ברכות

עדיפות: מבואר **בפרי מגדים** (משבצות זהב ריא ס"ק ב) **ובערוך השולחן** (סימן רב סעיף ב) מאכל שברכתו מסופקת, עדיף לפוטרו בברכת שתי מאכלים אחרים. וכתב **המשנ"ב** (סימן רה ס"ק יא) לגבי מרק שיש מחלוקת אם ברכתו 'מזונות' או 'שהכל', שיקח מעט מהלביבות ויברך 'מזונות', וגם יברך על מאכל אחר שודאי ברכתו 'שהכל'.

ימעך: לגבי תערובת הניכרת כתב **בביאור הלכה** (סימן ריב ד"ה אם) שהרוצה לחוש לשיטת החיי אדם שניכר לא נחשב תערובת, ימעך ויברך רק ברכה אחת. ולגבי אם מועיל להפריד מבואר **במשנ"ב** (סימן קסח ס"ק מג) לגבי פשטידת תפוחים, שלא מועיל להפריד, דהוי ברכה לבטלה. **ובזאת הברכה** (עמוד 92) כתב שיפריד וישהה מעט כדי לבטל את התערובת.

7. מה לעשות בספק

סדרי המעלות: לדעת הג"ר **צבי ובר שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא, שיעורי ברכות), באופן שיש לו אפשרות, עדיף לפטור את המאכל המסופק בשתי ברכות על מאכלים אחרים, מאשר לברך 'שהכל' מספק. אמנם כשאין לו אפשרות אחרת יברך 'שהכל' ויפטר את המאכל המסופק. ואם למד את הנושא ויצא לו שיש מחלוקת בנושא כבר נחשב שהלך אל חכם, ויפטר לכתחילה ב'שהכל'.

והסתפק הגר"צ ובר, באופן שברכת המאכל תלויה באופן הכנתו, האם מחויב לברר אצל היצרן איך הכינו אותו, כדי

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן
הזוכה בהגרלת גיליון 426 בסך 100 שקל מזומן
האברך המופלג הר"ר אליהו ארנון שליט"א
כולל 'צילו של היכל' ירושלים

שאלה: המסופק אם בירך ברכה ראשונה, האם מותר לו לאכול, ומדוע?

האם לא יברך שוב מספק, ומותר לו לאכול מדין 'ספק ברכות להקל', ו'ספק דרבנן לקולא', וכשלא אכל מתווסף עוד סיבה לאכול מחשש ברכה לבטלה. או דלמא צריך לחזור ולברך, ואסור לו לאכול על סמך הספק מדין 'ספק מעילה' 'ספק גזל'?

עצות: להתחייב בברכה חדשה על ידי שינוי מקום, לצאת ידי חובה מאדם אחר, לאכול תוך הסעודה, לפטור במאכל אחר (שלא נכלל בברכה הראשונה), לברך בלי שם ומלכות, להרהר את הברכה, להגיד את השם בארמית, לומר פסוקי ויברך דוד ולסיים בברכה.

מקורות: טור בית יוסף ושו"ע (סימן קסז סעיף ט, סימן רט סעיף ג), ומשנ"ב (סימן קסז ס"ק מט, סימן רג ס"ק ג, סימן רט ס"ק ט), מהרש"א (פסחים דף קב.), חיי אדם (כלל ס סעיף א), מנחת שלמה (חלק א סימן יח), וזאת הברכה (עמוד 295).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני הילכתא ולפי החלטתם הבלעדית. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

לרפואת הגאון המקובל ראש ישיבת 'אהבת שלום'
רבי יעקב בן גלאדיס כתון שליט"א
לרפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **יצא בדיעבד:** על הכל אם בירך שהכל יצא. והוא רק בדיעבד, אבל לכתחילה צריך לברך את ברכתו הראויה. נחלקו הפוסקים האם 'מזונות' פוטר כל דבר שמזין, או לא.
- ב. **לכתחילה:** כשאינו יודע מה לברך, ילך אצל חכם וילמד לברך על כל מאכל את ברכתו הראויה. ויש להסתפק אם מחויב גם לברך את המציאות. הלך אצל חכם ולא הוכרע, ספק 'העץ' או 'האדמה' מברך לכתחילה 'האדמה'. ספק 'העץ' או 'האדמה' או 'שהכל' מברך לכתחילה 'שהכל'.
- ג. **מחלוקת הפוסקים:** כאשר יש מחלוקת הפוסקים הולכים אחר רוב השיטות בכל הברכות גם בשהכל, ויש אומרים שבכדי לברך שהכל מספיק אפילו שיטת מיעוט הפוסקים.
- ד. **עצות לפטור:** במאכל מסופק שמברך עליו שהכל, אם יש לו אפשרות לפוטרו תוך הסעודה עדיף יותר, כי תוך הסעודה נחשב כמברך את ברכתו הראויה. או יפטרו בברכת מאכלים אחרים.
- ה. **הוכרע הדין:** במקום שהוכרע הדין לברך שהכל מחמת הספק, לכאורה אין ענין להדר לאוכלו בתוך הסעודה או לפוטרו במאכלים אחרים.

עדכוני הלכה

גמ"ח מאה ברכות

בישיבות הקדושות 'תושיה' תפרח, 'קול יעקב' ירושלים, 'תורה בתפארתה' אלעד, ועוד ישיבות, מתקיים כבר הרבה שנים בחדר האוכל של הישיבה גמ"ח מאה ברכות בשבת קודש, לתועלת כפולה של הסועדים; א. רווח עוד כמה ברכות, כדי להגיע למאה ברכות בשבת. ב. אם יוגש בסעודה מאכל שיש ספק מהי ברכתו הראויה, יוכל לברך על מאכל וודאי בדרך כלל הערכה מכילה 4 ברכות; מזונות = ביסלי. העץ = שקדים / פקאן מסוכך / חמוציות. האדמה = צ'פס. שהכל = במבה / שוקולד מריר פרוה (יש דנים אם הקקאו נפטר בברכת העץ) / שוקולד לבן פרוה.

נושא הגיליון הבא:

'ספק בירך ברכה ראשונה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לע"נ

הרבנית הצדקנית מרת שרה יהודית יברוב בת הר"ר אברהם משה ע"ה
נלב"ע כ"ג שבט תשפ"ד ת.נ.צ.ב.ה.
אשה יראת ד' היא תתהלל

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בירודי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון

- א. ישרות בדיני ממונות, בגזל עכו"ם, וטעות עכו"ם, ועוד.
- ב. נתינת מעשר כספים לצורך קרוביו
- ג. הפקדת מעשר כספים בגמ"ח ולהשתמש להוצאות נישואי ילדיו

שר"ע י"ד סי' רמח
הלכות צדקה
מי חייב בה, ומי ראוי
לקבלה' וכו' ח סעיפים

ישרות בדיני ממונות

הובא **בתהלים** (לו לז) "שָׁמַר תָּם וְיָרָא תָם וְיִשֵּׁר כִּי אַחֲרִית לְאִישׁ שְׁלוֹם". ביאר **המצודת דוד** (שם) וז"ל: 'שמר דרך תם, וראה דרך ישר ללכת בה, כי יש אחרית טוב לאיש המבקש שלום כל אדם, להתנהג עם כל בישרות ובתמימות', עכ"ל.

חשוב מאד מאד להתנהג בתמימות ובישרות! אדם השומר תורה ומצוות ועושה גמילות חסדים בממונו, אבל הכסף אינו נקי! מי ביקש זאת מידכם?! וכי זה מה שה' רוצה מאיתנו?! והרבה מפלפלים בהלכות 'גזל עכו"ם' ו'טעות עכו"ם', וכיוצ"ב, ואיך לגנוב מחברות ביטוח של גויים או מממשלות של גויים וכדו'! והבאר הגולה אמר בזה דברים קשים (ודרכו לציין מראי מקומות בקצרה, ואילו בענין זה האריך שלא כדרכו!).

הובא **בשולחן ערוך** (חו"מ סי' שמח ס"ב) כל הגונב אפילו שוה פרוטה עובר על לאו ד"לא תגנובו" (ויקרא יט יא) וחייב לשלם, אחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון של גויים, ואחד הגונב מגדול או מקטן. כתב **הרמ"א** טעות עובד כוכבים, כגון להטעותו בחשבון או להפקיע הלואתו, מותר, ובלבד שלא יודע לו, דליכא חילול השם (טור ס"ג). ויש אומרים דאסור להטעותו, אלא אם טעה מעצמו, שרי. (מרדכי פרק הגוזל בתרא).

וכתב **באר הגולה** (סק"ה) ועי' בשולחן ערוך (חו"מ סי' רסו) שאם החזיר האבידה לעכו"ם לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה ה"ז משובח וכו' ע"כ. וכן הדין בהחזרת הטעות שטעה העכו"ם מעצמו, ואני כותב זאת לדורות, שראיתי רבים גדלו והעשירו מן טעות שהטעו העכו"ם, ולא הצליחו וירדו נכסיהם לטמיון, ולא הניחו אחריהם ברכה, וכמ"ש בספר חסידים (סי' תתרע"ד), רבים אשר קדשו ה' והחזירו טעויות העכו"ם בדבר חשוב גדלו והעשירו והצליחו והניחו יתרם לעולליהם, עכ"ל.

וכתב **ספר חסידים** (סי' תתרעד) אל יעשה אדם עול אפי' לנכרי ואלו דברים מורידים את האדם ואין הצלחה בנכסיו ואם השעה עומדת לו יהיו נפרעין מזרעו, עכ"ל.

המקור לכך שהמתנהג בממונו שלא בישרות, עלול לאבד את נכסיו, שהובא **בגמרא** (סוכה כט:) בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות: על משהי שטרות פרועים, ועל מלוי ברבית, ועל שהיה ספק בידם למחות ולא מיחו, ועל שפוסקים צדקה ברבים ואינן נותנין. אמר רב: בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאין לטמיון: על כובשי שכר שכיר, ועל עושקי שכר שכיר, ועל שפורקין עול מעל צואריהן ונותנין על חבריהן, ועל גסות הרוח, וגסות הרוח כנגד כולן.

ישנם באים לשאול ולחפש התירים לשקר כדי לקבל הנחה בארנונה וכיוצ"ב, ויש בזה בעיות של שקר ולפעמים גם חשש של חילול ה', ויש שחוששים גם לדינא דמלכותא, ועוד, וחוף מכל זה, מי שמתרגל להתנהל שלא בישרות, זה מעקם אותו ואת כל הנהגותיו! וכדברי האורחות חיים לרא"ש, (יום ו אות קכט) אל תוציא מפין דבר שקר וכזב והי' נאמן לכל אדם ואפי' לנכרי, עכ"ל. וביאר הגר"ח ק"צ"ל שאע"פ שאין איסור לשון הרע על נכרי, אבל אם מדבר על נכרי סופו לדבר על אחיו! (וכ"כ במדרש תנחומא פקודי סי' ז).

ובאו לשאול את גאב"ד ירושלים הגרי"י פישר זצ"ל, האם מותר לכתוב דבר שקר? והוא ענה שהגרעק"א (מהדו"ק סי' כט) פסק לגבי ספירות העומר שכתובה כדיבור! ואז שאלו האם מותר לחתום על טופס ריק שהוא דובר אמת, ואחר כך למלא בו דברים שלא היו ולא נבראו! וענה להם 'נן, בסיידר'! ולחצו עליו 'האם זה גלאט?' אמר להם 'אתם מחפשים גלאט?!' אתם מחפשים קולות והיתרים!'

מעשר כספים לקרוביו

הובא **במשנה** (פאה פ"ח מ"ו) היה מציל, נוטל מחצה ונותן מחצה. מבאר **הרע"ב** (שם) אין רוצה לחלק לעניים שבאו, כל מעשר עני שבידו, ורוצה להציל ממנו לקרוביו העניים, נוטל מחצה. ומצניע לצורך קרוביו, ונותן מחצה. לעניים שבאו. וכן פסק **הרמב"ם** (מתני"ע ויא) היה לו מעשר בגורן ורוצה ליתנו לעני קרובו, יש להפריש מחצה ליתנו לו, והחצי מחלקו לכל עני שיעבור. כתב **החכמת אדם** (כלל קמה ס"ה) וז"ל: הפוסק צדקה לעניי עולם אינו רשאי להחזיק לקרוביו לבד, אבל רשאי להחזיק המחצה לקרוביו, ויש אומרים שני שלישים. וכן כתב **הגר"ח קנייבסקי** זצ"ל (דרך אמונה מתני"ע פ"ז ג) וכן מעות מעשר שלו יכול ליתן לקרוביו, וראוי לנהוג ליתן מחצה לקרוביו, ומחצה לשאר עניים, וכנ"ל פ"ו הי"א אם לא שקרוביו נזקקין ביותר, ובציון הלכה (שם) וכן שמעתי שהורה מרן החזו"א זצ"ל, ורק אם היה קרוב נצרך מאד ביותר, התיר ליתן לו כל המעשר, ומה שהביא החכמ"א די"א ב' שלישים לא קי"ל כן, עכ"ל.

מעשר כספים לצורך חתונות ילדיו

כתב **החתם סופר** (שו"ת יו"ד ח"ב סי' רלא) וז"ל: ההוא מרבנן שהשיא בנו לבת ת"ח, והתחייב ליתן בכל שבוע ג' זהב, וכו', משך ששה שנים רצופים, כדי שילמוד הבן אצל חותנו הרב, והן עתה כבד עליו עול הסבל, ושאל אם מותר ליתן סך הנ"ל ממעות מעשר? והשיב: נמצא לנידון שלפנינו אם מיד בשעת נישואים היה דעתו לחייב עצמו לפרנס הזוג ששה שנים ממעות מעשר, שפיר דמי, ומ"מ נ"ל מהיות טוב יחלק המעשר ויתן חציו לעניים דעלמא, וחציו לבנו, (דוגמא להא דתנינן פאה פ"ו מ"ח). אך אם בשעת חיובו בשעת נישואים לא היה דעתו ליתן ממעשר שלו, הרי חייב עצמו בטרם לפרנס הזוג ששה שנים, ואין אדם פורע חובותיו ממעשר, עכ"ל. וכן הביא להלכה **בפתחי תשובה** (יו"ד סי' רמט סק"ב) והוסיף לבאר **בחשוקי חמד** (נדרים פד:) הנה מש"כ חציו לעניים דעלמא, היינו רק מהיות טוב, אבל מעיקר הדין משמע שיכול לתת הכל לבנו. אף על פי שלא חסר לו מזון ומחיה, כי אם לימוד תורה מפי חמיו, הרי שלהוציא ממון כדי שילמד תורה, נחשב לצורך גדול שמותר להשתמש לשם כך ממעות מעשר, עכ"ל.

ובעל **התשובות והנהגות** (ח"א סי' תקסא) נשאל האם מותר ליקח מכסף מעשר לחתן הילדים, וז"ל: נראה פשוט שאין לך מצות צדקה הקודמת וחשובה מאשר לחתן את בניו, ומותר ליקח גם מכסף מעשר אם אין לו חולין כדי השגת ידו, אבל היינו דוקא בכדי צורכו, אבל אם רצונו ליקח מכסף מעשר למותרות הרי הוא גוזל שאר עניים ואסור, אבל אם אינו מוצא בשום אופן שידוך הגון ומתאים ובפרט עם בן תורה אלא כשמבטיח ליתן בהרווחה, עד שזה צורך לנישואין, אולי גם לזה נוכל להקל, וצ"ע. אמנם אשרי האיש שהקב"ה ממציא לו צרכיו, ואינו צריך ליקח מכסף מעשר לעצמו, לא לצרכי גופו ולא לצרכי נשמתו ואנשי ביתו, וראוי לשפוט בצדק כשלווקח מכסף מעשר לצרכיו וב"ב אם מוכרח או לא, אבל כשצריך ונמנע מלהשתמש בכסף מעשר וממעט בכך בחינוך בניו ובנותיו לתורה מפני חסרון כסף, או בנישואי בניו או בנותיו שיתחתנו לת"ח דוקא, לא מקיים בזה שום מצוה, אלא להיפך מראה שאין צרכים אלו של ב"ב ברוחניות חשובים אצלו כדי צורך, עכ"ל.

אמנם, **הגר"מ הברשטס** זצ"ל לא רצה להתיר לת"ח אחד לשלם מכספי מעשר דמי שכירות ילדיו, ואחרי שאמר שזה שעת הדחק, אמר לו 'תעשה כהחתם סופר חצי לקרוביו וחצי לעניים', וכשאמר שהמצב מאד מאד בדוחק, אמר לו שיעשה שני שלישי! ואם חייב עצמו ליתן לבנו סכום מסוים, אין לשלם מכספי מעשר דהוי פורע חובו ממעשר, וכן פסק הגרעק"א לגבי קניית עלייה לתורה, שיכול לתת ממעשר רק את ההסכום שהוסיף יותר ממה שחבירו הציע עבור עליה זו כיון שאין לפרוע חובו ממעשר, והגר"מ הברשטס הורה לנהוג כדברי הגרעק"א הנ"ל.

לשמור מעות מעשר ליתן לקרוביו בעתיד

ובאגרות משה (שו"ת יו"ד ח"א סי' קמד) וז"ל: אם יכול להפריש צדקה שלו לצורך אחיו כדי שיוכל לישב בשלוח אחר נישואין וללמוד תורה איזה שנים? וכוונת השאלה היא שאף שאח קודם לאחרים, כמפורש בשו"ע (סי' נא סעי' ג) אבל כאן שצורך של אחיהם הוא אחר זמן, וצורך האחרים הוא עתה, אולי הצורך של עתה עדיף מעדיפות האח כשהוא לאחר זמן? ויעו"ש באריכות, וכתב בסוף דבריו וז"ל: כיון שהוא רשאי לקבל, רשאיין האחין להפריש הצדקה שלהם עבור זה, אף עתה שעדין לא נשא, אם לפי דעתם צריכין להתחיל לאסוף בעד זה מהיום. אבל צריכין להוציא מרשותם ולהקנות לאחיהם תיכף, דאל"כ לא יצאו עדיין במצות צדקה.. מ"מ אין מן הראוי לפטור עצמו בזה מכל הצדקות והחזקת ישיבות, כי לבד שאין ליתן כל צדקותיו לעני אחד.. לכן יעשו שחלק הגדול יפרישו עבור אחיהם וחלק צדקה יתנו לשאר הצדקות והחזקת ישיבות ובזה יקיימו המצוה כהוגן, עכ"ל.

להפקיד מעות מעשר בגמ"ח ולהשתמש להוצאות החתונה

כתב הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני שבת ח"ב עמ' שלא) וז"ל: 'מותר להפקיד חלק (הח"ח באהבת חסד כתב להפקיד שלישי בגמ"ח!) מכספי המעשר לגמ"ח שנותן הלואות לאנשים בתנאי שיקבל בחזרה את הפיקדון בזמן שיחתן את הילדים, אף במקום דקיימי עניים, וכשיצטרך לחתן את הילדים יקח הכסף מהגמ"ח לצורך הנישואין'. אמנם, אב"ד ירושלים הגרי"י פישר זצ"ל הורה שלא יקח מכספי מעשר כדי לחתן ילדים.

נידונים מעשיים בהלכות טהרת כהנים

ע"פ פסקי ספר "משמרת הכהנים" הלכות טהרת כהנים
מאת הגאון רבי ישראל כהן שליט"א

הכנסת חולה סופני לבניין מגורים של כהן

שאלה חולה השוהה בבית החולים, והודיעו הרופאים שהוא סופני ואין עוד טעם בהמשך הטיפולים, וקרובה מאד מיתתו, ורוצה בנו להביאו לביתו, אולם בבניין מגוריו יש כהנים הטוענים שמכיון שעלול למות כל רגע נמצא שיאסור עליהם את הכניסה והיציאה לבניין, האם יש מקום לטענת הכהנים? והאם יש מקום לחילוק אם הבית ממשפחת החולה או אינו מהמשפחה?

הגהמ"ח שליט"א האריך בתשובתו, ונו"נ בזה עם גדו"י ויושבי על מדין, ונעלה בקצרה את תורף הצדדים בזה, והמסקנה העולה לדינא.

להיכנס ולצאת בבניין. וכע"ז נתבאר בגליונות הקודמים בדין מושתל אבר קודם האיחוי [לשיטות שמטמא, ובאופן שמטמא], שכבר בכניסתו מזיק את הכהנים בגירי דיליה, וראה שם כיצד ההנהגה הנכונה בזה. אמנם נראה דהכא שאני, וכמו שיתבאר:

תשובה. א. מצינו שיש כוח לתבוע בנזקי שכנים, גם דבר שהוא הזיק רק רוחני, כמבואר בהערה^א, והכא נמי משעה שהחולה יהיה גוסס, כבר נמצא שאוסר את הבניין במקום הפתוח למקומו, כמו שפסק השו"ע יו"ד סי' ש"ע^ב, ולאחר מכן כשימות, מוסיף איסור אף בשעה שהדלת סגורה, ולא יוכלו

(א) נציין בקצרה דברי הפוסקים בכמ"כ בזה: א, מהרי"ל (הובא ברמ"א יו"ד סי' שעא) שאם אין מנהג להשאיר את המת הכהנים כופים להוציאו מפני הטומאה. ב. בנפל נח' הט"ז והנוה"כ (שם) אם הכהנים כופים ובמשנ"ב סי' ש"א ס"ק יג, הכריע שיש לכופם, [ואף לנקה"כ הוא רק שא"א לכפות עליהם] [כי לא עשה מעשה] אבל אם הכהן מביא מי שיוציא לנפל ודאי שכופים אותם, והכא עשה מעשה. ג. כתב השער המשפט (קעא ד סופו, ובשו"ת שלו נחלת אבות סי' לא) שיש כפייה שלא לגור בסמוך לגרושתו. ויד' הגר"י גורנברגר שליט"א במאמרו האריך בזה.

(ב) אמנם העיקר להלכה שאינו אוסר אם דלת חדרו סגורה כמבואר בפ"ד ובגליון הקודם. ורק אחר שמת שאיכא טומאה שפיר אוסר גם בשעה שהדלת סגורה כדין סוטל"צ וכדלהלן.

ומשעה שנעשה גוסס (עי' גדרו שם) כבר אסור ליגע, והנוגע בו כאילו שופך דמים, ובמילואים בסוף הספר (על פ"ד) עורר על רופאים וצוות רפואי שנוגעים בגוסס בשעה זו כגון בדיקת לחץ דם וכו' ושאר דברים שאינם נצרכים כלל, שעוברים ע"ד חמור זה.

(ג) הגאון רבי יצחק זילברשטיין, לכבוד בית הדין משמרת הכהנים וכו': אין בטענת הכהנים ממש, והרי אם הכהן [לא היה כהן] וזה היה אבא שלו, בוודאי שהוא לא היה אפילו שואל. הם גם חייבים לדאוג לחולה שיחיה ואם זה הדרך שיחיה בוודאי שהם מחוייבים כעת לעזור לו לחיות, עכ"ד.

והנה לדברי הרב שליט"א עיקר ההיתר משום שזה עוזר אך אם זה לא עוזר לו אז אסור. לפ"ז יש לדון לכהן עצמו אם מותר לו להביא את אביו כזה לבית אם יש לכהן תינקו קטן השוהה כל הזמן בבית שאין לו היתר להיטמא לסבא או לכהן עצמו להביא את חמיו וכדו' (שאינו לו היתר טומאת קרובים).

והנה חכ"א רצה לדון קולא מדין 'סמך בהיתר', שהובא בשו"ע חו"מ סי' קנ"ה בב' אופנים: סעיף ב'- רפת בקר בתחתונה שקדם לעליון שאח"כ עושה אוצר, וסעיף י"ט - העושה בור בתוך שלו ואח"כ מכר חציה.

אולם נראה שיש חילוק בדברים, בב' דינים אלו הרי עשה בהיתר גמור וכמ"ש הט"ז שם בס"ב שגם רפת הוי תשמיש דירתו, וגם אוצר הוי תשמיש והוא קדם מימלא כל הבא אח"כ ורוצה לשנות אמר' ליה דין סמך בהיתר, משא"כ הכא שהכהן קיים כבר בבניין ובקדושתו קאי מהשתא, והחולה הסופני בוודאי ימות ופתיך ביה מעיקרא המצב שכל רגע אמור למות, אינו שייך לסמך בהיתר. אטו הנותן עוף טרי בחדר מדרגות במתלה הסמוך לביתו יאמר גם כשיסריח סמך בהיתר, ואין זה רק תביעה אז אלא גם מעיקרא ההיתר שלך מוגבל עד כמה שאינו מסריח, ואינו רק כי הוא דבר המטלטל ואח"כ נחדש תביעה ונדון מצד סמך בהיתר, אלא לרגעים תבחננו וע"ז הותר וע"ז לא הותר. ואם יודע מעיקרא שעוד יומים כשהעוף יסריח הוא נוסע רחוק אסור לו מעיקרא לתתו בחדר המדרגות. להבדיל אלף הבדלות ה"נ הכא גם אם א"א אח"כ להזיז לחולה הסופני וישהה שם

ב. ראשית יש להתיר ע"פ יסוד החזו"א (ב"ב סי' יג) שכל תשמיש שהוא דרך תשמיש ושימוש של הבית, אין שכנו יכול לאסור עליו, (ולא ע"ז קאי הריב"ש המובא ברמ"א), וכגון, עולליו שבוכים, או משפץ דירתו וכו', וה"נ כוותיה. שגם הבאת אביו לביתו הוא חלק מתשמישי דירתו, והוי היתר ותשמיש גמור. משא"כ דבר שאינו שימוש של מגורים כגון מדען טבע שירצה להכניס צנצנת עם נפל או שדרה וגולגלת לביתו או משרדו שבבניין מגורים של כהן.

אמנם יתכן שיש לבעל דין מקום לחלוק שחולה סופני מקומו בביה"ח ולא בבית פרטי, וכ"ש אם אינו אביו, אלא אדם זר ורק רוצה לגמול עמו חסד ברגעיו האחרונים.

ג. היתר נוסף יש בדבר, מהדין המבואר בדברי השו"ע סי' קנ"ה סכ"ב שאיסור עשיית גורן, הוא רק גורן קבוע (כמבואר בדברי הנמו"י ובב"י שם ובסמ"ע ס"ק מז וציין לזה הש"ך סק"י). הרי שדבר שהוא 'היזק זמני' קייל דינו בנזקי שכנים. ואף דהגר"א ס"ק ל"ג נראה שאינו מסכים לזה ואם מזיק חייב לסלק היזקו והוא רק שיעור באופן שאינו מזיק, מ"מ כן דעת הב"י והפוסקים להקל בזה. [ויש ללמוד מדין זה היתר לעשויה אפית מצות בביתו שאם הוא זמני אין שכנו מעכב משום העשן, וכן תרנגולים לכפרות עריוה"כ אף שעושים רעש ולכלוך].

ד. אך אם משום היתר זה נראה שיש בו הגבלה - דעי' בחזו"א (ב"ב סי' י"ד סק"א) שפי' הטעם של ההיתר לזמן מועט "כיון דהזיקו מועט ולשעה קלה, והמזיק הנאתו מרובה, ראו חכמים לקבוע בזה מידת זה עושה בתוך שלו". וא"כ לדברי החזו"א י"ע בכל הנ"ל באין הנאתו מרובה ואינו צורך כ"כ גדול כגון שיש תחליף אחר, בית של אח אחר שאין שם בבניין כהנים דלכאוי יש לאסור. וכ"נ בש"ך בנוה"כ ביו"ד סי' שע"א שכשאין טעם לעכב את המת אינו דומה לקנ"ה סל"ב ולכן נקט לעניין נפל שאף קרובים את הקרובים להוציא. [וכה"ג לעניין אפית מצות או תרנגולים של כפרות יש לבעלים מקום שיכולים לילך שם בקל ואין שם לכלוך ורעש לשכנים, דלהנ"ל יש להם ללכת לשם]. ואמנם שיש לומר שהכא גריעא טפי מגורן וכדו' שאינו מבטל תשמיש לגמרי משא"כ כהן שלא יוכל כלל לכנס לביתו, אך לא מצאנו להדיא חילוק בזה.

ה. תבנא לדינא, א. אין בכוח הכהנים הגרים בבניין לדרוש שלא יכנס החולה הסופני לבניין, ואף באדם זר, וכן הסכימו לעיקר דינא עוד מגדולי הפוסקים. ב. אמנם אם יכול בקל להעביר לבית של אחר שאין שם בבניין כהנים יתכן שכן עדיף, אך א"צ להחמיר בזה במקום שיש עדיפות לאב בביתו, ובפרט שיש בדבר מצות כבוד אב. ג. אין זכות למדען טבע, להכניס צנצנת עם נפל, או שדרה וגולגלת, לביתו או משרדו שבבניין מגורים של כהן.

במצב שהוא גוסס [ופעמים הוא שיעור זמן ארוך, בפרט אם יש שם גם מכשירי הנשמה, וכהארכנו בספר ריש פי"ד שכל זמן זה אוסר] ויותר חמור אח"כ שיהיה מת גמור שגם נתוסף טומאה ואוסר גם בסוף טומאה לצאת, מנין שיהיה מותר.

ד) ויש ללמוד מזה לאשה הצריכה לעבור הפלה והרופאים נותנים ב' אפשריות או לחזור לביתה ולעשות שם את הפלה, או שתמתין בבית החולים ויש בבניין מגוריה כהן, שלמבואר יכולה לחזור לביתה. (וע"ע בזה בספר הערות לפ"ב).

ויתכן גם לדון שאין במעשה זה שם מעשה של 'מטמא כהן', ששמא לא יטמא ואינו עסוק בזה וכמשנ"ת בספר (פרק כב) בדין פתיחת דלתות בבית החולים באופן שאינו יודע שיש בוודאי כהן שנטמא במעשיו.

ה) וכן שמענו מהגאון רבי שריאל רוזנברג שליט"א שכן מ"מ ראוי לחוש לטהרת הכהנים.

ו) וכע"ז כתב לנו הגאון רבי יהודה סילמן שליט"א: אי אפשר למנוע, ואף אם הוא אדם זר מ"מ זכותו של אדם להכניס אורח לביתו. וכן הסכים הגאון רבי יחיאל פישוהוף שליט"א.

וכן כתב ע"ד למעלה הגאון רבי שלמה זעפרני שליט"א [השוהה בצרפת עם הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א]: אכן זוהי דעתנו, וכן היא הוראת הגאון הגר"מ גרוס שליט"א, דזכאי הדייר לשוב לביתו במצבו זה שאינו מזיק לשום אדם, ואינו בדין למונעו מכך מטעם חששות עתידיות, ובפרט שהם מסופקות [דיתכן שיפנוהו מיד בפטירתו, ולא יהיו אז כהנים במקום, ועוד ספיקות, ובפרט דאינו קוראים לאדם 'חולה סופני' אלא 'חי עד הסוף'].

ועוד נראה שגם אם בנו של החולה מביא את אביו לבית שלו נמי שרי, שגם זה נחשב עיקר שימושי דירה להביא את אביו לביתו לטפל בו, וכיון שהוא במצב חי אמרינו גם בכה"ג דירה שאני, ואינו בדין לאסור עליו מחשש נזק עתידי מסופק. ויש ללומדו ממה שנפסק ברמ"א יו"ד (סימן שעא ס"ד) בשם מהר"ל דהכהנים אינם יכולים לכוף לקרובי המת שיוציאו המת ממקומו כדי שהם יהיו רשאים ליכנס לדירתם. ע"כ.

הארה: בנושא של הגליון הקודם, בדין אדם המוגדר במצב "מוות מוחי", הגאון רבי אביגדור נבנצאל שליט"א, אמר שיש להורות שדינו כדין גוסס, ושאפשר לפרסם כן בשמו, עכ"ד. [ועי' משנ"ת בסוף הספר פי"ד בהרחבה בזה].

לבקשת רבים: נעשית השתדלות מרובה להשגת הספר בדוכני י. בלוי במחיר מוזל מאד לשבוע הקרוב פ' תרומה, ספרים אחרונים למהדורה זו.

ניתן להאזין
לשיעורים קצרים
על סדר הפרשיות
במערכת 'קול הלשון'

מפני קדושת השבת
מס' הטלפון מופיע בסוף הגליון

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת משפטים

האמא בשורה אחת עם נשים נוספות, ולקח את התינוק והעבירו לפניו, וכיון שהתינוק הביט בפניה של אימו (יותר ממה שהביט על שאר הנשים) זה הוכיח שהתינוק מכיר אותה, ובכח"ג כופים אותה להניקו עיי"ש, - וצורת הבדיקה הנ"ל צויינה להלכה בפרישה ובנחלת צבי (שם).

ומעתה יש נפ"מ טובא בזה, האם בשעת הבדיקה הנ"ל אימו של התינוק יכולה ללבוש בגדי שבת, (כיון שבדר"כ זה לא מצוי שתינוק ישים ליבו לבגדים של האנשים שליזו), - או"ד דצריכה ללבוש אז את בגדי החול, כיון שאם תלבש את בגדי השבת שלה והתינוק לא יביט בפניה, עדיין לא תהי' מזה הוכחה שהתינוק לא מכירה, שהרי יתכן שהתינוק באמת כן מכירה, ורק משום שאינו מכיר מספיק את בגדי השבת שלה לכן הוא מתבלבל ולא מביט בפניה, (והיינו, כשנאמר שזה אכן דבר מצוי שתינוק לא מכיר את אימו כאשר היא לובשת בגדים שאינם מוכרים לו).

- ב -

והנה איתא בקרא בפרשת שמות (ב, ז) וברש"י שם, שבתיה בת פרעה הביאה את משה להרבה מצריות שיניקו אותו, והוא לא הסכים לינוק מהן, משום שהי' עתיד לדבר עם השכינה, עד שמרים שאלה אותה: האלף וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את הילד: ותאמר לה בת פרעה לכי ותלך העלמה ותקרא את אם הילד:

ולכא"ו צ"ב בזה, שהרי מרים לא גילתה לבתיה שהיא הולכת לקרוא לאם הילד, אלא היא אמרה לה שהיא הולכת סתם לקרוא לאיזו מינקת מן העבריות, וא"כ לא מובן מדוע בתיה אמרה לה: לכי, - דצ"ב מדוע בתיה חשבה שהוא יסכים לינוק מסתם איזו מינקת מן העבריות, והרי כיון שלא הסכים לינוק מהרבה מצריות כנראה שהוא רוצה לינוק רק מאימו, וא"כ לא יועיל סתם מינקת מן העבריות, (ובתיה הרי לא ידעה שהטעם שהוא לא הסכים לינוק מהמצריות הוא משום שהי' עתיד לדבר עם השכינה וכנ"ל).

ויש מקום לבאר בזה, שבתיה חשבה שמה לא מסכים לינוק מהמצריות כיון שבגדיהן היו שונים מבגדי העברים (שהרי בני"י לא שינו לבושם), ולכן משה מפחד לינוק מהמצריות הלבשות בבגדים שלא הורגל בהם, אך מהעבריות הוא יסכים לינוק ואפי' מסתם מינקת מן העבריות (ולאו דווקא מאימו), כיון שהן לבשות בבגדים שהוא רגיל בהם.

ולפי"ז יש לדון ולהוכיח מזה, שאכן זה דבר מצוי שתינוק שם ליבו לבגדים של הסובבים אותו, - וא"כ לפי"ז יש מקום לדון ולומר, שבשעה שבדקים האם התינוק מכיר את אימו (לענין האם יכולים לכופה להניקו כנ"ל), האמא צריכה ללבוש בדווקא את בגדי החול שלה, בכדי שהתינוק לא יתבלבל כאשר תלבש את בגדי השבת שלה שהתינוק לא מכיר אותם כ"כ.

וכי יגף שור איש את שור רעהו ומכרו את השור החי וחצו את פספו וגם את המת יחצו: או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם ישלם שור תחת השור והמת יהיה לו: (כא, לה-לו).

מספרים על הגאון הרוגוצ'ובר זצ"ל, שפעם באה אשה לפניו ושאלתה בפיה, מה עליה לעשות עם בנה התינוק, שבשבתות אינו מסכים לינוק ממנה בשום אופן, - והשיב לה הרוגוצ'ובר: זה ירושלמי מפורש!

האשה שלא ירדה לסוף דעתו של הרוגוצ'ובר יצאה מביתו כשהיא אובדת עצות, וכשיצאה לרחוב ראתה את הרב מקריניק (הגר"ח"י מישקובסקי זצ"ל) שהי' בדרכו ללכת לביתו של האור שמח, וסיפרה לו האשה את שאלתה ואת תשובתו הלא מובנת של הרוגוצ'ובר, - ואמר לה הרב מקריניק שכדאי שתתלווה עימו לביתו של האור שמח, ותציג לפניו את כל הדברים.

ואכן האשה הלכה לביתו של האור שמח וסיפרה לו את כל המעשה, ואז השיב לה האור שמח זצ"ל שכוונת הרוגוצ'ובר הייתה, שכיון שבשבת את לובשת בגדים נאים שהם שונים מהבגדים של ימי החול, לכן התינוק אינו מכיר אותך בשבת והוא פוחד ממך, - ואשר על כן כשאת הולכת להניקו תלבשי את בגדי החול הרגילים שלך ותראי שהוא יסכים לינוק.

ואמר האור שמח לרב מקריניק, שמה שהרוגוצ'ובר אמר לה שזה ירושלמי מפורש, כוונתו הייתה לירושלמי המובא בתוס' בב"ק (לו. בד"ה הרי הוא מועד לשבתות), לגבי הדין ששור שנגח בשבתות הרי הוא מועד לשבתות ואינו מועד לחול, שמבואר בירושלמי שהטעם לכך הוא, משום שהשור רואה אותם בשבת כשהם לבושים במלבושים נאים אחרים, וחשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם ולכן נוגח בשבתות, עיי"ש.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה יש לעי' האם אכן זה דבר מצוי, שתינוק לא מכיר את אימו כאשר היא לובשת בגדים שאינם מוכרים לו, משום שהתינוק שם ליבו לבגדים של הסובבים אותו, - או"ד דבדרך כלל תינוק לא שם לב איזה בגדים לובשים האנשים שליזו, והמעשה עם הרוגוצ'ובר הי' בתינוק יוצא מהכלל, אך בדר"כ אין זה מצוי שתינוק ישים לב לבגדים של האנשים שליזו.

ויש נפ"מ טובא בנידון הנ"ל, לגבי מה דקיי"ל בשו"ע (אהע"ז ס"י פב, ה) 'האשה שנתגרשה אין כופין אותה להניק את בנה... - במה דברים אמורים שלא הניקה אותו עד שהכירה, אבל אם הכירה... כופין אותה ומניקתו עד כ"ד חודש' עיי"ש.

וכיצד בודקים האם התינוק מכיר את אימו, מובא בגמ' (כתובות ס.) שרב דימי בר יוסף בדק זאת, עיי' שהושיב את

- ג -

אכן יש לדחות ולומר, שיתכן באמת שאין זה מצוי כלל שתינוק ישים לב לסוג הבגדים של האנשים שליידו, ומה שבתיה חשבה שמה יסכים לינוק מסתם מינקת מן העבריות אע"פ שלא הסכים לינוק מהרבה מצריות, זהו משום שהמצרים הרי היו שחורים ומכוערים כמובא ברש"י בפרשת לך לך (יב, יא), ולכן חשבה שכיון שהוא לא היי רגיל לראות אנשים שחורים כאלו לכן הוא מפתח לינוק מהמצריות, אך מהעבריות הוא יסכים לינוק אפי' מסתם מינקת כיון שמהעבריות אין לו סיבה לפחד.

וא"כ שוב יתכן לומר, שבשעה שבודקים האם התינוק מכיר את אימו, האמא יכולה שפיר ללבוש את בגדי השבת שלה, ואין חשש שהתינוק יתבלבל מזה, כיון שיתכן לומר שבעלמא אין זה מצוי כלל שתינוק ישים לב לסוג הבגדים של האנשים שליידו, ובמעשה עם הרגוצ'ובר היי זה תינוק יוצא מן הכלל, ודו"ק.

- ד -

הנה יש לדון לגבי אנשים גדולים, האם גם בהם שייכת הסברה שנאמרה לגבי שור מועד, שהמועד לשבתות אינו מועד לחול, משום שכאשר השור רואה את האנשים לבושים בבגדי השבת, הם חשובים בעיניו כנכרים ואינו מכירם, וזה משפיע על ההתנהגות שלו, שלכן הוא נוגח בשבתות וכפירוש הירושלמי הנ"ל.

והיינו דיש לדון האם גם לגבי אנשים גדולים י"ל, דהבגדי שבת שלבושים בהם הם וכל הסובבים אותם, משפיעים עליהם שיהי' להם הרגל התנהגות מסויימת כאשר הם לבושים בבגדי השבת, - או"ד דרק לגבי שור נאמרה הסברה הזו, אך לגבי אנשים גדולים י"ל דהבגדי שבת שלבושים בהם לא משפיעים עליהם לשנות את השיגרא דלישנא הרגיל שלהם.

- ה -

הנה לגבי מי שמשופק בשבת, האם התפלל תפילת חול או שהתפלל תפילת שבת, נחלקו הפוסקים בדינו האם צריך לחזור ולהתפלל או לא, - ובמשנ"ב (סי' רסח, ט) כתב בזה וז"ל, 'ואם ספק לו אם התפלל של חול או של שבת ג"כ צריך לחזור, דמסתמא התפלל של חול כמו שהוא רגיל עיי"ש, (ועי' בכה"ח שם, יט).

הנה בשו"ת 'ציץ אליעזר' (חיי"ג סי' כה) הקשה על המשנ"ב והנך דס"ל שבספק הנ"ל צריך לחזור ולהתפלל, דצ"ע מדוע יהא שונה זה ממה שמצינו בב"ק (לז). דאיכא מועד לשבתות, ורש"י מפרש לפי שהוא בטל ממלאכה וזחה דעתו עליו, ותוס' מפרשים בשם הירושלמי, מפני שרואה בני אדם במלבושים נאים אחרים וחשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם.

הכא נמי נימא דזה בעצמו שלבוש בגדי שבת ובטל ממלאכה, ורואה את כל האנשים שסביביו בצורה כזאת, ועצם השראת השבת שמרגיש, כל זה מזכירים אותו כאילו מאליהם שצריך להתפלל תפילה של שבת, ובהיותו נמצא באוירה כזאת יש לתלות שבודאי התפלל של שבת, וכדרכו בכך בכל שבת מדי שבוע בשבוע.

ועכ"פ אין לקבוע בודאות שמסתמא התפלל של חול כמו שהוא רגיל, ואם הדבר מוטל רק בספק הרי שוב אי אפשר לחזור ולהתפלל, כמו בנסתפק אם התפלל, דבשבת ויו"ט אינו חוזר על הספק וכו', - עד כאן דברי הציץ אליעזר, (ועיי"ש בכל מה שהאריך לדון בנידון הנ"ל).

ולכא' באמת צ"ע טובא בזה כפי שהקשה הציץ אליעזר הנ"ל, דלכא' כמו שמצינו שהבגדי שבת משפיעים על התנהגות השור, כך היי לנו לומר שהבגדי שבת משפיעים גם על השיגרא דלישנא של האדם, וא"כ צ"ע מדוע כשמסתפק אם התפלל של חול או של שבת, נקט המשנ"ב הנ"ל דצריך לחזור ולהתפלל משום דמסתמא התפלל של חול כמו שהוא רגיל, וצ"ב בזה כנ"ל.

- ו -

הנה הבאנו לעיל את דברי הירושלמי שהובאו בתוס' בב"ק (שם), שהטעם בהאי דינא שהמועד לשבתות אינו מועד לחול, הוא משום שהשור רואה אותם בשבת כשהם לבושים במלבושים נאים אחרים, וחשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם, ולכן הוא נוגח בשבתות.

ונחלקו המפרשים לפי פירוש הירושלמי, האם זו סברא רק לגבי זה שהשור יגח אנשים בשבת, או שזו סברא גם לגבי זה שהשור יגח בהמות בשבת, - שבמהר"ם (שם) מבואר, שזו סברא רק לגבי זה שהשור יגח אנשים בשבת, אך אם נגח בהמות בשבתות אין זה שייך לדין מועד לשבתות, (כיון שהבהמות נראות אותו דבר בשבת כמו בחול, ואין לו סיבה מיוחדת ליגח אותו בשבת), - וכ"כ בתוס' רי"פ (שם).

אך הרש"ש (שם) כתב, דכיון דבשבת הבנ"א חשובים בעיני השור כנכרים, לכן השור משתגע בשבת ונוגח גם בהמות, כי כן דרך הבהמות כשבאים לפניהם אנשים נכרים נעשין כמו פראים, עיי"ש.

- ז -

ומעתה י"ל, דלדעת הרש"ש הנ"ל דבגדי השבת משנים לגמרי את ההתנהגות של השור גם כלפי בהמות אחרות, אזי באמת צ"ע בדעת המשנ"ב (ובדעת הפוס' שציין אליהם במשנ"ב), דצ"ב מדוע לגבי אנשים אנו לא אומרים שבגדי השבת משנים להם לגמרי את כל ההתנהגות, ומדוע אנו אומרים שהשיגרא דלישנא בשבת נקבע לפי רגילות לשונם בחול, וכקושיית הציץ אליעזר הנ"ל.

אכן לדעת תוס' רי"פ והמהר"ם הנ"ל י"ל דאין קושיא בזה כלל, כיון שגם לגבי שור כל מה שמצינו שבגדי השבת משנים את ההתנהגות של השור, זהו רק לגבי זה שבשבת יש לשור סיבה ליגח בני"א, כיון שהם נראים לו כנכרים, - והיינו שההתנהגות שלו בשבת שונה רק כלפי אותו הדבר המשונה בשבת (והיינו הבנ"א שהם משונים בשבת מחמת בגדי השבת שלבושים בהם), - אך אין לשור שום שינוי בהתנהגות כלפי ליגח בהמות, כיון שהבהמות לא השתנו בשבת כלל.

וא"כ לפי"ז גם כאשר נבוא לדון לגבי האנשים, י"ל דבגדי השבת שהם לבושים בהם גורמים לשינוי ההתנהגות של האנשים רק כלפי החפץ המשונה, והיינו הבגדים בעצמם, - ולמשל אם בימי חול האדם לא כ"כ מקפיד שבגדיו לא יתלכלכו כיון שיכול לנקותם, מ"מ בשבת יש לאדם רגילות בתת מודע שלו לשמור על בגדיו שלא יתלכלכו, כיון שאסור לנקותם בשבת, - וי"ל דההתנהגות של שמירתו על הבגדים שלא יתלכלכו, הינה התנהגות טבעית שלו בשבת, כיון שכך הוא מורגל בשבתות שנים רבות.

ולפי"ז י"ל דבגדי השבת שלבוש בהם לא גורמים כלל לשנות את הרגל לשונו שרגיל להתפלל בעלמא תפילת חול, כיון שאין שום קשר בין בגדי השבת לשיגרא דלישנא שלו, - ובכע"ז הרי לא מצאנו שבגדי השבת שהאנשים לובשים גורמים לשור לשנות את ההתנהגות שלו גם לגבי דברים אחרים (ליגח בהמות), אלא מצאנו רק שגורמים לשנות את ההתנהגות של השור כלפי אותם האנשים שלובשים בעצמם את בגדי השבת, וא"כ לפי"ז מבוארים שפיר דברי המשנ"ב הנ"ל, דבעצם באמת יש חילוק גדול בין הדברים, ודו"ק. - [וגם לגבי טענת הצי"א לפי פירוש רש"י שזחה דעתיה דהשור בשבת משום שטל ממלאכה וכנ"ל, יל"פ בזה דהא דהאדם בטל ממלאכה אי"ז גורם לו לשינוי השיגרא דלישנא שלו, ויל"פ ואכמ"ל].

חדש! - ניתן להאזין לשיעורים קצרים

בקול הלשון: *6761 / *7 / 955442

בקו 'דרך אמונה': 0799-211666 / 7 / 4 / 8

המען לתגובות: יצחק זאב כגן

רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית

טל': 1515-271-55442 (תא קולי)

פקס: 02-655-0973

דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

בירור הלכה

פרשת משפטים

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

הנידון - ברכת שלוח, פריכות דגנים, פריכות אורז, ודייסת קוואקר

אחרים כגון לביבות וכיוצא בהן, וכן הדגן שחלקו או כתשו ובשלו בקדרה כגון הריפות וגרש הכרמל וכיוצא בהן וכל זה הוא הנקרא מעשה קדרה, וכן כל תבשיל שערב בו מחמשת המינין בין קמח בין פת, בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות.

כתב השולחן סימן רח סעיף ב "חמשת מיני דגן ששלקו או כתשן ועשה מהם תבשיל, כגון מעשה קדירה הריפות וגרש כרמל ודייסא... מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף על המחיה". הרבה אחרונים כתבו דהג' בשו"ע "חמשת מיני דגן שחילקו", דהרי חיטה שלוקה שלימה מבורא בסעיף ד' דאין ברכתה במ"מ. ובמג"א כתב ליישב הג' "שלקו", וכתב דכשבישלם ונתמעכו אף שלא חילקו מברך במ"מ.

דגן שכתשו

מבואר ברמב"ם הלכה ד' דלא רק דגן שחילקו ה"ה מעשה קדירה ומברך במ"מ, אלא גם דגן שכתשו ה"ה מעשה קדירה ומברך במ"מ.

מהו דגן שכתשו

הכס"מ ומג"א כתבו, שכתשו הוא שהוסר הקליפה, ובהוסר הקליפה ברכתו תהיה במ"מ.

העוללות אפרים הובא בשעה"צ ס"ק כ' חלק על המג"א וס"ל דהסרת הקליפה לא עושה את הדגן למעשה קדירה. ומש"כ הרמב"ם כתישה, הוא מיעוץ הדגן, ובמיעוץ הדגן ברכתו במ"מ.

במחצה"ש מבורא דהעיקר בכתשו הוא שיתבשל הרבה עד שיהיה מיעוץ ודיבוק יפה.

במ"ב ס"ק ד כתב דהאחרונים מצדדים דבעינן דוקא שיתדבק ע"י הבישול ואז נחשב למעשה קדרה.

(יל"ע מה מקור הרמב"ם להוסיף שאף שלא חילקו, כל שהסיר את הקליפה ה"ה ג"כ נחשב מעשה קדירה ומברך במ"מ. בשלימא לעוללת אפרים דהוא מיעוץ הדגן, וכן למחצה"ש שבישלו הרבה עד שהתמעך, אפשר דאם התמעך ה"ה נעשה תבשיל ולכן ברכתו במ"מ, אולם למג"א דהוא הסרת הקליפה מנ"ל לרמב"ם דבזה ה"ה נעשה תבשיל).

נתמעכו יפה כעין דייסא

תוס' כתבו שאם בישלם עד שנתמעכו יפה כעין דייסא מברך במ"מ.

ור' יונה ברכות דף כו כתב "מדאמרי' וכן דייסא דכעין חביץ קדרא שמעי' שלא יברך על הדייסא אלא כשנכתשו החטים

ברכות דף לז' מבואר בברייתא הכוסס את החיטה מברך בפה"א. עוד מבואר בברייתא דחייטין שבורות שבישלם ה"ה מעשה קדירה וברכתם במ"מ.

איתא שם "ואלו הן מעשה קדרה חילקא טרגיס סולת זריז וערסן".

עוד איתא שם "הכוסס את האורז מברך עליו בורא פרי האדמה. טחנו אפאו ובשלו אף על פי שהפרוסות קיימות בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליו ברכה אחת מעין שלש".

האופנים שברכת גרעיני דגן תהיה בפה"א

מבואר בגמ' דהכוסס את החיטה מברך בפה"א. כתב רש"י הכוסס את החיטה כמות שהיא. וברמב"ם הל' ברכות פרק ג הלכה ב הוסיף "אכל דגן שלוק כמו שהוא מברך לפניו בורא פרי האדמה".

השו"ע סימן רח סעיף סעיף ד כתב ג' אופנים דמברך על דגן בפה"א - "כל דגן חי, או עשוי קליות, או שלוק, והגרעינין שלמים, אינו מברך אלא בורא פרי האדמה ולאחריו בורא נפשות".

מבואר דאם הגרעינים שלמים, בין גרעינים חיים, בין גרעינים מבושלים, בין גרעינים קלויים, מברך בפה"א.

טעם דכוסס את החיטה מברך בפה"א

בפסקי הרי"ד ובר"י מלוניל, וריבב"ן מבואר דכוסס חיטה מברך שהכל מפני שהוא אכילה שלא כדרכה.

וכמשנת' ברמב"ם ובשו"ע כתבו דאף האוכל דגן שלם מבושל, או דגן שלם אפוי, מברך בפה"א. ויל"ע האם גם בזה הטעם שמברך בפה"א הוא משום דאינו דרך אכילה, ויתבאר להלן.

האופנים שברכת גרעיני דגן תהיה מזונות

דגן שחילקו

מבואר בראשונים (תוס', רא"ש, רמב"ם, ר' יונה), דרק גרעינים שחילקו ובישלם נחשבים מעשה קדירה וברכתן במ"מ. אבל גרעינים שלמים שבישלם, אינם נחשבים למעשה קדירה, וברכתן בפה"א.

ברמב"ם הל' ברכות פרק ג בהלכה ד איתא "קמח של אחד מחמשת המינין שבשלו בקדרה בין לבדו בין שעירבו עם דברים

ואפשר דאי"ז נחשב נחסר מהחיטה, דבערוה"ש כתב שצריך שיהיה נחסר הרבה מהגרעין.

ומ"מ הרבה מפוסקי זמנינו (האגר"מ או"ח ד' מד' הגרשו"א, והגרשו"א, והגר"ח פ' שינברג), כתבו דכיון שהדגן לא עבר תהליך בישול אלא הוא מתנפח ע"י חום האש, ה"ה ככוסס קליות חיטה וברכתו בפה"א.

ברכת פריכיות מדגנים

בפריכיות יש מעלה על שלוה, דהגרעינים נמעכים ונדבקים זל"ז בניפוח ע"י חום. ולכן מצד ההגדרות של המ"ב היות והדגן מעונך ודבוק והשתנה צורתו, לכאורה היה ראוי שברכתו תהיה במ"מ.

ומ"מ הרבה מפוסקי זמנינו (האגר"מ, הגרשו"א, והגר"ח פ' שינברג, ואול"צ), דימו דין פריכיות אלו לדין שלוה, דכיון שלא עברו תהליך בישול ה"ה ככוסס קליות חיטה וברכתן בפה"א. **ומאידך** דעת הגרשו"א, והגר"מ שטרנבוך, דכיון שהתנפחו והתרככו ונדבקו ע"י חום, ברכתו במ"מ.

ויש לעיין מנ"ל לחלק בין בישלו במים, לאפאו בחום, הרי בשו"ע משמע דשלוקים וקלויים דינם שווה דאם הדגן שלם מברך עליו בפה"א, ואם הוא אינו שלם מברך עליו במ"מ. ויתבאר להלן.

ברכת האורז

בגמ' הובאו כמה דעות מה ברכת האורז, ולהלכה נפסק שברכת האורז במ"מ.

נח' הראשונים מהו סוג האורז שברכתו מזוונות. ולהלכה המ"ב הביא כמה אחרונים שכתבו שהאורז שלנו ברכתו במ"מ.

האם ברכת אורז מזוונות דווקא שהאורז התמעך

הב"י הסתפק האם דין גרעיני אורז מבושלים שלמים שלא נתמעכו, הוא כדין גרעיני חיטה שלמים שלא נתמעכו שאף שבישולם מברך בפה"א, או שאורז דינו שונה ואף שהוא שלם מברכים עליו במ"מ.

והביא דברא"ש נראה שרק אורז שגרעיניו התמעכו כעין דייסא ברכתו במ"מ, אבל אם גרעיניו שלמים מברך בפה"א. והביא שבר' יונה חילק בין אורז לחיטה, ובאורז אף שגרעיניו שלמים מברך במ"מ. ודן הב"י האם מוכח שר' יונה חולק על הרא"ש, דאפשר דסבר דא"צ כתוש אבל צריך מעונך.

ובסו"ד כתב הב"י דיש לחלק בין אורז לחיטה, דאורז דרך לבשל אורז שלם, משא"כ חיטה דרך לבשלה כשאינה שלמה.

וכתב הברכ"י שכן מסקנת הב"י ולכן סתם בשו"ע שא"צ שיתמעך. וברמ"א כתב הצריך שהאורז יהיה מעונך, וכן צידד הבה"ל.

המאמר נוקט דלא כהברכ"י אלא דאף השו"ע מודה שדווקא בנתמעך מברך במ"מ, **ובמחזיק ברכה** סימן רח ס"ק א הביא את מש"כ המאמר בדעת הרמב"ם ודחה את דבריו.

(ז"ל המחבר שם בספרי הקטן ברכי יוסף כתבתי דדעת מרן אפי' לא נתמעך והיינו כדמסיק בב"י ושם כתבתי שדעת הט"ז ומג"א ונ"ץ וא"ר הכי כדעת מרן ועוד הבאתי מא"ח וכלבו שכתבו שדרכו לאכלו שלם שהוא כמו שחילק מרן בסוף דרך האורז לבשלו כשהוא שלם וכו' ועוד הארכתי בזה ע"ש. כל זה לא

ונדבקו ונעשו דומיא דחביץ קדרא אבל אם בישל החטים שלמים והגרעינים עומדים שלמים אינו מברך עליהם אלא בפה"א כמו אם היה כוסס את החיטה. יש שפ' שלר' יונה צריך דווקא נדבק, ויש שפ' את ר' יונה ע"ד התוס' שסגי שיתעך היטב ויהיה ראוי להיות נדבק.

מ"מ בפשטות מבואר מדבריהם דהסרת הקליפה לא נחשב מעשה קדירה - ויל"ע מה מקור להוסיף שדווקא נתמעכו יפה כעין דייסה מברך במ"מ.

במ"ב נקט להלכה דאף לרמב"ם חטים שלימות אם התמעכו במ"מ.

אמנם באגר"מ נקט שהרמב"ם חולק על תוס', ולרמב"ם חטים שלימות אף שמבושלות הרבה והתמעכו ברכתם בפה"א, ודייק דהרמב"ם כתב דשלוק מברך האדמה, ושלוק ה"ה בישול הרבה.

ההבנה בתנאים אלו של נחלק, נתמעך,

ונדבק

ברא"ש נראה דתנאים אלו הם מפני שכך הוא משביע וסועד הלב.

ומאידך בר' יונה, בתוס', וברא"ה, נראה דתנאים אלו הם משום דכך הוא דרך אכילה חשובה.

ובחיי אדם כלל נד סעיף א כתב ה' מיני דגן כיון שהם חשובים שנשתבחה בהן ארץ ישראל... ואמנם חשיבותן אינה אלא כשעשה מהן תבשיל. ויתבאר להלן דאפשר שיש נפק"מ בזה.

הדינים העולים במ"ב -

א' חטים שחילקן ובישולם - אף שלא נתמעכו ולא נדבקו, ברכתם במ"מ. (מ"ב ס"ק ג.)

ב' חטים שלימות שבישולם - אם נתמעכו יפה ברכתם במ"מ (מ"ב ס"ק ג.)

ג' חטים שלימות שבישולם - אם נתמעכו קצת ספק בפה"א ספק במ"מ (שעה"צ יח.)

ד' חטים שהסיר את קליפתן ובישולם - מח' רמב"ם ור' יונה, ולכתחילה המ"ב מחמיר שלא יאכלם אלא בסעודה. (מ"ב ס"ק טו.)

ה' חטים שהסיר את קליפתן ובישולם ונדבקו קצת ברכתם במ"מ (שעה"צ ט.)

ו' חטים שהסיר את קליפתן ונשבר מקצת הגרעין הנוהג לברך במ"מ אין למחות בידו, (מ"ב ס"ק טו, שעה"צ כב בשם הג' הגר"ח מצאנו).

ברכת השלוה

שלוה הוא דגן חיטה שלם שלא מחולק לחלקים, והוא ללא קליפה, ואינו מעונך ודבוק. ועבר תהליך ניפוח ע"י חום.

מצד ההגדרות של המ"ב לכאורה היה דינו תלוי במח' הרמב"ם ור' יונה, לרמב"ם במ"מ. ולר' יונה האדמה.

ואפשר דשלוה נחסר קצת מהגרעין, וה"ה בכלל מש"כ המ"ב ס"ק טו בשם הגר"ח מצאנו דהמברך במ"מ אין מוחין בידו.

ב' מנ"ל שדגן שעובר תהליך ניפוח ע"י חום ומתרכך, אינו מוגדר לתבשיל. (מנ"ל שכדי שברכתו תהיה במ"מ, לא מועיל שמתרכך ע"י חום, אלא צריך דווקא שיתבשל ע"י מים).

דין גרעיני חיטה שבורים וחצויים, הקלויים

בחום.

התבאר דגרעיני דגן שבורים וחצויים שבישולם, ברכתן במ"מ. יש לדון מה דין גרעיני חיטה שבורים וחצויים, הקלויים בחום. מדברי פוסקי זמנינו שדנו מה ברכת שלהו, ומהו ברכת פריכות דגן ואורז, מבואר דגרעיני דגן שבורים וחצויים הקלויים בחום, אינם נחשבים למעשה קדירה וברכתן בפה"א.

ויל"ע מנ"ל שרק בישול יכול להפוך גרעיני דגן מהאדמה למזונות, ומאידך קליה בתנור לא יכול להפוך גרעיני דגן מהאדמה למזונות.

ראיות האם צריך דווקא בישול

באמת ברייתא מוזכר מעשה קדירה, אולם מנ"ל דקליה בתנור לא עושה את הדגן כמעשה קדירה.

בדברי השו"ע יש לדון מצד אחד בסעיף ב' השו"ע כתב דרק על גרעיני חיטה שבורים שעשה מהם תבשיל מברך במ"מ.

ומצד שני בסעיף ד' כתב השו"ע דגרעינים שלמים מבושלים או קלויים מברך בפה"א. משמע דעל גרעינים שבורים הן מבושלים והן קלויים יברך במ"מ.

אולם אין הכרח מסעיף ד', דאפשר לומר דמה שכתב השו"ע "הגרעינים שלמים מברך בורא פרי האדמה" קאי רק על שלוק, ולא על קלוי. דבקלוי בין על שלם בין על חלוק מברך בפה"א. דהרי בתחילת דבריו כתב "דגן חי", ודגן חי ודאי אף שהוא חלוק אין מברך עליו במ"מ. וכמו שמש"כ השו"ע "הגרעינים שלמים" לא חוזר על דגן חי, ה"ה דאינו חוזר כל דגן קלוי, אלא רק על דגן שלוק.

כן נראה בלשון החיי אדם כלל נד סעיף א "אם אכל הגרעינים חיים או קלויים באש או אפילו שבישול שעורים במים והן עדיין בקליפתן או אפילו נכתשים רק שהם שלמים ולא נתמעכו כלל, אינן חשובין ומברכין בורא פרי האדמה". הרי שהחיי"א חילק בין גרעין חי וקלוי, לגרעין שלוק. ורק בשלוק כתב דשלמים ברכתן בפה"א, משמע דבקלוי אף בחצויין ברכתן בפה"א.

לכאורה יש ראייה מהרמב"ם של שתייתא, כתב הרמב"ם הלכות ברכות פרק ג הלכה ג "קמח של אחד מחמשת המינים שקלהו וערבו במים או בשאר משקים אם היה עבה כדי שיהיה ראוי לאכילה וללעסו מברך עליו בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף על המחיה ועל הכלכלה, ואם היה רך כדי שיהיה ראוי לשתיה מברך עליו בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות.

מבואר ברמב"ם דקמח שקלאו באש ועירבו עם מים מברך עליו במ"מ, עולה דא"צ דווקא בישול של הדגן במים כדי שברכתו יהיה במ"מ.

הספיק לבעל מאמר מרדכי ולא רצה להבין הדברים ואזיל בתר איפכא ובודאי שאין להאריך מפני ביטול בית המדרש וכל מבין עם תלמיד יראה דברי בזה שהוא סדר לימוד הישר ויראה קושיותיו ודמיונותיו ודי בזה, ומעיד אני עלי כי דין זה פלפלי עם כמה גדולים רבנים מובהקים וכלם הודו לדברי ועשו מעשה בעצמם לברך במ"מ אף כשלא נתמעך כדעת מרן שקבלנו הוראותיו וכן ראיתי להרב מהר"י עייאש בספר מטה יהודה הנדפס מחדש שכתב דמסקנת מרן בב"י וכאן בש"ע לברך במ"מ אף כשלא נתמעך ומנהג העולם כסתם דעת הש"ע דלעולם מברכין במ"מ").

מדברי המג"א, הא"ר, הגר"א, והבכר"י עולה דיש לברך על אורז במ"מ אף שלא התמעך. ובבא"ח פ' פנחס הוסיף "כבר פשט המנהג לברך במ"מ בכ"ג".

בביה"ל האריך בזה וכתב דהעיקר להלכה דאם הם שלמים מברך בפה"א. וכתב דמדברי הפמ"ג משמע שאם הוסר קליפתן כמו אורז שלנו יש לצדד דאין זה בכלל שלמים אף אם לא נתמעכו ע"י הבישול, וסיים הביה"ל, דהמברך עליהם במ"מ לא הפסיד ובפרט דבדיעבד יוצא בברכת במ"מ על כל מילי דזיין.

ובמ"ב ס"ק כו כתב דאם התמעך קצת ע"י הבישול מברך במ"מ. ואם הם עדיין שלמים מברך בפה"א. והוסיף המ"ב דאפשר דאפילו אם רק הוסר קליפת האורז כמו בשלנו ג"כ לא מקרי שלמים ומברך עליהם במ"מ.

- עולה דהמ"ב היקל דא"צ מייעוך גמור, והוא כר' יונה. דהרי להרא"ש צריך מייעוך גמור.

ויל"ע דהרי בבה"ל כתב לחשוש לדעת הרא"ש דיש חבל ראשונים כהרא"ש, ומדוע היקל כר' יונה דסגי במיעוך קצת.

(עוד יש להעיר בדברי הבה"ל דהביא מהפרמ"ג שבאורז שלנו שהוסר קליפתו אי"ז נחשב שלם ואף שלא התמעכו יש לברך במ"מ משום דברי המג"א בדעת הרמב"ם דבהוסר הקליפה הרי"ז נחשב למעשה קדירה. ויש להעיר שלעיל השע"צ ס"ק כ' הביא עוללות אפרים שחולק על המג"א וס"ל דהסרת הקליפה לא עושה את הדגן למעשה קדירה, ולדברי העוללות אפרים ל"ש צירוף זה לברך באורז במ"מ).

מצאתי בערוה"ש סימן רח סעיף כב שכתב דנתמעכו באורז היכא שכל אורז התנפח יפה כדרך הבישול. ולדבריו בד"כ האורז מתנפח יפה בבישול, וברכתו תהיה במ"מ.

(ז"ל הערוה"ש "נ"ל דגם כוונתו של רבינו הרמ"א אינו בנתמעך לגמרי עד שאינה עומדת כל אחת בפ"ע אלא כלומר שנתבשלה לגמרי שכל אורז ואורז נתנפח כדרך הבישול היפה וכמדומה לי שכן מנהג העולם שכל שנתבשל יפה מברכין במ"מ וכן הוא עיקר לדינא").

ברכת פריכות אורז

פריכות אורז הוא אורז שלם שלא מחולק לחלקים, והוא ללא קליפה, ומעוך ודבוק, ועבר תהליך ניפוח ע"י חום.

מצד ההגדרות של המ"ב היות והוא מעוך ודבוק והשתנה צורתו, לכאורה לכ"ע היה ראוי שברכתו תהיה במ"מ.

מ"מ הרבה מפוסקי זמנינו כתבו דכיון שהאורז לא עבר תהליך בישול, ה"ה ככוסס אורז וברכתו בפה"א. (כ"כ האגר"מ ד' מו' וכ"כ הגרשז"א).

ויש לעיין א' מנ"ל לחלק בין בישול גרעיני דגן שבור במים, לאפו גרעיני דגן שבור בחום.

בר' יונה, בתוס', וברא"ה נראה דתנאים אלו הם משום דכך הוא דרך אכילה חשובה.

ולהבנה זו יש לומר שהיות והדגן עבר תהליך ניפוח ע"י חום ומתרכך ודרך אנשים רבים לאכול אותו בצורה זו, אפשר דברכתו תהיה בכ"מ.

ומאידיך אפשר דאף שהיום דרך לאוכלו כך, מ"מ אכתי אי"ז נחשב תבשיל ואי"ז אכילה חשובה. ע"ד מה שהבאנו מהחיי אדם כלל נד סעיף א כתב "אמנם חשיבותן אינה אלא כשעשה מהן תבשיל".

ונראה דזה הביאור בדעת הגריש"א דעל פריכות דגן מברך בכ"מ.

ובזה יתבאר דברי הגריש"א דעולה דהכריע דעל פריכות דגן מברך בכ"מ, ועל שלוח מברך בפה"א. ויש לבאר הרי שניהם לא עברו תהליך בישול.

ונראה דרק אם הדגן עבר או תהליך בישול ואפי' אם לא עבר תהליך בישול כל שהדגן התמעך ונדבק, אף שהדגן שלם ורק הוסר קילפתו, אפ"ל כדעת הרמב"ם דברכתו בכ"מ. אולם דגן שעבר רק ניפוח בחום ולא התבשל ולא התמעך ונדבק, ל"מ מה שהוסר קילפתו (הרמב"ם), וברכתו בפה"א.

ובזה מבואר דעת הגריש"א, דשלוח דרק הוסר קילפתו ואינו מבושל ולא התמעך ונדבק, ברכתו בפה"א. משא"כ פריכות דגן שהוסר קילפתו וגם נמעכו ונדבקו, ברכתו תהיה בכ"מ. (עוד אפ"ל דהגריש"א צירף דעת הרמב"ם שסגי בהוסר קילפתו רק בבישול גמור ולא בניפוח ע"י חום).

ברכת שבולת שועל קוואקר שנדבק במים

מובא בשם הגרש"א דהאוכל שיבול שועל קוואקר, אף שלא בישלו במים, אם נדבקו זל"ז, ברכתו בכ"מ.

ויל"ע הרי התבאר דדעת הגרש"א דרק ע"י בישול במים הדגן נהיה מעשה קדירה, ומדוע כתב דעל קוואקר בחלב שנדבקו זל"ז מברך בכ"מ.

ואפשר דהביאור בזה, דכשנותן שיבולת שועל קוואקר שנדבק ונהיה דייסא היות והתמעך ונדבק, ה"ה נחשב תבשיל, אף שלא עבר תהליך בישול. ורק דגן שחילקו, ולא התמעך ולא נדבק, בזה בשביל להפכו לתבשיל צריך דווקא ריכוך ובישול של הדגן.

ואכתי דבר זה מחודש, דבראשונים נראה דדיסא דברכתה בכ"מ הוא ע"י בישול במים. כן משמעות המאירי ברכות דף לז, "ודייסא היא של חטים ומתבשלים עד שמתפקעין ומתעבים הן מחיטה שאינה חלוקה הן שהיא חלוקה או כתושה". וכן משמעות הרשב"א ברכות דף לו, "והא דאמר' לקמן כל שהוא מין דגן ולא אפאו פת ברכה אחת מעין ג' ה"ק דבשליניהו ועבדינהו כעין דייסא".

ומאידיך יש ברמב"ם גירסא "קמח של אחד מחמשת המינין ששלקו וערבו במים. ולג' זו נראה דצריך דווקא בישול במים. ובאמת גם בשו"ע והרמ"א סימן רח סעיף ו בסעיף של שתיתא מבואר דרק אם בישלו מברך בכ"מ.

(ז"ל השו"ע שם "קמח של אחד מחמשת מיני דגן ששלקו (פי' בשלו הרבה) ועירבו במים או בשאר משקין, אם היה עבה כדי שיהיה ראוי לאכילה וללועסו (פי' לטחון אותו בפה), מברך בורא מיני מזונות ואחריו על המחיה").

(להלן יתבאר דאף לג' א' ברמב"ם אין ראייה משתיתא דכל דגן ללא בישול במים ה"ה כמעשה קדירה וברכתו בכ"מ, משום דאפשר דשתיתא ה"ה כדייסא ולדייסא יש גדרים אחרים דאפשר דא"צ בישול).

יש קצת משמעות בראשונים ובפוסקים שדגן נהפך למעשה קדירה ע"י שהמים נכנסים לגרעיני החיטה ומבשלים ומרכים אותם.

ז"ל בית המאירי מסכת ברכות דף לז "ומה שאמרו הכוסס את החיטה מברך ב"פ האדמה פירושה בחרוכין או שבישול מעט ולא נתבקעו, אבל נתבקעו מברך בורא מיני מזונות וברכה מעין ג' וכן אם חלקן בעוד שהן חיי"ן...מברך מיני מזונות".

ז"ל הלבוש אורח חיים סימן רח סעיף ד "במה דברים אמורים שקבעו להחמשה מינין ברכה בפני עצמם לפניהם ולאחריהם, היינו דווקא כשכותשין או חולקין אותן או ממעכן ועושין מהם תבשיל שאז הוא חשיבותן שזנין ומשביעין את האדם".

וכן הבאנו לעיל מלשון החי"א דמשמע דאף דגן חצוי, אם אינו מבושל אלא קלוי בחום, אינו נחשב מעשה קדירה וברכתו בפה"א.

דגן שעובר תהליך ניפוח ע"י חום ומתרכך

האם מוגדר כתבשיל

יש לדון בסברא נוספת שיברכו על דגן שמנופח בחום בכ"מ, דאף שהדגן לא עובר תהליך בישול במים, מ"מ היות והדגן עובר תהליך ניפוח ע"י חום ומתרכך אפשר דהוא מוגדר כמעשה קדירה.

ואפשר דזה תלוי מה ההבנה במה שכדי שברכתו תהיה בכ"מ צריך שיהיה "מעשה קדירה".

הבאנו לעיל מח' מה ההבנה בתנאים שמבאים את הדגן להיות מעשה קדירה, שברכתו משתנה מפה"א לבכ"מ.

ברא"ש נראה דתנאים אלו הם מפני שכך הוא משביע וסועד הלב.

ולהבנה זו יש לומר שהיות והדגן עבר תהליך ניפוח ע"י חום ומתרכך ומשביע, אפשר דה"ה נחשב תבשיל וברכתו תהיה בכ"מ, דוודאי דגן שעבר תהליך זה אינו כגרעיני חיטה קלויים בתנור שאינם משביעים וסועדים.

ומאידיך אפשר דחז"ל קבעו שרק דגן מבושל עם מים נחשב משביע וסועד.

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת פרשת משפטים
 ירושלים: 4:45 מוקדם: 5:55
 בני ברק: 4:59 מוקדם: 5:09
 מודיעין עילית: 4:53 מוקדם: 5:03
 חיפה: 4:51 מוקדם: 4:41
 טבריה: 4:47 מוקדם: 4:57

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

השבוע מצוה להסתפר ולגזור ציפורנים ביום ה' מאחר ור"ח ביום ו' ושבת וביאור הדברים במצוות קציצת צפרנים בערב שבת

ובימין, באצבע. וסימן לזה: דבהג"א, בשמאלו; ובדאג"ה, בימין (אבודרהם וספר המוסר).

וביום ה' מקפידין שלא ליטלן, מפני שהצפורנים מתחילין לחזור ולצמוח ביום ג' לגילוחן וא"כ אין זה תיקון כבוד שבת שחוזר לצאת. יש שכתבו שלא לקוץ צפורני הידים והרגלים ביום אחד ואין לקוץ אלא בע"ש או בעיו"ט והנכון שיקוץ מן הרגלים ביום ה' ומן הידים ביום ו' (משנה ברורה שם). וכתב המשנ"ב (ר"ס סק"ז) בשם המג"א: יש מקומות שאין מגלחים ואין נוטלים צפורנים בראש חודש אפי' חל ביום ערב שבת קודש, כי כן ציוה רבי יהודה החסיד. אמנם לעניין תספורת בר"ח אייר שחל בער"ש התיר המשנ"ב בס"י תצ"ג סק"ה, מפני התוספת שמחה של שבת ר"ח. (עיי"ש).

יזהר מאוד לקצוץ את ציפורניו בכל ערב שבת, ואיתא במדרש וכן מובא בספר חסידים: מעשה בחסיד אחד שנפטר ונראה לתלמידו בחלום, וראה התלמיד כתם במצחו, ושאל לו: מפני מה היה לך כך? והשיב לו מפני שלא הייתי נזהר לקצוץ את הצפורנים בכל ערב שבת קדש. ועי' ב"סוד ושורש העבודה' שמאריך בחומר הענין גם ע"פ קבלה.

וכן נפסק ב'שולחן ערוך' (בסימן רס סעיף א): "מצוה לרחוץ, הגה: כל גופו. ואם אי אפשר לו, ירחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת; ומצוה לחוף הראש ולגלח הצפורנים בערב שבת. הגה: ואם היו שערות ראשו גדולות, מצוה לגלחן (א"ז פ' אלו מגלחין).

וכשנוטל צפורניו לא יטול אותן כסדרן. ויתחיל בשמאל, בקמיצה;

מתי זמן סעודת ראש חודש בשבת ר"ח? 3 זמנים.

ובשער הציון (אות ד') כתב בשם המג"א שכשחל ר"ח בשבת ימשיך סעודה שלישית עד הלילה ובזה יהיה ניכר שהוא לכבוד ר"ח, והשע"צ לא מסכים לזה שבלאו הכי נוהגים בכל שבת להמשיך. וכתב השע"צ (אות ה') והנה לפי דעת הירושלמי שהובא במג"א אף אם לא עשה מאכל יותר בשבת יכול לקיים זה במוצאי שבת, שירבה בסעודת מלוה מלכה לכבוד ר"ח שעבר עכ"ל.

השולחן ערוך בסימן תי"ט כותב: "מצוה להרבות בסעודת ראש חודש". ובמשנה ברורה בס"ק ב' כתב וז"ל: כתבו האחרונים דהמדקדקים נוהגים כשחל ראש חודש בחול עושים מאכל אחד יותר מבכל הימים לכבוד ראש חודש, וכשחל בשבת עושים מאכל אחד יותר ממה שנוהגים בכל השבתות כדי שיהיה ניכר כבוד של ראש חודש.

דברי מרן הגה"ג רבי יעקב אדלשטיין זיע"א במעלת תוספת שבת לרגל יום פטירתו החל בכ"ח שבט

על ערכה הגדול של השבת למשך כל ימי עולם, והרי מן היה לעם ישראל רק במשך ארבעים שנה במדבר. ואיך יתכן שברכת השבת היא ניצחית כמו שמפרש הבעל שם טוב את הפסוק "לְעוֹלָם יְהוֹה דְבָרְךָ נֶצֶב בַּשָּׁמַיִם". הדיבור של ה' שאמר "יְהִי רְקִיעַ", "יְהִי מְאֹרֹת", וכו' - הדיבור הזה ניצב בשמים כל הזמן והוא מקיים את הבריאה, ומפעיל את כל כוחות הטבע. ואם כן איך מצטמצמת ברכת ה' הנצחית, למן שהיה תופעה זמנית?

אלא הביאור, שכשם שראינו במן שבשבת לא היה יורד ואדרבא, ביום שישי הקב"ה הכין את הצריך והדרוש, ומי שיצא ללקוט מן בשבת לא מצא. כך היה כל ימות עולם, מי שינסה להרוויח בשבת לא יצליח, ורק מי שישמור את השבת יזכה לשפע בששת ימי המעשה. ושמירת שבת היא לא לעבוד, אלא שיהיה פנוי לעסוק בקדושה ובתורה. ובמדבר היתה הברכה במן שנכפל ביום שישי, ולדורות זה בפרנסתו של כל אחד ואחד שהקב"ה מסדר שירוויח בשישה ימים את כל מה שנגזר עליו להרוויח, כדי שבשבת יהיה פנוי לעונג וקדושת שבת.

ולכאורה המשנה כותבת "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא", וכותבת שם כמה וכמה

כידוע מרן זיע"א היה מראשי המחזקים ומזרזים את המבקשים ישועות להתחזק בתוספת שבת 10 דק' לפני זמן הדלקת נרות, ואף בשנותיו האחרונות טרח והגיע להשתתף בכנס חזוק לנושא זה, וכמו שסיים בכנס האחרון שבו השתתף: על כן תחזקנה ידי המארגנים שיזמו את הכנס הזה לחיזוק שמירת השבת ולתוספת שבת, ולתוספת באיכות השבת, ברוך ה', עם ישראל לא נביאים הם, בני נביאים הם, והבא ליטהר מסייעין לו. כל אחד ואחד יכול למצוא איזה שיפור ותוספת קדושה מיוחדת בשבת, יש שכלל לא מדברים בשבת, ויש כאלו שמדברים רק בלשון הקודש, ויש שמדברים רק דברי תורה. ובספרים מדגישים מאוד שצריך להיזהר מכעס בשבת כי היצר הרע משתדל מאוד להכשיל בזה, והכועס בשבת צריך להרגיש כאילו פגע בציפור נפשה של השבת...

ברכת השבת נצחית היא

התורה אומרת "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו", ברכה וקדושה. ומפרש רש"י במה ברכו - במן, שהיה במן ברכה שירד פי שנים ביום שישי. וקדשו - במן, שלא ירד בשבת.

וכפשוטו יש פה קושי להבין, התורה במעשה בראשית מספרת

עלון השבוע לרפואת הגה"ג רבי יעקב בן גולדיס כתון (הלל) שליט"א ר"י אהבת שלום לרפוא"ש בתושח"י ולע"נ הרבנית שושנה (מצגר) ואחותה הרבנית שרה (פרינדלנדר) בנות הגה"ג רבי יונה מרצבך ע"ה נלב"ע ר"ח אדר

וגמילות חסדים, ששם אדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, היינו שאוכל את פירות השכר. ואילו בשבת זה עצם טבע הבריאה שברא הקב"ה, שמי שישמור שבת, יצליח בעסקיו בששת הימים ויזכה לקדושה וברכה בשבת..

מצוות, ואילו שבת לא נזכרת. וכאן אנחנו רואים שהוא מברך את ששת ימי המעשה, ומדוע לא נזכרה שבת במשנה שגם היא נותנת פירות וברכה בעולם הזה? והביאור הוא, שברכת השבת איננה שכר על מעשה המצווה כמו השכר על מצוות כיבוד אב

סיפור חיזוק מהגה"צ רבי אלימלך בידרמן שלט"א לקראת שבת ראש חודש

והא כיצד? איך? איך מורידים את "בלויי הסחבות של חלאת העוונות"? והתשובה היא על פי מעשה שהיה:

"כתבו הספרים יהרהר בתשובה ויפשפש במעשיו בכל ערב שבת, כי שבת מקרי כלה מלכתא, וכאילו מקבל פני המלך ית"ש ואין נאה לקבלו כשהוא לבוש בבלויי הסחבות של חלאת העוונות" (משנ"ב ר"נ ס"ק ג') וכן ידוע שיש ד' זמנים שיש לחזור בתשובה, א. כל לילה לפני השנה. ב. כל יום ו'. ג. כל ערב ר"ה. ד. עריו"כ.

שישה אנשים יצאו לחטוב עצים ביער במטרה למכור אותם ולהשתכר ולהרוויח כסף. עבדו השישה במשך כמה שעות וכמעט סיימו את מלאכתם, אך לפתע מזג האוויר השתנה, השמש נעלמה מאחורי העננים, הרוחות נשבו בחוזקה, והם איבדו את דרכם בין השיחים והעצים הגבוהים. איך יוצאים מהיער המאיים והאפל? נבוכו הפועלים המותשים...

והנה אתא ובא 'ערב שבת קודש', זמן הרהור תשובה, כדברי המשנ"ב, ומי פתי ירצה לקבל פני המלכה כשלבושו סחי ומאוס, הלא כל יהודי בר דעת מבקש לחזור בתשובה ולרחוץ את חלאת העוונות, אלא שעדיין, פעמים ומחשבה מתגנבת בליבו של אדם, "נער הייתי וגם זקנתי, כיצד בפתע פתאום אשתנה? בדיוק עכשיו?! אינני יכול ומסוגל... זה ממש "נישט שייך" [לא שייך ולא אפשרי], אני רוצה, אבל..."

אמר הראשון: "עלינו לפנות שמאלה, הכפר שאליו אנחנו אמורים להגיע נמצא מצידו השמאלי של היער, אם תלכו אחרי, תראו שאני צודק". איש לא זז ממקומו. הוא הרים את הערימת עצים והלך.

והתשובה לזה עפ"י מעשה נורא שהיה בשנת תשמ"ה כאן בארץ ישראל, בשני בחורים שיצאו לטייל בדרום, והלכו לאיבוד והסתבכו הרבה זמן עד שהגיע הלילה. ברירה אחרת לא היתה להם, וכך, למרות עייפותם צמאונם וחולשתם, המשיכו הבחורים ללכת בזהירות עד ש... ברוך ה' הם הגיעו לפסי רכבת. ומה עושה מי שמגיע לפסי רכבת? הולך לאורך הפסים עד שמגיע למקום ישוב. הלכו במשך שעה ושעתיים ועוד, עד שנצנוצי אורה של העיר באר שבע כבר נראו מרחוק. הם שמחו שמחה גדולה, אך מכיוון שהם ראו שיש להם עוד שעה הליכה, הם החליטו לנוח קצת.

אמר השני: "אני דווקא הולך ימינה, נוצצים משם אורות, והמשמעות היא שאמצא שם אנשים שיוכלו לסייע לי להגיע אל היעד שלנו, האם תצטרפו אליי"? גם הפעם איש לא השתכנע, הוא הרים את ערימת עציו ונעלם ביער.

אחד התיישב ליד פסי הרכבת, והשני התיישב על פסי הרכבת. שניהם היו באפיסת כוחות, ולא לקח הרבה זמן עד שנרדמו בערפול חושנים... לאחר כמה דקות... התקרבה רכבת עמוסה בחומרי בנין עם 36 קרונות! כבר 10 ק"מ לפני שהיא מגיעה כל האדמה רועדת, ושני הבחורים ישנים שנת... "קום, מה לך נרדם..." נהג הקטר רואה ממרחק 5 ק"מ מה הולך לקרות רח"ל, והוא מתחיל בצפירות כאלו שכל באר שבע התעוררה, אבל... כלום, גורנישט, הבחורים לא זזים, הנהג מפעיל את בלם החירום, אבל בשביל לעצור כזאת רכבת, צריך להתחיל הרבה קודם, והוא צופר וצופר, ורח"ל מכל גזירות קשות אכזריות, הוא המשיך לישון, ו... ה' ירחם!!! טרגדיה נוראית!!!

אמר השלישי: "אני אסתובב לאחור ואמצא את הדרך הביתה, משם הגענו ולשם אני מעדיף לחזור. הבית יותר יקר מלהרוויח כסף עבור העצים". השליך את הערימה, ושב על עקבותיו.

שואל הרה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א מה רצה הנהג מהבחור? שיזוז קילומטר? ... שיזוז 100 מטר? ... שיזוז 10 מטר? לא! ולא! בקושי כמה סנטימטרים הפרידו בין מי שישב ליד הפסים, ובין מי שרח"ל ישב על הפסים...

מיהר הרביעי וניצל את ההזדמנות: "אזכה בערימת העצים הזו, אתקדם עם שתי הערימות לאורך השביל שממולי, וביום קר כל כך בוודאי אמצא אנשים שירצו לקנות ממני את הסחורה הזו". ערם את שתי ערימות העצים זו על גבי זו, הרים אותם ועזב מיד. החמישי הביט על העץ הגבוה ואמר: "במקום שאני יפגע בעץ הגבוה הזה, אטפס עליו ואנסה לראות מלמעלה לאיזה כיוון עלי להתקדם". הוא הניח את הגרזן והחל לטפס על הגזע הרחב.

וזוהי התשובה אליך הקורא, נכון שה'משנה ברורה' כותב "יהרהר בתשובה ויפשפש במעשיו בכל ערב שבת", ואכן יתכן ששינוי בולט ומהותי ומוחלט, הינו דבר רחוק וקשה, אך תזוזת מה של כמה סנטימטרים ודאי היא ברת השגה, וממנה, מאותם סנטימטרים בודדים אי אתה בן חורין להפטר!!!

ורק השישי נותר במקום וחשב לעצמו, איזה שטויות, כולם הוזים, הם פועלים ללא תבונה ודעת. הדבר הכי נכון לחכות במקום עד שתגיע עזרה, זו טיפשות גמורה ללכת אל הלא נודע ולהסתכן. ודאי יעבור כאן מישהו, יבחין בי ויציל אותי, לא אזוז ממקומי... הוא נשכב לצד ערימת העצים שלו ושקע בשינה עמוקה...

כל אחד מחמשת הראשונים, למרות הקשיים וההרפתקאות שהזדמנו לו בדרכו, היה מרוצה מהחלטתו, הוא התקדם, הקשיים הצמיחו אותו ולימדו אותו פרק או שניים עד להגיעו למחוז חפצו. ידע ונסיון הוא רכש וחכמת חייו התעשרה לאין ערוך, והשישי, עדיין מחכה לעזרה...

פשוט הדבר שבערב שבת חייבים להתעורר, ואפילו בכמה סנטימטרים...איך? כל אחד יבחר דרכו, מכאן או משם, כך או אחרת, העיקר לא לישון בהבלי הזמן, לא להמתין כמו אותו בטלן שעדיין ישן... "נישט שלאפען"!!! [לא לישון].

(מתוך זמירות שבת "עלי באר")

בנתיהבות העיזין

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שורצר שליט"א

בדין שומר ששלח יד האם נפטר בהרי שלך לפניך

השמירה וחייב רק מדין גזלן וצ"ע עכ"ל, וא"כ ה"ה לגבי דין הרי שלך לפניך יפטר השומר כי כל חיובו הוא מדין גזלן ולא מדין שומר.

ד. ועי' מש"כ האחרונים שכל שאלת החלקת יואב, זהו לפי השיטות שלמ"ד שינוי אינו קונה, נפטר הגזלן בהש"ל לגמרי ואינו צריך להשלים את החלק החסר. אבל לפמש"כ בחי' הגר"ח בפ"ב מגזילה ואבידה הט"ו שבכה"ג שחסר חלק מהגניבה אז אע"פ ששינוי במקומו עומד זהו רק לגבי הדין שהגזלן יכול להחזיר החפץ לנגזל אבל חייב להוסיף דמים להשלמת החלק שנחסר משום שאע"פ שלגבי כל החפץ לא נחשב מה שנשבר לשינוי מ"מ לגבי החלק שנחסר חסר השבה. אבל דעת החזו"א בגליונות שם שלמ"ד שינוי אינו קונה נפטר הגזלן לגמרי דומיא דחמץ ועבר עליו הפסח ע"ש וכן היה פשוט לחלקת יואב משו"ה קשה שכל שולח יד יפטר בהש"ל בהשבת הנבילה.

ה. והנה לכאורה אפ"ל שכל דברי הגרעק"א שפקע דין שומר ע"י השליחות יד זהו דווקא לגבי חיוב דמי הפקדון, שבכה"ג שנשבר החפץ והנידון הוא האם שומת התשלומין היא לפי זמן השליחות יד או זמן הפשיעה, אז החיוב דמים נקבע לפי שעת השליחות יד משום שהוא חיוב החדש שכולל גם חיוב אונסין שהרי אין חיוב דמים פעמיים על אותו חפץ, אז חיוב הדמים נקבע לפי שעת השליחות יד, משא"כ בכה"ג שמחזיר השומר את החפץ ואומר הרי שלך לפניך אז שפיר מתחייב מדין שומר.

ו. אמנם א"א לפרש כן בדברי הגרעק"א דעי' מש"כ הגרעק"א בגליון שו"ע (בריש סי' רצ"ד) על דברי השו"ע ששומר הכופר בפקדון נעשה גזלן וחייב באונסין וז"ל ומכל מקום לא פקע ממנו חיוב שומרין ונפק"מ אם אחר שכפר נתייקר ופשע בו שנאבד דמצד גזלן לא משלם רק כשעת הגזילה דהיינו שעת הכפירה שהיה בזול ומטעם שומר חייב כשעת הפשיעה זולת בנאנס דבאנו לחייבו רק מדין גזלן משלם כשעת הכפירה עכ"ל. וצ"ב בדברי הגרעק"א שהרי לגבי שולח יד הוכיח הגרעק"א מסוג' הגמרא בסוף המפקיד שגם אם נשבר החפץ בפשיעה (בכה"ג שליכא חיובא דמזיק) משלמים כשעת השליחות יד משום שכל החיוב הוא מדין גזלן וא"כ ה"ה בכופר בפקדון וצ"ב.

ז. ופי' בזה (עי' חי' ר' שמואל ב"ק סי' כ"ב) שדעת הגרעק"א שדווקא בשולח יד שנעשה גזלן לגמרי ויש לו קניני גזילה (משום שהוציא החפץ מרשות הבעלים ע"י מעשה השליחות יד) משום שכל החיוב הוא מדין גזלן, משום גזלן,

א. הנה יש חילוקי דינים בין חיוב גזילה וגניבה לבין חיוב שומרין א' בכה"ג שנפסד החפץ, שחיוב תשלומי דמי החפץ בגניבה וגזילה, היא שעת הגניבה וגם אם נתייקר החפץ לאחר הגניבה כגון שבשעת הגניבה היה שוה זוז ובשעה שנפסד החפץ היה שוה ארבע משלם זוז כשעת הגניבה משא"כ שומר משלם כשעת הפשיעה. והחילוק השני לגבי חפץ שנשבר בחלקו. שבגזילה למ"ד שינוי אינו קונה נפטר הגזלן בהשבת החפץ השבור בהרי שלך לפניך, משא"כ שומר חייב בתשלומין ואינו נפטר בהש"ל, ויש לדון מה הדין בשומר ששלח יד שנעשה גזלן האם דינו רק כדין גזלן או שחייב גם מדין שומר ואינו יכול לומר הש"ל.

ב. ועי' משה"ק החלקת יואב בקבא דקשייתא שאלה מ"א על בדיןא דשליחות יד (משפטים פכ"ב פ"י) 'שבועת ד' תיהי' בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו'. וז"ל קשה לי במה דמבואר בב"ק ר"פ הגוזל עצים (צ"ד) דמ"ד שינוי במקומו עומד יכול לומר הרי שלך לפניך, אף שמתה או נשברה כמו בהיזק שאינו ניכר לדין שאינו חייב לשלם כלום ע"ש ברש"י. וא"כ איך יפרשו קרא אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ואם שלח ידו חייב מטעם גזלן, והלא בשבורה ומתה יכול לומר הש"ל, ואין לומר דשם שאני כיון שיש עליו חיוב שומר מכבר זה אינו. עי' סוף פרק המפקיד (מג.) דמבואר דאף בשליחות יד אי מיתברא ממילא אפילו בפשיעה חייב רק לשלם זוז אף דשומר חייב כשעת הפשיעה והיינו כיון ששלח יד ונעשה גזלן פקע ממילא חיוב שומר, כמש"כ הגרעק"א בגליון המשניות בסוף פרק המפקיד א"כ למה יתחייב במת או נשבר יאמר הרי שלך לפניך עי"ש.

ג. והיינו שאע"פ שכל שומר אינו נפטר בהרי שלך לפניך ודעת תוס' בפרק הכונס בב"ק דף נו: ד"ה פשיטא ששומר חייב גם על פירות שהרקיבו מקצתם אפילו שלא הוי שינוי משום ששומר חייב באחריות הפקדון מכל מקום אחרי שהשומר שלח יד כל חיובו רק משום גזלן ולא משום שומר. כמש"כ הגרעק"א בסוף פרק המפקיד בדברי התוס' (מג: ד"ה לימא) ובגליון המשניות, ששומר ששלח יד ואח"כ נתייקר הפקדון ונגנב או נאבד בפשיעה משלם הזול כשעת השליחות יד משום שע"י השליחות יד פקע דין שומר וז"ל הגרעק"א בגליון המשניות מבואר בסוג' דדין שולח יד דהכא בפשיעה משלם רק כשליחות יד דאף דגזלן בעלמא דין הוא דלא לשלם כשעת פשיעה דלא נתחייב מעולם מדין שמירה רק מדין גזלן משו"ה חייב רק על שעת גזילה משא"כ הכא בשומר ששלח יד וכו'. צריך לומר כיון שנעשה גזלן פקע ממנו חיוב

בכה"ג שהיה פשיעה בש"ח או גניבה ואבידה בש"ש אין פטור של הש"ל משום שיש בזה חיוב שומרין, אבל כשנפסד החפץ באונס אז כל החיוב משום חיוב גזלן ובגזילה הדין שאומר הש"ל, א"כ שוב יקשה שבכה"ג שהנבילה לפנינו יפטר בהש"ל.

יא. ויש שתי' שאה"ג כל חיוב שבועה בשליחות יד זהו דווקא כשאין הנבילה לפנינו אבל בכה"ג שיש את הנבילה נפטר בהש"ל. ועי' בחלקת יואב החדש שמובא שם תי' מהגאון רבי דוד מן צ"ל שכתב לחדש שבפרשת שליחות יד נתחדש עוד חיוב אונסין של שואל שלא מדעת (חוץ מחיוב אונסין דגזילה), שאע"פ שלא נעשה גזלן לגמרי לגבי קניני גזילה מ"מ חייב באונסין על פי דברי רש"י בסנהדרין דף ע"ב על דברי רבא לגבי בא במחירת שלא אמרינן בדמים קננהו מידי דהוי השואל. וכתב רש"י וז"ל וכו' דכי אוקמי' רחמנא ברשותו וחייב את הגזלנים לשלם ה"מ דלא מצי למימר נאנסו דאשכחן בשומרין דחייב הכתוב לישבע אם לא שלח ידו במלאכת רעהו הא שלח אע"ג דטעין מת או נשבר דהיינו אונס חייב דנעשה עליו גזלן בשליחות יד עכ"ל. והיינו שחוץ מחיוב גזלן רגיל שחייב באונסין מדין והשיב את הגזילה ויש לו קניני גזילה ונפטר בהש"ל יש עוד חיוב אונסין של שואל שלא מדעת שנלמד מדין שליחות יד. רק שבשליחות יד נתחדש עוד שנעשה גזלן לגמרי ולכן פטור בטוען טענת גנב משום שנעשה ע"י השליחות יד גזלן גמור, ולכן אפילו שכל גזלן נפטר בהש"ל זהו משום שגזלן כל חיובו רק מדין והשיב, משא"כ בשליחות יד שיש בו גם חיוב אונסין של שואל שלא מדעת אינו נפטר בהש"ל, ולכן צריך שבועה שלא שלח יד, דאם שלח יד מתחייב באונסין כדין שואל, ואינו יכול לומר הש"ל ע"ש עוד בביאור הדברים.

יב. ולכאורה תירוץ זה עולה יפה רק לדעת תוספות בפרק הכונס, שלגזלן ליכא דין שומר, אבל לדברי הראשונים בסוף המפקיד שהקשו שגזלו יתחייב כשעת האונס, מבואר שדעתם שגם לגזלן יש חיוב של שואל יקשה מדוע לגזלן יש פטור דהש"ל, ויתכן שלגבי פטור של הרי שלך לפניך פשוט שגזלן שונה משומר משום שזה נלמד מדין והשיב את הגזילה אם כעין שגזל יחזיר, וכל שאלת הראשונים היא לגבי חיוב דמים שיהיה כשעת האונס שע"ז אין הכרע מדינא דוהשיב ויל"ע בזה. אמנם עדין צ"ב דאם נפרש שבכל שליחות יד יש חיוב אונסין כשואל, א"כ קשה מדוע חיוב התשלומין כשעת השליחות יד הרי בשואל החיוב כשעת האונס. וע"ז צריך לפרש כתי' הראשונים בסוף המפקיד שמכיון שהחפץ יצא מרשות הבעלים ונמצא ברשות השולח יד, אז נקבע שבשעת השליחות יד נפסד החפץ מהבעלים לגבי חיוב תשלום דמי החפץ כמו שפי' בברכת שמואל, וכמו שנתבאר בס"ד.

להערות ולתגובות:
ach0504104256@gmail.com

משא"כ בכופר בפקדון שאינו גזלן לגמרי אלא רק בנוגע לחיוב אונסין. כמו שכתבו תוס' בב"ק דף ק"ז ד"ה ושלח, שכל הדין של רב ששת שטוען טענת גנב ושלח בו יד פטור זהו דווקא בשליחות יד, אבל כופר בפקדון אע"פ שנעשה גזלן זהו רק לגבי חיוב אונסין ע"ש. לכן בכופר בפקדון נשאר חיוב שומר משא"כ בשליחות יד שיש לשולח יד קניני גזילה. ולכאורה הביאור הוא שבשליחות יד פקע דין שומר לגמרי משום שדנים את החפץ שאינו ברשות בעלים וליכא דין שמירה כלל ולכן כל החיוב הוא מדין גזלן, א"כ גם לגבי הש"ל יפטר השומר כמו כל גזלן. דאם הטעם ששולח יד משלם כשעת השליחות יד משום שאין חיוב דמים פעמיים ונקבע החיוב לפי החיוב החדש אז גם בכופר בפקדון חיוב הדמים יהיה כשעת הכפירה.

ח. ויתכן לפרש בזה באופן אחר שאין הכוונה שע"י השליחות יד פקע דין שומר לגמרי, אלא שפקע רשות שומר לגבי זה שהחפץ יצא מרשות בעליו. ולכן חיוב דמי התשלומין כשעת השליחות יד ע"פ מש"כ הברכת שמואל בב"ק סי' ה' בהסבר דברי הרמב"ן והריטב"א שכתבו לחלק מדוע חיוב גזלן כשעת הגזילה וחיוב שואל כשעת האונס. דהנה הרא"ש בפרק מרובה כתב שהחילוק הוא שגזלן לא מקבל חיוב שמירה א"כ כל חיובו הוא שעת הגזילה, דאין במה לחייבו בשעת האונס, משא"כ שומר שנתחייב בשמירה. אבל הרמב"ן והריטב"א תי' באופן אחר, ופי' הברכ"ש ששאלת הראשונים מדוע בכל גזלן לא יהיה חיוב כשעת האונסין דומיא דשואל שלא מדעת (וע"ע מש"כ האור שמח בפ"ב מגניבה ה"א שכתב וז"ל בד"ה נסתפקתי וכו' ונראה דתליא אם חיובא דגנב משום שומר וכמש"פ רש"י בסנהדרין ע"ב דגזלן חייב משום שואל שכל הנאה שלו. וכיצ"ב כתבו הרמב"ן והרשב"א הובא דבריהם בשיטה בב"מ (דף מ"ד) ד"ה איתבר ממילא משלם כדמעיקרא שחקרו אמאי לא משלם כדמעכשיו כדין שואל, שאם נאמר שאינו נחשב כשומר אין זה קושיא עכ"ל ע"ש).

ט. וע"ז תי' הראשונים שמכיון שהחפץ יצא מרשות הבעלים ואינם יכולים להקדישו אז כלפי חיוב דמי החפץ נחשב שמזמן הגניבה אין החפץ ברשות הבעלים וחיוב הגנב הוא על אותה שעה והיינו שאע"פ שעדיין הבעלים הם הבעלים לגבי תברא או שתייה, מכל מקום לגבי קביעת חיוב השבת דמי החפץ שעת הגניבה היא הזמן שנחשב שיצא החפץ מהבעלים. א"כ לפ"ז אפ"ל שאחרי שליחות יד פקע דין שומר רק לגבי שיעור חיוב הדמים משום שמאותה שעה נידון שהשומר הוציא מרשות הבעלים ופקע רשות הבעלים, אבל לא פקע חיוב אחריות שומרין וכדין שומר שיכול לחזור בו בחצי היום שעדיין חייב בחיוב אחריות שומרין. א"כ ניחא ששייך חיוב שומרין גם אחרי שליחות יד לגבי חיוב אחריות החפץ מדין שומר שאינו נפטר בהרי שלך לפניך.

י. אמנם עדיין צ"ב שאלת החלקת יואב משום שעיקר השבועה שלא שלח יד זהו לגבי חיוב אונסין, ולגבי חיוב אונסין הרי דינו כשאר גזלנים שנפטרים בהש"ל, ודווקא

כבא קמא דף פח

תקנת אושא בנכסי מלוג

אשה שמכרה בנכסי מילוג הבעל מוציאה מיד הלקוחות.

ונביא ב' דרכים על דרך הדרוש:

החיד"א (ראש דוד פרשת כי תבא) מבאר שכידוע נישואי איש ואשה הם משל לקשר בין הקב"ה לעם ישראל. מה הם ה'נכסי מלוג' שכלל ישראל מביא מבית אבא? ארץ ישראל. שהרי א"י היא ירושה לנו מאבותינו, ובנישואין עם הקב"ה אנו מכניסים את נחלת אבותינו. וא"כ כל הפירות של א"י שייכים להקב"ה, אלא שהוא נותן אותם לנו במתנה. וכדי להזכיר לנו שהפירות בעצם שייכים לה', באה מצוות ביכורים. ומבאר החיד"א לפי"ז את הפסוקים של פרשת ביכורים, ומסיים שזהו שאומרים "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך", והיינו שעכשיו שהכיר בזכותו של הקב"ה בפירות, הוא מקבל אותם ממנו ויכול לשמוח בהם.

ולפי"ז יש להמשיך את הקו ולבאר את הגמ' דילן: "האשה שמכרה בנכסי מילוג הבעל מוציאה מיד הלקוחות", היינו שאם עם ישראל מוכרים את א"י (שהיא הנכסי מילוג שלהם) ומאבדים אותה ע"י עבירות וכדומה, אומר הקב"ה 'אני הוא הלוקח הראשון', ולא נותן לגויים להתנחל בא"י, וכפי שנאמר בפסוק "ושממו עליה אויביכם", שארץ ישראל נשארץ שוממה מכל אומות העולם בזמן שישראל בגלות.

בספר מגדלות מרקחים (לבנו של ערוגות הבושם) מבאר שהנכסי מילוג שמכניסים עם ישראל לנישואיהם עם הקב"ה, הם דברי הרשות שאין מוצאים בקדושה ועם ישראל מכניס אותם לתוך רשות הגבוהה. ומוסיף שהרי רש"י מבאר שנכסי מילוג פירושו שהבעל מולג את הנכסים כמו מליגת תרנגולים, ומביא שמליגה שייכת בכלי שני, וזה הרמז דמילוג מורה על דבר הרשות - דכלי ראשון הוא דבר מצוה ממש, כלי שלישי הוא קר לגמרי, וכלי שני הוא מה שיש לו שייכות כלשהי לקדושה דהיינו דברי הרשות. אם עם ישראל אינו מעלה את דברי הרשות ואת הניצוצות שבתוכם, אזי הקב"ה מוציאה מיד הלקוחות, היינו שמתקן את הניצוצות האבודים בדברי הרשות בצירוף תשובתן של ישראל.

עניין הכתובה

אסור לאדם שישהה עם אשתו שעה אחת בלא כתובה.

בקול אליהו מבאר בשם הגר"א את ענין הכתובה. בסוף פרשת חיי שרה נאמר (כה, ו) "ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות", וכתב רש"י: "הפילגשים חסר כתיב שלא היתה אלא פלגש אחת - היא הגר היא קטורה, נשים בכתובה פילגשים בלא כתובה". ומקשה הגר"א סוף סוף לא נאמר פילגש אלא פילגשים בלשון רבים. ומבאר דהנה איתא בסוטה (יז, א) איש ואשה זכו שכינה ביניהם כיון

שבאיש יש אות יו"ד ובאשה יש אות ה"א, וכשזכו מצטרפות מהן שתי האותיות הראשונות שבשם הוי"ה. והיכן שתי האותיות האחרונות של שם ה' מבאר הגר"א שאותיות אלה נמצאות במילה כתובה, שהמילה כתובה היא המילים כתב-ו"ה. נמצא דאצל פילגשים שאין להן כתובה, יש רק מחצית השם, וזהו "פלגשם" - פלג שם. מחצית מהשם.

וביאור הענין בעומק נראה ע"פ השל"ה (מס' שבעות פרק תורה אור אות ז) כפי ששמעתי ממו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל, דהנה ידוע ששם הוי"ה מתחלק לשני חלקים: י' וה' ששייכים לעולמות עליונים. כי ב"ה ה' צור עולמים, העולם הזה והעולם הבא נבראו עם ה"ה. ו' וה' הם צורת הגילוי של הקב"ה בתחתונים (ו' הוא הצינור לה'). ובסוף פרשת בשלח נאמר "כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור", ופירש רש"י שהשם נחסר את חלקו השני - ו' וה', לפי שעמלק מתנגד לגילוי בעולם התחתון. אבל ב' האותיות הראשונות במקומן עומדות, שאין לעמלק נגיעה בעליונים.

ולפי"ז מבוארים היטב דברי הגר"א, שכן עצם החיבור של איש ואשה הוא באותיות י' וה', אך עדיין חסר הביטוי המעשי בעולמו. ורק ע"י הכתובה שמפרטת את ההשלכות המעשיות של הנישואין, מתגלות האותיות ו' וה'. אסור לאדם לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה, כי אין השם שלם בלעדיו. וקנה"ל, המשהה את אשתו בלא כתובה, גורם לשם שיהיה חסר כדוגמת עמלק ח"ו.

דף צ

המספר ארבע מאות

במשנה מובא מעשה שאדם פרע ראש אשה בשוק ורבי עקיבא חייבו ארבע מאות זוז. ובביאור מספר זה דוקא, דן הבן יהודע. בדרך אחת ביאר שהביוש היה שפגם בצניעות האשה, ועל כן נתחייב לשלם את הגימטריא של "נשים" שעולה 400. בדרך נוספת ביאר ע"פ האריז"ל שבחינת הקליפות בעולם מתגלות בארבע מאות שערות. ומי שגילה ראש האישה הביא להתגברות כוח הקליפות, וכנגד זה הוצרך לשלם 400 שמתקן את הקליפה הזו. ויש להוסיף כאן שתי נקודות.

ראיתי בספר הגר"מ שטרן שליט"א שמציין לרבינו בחיי (תחילת חיי שרה) שעומד על כך שאברהם אבינו שילם 400 שקל כסף על מערת המכפילה, וכתב כי המספר הזה נזכר ברוב המקומות אצל עין הרע, כי 'עין רע' מספרו ארבע מאות, ואות תי"ו תכלית כל האותיות, וכן עין רע תכלה הכל. ולפי שניתוסף באברהם אות ה"א שהיא מידת הדין, לכך שלטה בו עין הרע שהוא מכוח הדין שנגזר על זרעו להשתעבד ד' מאות שנה. ועפרון בגימטריא 'עין רע' והוא הזכיר סכום ארבע מאות. וכן עשיו המתפרנס ממידתו של יצחק שהיא מידת הדין שהיה לו עין רע וכפי שנאמר 'ורוח תשימו בין עדר לעדר' - להשביע עינו של אותו

רשע, שהיתה לו עין רעה, כתוב בו 'וארבע מאות איש עמו'.

וביתר ביאור, רבי צדוק הכהן (שיחת מלאכי השרת פ"ג אות כ) מביא שדרך חז"ל בשי"ס לתפוס מספר שלוש מאות לגוזמא, 'ושמעת' כי שלש מאות היא הגוזמא היותר גדולה בעוה"ז, כי מספר ה'ת' אינו מהעוה"ז אלא מעוה"ב (כנגד ת' עלמין דכיסופין), ועד ה'ש' הם מספרי העוה"ז (ש - שקר), והוא דבר עמוק בחכמה. (ובזה ביאר מדוע האותיות שבראו את העולם הזה הם אותיות אמ"ש, שכפי המבואר בספר יצירה אלו האמות, ולא אותיות אמ"ת, דו"ק). וזה מה שנאמר בסוף עוקצין שעתידי הקב"ה להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות, וביחד עם הצדיק שמרומזו באות צ' שהיא בגימ' תשעים, עולה ארבע מאות שזו בחינת עוה"ב.

ומבואר במקובלים כפי ששמעתי ממו"ר רבי ישראל ספטימוס שליט"א, שדבר ששייך לעולמות העליונים ומגיע שלא בזמנו ושלא במקומו לעולמות התחתונים, מתגלה כדבר רע, ולענייננו - מספר ארבע מאות שייך לעוה"ב, וכאשר הוא מתגלה בעוה"ז, הוא מתגלה כדבר רע, וכמו שהבאנו מהבן יהודה ורבנו בחיי.

הפורע את ראש האשה, ע"י שמשלם ארבע מאות זוז, הוא מתקן את הפגם שעשה שגם הוא בבחינת ארבע מאות, שגילה בחוץ מה שלא צריך להתגלות, והביא לבחינת ד' מאות שיתגלה בעולם בדרך הלא נכונה, שהי בחינת "עין רע". התיקון לזה הוא תשלום של ד' מאות זוז.

דף צא

כי האדם עין השדה

במשנה לעיל איתא: החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור, אחרים שחבלו בו חייבין. הקוצץ אילנות שלו אע"פ שאינו רשאי פטור, ואחרים חייבים.

ונראה שיש קשר בין חבלה בעצמו לקציצת אילנות.

רבי ראובן מרגליות מציין לרדב"ז על הרמב"ם (סנהדרין פ"ח ה"ז), שם מבאר את החילוק בין גופו של אדם לממונו. כפי שנראה להלן, אדם שאומר לאחר לחבול בגופו, המזיק חייב, ואם אומר לו שיזיק את ממונו, המזיק פטור. וביאר הרדב"ז, גופו של אדם אינו שייך לו, אלא של הקב"ה, וכשם שא"א לחבול בגופו של אדם אחר, כך אינו יכול לחבול בגופו עצמו. משא"כ ממונו של אדם ניתן לו.

דברי הרדב"ז מתקשרים היטב למה שאמרו בגמ' (חולין צא, א) צדיקים ממונן חביב עליהן יותר מגופן. וביארו המפרשים שממון הצדיק הוא שלו, וכשהקדיש אותו לשמיים יש בדבר חביבות מיוחדת, מה שא"כ גופו שאינו שלו ואין כ"כ חידוש שמקדישו לשמים.

והנה בענין קציצת אילנות נאמר "כי האדם עין השדה", ופשט הדברים הוא בתמיה, דהיינו שבודאי אדם שונה מעין השדה, את האדם מנסים שלא להרוג, אך את העצים ניתן לכרות לצורך המצור.

אמנם בספר הזוהר בכמה מקומות (כגון בלק דף רב ע"א) לומדים חז"ל שהמשפט הזה נקרא בניחותא, שהאדם הוא אכן עין השדה. וכן מביא הרמב"ן בשם הראב"ע דכוונת הפסוק להשוות בין אדם לעץ, ולאסור כריתתו לצורך המצור [ואח"כ מביא הרמב"ן שמהגמ' בסוגיא מבואר שמוותר לכרות עץ מאכל לבניית מצור].

ובזוהר שם מבואר באורך שהפסוק שאוסר לכרות עץ פרי, קאי על אדם שיש בו תורה, שהוא ניצל ממידת הדין בזמן המלחמה. והיינו דאדם ועץ שקולים זה לזה. העץ מייצג צורת אדם.

המהר"ל (נצח ישראל פ"ז) כתב שהאדם הוא כמו עץ, רק שהוא אילן הפוך כי העץ שורשו למטה תקוע בארץ, ואילו האדם שרשו למעלה, כי הנשמה היא השורש שלו. העץ חיותו מן הארץ והאדם חיותו מן השמים.

בפרקי דר"א (פרק לד) איתא "ששה קולן הולך מסוף העולם ועד סופו ואין קולן נשמע, ואלו הן: בשעה שכורתין את עץ האילן שהוא עושה פרי... ובשעה שהנשמה יוצאת מן הגוף". ומעירים המפרשים שרואים כאן את ההשוואה בין חיות האילן וחיות האדם.

ברקאנטי (פרשת שופטים) מבאר את מה שאמרו בסוגיא "לא שכיב שכבת ברי אלא דקץ תאינתא בלא זמניה" - "וזהו כי האדם הוא עץ השדה כפשוטו". ונראה כוונתו דכשם שאסור לחבול בגופו, כך אין לו לקצוץ אילן.

נמצא אפוא ששני החלקים במשנה כתובים זה לצד זה, מפני ששייכים הם זה לזה: האדם עין השדה, כריתת העץ שווה לפגימה בגופו של אדם ובב' מקרים אלו האומר לאחר לחבול חייב החובל.

דף צב

מנא הא מילתא דאמרי אינשי

הגמ' מאריכה למצוא מקור "מנא הא מילתא דאמרי אינשי". וצ"ב מה ההכרח לכך שיש מקור לפתגמי בני האדם.

הפתח עינים מבאר ד"ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא", ואם אנשים אומרים משהו, מוכרח להיות לזה רמז בתורה.

בספר עיני שמואל מביא בשם הקרבן אהרן "כי הסכמת כל העולם על דיבור אחד תגיד על אמיתות אותו דבר שאומרים. והדבר ידוע, שכל מה שהוא אמיתי לא תחסר ממנו התורה, כיון שהוא תורת אמת מוכרח שהיא כלולה מהכל וכל מדע ושכל אמיתי, ולכך שאמר מנא הא מילתא".

רבי צדוק הכהן (ליקוטי מאמרים ספר יהושע) כתב שכל בני האדם צריכים לגלות תושב"ע. לפעמים התורה הזו מתגלה דרך השיחת חולין שלהם. ובמק"א כתב שזה סוג של נבואה שמתגלה ע"י דיבורי בני אדם. כל מה שמגיע ע"י אנשים הוא גילוי של תורה.

ומשווה רבי צדוק את מה שכתוב שהקב"ה הראה לאדם הראשון את כל הדורות שייבראו, ולמשה רבינו הוא הראה את כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. והדברים מקבילים, שכל בני האדם יחד מפקים ומגלים את התורה. וכיון שכל מה שיש בתושב"ע נרמז בתושב"כ דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, על כן כל דבר שמגלים בני אדם חייב להיות רמוז בתורה.

רבי ראובן מרגליות מציין לזוהר (פרשת פנחס רכא ע"א) שלא רק שבתורה רמוזים כל הברואים, אלא גם נרמזים המאורעות כולם. ליכא מידי זעירא דלא תשתכח באורייתא.

דף צד

כיבוד אב רשע

אדם שגזל דבר המסוים ומת, היתומים צריכים להשיב את החפץ מפני כבוד אביהם. מקשה הגמ' שהרי האב הגולן הוא רשע ונאמר "ונשיא בעמך לא תאור, בעושה מעשה עמך". ומתוצאת שעשה תשובה אך לא הספיק להחזיר את הגזילה עד שמת.

מבואר בפשטות הגמ' שאין מצוות כיבוד באב רשע.

והנה הרמב"ם (הל' ממרים פ"ו הי"א) כתב "אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתירא ממנו", ומקשה הטור (רמ, יח) מסוגיין.

הרדב"ז והלח"מ על אתר מיישבים את הרמב"ם שדברי הגמ' אמורים רק לאחר מות האב, אך כשהוא חי יש דין לכבדו גם אם הוא רשע. וצ"ב מאי שנא.

אאמו"ר שליט"א פרסם מאמר בענין כיבוד אב ואם (שהודפס בתחילת ספר תפארת ישראל למהר"ל), ושם מבאר כדלהלן. המנחת חינוך (מצוה לג אות ג) מסתפק בגדר מצות כיבוד אב ואם, האם זו מצוה שבי"א לחבירו (שהרי סוף סוף יש כאן חובה ביחס לאדם אחר) או דחשיב מצוה שבי"א למקום (שהרי לא מצינו מצוה כזו ביחס לשאר בני אדם). ונפק"מ כיצד העובר על כיבוד אב ואם ישוב בתשובה, האם צריך לבקש מחילה מהם כדין עבירה שבי"א לחבירו, או דסגי בתשובה כלפי שמיא. והניח המנ"ח בספק.

וכתב אאמו"ר שיש להוכיח ששני גדרים אלו אמת. בירושלמי (קידושין א, ו) וכן במדרש איתא שכיבוד אב ואם הוא כענין פריעת חוב. וביאר הקרבן העדה שזהו גמול על שגמל אותו בלידתו ובגידולו. הרי שזהו גדר של ב"א לחבירו. ומאידך בחלוקת עשרת הדברות רואים שמצות כיבוד אב ואם נמצא בלוח הימני שכולל את המצוות שבי"א למקום. המהר"ל בתפארת ישראל (פרק לו) עמד בזה, ומבאר שג' שותפין באדם - הקב"ה אביו ואמו, נמצא שאביו ואמו מתחברים עם הקב"ה בשותפות זו, והביאור הוא, שהאופן בו אדם מתקשר להקב"ה הוא דרך אביו ואמו. שכאשר מקטנותו של האדם הוא מבין שיש מעליו אב ואם, דרך זה הוא מכיר במי שאמר והיה העולם.

נמצא דב' בחינות יש בכיבוד אב ואם, בחינת בן אדם למקום, ובחינת בן אדם לחבירו. והנה, מצוות שבן אדם לחבירו שייכים רק בחיי חבירו, ולאחר שמת בטלים, אבל מצוות שבין אדם למקום אינם בטלים.

כשבאים לדון על אב רשע, י"ל דשם שייך רק הפן של מצוות שבין אדם לחבירו, חובת הכרת הטוב, אבל הפן של מצוות שבין אדם למקום, כיון שהוא אינו מביא לחיבור עם בורא העולם, וכביכול אין חיוב כיבוד מצדו יצברך.

מעתה, מובן החילוק שהבאנו לענין אב רשע, בין היכא שהאב חי ובין אם האב כבר מת. דכשהאב מת אין שייך הפן של מצוה שבי"א לחבירו, ואמנם ששייך עדיין מצוות כיבוד אב ואם מצד ב"א למקום, אך זה אין שייך כשהאב רשע, שאז אין הוא מקשר אותו להקב"ה. ומיושבים דברי הרמב"ם שפסק שיש לכבד אב רשע, וכפי שביארו הנו"כ מיירי כשהאב חי, שאז שייך את הצד של חיוב ב"א לחבירו.

וביאור הדבר ביתר עומק, דהרי הקב"ה אסתכיל באורייתא וברא עלמא. העולם הוא השתקפות של התורה, ממילא העולם והתורה הם שני צדדים של אותו מטבע. מה שמתגלה בעולם כדברים אמיתיים, חייב שיהיה לזה מקור בתורה, דאל"כ אין אפשרות שהדבר יהיה בעולם.

דף צג

המבקש רחמים, והמוסר דין

המוסר דין על חבירו הוא נענש תחילה.

המהר"ל והגר"א בחי' אגדות, משייכים מימרא זו למה שלמדנו בדף הקודם: "כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה", שבשני המקומות הבקשה שלו מגיעה אליו קודם.

וביאור הדבר, כתב מהר"ל, שכשאדם מתפלל על חבירו הוא קרוב לאותה ברכה, שהרי הוא משפיע אותה. וכן כלפי מסירת דין, כיון שהיה ביכולתו ללכת לבית דין, נמצא שהדין שביקש משמיים הוא שלא לצורך, והביא לעולם דין. ודומה הדבר לזורק אבן על הקיר שחוזרת אליו, כך המבקש דין על חבירו, הדין חוזר אליו.

הגר"א מציין לדברי הזוהר (ריש פרשת עקב דף רע, ב) "ומאן דמברך לקב"ה אתברך ונטיל חולקיה מאינון ברכאן בקדמיתא דכל עלמא לתתא, כיון דשמא דקב"ה מתברך מתמן נחית ושרא עלי רישיה חולקא קדמאה, והא אוקימנא דכתיב בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך, כיון דההיא ברכה אתיא ושריית על רישיה, מתמן אתפשט בכל עלמא". והיינו שהמברך את ה' ממשיך את ברכה לעולם, והוא הראשון שמקבל, וממנו מתפשטת הברכה לכולם. והובאו דברי הזוהר בנפש החיים (ריש שער ב) לגבי הסבר המושג "ברכה", שענינה לבקש שתתמשך הברכה לעולם, וכיון שהוא הממשיך הוא זה שזוכה בברכה ראשון.

רבי צדוק (צדקת הצדיק אות פז) מבאר את הגמ' לעיל "בהדי הוצא לקי כרבא", שהטעם הוא כי אין גזירה יוצאה מפי הקב"ה אלא בהסכמת צדיקי הדור שהם בית דינו (מפני שיש בכוחם להפוך הגזירה על ידי תפילה), ולכן הצדיק נתפס מפני שהסכים והוא גרם לפורענותם ולכן ממנו מתחיל ובענין המתפלל על חבירו דנענה תחילה.

ונסיים בדברי הבשם משמואל (שמיני עצרת תרע"ד) בענין שמיני עצרת, שבחג הסוכות כלל ישראל משפיע טובה לכל העולם כולו, בהקרבת שבעים פרים כנגד שבעים אומות, וכיון שהמבקש רחמים על חברו נענה תחילה, ופירשו הראשונים שהמתפלל נעשה צינור לשפע עבור חבירו, ובאשר הוא צריך לאותו דבר פועל השפע אצלו תחילה. ומוסיף בשם המקובלים שכל דבר קדושה היורד מלמעלה אין הפירוש שלמעלה נשאר ריקם, אלא הוא כמדליק מנר לנר שהוא מתרבה, ועל כן כאשר המתפלל נעשה צינור לשפע, אין האור נחסר ממנו. והם הם הדברים.

לדעת חכמה

- מה הדין לפי רבי יהודה שיגילה חזרת בעיניה בשבת שעל גבי הגזילה?
א' של המזל.
ב' של המזל.
ג' מנזקת.
- מה הדין במזכר שפחתו וילדה כשהמזכר והלוקח כרי, לפי חכמים שאין נשבעים על העבדים (רש"י)?
א' יעמדו בדשות נזכר עד שיביא הלוקח ראיה.
ב' יחלוקו.
ג' כל דאלים גבר.
- מה הדין בתוקף סמינה העומדת להשכרה ועשה בה מלאכה?
א' יטול הבעלים לחבוץ או את שכרה או את הפחת.
ב' משלם שכרה.
ג' יטול הבעלים לחבוץ את שכרה או את הפחת, ויא' שכשנתסין למזלה אין לו אלא פחת.
- באיזה אופן תחלקו רב הונא ורב יהודה אם גזל מטבע ונמסר יטול לזמר לו הדין שלך לפניך?
א' במסלחו מדינת.
ב' במסלחו מלכות.
ג' במסלחו מדינה זו ויוצא במדינה אחרת.

שאלה מדברי התוס'

איזה דבר אסור לעשות משום דמחוי כריבית?
א' כל טובה אסור אם היה רגיל לעשותה בלי ההלואה.
ב' טובה שהיא כפרהמא והדבר מפורסם.
ג' מותר לעשות כל דבר שהיה עושה גם בלי ההלואה.

לפרט על שאלה יעמוד ביד יצחק אייזיק ז"ל

מבחן שבועי בדף היומי

- מדוע נזכר רבי ישמעאל שצריך להפריש מאה אפילו מן העיסה?
א' מפני שכבר אב בזה העולם.
ב' מפני ששינוי אינו קונה, ויא' משום דכתיב ביה 'תעזוב' יתירא.
ג' מפני ששינוי אב קונה, ויא' מפני שיכול לזרוד את העיסה.
- באיזה אופן שיטי אינו קונה מדאורייתא לרבי יוחנן?
א' כל שיטי.
ב' שיטי שלא עשאו בדיים.
ג' שיטי החזר.
- הגזל קורה וקבעה בבנין, מה דינו?
א' סגור מהשבה סגור הקנה השבים.
ב' ישלם המיה מפני תקנת השבים.
ג' חייב להחזירה, מפני שהיא בעין.
- מדוע הגזל מרה והזקינה משלם כשעת הגזילה?
א' מפני ששיטי קונה.
ב' מפני שאין הגזלן יטול לפסור עצמו בפתח טמה שגל.
ג' קנס.
- מה הדין לפי דברי רבא (צ"צ) בגזלן שמסר, בשבת שהשביח הגזלן או הלוקח?
א' של לוקח.
ב' של הגזלן.
ג' של הבעלים.
- באיזה אופן הוזק מטבע של חבירו לים הייב?
א' במים עמרים, או במים צלולים ונשלו ביד.
ב' במים עמרים או במים עמוקים.
ג' רק כשנמסר ביד הזמים עמרים, אבל בעמרים ולא נשלו ביד או בצלולים נמסר בידו פסור.
- האם גזל פירות הורקיבו יטול לזמר לו הדין שלך לפניך?
א' לא.
ב' כן.
ג' בהורקים טלם לא, ובהורקיבו מקצתם כן.
- מתי הנותן צמר לצבע והקדישו יורה נותן לו דמי צמר?
א' כשהקדישו בשעת גפילה לפני שנקלם הצבץ.
ב' כשהסמיים על כעל הצמר.
ג' יאשי והשורכות נכחות.
- באיזה אופן תחלקו רבנן דר"מ במבחן שקלקל אם הוא חייב לשלם?
א' באופן ששורחם בחינם.
ב' באופן שנקבל שכר.
ג' רק בהדינא, אבל אופן תמיד חייב.
- מה לומדים מ'והודעת להם את הדרך'?
א' תלמוד תורה המילות המורים.
ב' דין ולמים משארת הדין.
ג' ביקור תולים והכנסת אורחים.

לפרט על פסוק ביד יצחק אייזיק ז"ל

ניתן לעשות את המבחנים:

בטל: 0737-289-669

במעמדות 'דורים פתוח' (לדעת)

בבתי: 7692282@gmail.com

ניתן לקבל את הסיכומים והתמבחים:

בבתי: 7692282@gmail.com

בפקס: 0799-414-144

בנקודות הפצה מחמת: 0737-289-669 שולוח 4

הערכת התמבחים פתוחה מיזם שישי בבוקר עד יום פדי בלילה

הנרלות בכל שבוע:

פרס ראשון על 500 ש"ח במחומן.

פרס שני זיכוי 400 ש"ח ב"יפה נופ'.

פרס שלישי: 10 זיכויים ביזמי 120 ש"ח ביפה נופ'

משנה ברורה
מסימן ר"ב סעיף ט"ו עד סימן ר"ד סוף סעיף ב'

מה מברכים על סוכר העשוי מבוריקע"ס (-סלק)?
א' בורא פרי האדמה.
ב' שהכל נהיה בדברו, ואם בירך בורא פרי האדמה לא יצא.
ג' שהכל נהיה בדברו, ואם בירך בורא פרי האדמה יצא.

פרי שהוא מסופק אם ברכתו בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה, מה יברך עליו?
א' בורא פרי העץ.
ב' בורא פרי האדמה.
ג' שהכל נהיה בדברו.

מה מברכים על מאוזי"ש (-בנות)?
א' בורא פרי העץ.
ב' בורא פרי האדמה.
ג' מה שירצה יעשה.

פירות גרועים הגדלים בעצי היער ואינם ראויים לאכילה כשהם חיים, מה מברך עליהם כשבישלם?
א' שהכל נהיה בדברו.
ב' בורא פרי האדמה.
ג' בורא פרי העץ.

מה מברכים על זנגביל מרוקח?
א' בורא פרי האדמה.
ב' שהכל נהיה בדברו.
ג' רטוב בורא פרי האדמה, ויבש שהכל נהיה בדברו.

מה מברכים על צנון רך?
א' שהכל נהיה בדברו.
ב' בורא פרי האדמה, וי"א שצנון שלנו שהוא מר ואין דרך לאוכלו בלא פת יברך עליו שהכל.
ג' בורא פרי האדמה, ובצנון שלנו לכו"ע יברך עליו שהכל נהיה בדברו.

מה מברכים על פת שנתעפשה ונתקלקלה קצת?
א' המוציא לחם מן הארץ.
ב' בורא פרי האדמה.
ג' שהכל נהיה בדברו.

שם עולם
פרק י' "וכעין פסוק זה" עד פרק י"א "והנה באמת"

מדוע אמר דוד "אחת שאלתי" בלשון עבר, ו"אותה אבקש" בלשון עתיד?
א' ללמד שכל יום ויום צריך להתפלל לזכות לתורה.
ב' לומר שבקשתו לא נשתנתה בין הזמן שהיה רועה צאן לזמן שהיה מלך.
ג' אחת שאלתי מדבר על העולם הזה לשבת בבית ד', ואותה אבקש מדבר על "ולבקר בהיכלו" בעולם הבא.

אלו דברים מזכיר רבינו (שם עולם פרק י"א) שהקב"ה יבחון בהם את האדם ביום הדין?
א' מיעוט לימוד תורה וחסד.
ב' ידיעת התורה, כוונת בשמות הקדושים, וביטול תורה.
ג' ביטול תורה וחסרון בעשית חשבון הנפש בכל יום ויום.

ניתן לשמוע שיעורים על פרה"ש ש"ק ומועדים,
משנ"ב, ספרי מוסר ועוד
בטלפון 03-6171132

ניתן לעשות את המכתמים:
בטל: 0737-289-669 | בעמדות 'דורים פלסי' (לדעת) | במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמכתמים:
במייל: 7692282@gmail.com | בטקסט: 0799-414-144 | בקניות הפצה ישנה: 099-999-999 | דגל שמואל
מערכת המכתמים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה | הגרלות בכל שבוע.
על 500 ₪ בחזון, וכן זיכר 400 ₪ ב"פה נוף, ועוד 10 זוכים בדיכו 120 ₪ ב"פה נוף

מבחן 3 כ"ה שבט עד א' אדר א'

חפץ חיים
לאוין י"ד עד סוף עשין י'
אהבת חסד
מתחילת חלק ב' עד פרק ג' "וכן איתא בזוהר"

אהבת חסד

האם הימנעות מעשיית צדקה וחסד כפי עושרו היא סיבה להפסיד ממונו?
א' לא.
ב' יפסיד אותו ממון שהיה צריך לתת.
ג' ממונו יהיה כלה והולך בגלל זה.

מה הכונה כי באור פניך נתת לנו ד' אלוקינו תורת חיים?
א' שהתורה מלמדת את האדם איך לחיות.
ב' שקיום העולם תלוי בתורה.
ג' שהתורה מלמדת כיצד להחיות את המסכנים.

איזה דבר כתב הח"ח שישראל ראו במעמד הר סיני?
א' ששמירת השבת שקולה כנגד כל המצוות.
ב' שצריך לרדוף ולאהוב את מידת החסד.
ג' שללא קיום התורה לא יכנסו לארץ ישראל.

האם מצוות הלואה והכנסת אורחים שייכים גם בעשירים?
א' כן.
ב' מצות הלואה כן והכנסת אורחים לא.
ג' מצות הכנסת אורחים כן והלואה לא.

מי זוכה לשבת בצילו של הקב"ה?
א' העוסק בתורה וגמילות חסדים.
ב' רק העושה חסד מתוך אהבת חסד.
ג' המכניס אורחים בזמן שיש שמש חזקה בחוץ.

מה הכונה שהקב"ה לוקח שוחד לדון את האדם?
א' שאם האדם מתנהג בחסד ורחמים גם הקב"ה דן אותו בחסד ורחמים.
ב' עשיית תשובה נקרא שוחד אפילו בלי שיעשה חסד, כיון שלפי מידת הדין תשובה לא מועילה.
ג' שתי התשובות נכונות.

על מה מדקדקים עם האדם בדין לעתיד לבוא?
א' רק אם עשה את המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה.
ב' גם אם עשאה באהבה ויראה ושמחה.
ג' מי שעושה לפניו משורת הדין לא דנים כלל על פרטי המצוה, ויקבל שכר כאילו עשאה עם כל פרטיה כדין.

חפץ חיים

מתי עוברים על "כל אלמנה ויתום לא תענון"?
א' המקניט או מכאיב לאלמנה או יתום עניים.
ב' אפילו אם הם עשירים.
ג' דווקא אם מקניטם על אלמנותם ויתמותם.

באיזה אופן המדבר לשון הרע עובר על "ואהבת לרעך כמוך"?
א' בכל אופן, שהרי לא היה רוצה שידברו כך עליו.
ב' רק המדבר על חבירו מתוך שנאה.
ג' רק כאשר מדבר על פגם משפחה של חבירו.

מתי מי ששומע לשון הרע מחויב להוכיח את המספר?
א' רק אם ודאי המספר ישמע לתוכחתו.
ב' אפילו אם ספק אם ישמע לתוכחתו.
ג' אפילו אם ודאי לא ישמע לתוכחתו.

מה נכלל במצוות "וקדשתו" כלפי כהנים?
א' לנהוג בהם כבוד הרבה.
ב' רק שלא לנהוג בכהנים מנהג בזיון.
ג' רק להקדימם לפני ישראל.

באר מים חיים

האם המתעצל להוכיח את חבירו נקרא חנף?
א' לא.
ב' אם יהיה תועלת מהתוכחה נקרא חנף.
ג' אפילו אם אין תועלת מהתוכחה נקרא חנף.

איזה צרעת באה בעוון לשון הרע?
א' רק צרעת הגוף, כפי שהיה אצל מרים.
ב' גם צרעת בבתיים.
ג' צרעת הגוף או הבגדים, אבל לא נגעי בתיים.

אדם שאינו מכירו אם הוא צדיק או רשע, האם צריך לדון לכף זכות?
א' דינו כאדם בינוני.
ב' לא.
ג' אינו חייב רק מידה טובה בעלמא.

מתי שייכת מצות תוכחה?
א' רק לפני החטא, כדי למונעו מהחטא.
ב' רק אחרי החטא, להוכיחו על חטאו.
ג' גם לפני החטא וגם לאחר החטא.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת משפטים תשפ"ד

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם

איתא במדרש (מד"ר פרשה ל', כ"ב), ואלה המשפטים, יש לעובדי כוכבים שופטים, ויש לישראל שופטים, ואי אתה יודע מה ביניהם, משל להולה שנכנס הרופא אצלו לבקרו, אמר לבני ביתו האכילוהו כל מה שהוא מבקש, נכנס אצל אחר, אמר להן הזהרו בו שלא יאכל דבר פלוני, אמרו לו, לראשון אמרת שיאכל כל מה שירצה, ולשני אמרת שלא יאכל דבר פלוני, אמר להם, הראשון אינו לחיים, לפיכך אמרתי שיאכל כל מה שירצה, אבל זה שהוא לחיים, אמרתי הזהרו בו, כך לעובדי כוכבים שופטים, ואינן עוסקין בתורה, ואינן עושין אותה, שנאמר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים, אבל המצוות כתיב בהן, אשר יעשה ואתם האדם והי בהם. ומבואר בדברי המדרש, שמשפטי העכו"ם הם חוקים לא טובים, ובישראל הם חוקים שיעשה אותם האדם והי.

ונראה לבאר בזה, דהנה העכו"ם הרי אין להם חלק לעולם הבא, ואין להם שייכות לעולמות העליונים כלל, ועל כן כל ענין החוקים שיש להם, הוא רק לקיום העולם הזה, שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, וכדרך שיש לבעלי חיים חוקי הנהגה באופן שלא יזיקו ולא יזוקו, כן הדבר באומות העולם שאין בהם מותר אדם מן הבחמה, כל משפטיהם וחוקיהם הוא רק לקיומם בעולם הזה.

אבל עם ישראל, הדבקים בה' אלוקים חיים, וחלק ה' עמו, וחיי עולם נטע בתוכנו, ויש להם חלק לעולם הבא, גם המשפטים שנתנו לנו, עניינם נוגע לחיי עולם נצח נצחים, וכמו שחיייהם הם חיים רוחניים ונצחיים, כך גם משפטי החיים הם משפטים רוחניים ונצחיים, כי באמת נזקי ממון אינם רק הפסד גשמי בעולם הזה, וממונו של אדם אינו רק קנין גשמי בעולם הזה, אלא הממון שייך לו לשורש נשמתו בכל השתלשלות העולמות.

וראיה לדבר, ממה שאמר הכתוב בפרשת קרח סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, ואל תגעו בכל אשר להם, פן תספו בכל חטאתם. עוד כתוב שם ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם וגו' ואת כל הרכוש. הרי דגם רכושם וכל אשר להם ירד עמם. הרי דמונו של אדם, אינו רק ענין גשמי שיש לו ממון, אלא הוא חלק מהאדם, ולכן מצבו הרוחני חל גם על ממונו.

ובגמ' בבבא בתרא דף מ"ז ע"ב איתא, שכל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך. הרי שיש ברכה על ממונו של אדם צדיק. מבואר דמה שיש לאדם ממון, אינו דבר סתמי, אלא הוא חלק מהאדם, ולכן כשהוא צדיק, הברכה נמצאת בממונו, כי זה ממון של צדיק.

וכיון שכך, כשמוזק ממון חבירו, אינו רק מפסידו הפסד ממון בעולם

הזה, אלא הוא מחסרו גם בעולמות העליונים, וגם בקיומו בעולמות העליונים נחשב שהפסיד לו את ממונו, ועל ידי תשלום הנזק לפי דין תורה, נתקן אותו הפגם בכל העולמות.

ולאור המבואר מובן הומר ענין המשפט בדיני ממונות, כמבואר בזהר הקדוש ובספרים שהוזרים על זה בכמה גלגולים כדי לתקן ולהשיב ממון לבעליו, ובמשנה בבב"ק תנן שאם נשבע לו יוליכנו אחריו למדי.

ובתפילת נשמת כל חי אומרים, 'כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך', ולכאורה היה ראוי להמשיך בגבורות ה', וכמו שבתפלת שמונה עשרה אומרים, מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך וכו', אבל ההמשך הוא, 'מציל עני מחוק ממונו ועני ואביון מגוזלו'. ומבואר דענין זה שהקב"ה מציל עני מחוק ממונו ועני ואביון מגוזלו, הוא מכלל גבורות ה', דענין זה שהקב"ה מנהיג את העולם באופן שאי אפשר לאדם ליקח ממונו של אחר, ובסוף כל החשבונות מביא השי"ת את הממון של כל אחד ואחד למקומו, הוא מכלל גבורות ה'.

והנה מזה יש ללמוד דיש ענין גדול בדבר זה שממונו של אדם יהא אצלו, עד כדי כך שהוא חלק מהנהגת הבריאה ומכלל גבורות ה', שמנהיג את העולם באופן שלא ינטל ממונו של אדם מבעליו.

וכן איתא בגמ' בסנהדרין דף ח' על הפסוק כי המשפט לאלוקים הוא, אמר רבי חמא ברבי חנינא אמר הקב"ה, לא דיין לרשעים שנוטלין מזה ממון, ונותנין לזה שלא כדון, אלא שמטריחין אותי להחזיר ממון להרי מבואר גודל ענין משפטי הממון, שהקב"ה טורח להחזיר ממון לבעליו, ולהעמיד ממון כל אחד בידו, ולא ינטל ממונו שלא כדון.

ולפי המבואר מובן גודל הענין, כי ממונו של אדם אינו רק מציאות סתמית כאן בעולם הזה, שאין לה השפעה כלל, אלא הוא חלק מהאדם, וכשממונו נטל ממונו שלא כדון, הוא חסרון להאדם גם בעולמות העליונים, ובה מובן הענין שהקב"ה מנהיג את העולם וטורח להעמיד ממונו של אדם בידו, שלא ינטל ממונו של כדון.

והנה כל זה הוא במשפטי ישראל, אבל לא כן הם משפטי העכו"ם והחוקיהם, שהם אינם אלא קיום העולם לאותו שעה ולאותו מקום בלבד, ורק כמוראה של מלכות שלא יבלעו איש את רעהו חיים. וזהו שהילק המדרש בין משפטי העכו"ם למשפטי ישראל, שרק משפט ישראל הם משפטים טובים, שהם משפטים של תיקון העולם בכל העולמות, ולא רק היכי תימצי לקיום סדר הבריאה בין האנשים.

ולפי זה יש לומר בביאור הכתוב, אשר תשים לפניהם, דאע"פ דגם לאומות העולם יש משפטים, אבל משפטים שהם רוחניים, והם משפטים שיעשה אותם האדם והי בהם, זה תשים רק לפניהם, ולא לפני העכו"ם, שמשפטי העכו"ם אינם רוחניים, והם משפטים לא טובים.

ושמתי לך מקום אשר ינום שמה. (כ"א, י"ג). הנה מלשון הכתוב 'ושמתי לך מקום' משמע דבאותה שעה עדיין לא היו להם ערי מקלט. ויש לומר דאע"ג דגם במדבר היה להם דין ערי מקלט, שהיו מגלין למחנה לוי, אבל בעת שנצטוו על ערי מקלט, גם לא היה דין מחנה לוי, דהנה דין מחנה לוי, נאמר בפרשת נשא, צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וגו', ופרשה זו נאמרה ביום הקמת המשכן, כמבואר ברש"י שם, ונמצא דבעת שנצטוו על דין ערי מקלט, עדיין לא היה להם מחנה לוי, ולא היה להם ערי מקלט, ולכן אמר הכתוב דין זה בלשון עתיד, דעתיד להשים להם ערי מקלט.

איש או את אשה ומת, ולא הזכיר הכתוב שהיה חסרון שמירה. וכן כנגד שור, כמועד כתוב ולא ישמרנו בעליו, ואילו לגבי תם כתוב בסתמא וכי יגוף שור איש את שור רעהו ומת, ולא הזכיר שהיה זה בחסרון שמירה שלא שמרו הבעלים.

ויש לבאר לפי דעת רב הונא ברדר"י דפלגא נקא קנסא, דאמרינן בב"ק דהטעם הוא משום דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי, ובדין הוא דלא לשלם כלל, ורחמנא הוא דקנסיה כי היכי דלנטריה לתוריה. והיינו דבתם סיבת חיובו, אינו מחמת חסרון שמירה, דאדרבה הרי השור הוא בחזקת שימור, ובדין דלא ליחייב כלל, וחייבו אינו אלא קנס.

ולפי זה מבואר היטב למה נקט הכתוב את חסרון השמירה, רק כמועד ולא בתם, כי בתם אין חסרון שמירה כלל, ולא משום חסרון שמירה הוא מתחייב, ורק כמועד חיובו הוא משום שלא שמרו.

והג האסף בצאת השנה. (כ"ג ט"ז). וצריך ביאור הטעם דנקט הפסוק דהוא בצאת השנה. ונראה דהנה בגמ' בראש השנה נחלקו אימת עובר בכל תאחר, ודעת רבי שמעון דעובר לאחר שעברו ג' רגלים כסדרן והג המוצות תחילה. ומבואר דיש סדר לרגלים, והג המוצות הוא הראשון, והג הסוכות הוא האחרון. ולפי"ז יש לבאר, דבצאת השנה, היינו דהוא הרגל האחרון בסדר הרגלים.

וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה וגו'. (כ"א, י"ד). יש לומר בביאור מה שנקט דההריגה הייתה בערמה, על פי דברי הגמרא בב"ק דאדם אית ליה מזלא, ופירש רש"י שם דאדם יש לו דעת לשמור גופו, ונפק"מ מזה לדינא דמועד לבהמה לא הוה מועד לאדם, וא"כ בשביל להרוג אדם צריך תחבולה להערים עליו, כדי שלא יוכל לשמור את עצמו, ויש לומר דלכן נקט הכתוב דהרגו בערמה.

ואם שור נגח הוא וגו', ולא ישמרנו. (כ"א, כ"ט). הנה בדין מועד כתוב 'לא ישמרנו', ואילו בדין תם כתוב בסתמא 'וכי יגח שור את

ונתתי בכם רוח והייתם

דברים בכינוס השנתי לרכזי 'כנסת ישראל' שע"י קרן 'שובו' בארה"ק

בואו וראו את גודל ועוצם המפעל הגדול הזה של 'כנסת ישראל' ו'שובו' המתעסקים בקירוב אחינו בית ישראל לאביהם שבשמים, לתורה ולמצוות, כתוב בגביא בשמואל שהקב"ה חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נידח, וסוף כל הנשמות כולם לשוב ולהתקרב אל הקב"ה. ובתפלה זכה אנו מתפללים 'ותן בלבם פחד הדר גאוניך והכנע לבם האבן וישבו לפניך בלב שלם כמו שהבטחת על ידי נביאך לבל ידח ממנו נדח'. הרי למדנו שיש אצל הקב"ה הנהגה של חושב מחשבות איך ישובו ויחזרו אליו כל נשמות ישראל, ואף נשמה לא תהיה נדחית מפניו. מי שעוסק בזה ששום נפש מישראל לא תהיה נדחית מלפניו יתברך, הרי הוא שליח לקיום אלו המחשבות להשיב נפשות ישראל מקורם, והוא דבר גדול מאוד, ועל כל העוסקים והתומכים לדעת השיבות העסק הזה, כי שלוהי דרחמנא נינהו.

כתוב בנבואת יחזקאל 'היתה עלי יד ה' ויוציאני ברוח ה' וינחני בתוך הבקעה היא מלאה עצמות, והעבירני עליהם סביב סביב והנה רבות מאוד על פני הבקעה והנה יבשות מאוד, ויאמר אלי בן אדם התחינה עצמות האלה ואומר ה' אלוקים אתה ידעת, ויאמר אלי הנבא על העצמות האלה ואמרת אליהם העצמות היבשות שמעו דבר ה', כה אמר ה' אלוקים לעצמות האלה הנה אני מביא בכם רוח וחיייתם, ונתתי עליכם גידים והעליתי עליכם בשר וקרמתי עליכם עור ונתתי בכם רוח וחיייתם וידעתם כי אני ה', ותבא בהם הרוח ויחיו ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד, ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אומרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו, לכן הנבא ואמרת אליהם כה אמר ה' אלוקים הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל, ונתתי רוחי בכם וחיייתם וגו' וידעתם כי אני דברתי ועשית'. כתוב ברד"ק שהרוח הוא רוח השכל שיתן בהם דעת ובינה והשכל ולא יחטאו עוד כי כולם ידעו את ה' מקטנם ועד גדולם.

העצמות יבשות כל בית ישראל המה, מי שלא נמצא בארץ החיים מי שלא נמצא בבית מדרש מי שלא מקיים תורה מי שאין בו ריח תורה זה עצמות יבשות, בית ישראל הם עצמות יבשות, הס"ט א"ע"י השלוחים שלה הצליחו ליישב את העצמות של כלל ישראל, ומה הם אומרים נגזרנו לנו, היש לנו תקוה, וכי יש איזה עתיד, נשמע מתוך דבריהם מה שהם אומרים, וביחוד בתקופה קשה זו. בא יחזקאל הנביא ומתנבא על העצמות היבשות האלה ואומר עצמות יבשות שמעו דבר ה' אני מכניס בכם רוח חיים, ואני מעלה עליכם עור וגידים ובשר, ותעמדו על רגליכם חיל גדול מאד מאד. להפיה רוח חיים בעצמות היבשות, שאין בהם לחלוהית של תורה, לחלוהית של מצוות ויהדות, מי אומר בואו ופחי הרוח ויעמדו על רגליהם, זה שובו וכנסת ישראל עושים הם מפיחים את הרוח שעליה נתנבא יחזקאל הנביא, את רוח ה', הם מלקטים נשמות ישראל, כמו שכתוב בנביא בישעיה 'אתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל', אתם מלקטים אחד אחד, כמה שאפשר, עד היכן שהיד מגעת הם מתקרבים, רואים נשמות יקרות חוזרות ללחלוהית התורה, מעלים עור וגידים ובשר על העצמות היבשות, זהו קיום של תחיית המתים של נבואת יחזקאל. כל אחד צריך להתחזק בתפקיד שלו במפעלים הגדולים האלה, על זה נאמר חזקו ונתחזקה בעד עמנו, לפעמים אין כבר כוחות ומנסיים ולא תמיד זה הולך, חזקו ונתחזקה, אחד מארבעה דברים הצריכים חזיקו הוא מלחמה, זה מלחמה, מלחמה עם הס"ט א להוציא נפשות מהצפורניים של הס"ט א ושלוהיה, אשריכם ואשרי חלקכם, ומחלקכם יהא חלקי.

נחל אליהו

עושר בממון ובדעת בהשקפת התורה

את עצמו נחות ועלוב, אם האדון יקח את הכרית לעצמו וישאיר את העבד בלי כרית, הוא גם מחזק ומעצים אצל העבד את הרגשת הנחיתות והעליבות, והוא גם מעצים ומחזק לעצמו את הרגשת השלטון. מושל, שלטון, מתנשא על העבד. וזה לא פחות חמור מאשר ההרגשה העלובה של העבד. לכן אמרה התורה, יש לך כרית אחת תיתן אותה לעבד.

את אותו הרעיון אנחנו מוצאים גם בהמשך הפרשה, בפרשת "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך". דרך אגב, אצלנו, בחומשים שלנו, זה המשך הפרשה של פרשת משפטים, אבל בספר החינוך רואים ש"אם כסף" זה פרשה חדשה. בכל אופן, בתורה (כב, כד) כתוב: "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך", מביא רש"י את דברי הז"ל הקדושים: את העני עמך - הוי מסתכל בעצמך כאילו אתה עני. התורה מזהירה, שלא מספיק שהעשיר נותן לעני צדקה, אלא אתה צריך להרגיש איתו שווה בשווה. תיכנס לנעליים שלו, תרגיש כאילו אתה עני.

השייכות בין איסור ריבית לאיסור להיות לו כנושה והתורה ממשיכה "לא תהיה לו כנושה לא תשימון עליו נשך", לכאורה יש פה שתי אזהרות שאין ביניהם שום קשר, לא תהיה לו כנושה - אומר רש"י: לא תתבענו בחזקה, אם אתה יודע שאין לו אל תהי דומה עליו כאילו הלויתו אלא כאילו לא הלויתו, כלומר לא תכלימהו. אסור ללחוץ אותו בצורה תוקפנית, למה אתה לא משלם כבר. אם אתה יודע שאין לו צריך להיזהר, לא ללחוץ אותו.

ר' חיים בריסקער החמיר מאד בהלכה הזאת. משהו היה חייב לו סכום גדול, לווה ממנו והיה חייב לו סכום עתק, ר' חיים חשש שאין לו מה לשלם. כל פעם שר' חיים בריסקער היה רואה אותו ברחוב, בקצה הרחוב, הוא היה מיד עובר לרחוב אחר, כדי לא לתת לו את ההרגשה של האי נעמויות כשהוא נפגש איתו. כעבור כמה חודשים ההוא השיג כסף ובא לשלם לר' חיים בריסקער, והוא אמר לר' חיים: כנראה שהרב כבר שכח מהחוב, כמה חודשים אני לא שומע מילה. אמר לו ר' חיים בחריפות שלו: אני אביא לך ראיה שלא שכחתי. בכל החודשים האלו שיחקתי איתך מחבואים, נזהרתי לא לפגוש אותך, סימן שלא שכחתי.

לא תהיה לו כנושה, זה האזהרה הראשונה. האזהרה השניה "לא תשימון עליו נשך", לא לקחת ריבית. לכאורה הם שתי אזהרות שאין ביניהם שום קשר, הקו המשותף ביניהם הוא ששניהם שייכים להלכות מלוה ולווה.

אבל הרמב"ן מאיר את עינינו שזה דבר אחד. נראה את לשון הזהב של הרמב"ן. אומר הרמב"ן: "לא תהיה לו כנושה" - הוא המלוה. יאמר: שלא תהיה לו כמלוה שהוא כמושל ללוה, כענין שכתוב (משלי כב, ז): "עבד לזה לאיש מלוה" - באופן טבעי היחס בין מלוה ללוה זה יחס בין אדון לעבד, בין מושל לאחד ששולטים בו אבל תהיה לו בכל דבר כאילו לא לזה ממך לעולם. ולא תשים עליו נשך" - שהוא נשך כסף נשך אוכל. וממשיך הרמב"ן: אבל תהיה הלוואה אליו חסד, לא תיטול ממנו תועלת כבוד ולא תועלת ממון.

הרמב"ן מיישב שיש שורש אחד לשתי האזהרות, למנוע הרגשת עליונות של המלוה על הלווה. למה אתה מבקש ממנו ריבית? בגלל ההרגשה שאתה חייב לי, הלווית לך אתה חייב לתת לי תמורה, גמול. והגמול זה ריבית. בהלוואה בריבית אין הרגשה של חסד, אלא הרגשה שאתה חייב לי. זה תביעה ממונית. ומה זה לא תהיה לו כנושה? לשדר לו שאתה מעליו, אתה לוחץ אותו כאילו אתה מעליו. אומר הרמב"ן: "לא תהיה לו כנושה", זה ליטול ממנו תועלת כבוד. "לא תשימון עליו נשך" זה תועלת ממון.

גם בין מלווה ללווה התורה מקפידה שלא יתנשא עליו ומוסיף הרמב"ן, אין כן צריכה להיות ההלוואה: אבל תהיה הלוואה אליו חסד, כאילו לא לזה ממך לעולם. וזה ההתחלה של הפסוק, התורה מזהירה את האדם "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך" שתהיה

מידת ההשתוות בין עשיר לעני ובין אדון לעבדו

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כי תקנה עבד עברי" (כא, ב).

חז"ל הקדושים לומדים מהפסוק שכתוב על עבד עברי בפרשת בהר "כי טוב לו עימך" שאם לאדון יש כרית אחת, הוא צריך לתת אותה לעבד, כיון שאם הוא יישן עם כרית והעבד בלי כרית לא יתקיים "טוב לו עימך". הוא צריך לתת את הכרית לעבד והוא האדון ישאר בלי כרית. ואם יש לו שתי כריות צריך לחלק אחת לאדון אחד לעבד. שלוש כריות, שתיים לעבד ואחד לאדון.

כל המצוות שבין אדם לחברו עיקרם הוא 'כמוך'

אבל יש פה קושייה חזקה. המפתח של כל הדינים של בין אדם לחברו, הוא הפסוק "ואהבת לרעך כמוך". כמבואר בגמרא על אותו גוי שבא להלל הזקן וביקש למדני את כל התורה כולה על רגל אחת, אמר לו: דעלך שאני לחברך לא תעביד, שזה היסוד של "ואהבת לרעך כמוך" על צד השלילה. וכן אמר רבי עקיבא: "ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה. ובכל המצוות שבין אדם לחברו לא מצאנו שיש חיוב להקדים את השני עלי, אלא עיקר החיוב הוא "ואהבת לרעך כמוך", כמוך ולא יותר ממך. גם 'כמוך' זה עבודה לא קלה. למשל במצוות צדקה, כשלארובן העשיר יש שכן, שמעון, שהוא עני, ולראובן יש כרית אחת, האם הוא חייב לתת אותה לשמעון? ודאי שלא. "ואהבת לרעך כמוך". ויותר מכך, שהרי אם הוא חייב לתת אותה לשמעון, גם שמעון היה חייב לתת אותה מאותה סיבה לראובן. כשלארובן יש שתי כריות ולשמעון אין אפילו אחת, צריך לקחת כרית אחת לעצמו וכרית אחת לשמעון, וזה הצדקה והחסד שעושים ישראל שהם רחמנים וגומלי חסדים. אבל אין שום מצוה להעדיף את העני עליך, "ואהבת לרעך כמוך".

יוצא דופן מהכלל הזה, זה פרשה של עבד עברי, שבה נאמר שהוא קודם לאדון, עד כדי כך שחז"ל מסיימים את ההלכה הזאת: מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו. למה? במה נשתנה פרשת עבד עברי מכל הדינים שבין אדם לחברו שלא נאמר בזה 'כמוך'? מה התשובה לשאלה הזאת?

כי טוב לו עמך שהעבד לא ירגיש נחות ועלוב

אי רבותי, כתוב כאן יסוד גדול מאוד, יסוד גדול מאוד במשפטי התורה. מה התורה מלמדת אותנו? איך לתקן את המידות, איך להידבק במידותיו של הקב"ה. אולי נקדים במשל, אם לראובן יש כרית אחת ולשכן שלו שמעון אין כרית, אבל חוץ מזה שאין לו כרית יש לו פריצת דיסק בגב, ובלי כרית כל הלילה הוא מתפתל מכאבים. במקרה כזה, ודאי שמבחינת מצות צדקה וחסד, היושר הוא שאתה תוותר על הכרית שלך בשביל השכן העני שסובל מדיסקוס. אתה בלי כרית, אולי יהיה לך פחות נח, אבל תישן טוב בלילה. הוא, בלי כרית לא יצליח להרדם ויהי לו יסורים כל הלילה.

רבותי, לעבד הזה, אין דיסקוס בגב אבל יש לו דיסקוס בנפש, בנשמה. באופן טבעי, מערכת היחסים בין אדון לעבד היא שהאדון מרגיש מושל ושולט והעבד מרגיש נחות ועלוב. ברגע שלאדון יהיה כרית והעבד ישן בלי כרית, זה יחזק ויעצים אצל העבד את הרגשת הנחיתות והעליבות שלו. כל הלילה הוא יבכה, אין לו אפילו כרית להרטיב אותה בדמעות, הוא יחוש כל הזמן אני עבד והוא אדון. אבל אם הכרית תהיה אצל העבד ולא אצל האדון, יכול להיות שמבחינה פיזית יהיה לאדון פחות נח לישון מאשר לעבד, אבל מבחינה רגשית הוא לא ירגיש נחות ועלוב. זה סוד הענין.

שלא יתנשא האדון על העבד

והאמת, שיש פה ענין כפול, לא רק מצד הרגשת העבד אלא גם מצד הרגשת האדון. באופן טבעי, אם הכרית תהיה אצלך ותשאיר את העבד בלי כרית אתה חוטא בשתיים. למה? כמו שאמרנו, באופן טבעי האדון מרגיש את עצמו מושל ושולט והעבד מרגיש

היה יהודי בארה"ב תומך תורה גדול, יהודי מבוגר שהוא עצמו היה צורבא מרבנן, הוא עשה הכנסת ספר תורה. כטוב ליבו בין הוא סיפר שבשנים של המלחמה, הוא היה במחנות, מגיל אחד עשרה עד גיל שש עשרה, שבע עשרה, השנים הכי טובות של בן אדם. אחר כך חשקה נפשו בתורה. הוא בא לישיבה של **הרב שניידר זכרוננו לברכה בלונדון**, היא היתה ישיבה מיוחדת, ואמר לו: חשקה נפשי בתורה, אני רוצה להיכנס לישיבה. שאל אותו **הרב שניידר**: מה אתה יודע? אמר לו אותו בחור: המלחמה פרצה כשהייתי ילד בן 11, אני יודע חומש, נביא וקצת משניות. אמר לו **הרב שניידר**: אני רוצה לקבל אותך, אבל אתה תתרוקס פה בישיבה, יש פה בחורים ששקועים כבר במלחמתה של תורה, סוגיות עם ראשונים, אתה לא תוכל להתחבר.

הוא התחיל לבכות, חשקה נפשי בתורה. אמר לו **הרב שניידר**: יש לי עצה אחת בשבילך, אם תמצא בחור אחד שיתנדב ללמוד איתך חברותא שעה אחת בבוקר, ובחור אחד שיתנדב ללמוד איתך שעה אחת אחרי הצהרים, אני יוכל לקבל אותך לישיבה, אבל אם לא זה לא טוב בשבילך. הוא הלך מבחור לבחור, ונפשו באשלתו אם הם מוכנים להתנדב ללמוד איתו, והבחורים התחמקו, הם עמוסים עם הסדרים שלהם, צריך להכין את השיעור, לחזור על השיעור, צריך ללמוד משנה ברורה, צריך ללמוד חומש עם רש"י, לא נשאר להם זמן.

בסוף הוא מצא שני בחורים מצוינים שהסכימו להקדיש לו זמן, אחד בבוקר ואחד אחר הצהריים, לאחד קראו מוישלה ולאחד קראו טוביהלה. מוישלה זה **הגאון ר' משה שטרנבוך**, וטוביהלה זה **הגאון ר' טוביה וייס**. שניהם לא הפסידו הם רק הרויחו.

עד היכן מגיעה מידת ההשתוות

נחזור לעניינינו. התורה גם בפרשה של עבד עברי, וגם בפרשה של צדקה "את העני עימך", מלמדת אותנו איך צריך להתנהג. נספר כמה סיפורים בענין הזה.

היה פה בירושלים יהודי צדיק גדול, הוא היה גר בגאולה ברחוב חגי, קראו לו **הרב מונדרר זכר צדיק לברכה**. הוא היה מכניס אורחים גדול, בשבתות ובעיקר בלילות שבת היו אוכלים אצלו כל השנוררים של ירושלים, הם הרגישו שם כמו בבית. מעשה שהיה, יום אחד אחד הקבצנים בירושלים הסתובב באחד הסימטאות של מאה שערים והוא ראה שם איזה רב'ה, הוא הוריד את הראש וביקש שהרב'ה יתן לו ברכה. אמר לו הרב'ה: ממני אתה רוצה ברכה? פה בסוף הסימטה יש יהודי מה-ל"ו צדיקים של הדור, ברכה שלו שווה מיליונים. השנורר רץ רץ, אחרי כמה דקות הוא חוזר לרב'ה, מה, זה צדיק זה? הוא שנורר, למה הרב'ה אומר שהוא צדיק?

שואל אתה הרב'ה: למה אתה אומר שהוא שנורר? הוא אומר: חמש שנים, כל ליל שבת, אני אוכל אצל מונדרר, והבן אדם הזה יושב שם עם כל השנוררים. מי היה אותו יהודי? זה היה **הרב מונדרר** בכבודו ובעצמו! חמש שנים השנורר הזה אוכל שם, והוא לא ידע בכלל שהוא הבעל הבית, הוא היה בטוח שהוא בא לשם כמו כל השנוררים, חמש שנים. אף פעם הוא לא שידר להם, אני הנותן ואתם המקבלים. "**את העני עימך**". הוא ישב שם יחד עם כולם.

סיפור נוסף על אותו דרך. **ר' יעקב לוינסון**, היה ידוע כמכניס אורחים גדול מאד בלונדון, היום הוא גר בירושלים. חמישים, שישים שנה הבית שלו היה כמו ביתו של אברהם אבינו. **הפונוביז'ר רוב** היה בין בית אצלו, הוא זכה לקרבה מיוחדת **מהפונוביז'ר רוב**. כל המשולחים שהיו בלונדון היו מרגישים בבית, היו פותחים לבד את המקרר, עושים סלט, עושים חביתה, ישנים. הוא קיים בעצמו "**ויהיו עניים בני ביתך**", היו לו 13 ילדים בלי עין הרע, לפעמים הילדים היו ישנים עם מזרונים על הרצפה במטבח כדי שיוכלו לקבל אורחים. במאמר המוסגר, אם אתם מרחמים על הילדים שלכם, כדאי לדעת, שפעם מישהו ראיין את הילדים שלו, ושאלו: מה החלום שלכם כשתהיו גדולים? כל ילד ענה בפני עצמו, החלום שלנו שיהיה לנו בית כמו הבית שגדלנו בו.

נחזור לעניינינו, היה שם פעם איזה משולח שבא לאסוף בשביל ישיבה, הוא גר אצל חמישה, שישה שבועות. הוא התחיל להרגיש כבר לא נוח, יש גבול. הוא אמר לבעל הבית: **ר' יעקב תגיד לי, כתוב אלו דברים שאין להם שיעור... והכנסת אורחים**, אבל בכל זאת יש איזה גבול. כמה השיעור? אני פה חמישה שישה שבועות, ר' יעקב תגיד לי כמה אפשר עוד. הסתכל עליו **ר' יעקב** ואמר לו: תאמין לי, גם אני לא יודע מה השיעור, אבל דבר אחד אני יודע, אני יושב פה כבר למעלה מעשרים שנה ואף אחד לא אמר לי מילה. זה מידת ההשתוות, לתת הרגשה שמה אני יותר ממך ומה אתה פחות ממני. זה קיום מהודר של "**את העני עימך**".

איתנו שווה בשווה. כשם שמצאנו ביחס בין אדון לעבד שהתורה מזהירה על שוויון, שלעולם אל תיתן לו הרגשה שאתה מעליו, ואם יש לך כרית אחת אתה צריך לתת אותה לעבד. כך גם ביחס של עבד לווה לאיש מלוה, היחס בין מלוה לווה שבאופן טבעי הלווה מרגיש נחות ועלוב והמלוה מרגיש מושל ושולט, כמו שאנחנו רואים בתוכחה שכתוב בתורה "**הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה ומעלה ואתה תרד מטה מטה הוא ילוך ואתה לא תלונו, הוא יהיה לראש ואתה תהיה לזנב**". מזהירה התורה "**את העני עימך**", תן לו הרגשה של שוויון. התורה אומרת לעשיר: אין לך שום סיבה להסתכל ולהרגיש כלפי העני מלמעלה למטה, אתה ירדת לעולם עם ניסיון העושר והוא עם ניסיון העוני, כל אחד עם התפקיד שלו, אבל בגלל זה אתה לא שווה יותר ממנו, אלא התפקיד שלך שמוטל עליך לפרנס אותו. אלו הם משפטי התורה, רבותי.

השקפת התורה נגד הקומוניזם אך בעד שוויון רגשי לפני למעלה ממאה שנה, ברוסיה של פעם, באו אנשים שהחליטו לתקן את העולם. האידיאולוגיה הקומוניסטית. עד אז היה פער מאוד חד וקיצוני במעמדות בין העני לעשיר, בפרט אחרי המהפכה התעשייתית שהביאה לכך שהעשירים נהיו עשירים הרבה יותר גדולים והעניים נהיו עניים יותר גדולים, והעשירים ניצלו את העניים, העסיקו אותם 12-14 שעות ביממה עם משכורת רעב. הם באו עם כוונות טובות, אין עוד עשירים ולא עוד עניים, הכל יהיה שייך למדינה, כולם חברים במפלגה וכולם מקבלים שווה בשווה. הם חשבו שיביאו גאולה וישועה ואור עולם. ובפועל, מה שיצא מהקומוניזם, זה שום דבר, כולם היו עניים ורק שלטון של אימה ופחד, מהקומוניזם הזה הגיעו עשרות מיליונים אנשים שמתו בעינויים במרתפי הקגב בערבות סיביר. אבל זה נושא בפני עצמו. אולם התורה לא בעד קומוניזם, בתורה נאמר: "**כי לא יחדל אביון מקרב הארץ**". התורה בעד שיש מעמדות, מעמד של עשיר ומעמד של עני. אבל התורה בעד **שוויון רגשי**, שחוף ממה שמוטל על העשיר לפרנס את העני, התורה מדיגשה "**את העני עימך**", אל תשדר לו הרגשה של נחיתות ועליבות, ואל תשדר לעצמך הרגשה של מושל ושולט.

הזכרנו פעם, חשוב לחזור על זה שוב. חז"ל הקדושים אומרים במסכת תמורה דף ט"ז ע"א: **כיצא בדבר אתה אומר, רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה" בשעה שעני הולך אצל בעל הבית ואומר פרנסני, אם מפרנסו מוטב, ואם לאו "עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה" מי שעשאו עשיר לזה עושה אותו עני, עני לזה עושה אותו עשיר**. חז"ל הקדושים מלמדים אותנו שמה שאתה עשיר והוא עני, לא אתה עשית את עצמך עשיר ולא הוא עשה את עצמו עני, אלא הכל מהשמים. ואם אתה מתכחש למתנת שמים שקיבלת אז בסוף יתהפך הגלגל.

גם עשיר בדעת העושר פקדון הוא אצלו

אבל יש בגמרא כמה שורות לפני זה דבר מאוד חמור, וזה נוגע פה לבחורים בישיבה. **כיצא בדבר אתה אומר "רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה" בשעה שהתלמיד הולך אצל רבו ואומר לו למדני תורה, אם מלמדו מאיר עיני שניהם ה', ואם לאו "עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה" מי שעשאו חכם לזה עושה אותו טיפש, טיפש לזה עושה אותו חכם** - חז"ל דורשים את הפסוקים האלו על עשיר ועני בדעת. יש בחור מוצלח בעל כשרון, בקלות מכין את השיעור, מבין את השיעור, שואל טוב בשיעור, יש לו מעמד בלימוד. ויש אחד שהולך לו הרבה יותר קשה. **בשעה שהתלמיד הולך אצל רבו - לאו דוקא אצל רבו, תלמיד חלש לתלמיד יותר טוב, אומר לו למדני תורה אם מלמדו "מאיר עיני שניהם ה", ואם לאו נורא נוראות הגמרא הזאת, אם לאו "עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה", מי שעשאו חכם לזה עושה אותו טיפש, טיפש לזה עושה אותו חכם**. נורא נוראות.

לתת מהזמן בשביל ללמוד עם חלשים ובלי התנשאות

ידוע שר' **משה פיינשטיין** כותב, שכשם שיש מצוה לתת מעשר כספים, כך יש גם מצוה לתת מעשר מהזמן ללמוד עם החלשים. וממילא מובן, שכשם שבמעשר כתוב: **המבזבז אל יבזבז יותר מחומש**, כך גם ביחס לזמן, אם בחור ילמד כל היום עם בחורים שיש פער גדול בינו לבניהם, וזה יהיה על חשבון השטייגען שלו, הוא צריך להתיעץ על כך עם הרבנים. נתינת הזמן צריכה להיות במידה מסוימת, ולא שכל הסדרים הוא ילמד עם חלשים. אבל תמיד צריך לתת, להעניק לאחרים, ולשקול שיהיה בבחינת **המבזבז אל יבזבז יותר מחומש**. ועל כל פנים הצורה צריכה להיות כשבא אליך בחור יותר חלש, היא לעשות את זה בנעימות, "**את העני עימך**", לא לתת הרגשה של התנשאות עליו, לזכור שהכל זה מתנת שמים, מה שאתה יותר מוכשר ממנו זה הכל מאת ה', ואם אתה מתנשא עליו חוץ ממה שיש בזה חטא של בין אדם לחברו, יש כאן חטא נורא בין אדם למקום, זה כפיות טובה להקב"ה וזה כפירה. אתה כאילו שוכח שכל הכשרונות שלך הם מתנת שמים. יש בזה כפירה ממש.

גליון שבועי
מבית "בנתיבות ההלכה"
שע"י ארגון "והגית"

הרב נחום קסטנר שליט"א
פרשת משפטים תשפ"ד

בנתיבות הפרשה

וברך את לחמך

כי ילך מלאכי לפניך, והביאך אל האמורי והחיתי והפריזי והכנעני... לא תשתחוה לאלוהיהם ולא תעבדם, ועבדתם את ה' אלוהיכם, וברך את לחמך ואת מימך [משפטים כג כה], מה הקשר ומה השייכות, מדוע מי שעובד את ה' מתברך לחמו, וביותר הרי אמרו חז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא [קידושין לט ב].

*

בנבואת בלעם, לא הביט און ביעקב, ולא ראה עמל בישראל, ה' אלוקיו עמו ותרועת מלך בו [במדבר כג כא], עמל הוא לשון עבירה, כמו הרה עמל [תהלים ז טו], כי אתה עמל וכעס תביט וכו' [רש"י שם], כשאדם חוטא הוא מקלקל, כביכול תש כח של מעלה [נפה"ח א ג], וצריך לתקן את מה שקלקל האדם, ההטרחה בתיקון הקלקול נקראת עמל, כפרש"י לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום [רש"י במדבר כג כא]. מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקייעא [זח"א קצז א], כשם שברקיעא אם אדם חוטא הוא יוצר עמל, כך בארעא אם אדם חוטא הוא יוצר עמל, כפי שמצינו בחטא הראשון, כשחטא אדם הראשון נענש ונתקלל, ארורה האדמה בעבורך, בעצבון [בעמל, אונקלוס], תאכלנה כל ימי חיך, וקוץ ודרדר תצמיח לך... בזעת אפיך [לאחר 'שתטרח' בו הרבה, רש"י] תאכל לחם [בראשית ג יז], הרי שבעקבות החטא נגזר על האדם עמל וטרחה. טעון ביאור, למה נענש האדם בעונש של עמל וטרחה, הרי כבר נענש על חטאו בעונש מות, שעד עתה היה צריך לחיות לעולם [ע"ז ה א], וכשחטא נאמר לו כי עפר אתה ואל עפר תשוב [בראשית ג יט], אין זאת אלא מדה כנגד מדה, הוא הטריח למעלה מדה כנגד מדה מטריחים אותו למטה, פשרם של דברים לפנינו.

*

כשנברא אדם היו מלאכי השרת צולין לו בשר, ומסננין לו יין [סנהדרין נט ב], ולמה שלא יצלה בשר בעצמו, וימזוג יין לעצמו, אין זאת אלא, שהאדם נברא שיהיה 'פנוי' לעבודת בוראו, ושכל עמלו יהיה אך בתורה. רבי שמעון בן אלעזר אומר, ראית מימך חיה ועוף שיש להם אומנות, והן מתפרנסין שלא בצער, והלא לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני, אינו דין שאתפרנס שלא בצער, אלא שהורעתי מעשי, וקפחתי את פרנסתי [קידושין פב א], שלושה דברים נתבארו בגמרא. הראשון, חיה ועוף מתפרנסים שלא בצער כי אין חטא בא על ידם. השני, האדם נברא שיתפרנס שלא בצער, אך לפי שהרע את מעשיו קיפח את פרנסתו. השלישי, בעלי החיים חיה ועוף נבראו לשמש את האדם, רבינו המסילת ישרים אומר העולם נברא לשימוש האדם וכו', הנה עילוי גדול הוא לבריות כולם בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך [מס"י פ"א א], אין לעולם שום תכלית מלבד שימוש האדם השלם, כי זו כוונת הבריאה להעמיד אדם שיהיה 'פנוי' לעבודת בוראו, ושיהיו כל כוחותיו משועבדים אך ורק לעמל תורה.

*

רבנו המסילת ישרים אומר עוד, הנה מה שהורונו חז"ל, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא וכו', וכשתסתכל עוד בדבר כי 'השלמות האמיתי' הוא רק 'הדבקות' בו יתברך וכו', כי רק זה הוא הטוב, וכל זולת זה שיחשבוהו בני אדם לטוב אינו אלא הבל שוא ונתעה [מס"י פ"א א]. מבואר במסילת ישרים שהאדם לא נברא אלא 'להתדבק' בו יתברך, כי הדבקות הוא 'השלמות האמיתי', והוא 'התענוג' והעידון הגדול מכל העידונים. דבקות הוא חיבור שאין למעלה ממנו, חיבור שאין בו שמץ של פירוד, משום כך צריך שיהיה האדם 'פנוי' לעבודת בוראו, שאם לא יהיה פנוי לא יוכל להיות דבק בבוראו.

'פנוי' פירושו שאין עם האדם עסק אחר מלבד העיסוק בבוראו, רק באופן זה יזכה האדם לדבקות בבוראו. דוגמא לדבר, קידושין שהוא קשר בין איש לאשה, נאמר בו על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד [בראשית ב כד], הצורך לעזוב את אביו ואת אמו הוא משום שבלי שיעזוב את אביו ואת אמו הקשר ביניהם יהיה רופף, כדי שידבק האדם באשתו הוא צריך לעזוב כל קשר אחר, זה התוכן של קידושין, דאסר לה אכו"ע כהקדש [קידושין ב ב], וכתב תוס' במה שמתייחדת להיות לו היא נאסרת לכל [תוס' שם ד"ה אין], קניין הקידושין עניינו שיהיו מיוחדים זה לזה ולא יהיו טרודים בשום קשר אחר אלא יהיו 'פנויים' איש לרעהו. באותו אופן בדיוק הוא הקשר בין האדם לבוראו, כדי שהאדם יהיה דבק בו יתברך הוא צריך להיות מנותק מכל קשר מכל עיסוק ומכל טרדה, כדי שיהיה 'פנוי' אך ורק לעבודתו יתברך.

*

אמר רבי יהושע בן לוי, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל, שנאמר נפשי יצאה בדברו [שבת פח ב], כששמעו ישראל קול אלוקים חיים מדבר מתוך האש פרחו נשמתם, מחמת הדבקות והכיסופים לקב"ה [זח"ב פד ב אלשיך שמות יט א], ומה הוא הקול אלוקים חיים ששמעו, אמר רב המנונא מאי קרא תורה צוה לנו משה מורשה [דברים לג ד], תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי [והיינו דכתיב תורה צוה לנו משה, ושתיים מפי הגבורה, הרי שית מאה ותליסרי, רש"י], אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום [מכות כד א], דכתיב [תהלים סב יב] אחת דיבר אלקים שתיים זו שמעתי [רש"י שם], שני הדברות הראשונות אנכי ולא יהיה לך נאמרו ע"י הגבורה והשאר מפי משה, ושני דברות אלו נאמרו בדיבור אחד, שנאמר אחת דיבר אלוקים שתיים זו שמעתי.

הדיברה הראשונה 'אנכי', היא 'הדבקות' בקב"ה, משם נפשי יצאה בדברו, אמר רבי יוחנן 'אנכי' נוטריקון אנא 'נפשי' [אני בעצמי, רש"י] כתיבת יהיבית [שבת קה א], בדיברה זו כביכול הקב"ה נתן את עצמו, ואחת דיבר אלוקים, באותו דיבור עצמו, הקב"ה אומר 'לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני', וללמד יצא שכל פניה לאלוהים אחרים פוגמת באנכי, יוצרת חסרון בדבקות בקב"ה, כי 'דבקות' בקב"ה פירושו שהלב 'פנוי' אך ורק לקב"ה.

*

בתהלים, שמע עמי ואעידה בך ישראל אם תשמע לי, לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לא-ל נכר, אנכי ה' אלוקיך המעלך מארץ מצרים [תהלים פא י], אמר רבי אבין מאי קראה לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר, איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע [שבת קה ב], דוד המלך הקדים 'לא יהיה לך' 'לאנכי', כי הפרישה מעבודה זרה ומהא-ל זר שבלבו של אדם, היא זו שמאפשרת את האנכי, והיא זו שעושה את האדם 'פנוי' לדבקות וקרבת ה'.

כשחטא אדם הראשון 'ונמשך' אחר דעתו של נחש, דעתו של הא-ל זר, כפי שאמרו חז"ל רבי סימון פתח [איוב יד כ] תתקפהו לנצח ויהלך משנה פניו ותשלחהו, תוקף שנתן הקב"ה לאדם הראשון וכו', כיון שהניח דעתו של הקב"ה 'והלך אחר' דעתו של נחש משנה פניו ותשלחהו [ב"ר טז א], נוצר פירוד בינו לבין קונו, שוב אינו 'פנוי' לעבודת בוראו כפי שהיה עד הנה, וצריך הוא מעתה 'לעמול' כדי להסיר את הפירוד שנוצר בינו לבין קונו.

*

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם... וכל עשב השדה טרם יצמח, כי לא המטיר ה' אלוקים על הארץ, ואדם אין לעבוד את האדמה [בראשית ב ה], וברש"י על פתח הקרקע עמדו עד יום שישי, כי לא המטיר, ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים [רש"י שם].

כשנברא אדם עמדו הדשאים והאילנות בפתח הקרקע, ועבודת האדם היתה 'תפילה', להתפלל על גשמים שירדו, זו היתה 'עבודת האדמה' של האדם. ובגמרא, מזכירין גבורות גשמים וכו', ומנא לן דבתפלה, דתניא לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם [דברים יא ג], איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה, וכתוב בתריה ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש [תענית ב א], עבודה שבלב זו תפילה, והיא עבודת האדמה של האדם, שעל ידה יורדים גשמים ומרוויים את האדמה.

תפילה היא אופן של נתינת הלב, דבקות וחיבור לקב"ה, מציאותה היא לעבוד את הקב"ה בכל לב ונפש, ולעובדו בכל לבבכם ובכל נפשכם [דברים יא ג], ועל ידה מתקיים ה'לאהבה' את ה' אלוקיכם [דברים יא ג]. וכשחטא האדם והניח דעתו של הקב"ה 'והלך אחר' דעתו של נחש [ב"ר טז א], 'ונמשך' אחר הא-ל זר [שבת קה ב], שוב לא היה לבו 'פנוי' אל אלוקיו, ולא היתה תפילתו בכל לב ובכל נפש, מדה כנגד מדה נאררה האדמה בעבורו, ונענש שבעצבון [בעמל, אונקלוס], תאכלנה כל ימי חיך, וקוץ ודרדר תצמיח לך... בזעת אפך [לאחר 'שתטרח' בו הרבה, רש"י] תאכל לחם [בראשית ג יז].

מתוך כך נשכיל, שכשיניח האדם את דעתו של נחש, ולא ימשך אחר הא-ל זר שבלבו, ולבו יהיה 'פנוי' אך ורק להלך אחר דעתו של הקב"ה, להתפלל ולעבוד את ה' בכל לבבו ובכל נפשו, מדה כנגד מדה תתברך האדמה בעבורו, ולא תצמיח לו קוץ ודרדר, ולא יאכלנה בעמל ובעצבון, כדי שיהיה 'פנוי' לעבודת בוראו, כפי שאמרה התורה, והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי... לאהבה את ה' אלוקיכם, ולעובדו בכל לבבכם ובכל נפשכם, ונתתי מטר ארצכם בעתו... ואספת דגנך תירושך ויצהרך [דברים יא ג], וכמו שנאמר כאן ועבדתם את ה' אלוקיכם, וברך את לחמך ואת מימך [משפטים כג כה].

*

כתב הרמב"ם מאחר שנודע שמתן שכרן של מצות והטובה שנוכח לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה היא חיי העוה"ב שנאמר למען ייטב לך והארכת ימים, והנקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות בתורה היא הכרת שנאמר הכרת תכרת הנפש ההיא עוונה בה, מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע לכם כך ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך וכל אותן הדברים בעוה"ז, כגון שובע ורעב ומלחמה ושלום ומלכות ושפלות ושיבת הארץ וגלות והצלחת מעשה והפסדו ושאר כל דברי הברית, כל אותן הדברים אמת היו ויהיו, ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה יגיעו אלינו טובות העוה"ז כולן, ובזמן שאנו עוברים עליהן תקראנה אותנו הרעות הכתובות, ואעפ"כ אין אותן הטובות הם סוף מתן שכרן של מצות ולא אותן הרעות הם סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצות.

אלא כך הוא הכרע כל הדברים, הקב"ה נתן לנו תורה זו עץ חיים היא, וכל העושה כל הכתוב בה וידוע דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העוה"ב, ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה, והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד, 'שיסיר' ממנו כל הדברים 'המונעים' אותנו מלעשותה', כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלום ורובי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב 'פנויים' ללמוד בחכמה ולעשות המצוה, כדי שנוכח לחיי העוה"ב וכו', ומפני זה נתאו כל ישראל נביאייהם וחכמיהם לימות המשיח, כדי 'שינוחו ממלכות' שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצות כהוגן, וימצאו להם 'מרגוע' וירבו בחכמה כדי שיזכו לחיי העולם הבא [רמב"ם פ"ט מתשובה ה"א].

*

מבואר ברמב"ם שהשפעת הטובה השובע והשלום, אינו מתן שכר על המצות שעשה האדם, אלא היא הנהגה מהנהגותיו יתברך, שאם עמל אדם בתורה וידע אותה ועושה כל מה שכתוב בה, 'מסירין' ממנו את כל הדברים 'המונעים' אותו לעשותה, כדי שיהיה 'פנוי' ללמוד בחכמה לעשות המצוה ולזכות לחיי העוה"ב.

ולא עוד אלא, שלכך התאו כל ישראל נביאייהם וחכמיהם לימות המשיח, כדי שיוכל כל אדם לפרוש מהא-ל זר אשר בקרבנו, ויהיה לבבו 'פנוי' לעבוד את ה', בכל לבבו ובכל נפשו - וברך את לחמך ואת מימך.

ועלת הן

משפטים תשפ"ד

דברי חיווק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

המידות הטובות הם היסוד לקיום התורה

א- במדרש רבה משפטים (פרשה ל אות ג) כתוב: ואלה המשפטים, מה כתוב למעלה מן הפרשה, 'ושפטו את העם בכל עת' ואמר כאן 'ואלה המשפטים' והדברות באמצע, משל למטרונה שהיתה מהלכת, הזין מכאן והזין מכאן (אנשי חיל עם כלי זין) והיא באמצע, כך התורה דינין מלפניה ודינין מאחריה והיא באמצע, וכן הוא אומר באורח צדקה אהלך בתוך נתיבות משפט, התורה אומרת באיזה נתיב אני מהלכת, אהלך בדרכן של עושי צדקה בתוך נתיבות משפט התורה באמצע ודינין מלפניה ודינין מאחריה, מלפניה שנאמר (ט"ו כה) 'שם שם לו חוק ומשפט', ודינין מאחריה שנאמר (כ"א א) 'ואלה המשפטים' עכ"ל.

וצריך ביאור מה הטעם שצריכים הדינין להינתן לפניה ולאחריה של התורה והדיברות, וכן למה נמשלו הדינין לזין שהם שמירה על התורה והדיברות?

ונראה דהנה כתוב בתנא דברי אליהו רבה (פרק א) דרך ארץ קדמה לתורה שנאמר (בראשית ג' כד) 'לשמור את דרך' זו דרך ארץ, 'עץ החיים' זו תורה, שנאמר (משלי ג יח) 'עץ חיים היא למחזיקים בה, ופירשו המפרשים שהכוונה שמידות טובות קודמות לתורה. ובספר שערי קדושה למוה"ר ח ויטאל זצ"ל (ח"א שער ב') כתב, כי המידות הן הכנות עיקריות אל התרי"ג מצוות בקיומן או בביטולם, והיסוד של קיום המצוות הם על ידי מידות טובות.

ובספר מסילת ישרים (פרק י"א) בענפי חילול השם כתב וז"ל: כי כבוד התורה הוא, שמי שמרבה הלימוד בה, ירבה כמו כן ביושר ותיקון המידות, וכל מה שיחסר מזה למי שמרבה בלימוד, גורם בזיון ללימוד עצמו, וזה חס ושלוש חילול לשמו יתברך, שנתן לנו תורתו הקדושה וצונו לעסוק בה להשיג על ידה שלמותינו עכ"ל.

והמובן מזה שהתורה שהיא כלי חמדה ושעשועיו של הקב"ה אי אפשר שתתקיים באדם שהוא מושחת במידות ולכן במרה עוד לפני מתן תורה ניתנו להם דינין, כמו שכתוב (בשלח ט"ו כ"ה) 'שם שם לו חוק ומשפט' ופרש"י במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין (סנהדרין נו: מכילתא) עכ"ל.

ג- ובמכילתא (הובא בילקוט) כתוב וז"ל: 'שם שם לו חק ומשפט' זה כיבוד אב ואם דברי רבי יהושע, רבי אלעזר המודעי אומר חק אלו עריות וכו' משפט אלו עונשין ודיני קנסות ודיני חבלות. והיינו שבמרה לפני מתן תורה נתנו להם הדינין שבלעדם לא שייך לקבל התורה, כיבוד אב ואם ועונשין ודיני קנסות ודיני חבלות, שמי שמזיק לחבירו או לא מכבד את אביו ואמו אינו יכול לקבל התורה, ואחר קבלת התורה ניתנו להם כל הדינים, גם דינין שצריך לומר לחבירו, ולמשל מצוה של עבד עברי, שהתורה הזהירה שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם, וכן שלא לעבוד בו עבודת עבד עבודה של גנאי (ויקרא כה ל"ט וברש"י שם), גם חייב האדון לזון את אשתו ובניו של העבד (קידושין כ"ב ע"א) וכן כתוב (דברים טו) 'כי טוב לו עמך' ובקידושין (כ.) דהיינו שיהיה שוה העבד עם האדון במאכל ובמשתה ובכל עניניו, ואמר בירושלמי שאם אין לו אלא כר אחד צריך ליתנו לעבד שהוא ישכב עליו והאדון ישן ע"ג הקרקע ופירשו בתוס' (שם) שזהו כוונת הגמ' כל הקונה עבד עברי קונה אדון לעצמו, והיינו שאחר מתן תורה ניתנו להם הרבה מצוות בין אדם לחבירו שצריך להתנהג לפניהם משורת הדין, כמו שכתב המסילת ישרים שכבוד התורה שמי שמרבה בלימוד התורה ירבה כמו כן ביושר ותיקון המידות.

ובזה מובן המדרש שהדינין הם הזין לתורה, היינו אנשי חיל עם כלי זין לפני התורה ולאחר התורה, כי צריך דינין לפני שמתחילים ללמוד תורה שלא יהיה לו מידות רעות להזיק לחבירו או לא לקיים כיבוד אב ואם, וזה נצטוו כבר במרה, ואחר קבלת התורה צריך שמירה יותר מעולה על ההנהגות שהם לפני משורת הדין ממה שהשכל מחייב כגון כשקונה עבד עברי שכאילו קונה אדון לעצמו, ולכן כתוב במדרש שהתורה אומרת באיזה נתיב אני מהלכת, אהלך בדרכן של עושי צדקה בתוך נתיבות

משפט, והכוונה באיזה נתיב אני מהלכת, שהולכת התורה מדרגה לדרגה יותר נעלה, בנתיבות של עושי צדקה, שמה שאדם יותר גדול בתורה הוא צריך להתנהג במידות יותר נעלות שראויים לעושי צדקה, וכמו שכתב המסילת ישרים (שם פ"א) וז"ל: שכל אדם לפי מדרגתו ולפי מה שהוא נחשב בעיני הדור צריך שיתבונן לבלתי עשות דבר בלתי הגון לאיש כמותו כי כפי רבות חשיבתו וחכמתו כן ראוי שירבה זהירותו בדברי העבודה ודקדוק בה וכו' עכ"ל. כן במידות טובות צריך להתנהג במידות נעלות שראויים לעושי צדקה והם האנשי חיל עם כלי זין שהולכים אחר התורה שיהיו לו מידות טובות כדי שלא יתחלל כבוד התורה.

ד- האדם צריך להתעלות מדרגה לדרגה, בתורה ובמידות טובות ובסוף הפרשה (פר כ"ד א') ואל משה אמר עלה אל ה' וגו'. פרש"י וז"ל, פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות, ובארבעה בסיון נאמר לו עלה (שבת פ"ח. מכילתא) עכ"ל.

וברש"י בפרשת יתרו (י"ט ט"א) כתב וז"ל, ובחמישי בנה משה את המזבח תחת ההר ושתיים עשה מצבה, כל הענין האמור בפרשת ואלה המשפטים (להלן כ"ד ד') ואין מוקדם ומאוחר בתורה (מכילתא) עכ"ל. אולם צ"ב למה כתוב הפרשה שבסוף ואלה המשפטים אחר מתן תורה.

ונראה בדרך רמז שבפרשה שבסוף ואלה המשפטים כתוב (כ"ד ג') ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה, ואחר כך כתוב (פסוק ז') ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, (ובפסוק י"ז) ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל.

והיינו שלאחר פרשת משפטים שנצטוו על כל המידות הטובות, אז נתעלו גם בהשגות אלקות ואמרו נעשה ונשמע, וראו כבוד ה' כאש אוכלת לעיני בני ישראל.

וזה ודאי שאין לנו שום השגה למה הפרשה בסוף משפטים שהיה לפני מתן תורה נכתב לאחר מתן תורה, אולם בדרך רמז אפשר לנו ללמוד מזה הדרך שצריך לעבוד את השי"ת, בתחילה צריך לפרוש ממידות רעות, וזה ניתן להם במרה, אחר כך צריך למנות דיינים שיורו את הדרך להתנהג בין אדם לחבירו, ושפטו את העם בכל עת, וזה הזין (=חייילים) לפני קבלת התורה, ואחר כך לקבל את התורה, ואחר שמקבלין את התורה, צריך להתנהג בדרך יותר נעלה במידות בין אדם לחבירו כמו שכתב המסילת ישרים (פרק י"א) שמי שמרבה הלימוד בה ירבה כמו כן ביושר ותיקון המידות, וזה פרשת משפטים, ואחר שנתעלה במידות, צריך להתעלות בקבלת התורה, שכל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, וכן בהשגת אלקות, כמו שכתוב ומראה כבוד ה' כאש אוכלת לעיני בני ישראל, וכן כל הזמן האדם צריך להתעלות יותר במידות טובות, וכן יותר להיות שקוע בתורה, ובהשגות אלקות.

ורפא ירפא מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות

"רק שבתו יתן ורפא ירפא" (שמות כ"א י"ט)

ומפרש"י: ורפא ירפא, כתרגומו ישלם שכר הרופא (ב"ק פ"ה) והתרגום מתרגם, ואגר אסיא ישלם, עכ"ל. ובגמרא בב"ק (פ"ה ע"א) תנא דבי רבי ישמעאל ורפא ירפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות.

והתוספות הרא"ש בברכות (ס.) כתב וז"ל: הקשה ה"ר יעקב מאורליינש פשיטא למה לא ירפאו הרופאים הא כתיב והשבות לו ודרשינן זהו השבת גופו, וכתוב לא תעמוד על דם רעך? ותירץ שניתן רשות לרפאות בשכר דסד"א שחייב לעשות בחנם מטעמא דפרישית. וכו' עכ"ל.

וצ"ב אמאי ניתן רשות לרפאות בשכר הרי הוי מצוה של השבת אבידה, דאמרינן במסכת סנהדרין (ע"ג.) אבידת גופו מנין, ופרש"י כגון נטבע בנהר מנין שאתה מצווה על השבתו. תלמוד לומר והשבות לו, ופרש"י קרא יתירא הוא למדרש השב את גופו לעצמו, וכן פסק הרמב"ם (בהלכות נדרים פ"ו ה"ח), המודר הנאה מחבירו מותר לרפאותו בידו שזו מצוה היא, וכתבו הכ"מ והרדב"ז שזו משנה בנדרים ומרפאהו רפואת

נפש ומפרשינו בגמ' (מא:): רפואת נפש היינו רפואת גופו, וכיון דהוי מצוה אמאי מותר לקבל שכר על המצוה? ונראה דאמרין בגמ' בב"ק (פ"ה ע"א) דאם החובל אומר לנחבל שיביא לו רופא שירפאוהו בחינם יכול הנחבל לומר אסיא דמגן מגן שוה, היינו דרופא שמרפא בחינם, אינו מרפא טוב, ולכן התורה התירה לקחת שכר על הרפואה כדי לזרז את הרופא שישתדל לרפאות יותר במסירות.

אולם לפ"ז נמצא שרופא שהוא ירא שמים ואינו רוצה כסף כדי לקיים את מצות השבת אבידה ומצות לא תעמוד על דם רעיק, לא ראוי שיקבל כסף, אלא שיעשה בחנם, ומדברי התוספות משמע דמותר לו לכתחילה לקבל שכר. וכן הרי כתוב ורפא ירפא ופירש התרגום ורש"י שישלם שכר הרופא, משמע שמותר לכתחילה לרפאות בשכר? וכן צ"ב למה תנא דבי רבי ישמעאל אומר מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות, ולא אומר שחייב הרופא לרפאות משום מצות השבת גופו?

ונראה שהרי במצות השבת אבידה דרשינו בב"מ (כ"ח.) תנו רבנן והשבתו לו, ראה האיך תשיבנו לא שלא יאכיל עגל לעגלים וכו'. היינו צריך להתבונן שבעל האבידה לא יבוא לידי נזק, וכ"ש כשבא לרפאות את גופו צריך להתבונן שלא יגיע לחולה שום נזק, ובגמרא בסנהדרין (ע"ג.) דדרשינו מוהשבתו לו לרבות אבידת גופו, ופרש"י כגון נטבע בנהר מנין שאתה מצווה על השבת, אבל לרפאות את החולה במקום שיש ספק רחוק אולי יצא מזה נזק שהרפואה לא תצליח בזה אין לחייבו מצד דין השבת אבידה. אולם כיון שהרופאים אומרים שרובא דרובא זה רפואה בדוקה ומנוסה, והחשש שזה יזיק אינו מצוי לכן יש לו רשות לרפאות, ומותר לו לקבל על זה שכר, כיון שהוא עושה דבר שאינו ברור בודאי גמור שזה יועיל, ואינו מחוייב מדין השבת אבידה אולם דרשינו מהפסוק ורפא ירפא תנא דבי רבי ישמעאל מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות. ונראה דלכן דרשינו הפסוק במקום שיש חשש רחוק מאד שמא יזיק הרפואה, כיון שהרי התורה אומרת רק שבתו יתן ורפא ירפא, היינו שישלם את השבת ואת הרפואה, כמו שפירש תרגום אונקלוס ורש"י, שישלם דמי הרפואה ואם מדובר במקום שברור ודאי שזה רפואה הרי אסור לקבל על זה שכר שהוא חייב מדין השבת אבידה ומדין לא תעמוד על דם רעך, אלא ודאי שאם התורה מחייבת אותו לשלם שכר הרפואה, מדובר במקום שהרפואה היא בדוקה ומנוסה ברוב המקרים אולם זה לא ודאי גמור שיועיל, ולכן מותר לקבל על זה שכר, ולכן אומר תנא דבי רבי ישמעאל מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות אפילו במקומו שזה לא ודאי גמור שיועיל.

ובתוספות הרא"ש שם כתב וז"ל: ולי נראה דחולאים הבאים מחמת אדם דין הוא שירפאם, אבל חולאים הבאים מעצמן, אי לאו קרא ה"א שאין לרפאותם שנראה כמבטל גזירת המלך עכ"ל. ונראה כוונתו דה"א שאין לרפאותם, אבל אחר שהתורה כתבה ורפא ירפא שניתן לרפאותם, הרי הוא מחוייב לרפאותם מדין השבת אבידה ומדין לא תעמוד על דם רעך.

ליזהר בכל אדם שהוא אומלל או בשעה שהוא אומלל כגון שיושב שבעה או חולה לא לצער אותו

"כל אלמנה ויתום לא תענון" (שמות כ"ב כ"א)

ופרש"י וז"ל, הוא הדין לכל אדם, אלא שדבר הכתוב בהוה, לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם (מכילתא) עכ"ל.

בספר החפץ חיים בהקדמה בלאוין (אות ט"ו) כתב וז"ל, ואם הוא יתום או אלמנה, אפילו הם עשירים, וספר גנותם בפניהם, עובר עוד על לאו אחר, והוא כל אלמנה ויתום לא תענון. שהזהירה בזה, שלא להקניטין או להכאיב להן בשום מן צער, ועונשו מפורש בתורה (שם כ"ג) וחרה אפי והרגתי אתכם וגו'. עכ"ל.

ובבאר מים חיים (אות ט"ו) בסופו כתב וז"ל, ושיטת רש"י פרשת משפטים (שמות כ"ב כ"א) משמע, דהוא הדין בכל אדם שהוא אומלל, יש גם כן לאו זה, עיי"ש, עכ"ל.

ושמעתי מהגאון צבי ירוב שליט"א שאמר בשם מרן הגאון הצדיק רבינו יעקב ישראל זצוקללה"ה הסטייפנר, שאמר שהח"ח בבאר מים חיים הוסיף שתי מילים על רש"י, שהוא אומלל, דהיינו לא כל אדם, אלא דוקא שהוא אומלל אז יש הלאו הזה עכ"ד.

ונראה כוונתו שלא דוקא אדם שהוא אומלל, אלא גם בשעה שהוא אומלל, כגון אדם שיושב ר"ל באבל, או בשעה שהוא חולה וכדומה כיון שעכשיו הוא אומלל יש הלאו הזה, וצריך מאד ליזהר לא לצער אותו בשום דיבור שיכול לצער אותו, רק לדבר בדרך כבוד ולשמח אותו.

ועבדתם את ה' אלוהיכם וברך את לחמך ואת מימך

"ועבדתם את ה' אלוהיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרתם מחלה מקרבך" (כ"ג כ"ה)

א- וכתב בעל הטורים וז"ל, ועבדתם את ה' אלוהיכם, אומר לשון רבים דזו

תפילת רבים שאינה נמאסת (ברכות ח.) ואמר וברך את לחמך, לשון יחיד דלכל אחד ואחד מברך לפי ענינו (כתובות ס"ז:) עכ"ל.

והאבן עזרא כתב וז"ל: ועבדתם, ועבודת השם היא לעשות כל אשר צוה לאהבה אותו ולדבקה בו ולהשבע בשמו ולהתפלל אליו ולזבוח לפניו תמידין ומוספין ולכבדו בתת המעשרות וכו' עכ"ל.

והרמב"ן כתב וז"ל: כי בעבודת הקב"ה בלבד תהיה לכם ההצלחה והשמירה וכו' כי הקב"ה יברך לחמך והוא כלל לכל מאכל אשר יאכל ויברך מימך שהוא אב לכל משקה אשר ישתה, והברכה היא תוספת בהן, שיהיה מהן לך לרוב מאד, ואמר והסירותי מחלה מקרבך, כלומר שאסיר בהן מחלה מקרבך, שיהיו המאכלים והמשקים טובים ובריאים לא יולידו מחלה אבל ירפאו ממנה.

ב- **והנה הקונה עבד עברי** חייב במזונותיו ובמזונות אשתו ובניו (רש"י כ"א ג', וקידושין כ"ב.) ובמכילתא) ואם האדם הוא עבד להקב"ה כמו שכתוב ועבדתם את ה' אלוהיכם, אזי כביכול הקב"ה חייב לתת לו מזונותיו, ואזי נותן לו המזונות הטובים ביותר, ומה שהוא יותר עבד נאמן, נותן לו יותר מזונות טובים ובהם כלולים כל הברכות, וכל הרפואות, וממילא והסירותי מחלה מקרבך, כי יש מחלות שנסתרים באדם בתחילה ואינם נכרים, וכיון שהקב"ה יברך את לחמך ואת מימך לא יהיה לך כל מחלה, וכיון שהאדון חייב גם במזונות אשתו ובניו, נמצא שהקב"ה יברך גם לחמך ומימך של אשתו ובניו, והסירותי מחלה גם מאשתו ובניו, ולכן כל אדם צריך לקבל עליו להיות עבד לקב"ה ועל ידי זה יזכה לבריאות ולהצלחה לו ולכל משפחתו.

ג- לקרוא ק"ש ולהתפלל בציבור

בגמ' בב"ק (צ"ב:) ועבדתם את ה' אלוהיכם, זו קריאת שמע ותפילה, וברך את לחמך ואת מימך, זו פת במלח וקיתון של מים, מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך וכו' עכ"ל והובא בילקוט שמעוני.

ולפי מה שכתב בעל הטורים שלכן כתוב ועבדתם וכו' לשון רבים דזו תפילת רבים שאינה נמאסת (ברכות ח.), וכיון שהגמרא אומרת ועבדתם את ה' אלוהיכם זו קריאת שמע ותפילה, נמצא שצריך לקרוא קריאת שמע ולהתפלל בציבור, וברך את לחמך ואת מימך זו פת במלח וקיתון של מים שאפילו אם תאכל רק פת במלח וקיתון של מים בבוקר, הקב"ה ישלח בזה האוכל כל הברכות והסירותי מחלה מקרבך.

כל מה שנראה בעוה"ז לצער, למעשה זה אבן טובה ומביא לישועה

"ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" וגו'. (כ"ד י) וכתב רש"י וז"ל, כמעשה לבנת הספיר, היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתם של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים (תנחומא) עכ"ל.

בזמירות של יום שבת (שחיבר רבינו שמעון הגדול) בפיט ברוך ה' וכו', כתב, שבטי ק"ה לישראל עדות וכו' בליבנת הספיר הראם עוז ידירות, ונגלה להעלותם מעומק בור דודות וכו'.

והנה צ"ב מה שלבנת הספיר היתה בשעת השעבוד לזכור צרתם של ישראל, שא"כ מהו הספיר, שזהו אבן טובה ומאירה, הרי זהו לזכור השעבוד, ונראה שבאמת מפי עליון לא יוצא שום רע, רק למטה בעוה"ז נראה שהשעבוד והסתרת פנים זה רע, אבל באמת הכל לטובה, והקב"ה מצטער ומשתתף בצרתן של ישראל, כמו שאמר וז"ל בשעה שישראל מצטער השכינה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, אבל למעלה זהו באמת אבן ספיר, שכל הצרות זהו מאיר, ולכן כתוב בפיט, בלבנת הספיר הראם עוז ידירות, והצרות הם כדי ונגלה להעלותם מעומק בור דודות.

ובזוה"ק פרשת פיקודי (רמ"ה ב') מבואר שכל הדמעות שאדם מוריד, על מיתת הצדיקים, ועל חורבן בהימ"ק נרשמים על ידי המלאכים בהיכל של לבנת הספיר, וזה מקרב את הגאולה.

ובתרגום יונתן בן עוזיאל ובביאור שם הביא מתלמוד ירושלמי, וממדרש ומפרקי דרבי אליעזר, שאשה הרה שיצא הולד ממעיה ונתערב בתוך המלבן של אבנים, ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד, וירד מיכאל המלאך והעלה את הלבנה לפני כסא הכבוד, וזה ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, שהאבן שהיה מעורב בו העובר שעשו אותו מטיט היה כמעשה לבנת הספיר, וברור שבעוה"ז זה נראה צרה גדולה מאד, אולם זהו באמת כמעשה לבנת הספיר שמאיר, וזה מביא את הגאולה.

וזה לימוד בשבילנו שכל הצרות שיש לנו זהו אבן ספיר, וזה נמצא תחת כסא הכבוד ומקרב את הגאולה.

ורבינו יונה בשערי תשובה (שער רביעי אות י"ב) כתב, וז"ל, ואם תמצא את החוטא תאלה ותקרה אותו צרה, ויצדיק עליו את הדין ויקבל המוסר באהבה, יהיה זה לו למגן מן היסורים הרבים הראויים לבוא עליו, כמו שנאמר (תהילים ע"ו י"א) כי חמת אדם תודך, שארית חמות תחגר, פירוש כאשר צער האדם יודה אותו, כלומר שיודה אותך האדם בעת צערך, שארית חמת, שהיו מפותחות לבוא על האדם תחוגר ותעכב אותם, ולא תביאם עליו וכו'. עיי"ש. וזה עצה שיזכה האדם שלא יבואו עליו שום צרות, להודות להש"ת על כל מה שעובר עליו, ואז יזכה שיהיה לו רק טוב וחסד.

אבני החן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

♦ פרשת משפטים ♦

♦ מדוע דיני עבד עברי פותחים את הדינים והמשפטים

♦ מדוע דין מכה אביו סמוך למכה נפש

♦ היכא משמע שפרשה ראשונה בשומר חנם ושניה בשומר שכר

לשון רזורה לחוד

פכ"א ב': כי תקנה עבד עברי. ראיתי בכתבי הגה"צ ר' אביגדור מילר זצ"ל שהקשה מדוע נקרא "עבד עברי" ולא "עבד ישראלי", שהרי בכל התורה ובספרי הנביאים לא נקראים בני ישראל "עברים" מצד עצמם אלא רק ע"י אומות העולם או כלפי אומות העולם כפי שאמר משה לפרעה "אלקי העברים נקרא עלינו", אך לעולם כלפי עצמם קרויים ישראל בכל התורה.

ותירץ לפי שע"ע ירד מקדושת ישראל שהרי נחסר אצלו משש מאות ושלוש עשרה מצוות במה שהותר בשפחה כנענית ולפיכך אינו קרוי ישראלי, וממילא נקרא רק "עברי" שזה ע"ש הגזע. אכן יש לעיין לפי תירוצו מה הטעם באמה העבריה שג"כ נקראת כך אע"ג שלא הותרה בעבד כנעני.

והנה באמת יש מן המשותף לעבד עברי ולאמה העבריה שבשניהם האישות שלהם שייכת לאדון (מאחר שגופם קנוי לו לגמרי וגם מפני שמשועבדים לו ביום ובלילה), ולכך בעבד עברי רבו מוסר לו שפחה כנענית והוולדות שייכות לאדון, וכמו כן אמה העבריה מיועדת לאדון בכסף מקנתה אחר שבקנין השפחות שיש לו בה יש לו קנין גם על האישות שלה, ולפיכך יכול לישאנה הוא או בנו.

ומטעם זה אמה העבריה מייעדה לאחר זמן ע"י כסף מקנתה במכאן ולהבא ואינו קנין למפרע, לפי שאין זה ככסף קידושיה בדמי מכירתה שנהפך למפרע לקידושיה, אלא מייעדה לו כעת מצד עצם קנין השפחות שיש לו בגופה שמחמתו האישות שלה שייכת לו. ולפיכך הזהירה התורה אצלה ביותר על שארה כסותה ועונתה, להורות שע"י היעוד נעשית אשתו לכל דבר

המשך בעמ' ב'

במיתה, ולאחמ"כ דיני חובל בחבירו בהכאה הקרובה למיתה שתולים לו אם ימות ואם לא מת שמתחייב בדמי שבת ורפואה, ודיני נזק שבגופו בוולדות או בעין ושרן, ודין המכה את עבדו ואם לא מת שפטור משלומיו, ואח"כ בנוקי ממונו בשורו שהרג את הנפש שחייב בפדיון נפשו, ובנוקי ממון של כרית בור ושורו שנגח שור חבירו, ובגונב ממון חבירו, ובטבחו ומכרו, ובהיזק של בהמתו ברגליה ובשיניה, ואש שיצאה והזיקה, וחיובי שומרים שפשע שלא שמר ואם שלח ידו במלאכת רעהו.

ומעתה יש לעיין מפני מה נכנס ענין מכה אביו ואמו בסמיכות לרוצח במזיד ובשגגה הלא כאמור נכתב הכל לפי חומר דנזיקין, ויש לבאר שמכה אביו ואמו חמור ממש כהורג נפש שלגבי אביו ואמו החמירה תורה בדינו שאפי' מקצת נפש נחשב לו ככל נפש, לפי שהם המקיימים ומביאים אותו לעולם וראוי לו שיכיר בטובתם וח"ו שלא בהיפך ומשום כך דינו חמור במיתה כדין רוצח, והלא אזהרתו שלא להכות את אביו ואמו נכלל באזהרה של כל איסור הכאה בישראל (דברים כה' ג') אלא שהחמיר בעונשם של אביו ואמו.

ובזה יש לבאר מדוע נכתב לאחרי דין גונב איש ומכרו ורק לאחרי דין מקלל אביו ואמו, ולא הסמיך הכתוב את דין מכה אביו ואמו למקלל אביו ואמו, לפי שנמנו הדברים לפי סדר חומרתם וממילא מכה אביו ואמו נמנה עם מכה איש ומת לפי שנחשב שקול לדרגת חטאו, ואח"כ כתב דין גונב איש ומכרו שהוא ג"כ שקול כמיתה למסור אדם לעבד עולם. ולפיכך הוקדם דין זה לדין מקלל אביו ואמו שאינו מצד חומרת דיני נזיקין אלא הלכה בכבוד או"א שלא לזלזל בהם ולקללם או משום שחילל את שם ה' (יעו' רמב"ן). ומה שנכנס דינו במקום זה

פכ"א ב': כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד. הקשו המפרשים מדוע פתח את הדינים והמשפטים בדיני עבד עברי, ובפרט שהלא לאחמ"כ מונה את כל דיני נזיקין מהחמור אל הקל (כדלהלן) וא"כ צ"ב מה ענין ע"ע שהקדימו לתחילת כל הדינים. וכתב הרמב"ן שמצוה זו נכבדת מאוד ורומזת לדברים גדולים במעשה בראשית ויש בה זכר ליציאת מצרים הנזכר בדיבור הראשון וכו', יעו"ש.

עוד נראה להוסיף בטעם שפתח במצוה זו, שהנה יסוד מצות ע"ע הוא מכה מה שנעשו לעבדי השי"ת בהר סיני, שהלא שורש המצוה הוא שא"א לקחת עבד מבני ישראל ולהשתעבד בו ככל העבדים לפי שנעשינו בסיני עבדים למקום ולפיכך עבדי הם ולא עבדים לעבדים, ועל כך באו כל גדרי מצוה זו שא"א לשעבד איש מישראל יותר משש שנים "משנה שכר שכיר" ותו לא ושיוצא ביובל ושרבו מעניק לו מתנות בצאתו, ורק כאשר העבד עצמו בוחר להפקיע עצמו מזה ורוצה להמשיך ולהיות עבד עולם באה ע"ז מצות הרציעה, לאמור און זו ששמעה בהר סיני כי לי בני ישראל עבדים וכו'. (ואע"פ שודאי קנוי בגופו לאדון וכאמור לעיל, סו"ס העבדות של המקום קדמה לה ולכך הגביל האדון ברוך הוא את גדרי וקנייני עבדות זו מחמת שבני ישראל עבדים למקום).

ולפיכך נמנית מצוה זו תחילה למשפט הממון לפי שנתחדשה כעת מכה מעמד הר סיני וקבלת עול מלכות שמים, וכל עניינה מרמז על שנעשינו עבדים למקום.

פכ"א י"ב: מכה איש ומת מות יומת. הנה כל דיני נזיקין מנויין בפרשתנו על פי דרגת חומרתם מן החמור אל הקל, שפותחת תחילה כדין רוצח במזיד במיתה ודין רוצח בשגגה בגלות, ודין גונב איש ומכרו

המשך מעמ' א'

ואינו אישות של שפחות בלבד. (בע"ע אינו מוסר לו את בתו שהרי אדרבא הבעל הוא הקונה את האשה וא"כ אין בזה זכות האדון על גוף האישות, ודוקא כשמשאיו על כרחו לשפחה והוולדות אינם שלו זהו בעלות על האישות שלו).

ומעתה יש לבאר באופ"א הטעם שנקרא "עבד עברי", והיינו מאחר שירד מקדושת ישראל במה שקנה אדון לעצמו ונעשה על ידי כך קנוי לו בגופו ממש, לפי שקדושת הישראל עניינה בהיותנו עבדי ה' ולו בלבד, ואילו ע"ע כעת אינו עבד ה' לבד אלא עבד לאדון אחר, (ומטעם זה גופו הותר בשפחה לפי שענין זה הוא תוצאה של הוראת הבעלות על גופו כמבואר וכעת קודמת עבדותו לאדון מעבדותו למקום), ומפני שירד מדרגת עבד ה' ואינו עבד ישיר לה' אלא עבד לעבדיו, לכך קרוי "עבד עברי" וטעם זה שייך גם ב"אמה העבריה" ומבואר היטב.

הערה בפרשה

פכ"א י"ג: ואשר לא צדה והא-להים אנה לידו. וברש"י - במה הכתוב מדבר בשני בני אדם אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד וכו' והקב"ה מזמנן לפונדק אחד וכו'. וצ"ב באותו אחד שהרג שוגג בפעם הראשונה היאך הרג הלא שם האלקים לא אנה לידו, ועכצ"ל שהיה אשם בשגגתו והיינו שיש ב' מיני שגגה האחד שאשם בו והשני שהוא אנוס בו, וזה היה אשם בפעם הראשונה ולא היו עדים ולכך האלקים אנה לידו להתחייב גלות פעם שנית אף שהוא אנוס לגמרי. והגר"א מחלק בין נפל חפץ מידו שאשם במקצת שלא נזהר לבין ירד בסולם דרך ירידה דהוי כאנוס.

ולגבי הנהרג הנה הנהרג השני האלקים אנה לידו את מיתתו לפי שהיה מחוייב מיתה, אך הראשון יתכן שנהרג מחמת שהכניס עצמו לסכנה וכיו"ב ולכך נהרג אע"פ שהאלקים לא אנה לידו.

לפי שנכתב עם כלל אלו המחוייבים מיתה, ומכאן ואילך דיני נזיקין שאין בהם חיוב מיתה.

פכ"א י"ב: מכה איש ומת מות יומת. וברש"י - למה נאמר לפי שנאמר ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת שומע אני וכו'. ולהלן פסוק ט"ז: ונגב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת. וברש"י - למה נאמר לפי שנאמר כי ימצא איש גונב נפש מאחיו וכו'. ולהלן פסוק י"ז: ומקלל אביו ואמו מות יומת. וברש"י - למה נאמר לפי שהוא אומר איש איש אשר יקלל את אביו וכו'.

בשלושה מקומות אלו בפרשה לא נכתב "איש" לגבי המכה והגונב והמקלל אלא רק אצל המוכה והנגנב, והטעם שלא נכתב בהם איש הוא כדי לרבות אשה כמ"ש רש"י לגבי גונב ומקלל, ומאידך רש"י מביא עוד פסוקים לגבי שלושתם במקום אחר אשר נאמר בהם "איש" לגבי המכה והגונב והמקלל, ואילו לגבי המוכה והנגנב כתוב בהם "נפש" ולא איש כדי לרבות אשה גם לגבי המוכה והנגנב כמ"ש רש"י אצל הגונב.

מעתה יל"ע מדוע בעי לשני פסוקים בכל חד מינייהו, הלא דיינו בפסוק אחד ולא יכתב בו כלל לשון "איש", כגון וגונב נפש מאחיו ומכרו, ולא נוציא את האשה מכלל הגונב ולא מכלל הנגנב. ותשובה לדבר הוא, שלעולם צריך פסוק לכתוב בלשון "איש" לגבי המכה והגונב והמקלל כדי לאפוקי קטן כמ"ש רש"י לגבי מקלל, ואחר שנכתב איש צריך פסוק נוסף לרבות אשה, ותו לא אכפת לך שכתוב בו איש לגבי המוכה והנגנב מאחר שכבר כתוב נפש בפסוק השני.

פכ"ב ט': כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה. וברש"י - פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם לפיכך פטר בו את הגנבה וכו' ופרשה זו אמורה בשומר שכר לפיכך אינו פטור אם נגנבה וכו'. הנה קבלת חז"ל בביאור חילוק ב' פרשיות השומרים ודיניהם שהראשונה מדברת בשומר חנם והשניה בשומר שכר, הגם שאין לכך רמז בלשון הכתוב לחלק באופני השמירה בלשון שתי הפרשיות, ואמנם ודאי דיניהם שונים בקראי שבראשונה פטר מגניבה ובשניה חייבו בגניבה, אך לא פורש להדיא טעם החילוק, ולפי פשוטו של מקרא הראשונה מדברת בכסף או כלים והשניה

בשור וחמור (הגם שאף בראשונה ג"כ הוזכרו שור וחמור - על כל דבר פשע על שור על חמור וגו'), וצ"ב היאך יתיישב חילוק חז"ל בגוף המקראות על פשוטו.

והרמב"ן (פ"ו) פירש בזה שמדרך שומרי כסף או כלים לשמרם חינם לפי שאין בשמירתם טירחה ומשא"כ בבהמות שדרך ליתנם ביד רועים לשמור וירעו אותם בשכר. וחילוקו מיושב עוד בקראי שבראשונה כתיב גונב "מבית האיש" והיינו משום שדרך שמירתן הוא להניחן בביתו ולפיכך הדרך לשמור בחינם, ואילו בשניה שמדברת בבהמות כתיב שנגנב "מעמו" והיינו ששמר עליהם בשדה ונגנבה ממנו וכיון שטורח בשמירתם להוציאם למרעה לפיכך הדרך לשמור בשכר.

ונראה להוסיף עוד דהנה נחלקו הראשונים בדין שומר שכר שנגנב מעמו באונס, האם חיוב שמירתו הוא כגדר חיוב שמירה של שומר חנם אלא שצריך לשמור שמירה יתירה, ואם הניח את החפץ במקום השמור שמירה מעליא ואעפ"כ נגנב באונס ייפטר לפי שעשה כל שעליו לעשות, כן דעת תוס' בב"מ (מ"ב א' ד"ה אמר שמואל). אמנם הרמב"ן והרשב"א (שם) סוברים שגדר שמירתו שונה בתכלית לפי שהוא מחוייב בגופו לשמור על החפץ ומשועבד להיות יושב ומשמר בעצמו ועל זה הוא מקבל שכר, ומה שחייב בגניבה ואבידה אינו משום חיוב שמירה יתירה אלא מחמת שהיה צריך להשגיח בעצמו שלא יבוא לידי כך ולא שמר בגופו. ונפק"מ בגוונא שלא היה יושב ומשמר בגופו אך הניחו במקום ששמור שמירה מעליא ונגנב באונס שאע"פ שהיה החפץ שמור כדבעי סו"ס לא שמר בגופו וחייב.

ומעתה לדעת הסוברים שיש בשומר שכר דין שמירה בגופו הרי זה מדוייק בלשון הקרא, שלכך כתיב בפרשה שניה "ואם גנב יגנב מעמו" שהרי מיירי במי שצריך לשמור בגופו ולא שמר, ואילו פרשה ראשונה שמדברת בשומר חנם אינו צריך לשמור בגופו אלא מניחה אצלו כשמירת כל חפציו ולכך כתיב בה "וגנב מבית האיש וגו' ונקרב בעל הבית אל הא-להים" להורות שמדבר בשמירה שמניחה בביתו ותו לא. שו"ר שכע"ז כתב במשך חכמה עה"ת.

לקראת שבת מלכתא

אני התחבאתי פעם מתחת לספסל בישיבת מיר, כשרבי חיים הכין את השיעור כללי שלו. רציתי לראות איך הוא מכין את השיעור. רבותי, הוא עבד כמו אריה! הוא עמד שם, מול החדר הריק מאדם, רק שולחנות וספסלים היו שם, הוא שאג את השיעור, כאילו הוא אומר אותו בפני היכל מלא מפה לפה

צרו עובדות נפלאות שסיפר הגאון רבי משה אהרן שטרן זצ"ל, משגיח דישיבת קמניץ, בדרשותיו השונות

את זה היטב, אני באמת באפיסת הכוחות, באתי ממש במסירות נפש.

"נו, אז למה באמת באתם לכאן?", שאלתי, והוא ענה לי תשובה שהממה אותי. "מה זאת אומרת למה באתי? הרי אני מחויב בהכרת הטוב לאבא של חתן הבר מצוה. אני הרי אומר כל ליל שבת 'שמועס' - שיחה, בהיכל הישיבה, והוא, אבי בחור הבר מצוה מגיע כל ליל שבת משכונת קטמון ועד לישיבת מיר כדי לשמוע את השיחה שלי. הוא הרי עושה איתי ממש חסד. אם הוא לא היה מגיע לשיחה ועוד אחרים לא היו באים, למי הייתי מוסר את השיחה? אברך שמטריח את עצמו עד אלי כדי לשמוע אותי, ועוד מכוזה מרחק, איך אני יכול למנוע את עצמי מלבוא לשמחה שלו, בתואנה שאני עייף ותשוש???" "אם זה היה בשביל כסף, לא הייתי הולך", הוסיף הגר"ח שמואלביץ. באמת שאני תשוש כל כך ששום דבר לא יכול היה לגרום לי לעשות את הדרך הזאת. אבל מדובר בהכרת הטוב! על הכרת הטוב לא מוותרים! בזה לא מתפשרים!"

פעם שמעתי על בחור אחד בישיבה שהוא מדבר בחוצפה לאביו ולאמו

אתם שומעים, תלמידים יקרים? אתם שומעים מה אומר רבי חיים שמואלביץ? על הכרת הטוב לא מתפשרים. אין שום תירוץ בעולם שיכול להצדיק הימנעות מהכרת הטוב.

ואת זה אומר רבי ראש ישיבת מיר, שמישהו 'עושה לו טובה' כשהוא בא לשמוע את השיחה שלו מדי שבוע.

ומה נענה אנחנו? אתם יודעים כמה הכרת הטוב אתם חייבים להורים שלכם? כמה הכרת הטוב את חייבים למגידי השיעורים שלכם! אתם מתיישבים כל יום ושומעים שיעור נפלא, הכל מוכן ומזומן, השאלות והתשובות, החידושים והחידודים. אתם יודעים כמה שעות של הכנה מונחות מאחורי כזה שיעור, כמה פעמים המגיד שיעור נשאר ער בשעות הקטנות של הלילה כדי להכין את השיעור?

הרי גם אני הייתי מגיד שיעור כאן, בישיבה קטנה של קמניץ, ברוך ה', הבחורים פה בישיבה הם בעלי כשרונות, יש ביניהם תלמידים שיודעים ללמוד יותר טוב ממני. אז איך אני יכול למסור להם שיעור? הייתי צריך להכין אותו הדק היטב כדי לבוא מוכן, ואם לא הספקתי בזמנים הרגילים הייתי קם בשעה שתיים וחצי בלילה, ומכין את השיעור עד שחרית, כדי שהתלמידים יקבלו שיעור מוכן.

פעם שמעתי על בחור אחד בישיבה שהוא מדבר בחוצפה לאביו ולאמו. אמרתי לו, אתה לא תדע אף פעם כמה הכרת הטוב אתה חייב להורים שלך, עד שיהיו לך ילדים משלך, ותישאר ער לילות שלמים כשהם בוכים ולא מרגישים טוב, ותתרוצץ איתם לרופאים כשהם יהיו מצוננים וכדו', רק אז תתחיל להבין כמה ההורים שלך השקיעו בך וטרחו בשבילך, ואתה אפילו לא יודע על זה, ולא מבין כמה אתה צריך להעריך את זה.

היה זה לפני כ-35 שנה, הייתי אז המלמד של תלמוד התורה קמניץ, ואחד הבחורים מהכיתה הגבוהה ביותר של החיידר, הגיע לגיל מצוות. הוא התגורר בקטמון, ואת חגיגת הבר מצווה הם עשו בבית. מזג האוויר היה חורפי, גשם זלעפות ירד בירושלים, אבל כמובן שלא יכולתי להימנע מהגעה לבר מצווה של תלמיד בחיידר. נסעתי באוטובוס, איני זוכר אם זה היה קו 4 או קו 15, וירדתי מהתחנה בקטמון, כשהגשם התחזק באופן משמעותי ורוחות חזקות נשבו בכל עזו, הסתובבתי ברחוב בחיפושים אחר ביתו של הבחור, הגשם הגיע מכל הכיוונים, כך שהמטרייה לא עזרה לי להימנע מרטיבות. חיפשתי וחיפשתי, עד שמצאתי את ביתו של הבחור באיזו סמטה קטנה שם, כשכבר הייתי רטוב עד לשד עצמותי.

והנה, רגע לפני שאני נכנס לבניין, עוצרת מונית בסמוך, הדלת נפתחת ומהמונית יוצא לא יותר ולא פחות מראש ישיבת מיר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל. נתתי לו לעבור לפני, הוא נכנס לבית והושיבו אותו ב'מזרח', ומיד לאחר מכן נכנסתי גם אני ומאחר והייתי מנהל הת"ת של בחור הבר מצווה זכיתי והושיבו אותי ליד רבי חיים שמואלביץ.

אמרתי לו, אני מבקש מראש הישיבה רשות לשאול שאלה... אמר לי רבי חיים, נו... תשאלו. בואו ונשמע מה בפיכם?

אמרתי לו ילמדנו רבינו, הרי היום יום חמישי בערב, אתם הרי אמרתם מקודם שיעור כללי כמו בכל יום חמישי, לפני כן באותו יום נסתלק איזה אדם גדול, ורבי חיים נתן שם כזה הספד 'מוראדיג', עם כל הכוחות, בטח לא קל לכם לבוא עד קטמון בשביל להשתתף בבר מצוה, הרי לא מדובר באיזה אדם חשוב מאוד, או קרוב משפחה שלכם, בטח הייתה לכם סיבה מיוחדת למה הטרחתם את עצמכם כל כך כדי להגיע לבר מצווה הזאת, ואני סקרן לדעת מה היתה הסיבה המיוחדת הזאת?

לפני שאני אגיד לכם מה ענה לי רבי חיים, אני רוצה לסבר את אוזנכם שתבינו כמה הוא היה מותש אחרי אמירת 'שיעור כללי'.

אני התחבאתי פעם מתחת לספסל בישיבת מיר

אני התחבאתי פעם מתחת לספסל בישיבת מיר, כשרבי חיים הכין את השיעור כללי שלו. רציתי לראות איך הוא מכין את השיעור. רבותי, הוא עבד כמו אריה! הוא היה עמל בסוגיא ולאחר מכן היה מכין את עצמו ומתכנן בדיוק איך הוא יאמר את השיעור. הוא עמד שם, מול החדר הריק מאדם, רק שולחנות וספסלים היו שם, אני הרי הסתתרתי מתחת לאחד הספסלים והוא לא ראה אותי. הוא שאג את השיעור, כאילו הוא אומר אותו בפני היכל מלא מפה לפה. לאחר מכן כשהגיע זמן השיעור ובית המדרש היה מלא, כולם ראו איך שהוא אומר את השיעור עם כל הרמ"ח איברים וש"ה גידים שלו. זה בוודאי התיש אותו מאוד. הוא היה ממש באפיסת הכוחות לאחר מכן.

אמר לי ראש הישיבה 'ר' משה אהרן, איהר האט גוט גילערנט" - אתם הבנתם

איך אפשר לומר על אשה ששופכת מים על רב העיר שהיא 'אשה כשרה', פשוט מאוד, בגמרא כתוב "איזו היא אשה כשרה העושה רצון בעלה", נו, בעלה של אשה זו בוודאי רוצה בכך כי הוא מגדולי המתנגדים לרב, ואם כן היא עושה את רצונו. לאשה כשרה לא צריך לעשות כלום, לא מגיע לה שום עונש...

הסיפור הזה הוא סיפור נפלא. כל אחד שישמע אותו יגיד שזה מעשה נורא ונפלא. אבל זה יפה ונפלא רק כשהוא על רבי לוי יצחק מברדיטשוב, אם יהיה עליך, הסיפור לא יהיה נפלא בכלל, אם מישהו ישפוך עליך מים, לא סיר שלם, אלא רק כף אחת עם מים קרים, מה תהיה התגובה??? הסיפור כבר ייראה אחרת לגמרי...

ואם בענייני כבוד עסקינין, נספר מעשה נורא שהיה בקובנא, כשרקדו בשמחת תורה בהתלהבות גדולה, ולקחו את רבי איצלה מפטרבורג, שנאו אותו על כפיים ושרו "צדיק כתמר יפרח".

שמו לב שגם רבי איצלה מוחה כפיים בהתלהבות ושר עם כולם, אבל מישהו חד עין שם לב מעקמות שפתיו שהוא אומר משהו אחר. התקרבו אליו ושמעו שהוא צועק בקול ומשמיע לאוזניו: "שלפעט די נבלה, שלפעט די נבלה", כלומר, "תסחבו את הנבילה", כך הוא אמר על עצמו, כדי שלא להתפתות ליהנות מהכבוד שנתנו לו! ומעשה היה עם איזה רב חשוב שהתארח פעם בכפר חסידים אצל ר' אליהו לפיאן, וישן עמו באותו חדר. כשהתעורר הרב האורח, הוא ראה שרבי אליהו כבר לבוש בבגדין, עומד בחלון ומדבר לעצמו. התאמץ האורח לשמוע מה אומר רבי אליהו, ושמע שהוא חוזר שוב ושוב על הפסוק "לא תביא תועבה אל ביתך".

האורח נבהל עד עמקי נשמתו, בענוונותו הוא חשב שאולי רבי אליהו מתכוון אליו ומייסר את עצמו למה הוא הכניס כזה אורח פחות אל ביתו...

בדרך לבית הכנסת הוא הרהיב עוז ושאל את רבי אליהו למה שינן את הפסוק הזה, ולמי הוא התכוון באמרו 'תועבה'...

אמר לו רבי אליהו, "מה? לא הבנתם לבד? הרי אני הולך עכשיו לשיבה, וכשאכנס לבית המדרש כולם יקומו לכבודי. בקריאת שמע ימתינו לי, ובשמונה עשרה לא יתחילו חזרה הש"ץ עד שאסיים את תפילת הלחש.

"כל הדברים האלו יכולים חלילה וחס לגרום לי להיכשל בגבוהות הלב, גאוה. והרי גאוה זה המרחיק את האדם מהקב"ה יותר מכל דבר אחר. "אין אני והוא יכולים לדור במדור אחד". נורא ואיום. לכן, בכל בוקר לפני שאני הולך לשיבה, אני מתבונן בענייני, ומחזק את עצמי שלא להתפתות לכבוד הזה, שלא להיתפס לגאוה חס ושלוש!

הכרת הטוב להורים, זה המינימום הנדרש. להיות בן אדם, להכיר טובה למי שגמל עמך טובות בלי סוף, על אחת כמה וכמה שיש מצוות כיבוד אב ואם.

וצא ולמד מכאן כמה הכרת הטוב חבים אנו לבורא עולם, על כל החסדים האינסופיים שהוא גומל עמנו בכל עת ובכל רגע.

פעם שמעתי ממו"ר רבי אליהו לאפיין, בשיחה שאמר לנו במטרה להחדיר בנו את המידה של סלחנות לאנשים, לא להקפיד על מי שפגע בנו בשוגג או במזיד. "צריך לסבול ולקבל אפילו כשמישהו עשה לי איזה עוולה", הוא אמר, והוסיף שמדובר בעבודה קשה שבמקדש, צריכים הרבה עבודה להגיע לזה.

"אתם הרי חושבים שאני לא מקפיד", אמר רבי אליהו, "והאמת היא שאני באמת לא מקפיד, אבל למה? אין לי שום סיבה. הרי כשאני נכנס לשיבה כולם קמים לכבודי, וכשמגיע 'קריאת שמע' מחכים לי שאסיים עד 'ה' אלוקים אמת', וכשמגיעים לשמונה עשרה מחכים לי עד שאני פוסע 'עושה שלום'.

"על כבוד אני לא מקפיד כשנותנים לי כבוד, כי עוד לא שמענו על מישהו שמקפיד על מי בגלל שהוא נותן לו כבוד..."

"אבל אם תנסו פעם לנגוע בכבוד שלי, או אז אתם תראו איך שאקפיד... או אז אתם תראו מה זה נקרא להקפיד... כי כשפוגעים בכבודו של אדם, אז אפשר לראות מה הוא האדם, ואם הוא קפדן או לא.

"מסופר מעשה נורא על הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב. הוא היה אדמו"ר וגם היה רבה של העיר ברדיטשוב, תלמיד חכם מופלג, והיו בעיר אנשים שהתנגדו לו בכל תוקף. שנאו אותו עד מאוד.

"דרכו היתה שהוא היה מתעטף בטלית ומתעטר בתפילין בביתו, וצועד כך לבית הכנסת לתפילת שחרית. פעם בעודו צועד ברחוב עם טלית ותפילין פגעה בו אשה אחת שבעלה היה מגדולי המתנגדים אליו, ובידה היה סיר מלא במים קרים, היא התקרבה לרבי לוי יצחק ושפכה עליו את כל תכולת הסיר.

"הוא נרטב מהראש ועד הרגליים, והיא הוסיפה לגעור בו "לך מכאן! מה אתה עושה פה?"

מה היה עושה מישהו אחר, אחד שאין לו מידות טובות? הוא מיד היה מקלל אותה ודבריו היו מתקיימים כי הוא הרי היה צדיק וככל היוצא מפיו יעשה. אבל לא, הוא לא התנהג כך, הוא היה אדם שעבד על עצמו. לכן, הוא מיד אמר רבש"ע אני מבקש ממך אל תעניש אותה על המעשה הזה, שהרי היא אשה כשרה.

הגאון רבי מיכל זילבר שליט"א, מעיד את אשר ראה במחיצת רבו, מרן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל. את היחס המיוחד במינו שזכתה לקבל ממנו העוזרת בבית, מדי פעם הוא היה קורא לה באמצע העבודה ומבקש ממנה שתנוח מעט

מאוצרותיו הנפלאים של הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א

כי תקנה עבד עברי (כא ב)

אלא שמעתה מזמנים לו חיי נוחות, האדון מחוייב להאכילו מאכלים טובים ומשובחים כפי שהוא עצמו רגיל, ולהלבישו בגדים טובים כפי שהוא עצמו נוהג ללבוש, ואין לו כלל דאגת פרנסה לכלכל את עצמו ובני ביתו.

והמתבונן בכך יתפלא, לכאורה בצורה כזו מה ימנע מהגנב לגנוב? כיצד יהיה סדר בעולם? הרי כל אחד יעדיף לגנוב כדי להגיע למצב של 'נמכר בגניבתו', להיות משוחרר מעול הפרנסה, ולחיות חיי רווח על חשבון האדון?

כותב הרב אלישיב דבר נפלא ביותר

אלא, כותב הרב אלישיב דבר נפלא ביותר, מכאן נראה שהתורה מלמדת אותנו נקודה חשובה ויסודית. אל לנו להעמיד את עמוד התליה ואת חרב

דודי, עמוד ההוראה, מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, הסביר פעם שהסוגיה של עבד עברי בעיקרה היא פלא פלאים. הרי ידוע בכל מדינות העולם, היכן שהנוהג הוא על פי חוקות הגויים, מטילים ענשים קשים על גנבים. לפעמים שופטים אותם רק על פי עד אחד, לפעמים על פי קרוב ונוגע בדבר, ואף על פי אומדנא. נוהג זה בא אצלם מסברא פשוטה והגיונית, כי אלמלא העונשים הללו 'איש את רעהו חיים בלעו'.

והנה אצלנו, אצל כלל ישראל, באה התורה ואומרת שהגנב לא מתחייב לשלם, רק אם ראוהו שני עדים, וגם בזה אם הקדים והודה בגניבה קודם שבאו העדים הוא נפטר מן הקנס. ולא עוד אלא גם אם כבר התחייב, אם אין לו מה לשלם הוא נמכר לעבד. ואז, לא זו בלבד שהוא נפטר מלשלם,

אחת, אל יאמר גם לי גם לו לא יהיה, אלא גם אז מחויב ליתנה לעבד!
זוהי תמצית עבודת המדות!

אם יש לאדם מידות טובות, אזי יש לו עתיד מזהיר

מֶרֶן הַגָּאוֹן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל, בספרו 'אמרי דעתי' (חלק ב עמוד כד) מאלף אותנו מנסינו רב השנים בתחום החנוך, כך: "אני אומר לכם מתוך עובדות קיימות ומנסיון של עשרות שנים, שיסוד הבנין של האדם, איך שבונה את עתידו ומעמיד את עצמו לכל החיים, לא הכשרונות ושאר דברים קובעים זה, אלא רק המידות! אם יש לאדם מידות טובות, אזי יש לו עתיד מזהיר, ואם חס וחלילה המידות הן אחרות, הוא רחוק מהכל. אמנם יכולים לטעות בו, אבל באמת הוא רחוק ממעלות לגמרי..."

וממשיך שם רבי מיכל יהודה לכתוב משפט מפליא: "וכן ראינו ושמענו על כל גאוני זמננו וגאוני דור הקודם כל אותם הידועים, יסוד היסודות אצלם היה מידות טובות!"

נוראים הם דבריו הנוקבים של הגאון מוילנא בפתח ספר 'אבן שלמה': "כל עבודת השם תלוי בתיקון המידות, שהם כמו לבוש למצוות וכללי התורה, וכל החסאים משרשים במדות... ועקר חיות האדם הוא להתחזק תמיד בשבירת המדות, ואם לאו למה לו חיים?!" כאשר נשאל פעם היסבא מסלבודקה, מֶרֶן הַגָּאוֹן רבי נתן צבי פינקל זצ"ל, כיצד מתמצת הוא את עיקר פעליו בחיים? השיב היסבא 'משפט עמוק ותמציתי': "השתדלתי לחנך את תלמידי כי מוטל עליהם להיות קלוג און גוט!" (חכם וטוב).

את עיקר משנתו החנוכית שהנחיל הסבא לתלמידיו, השתית על הצורך לרכוש חכמה וטוב לב. עם שניהם יחד ניתן להיטיב עם הבריות!

אימרה נפלאה היתה שגורה על לשונו של הגאון הצדיק רבי דוב יפה זצ"ל, משגיח ישיבת 'כפר חסידים', בה הרבה לזרז את תלמידיו: "אדם יכול ו לעצמו לחיות בגן עדן של מידות טובות, ובמקום זה הוא בוחר לחיות בגיהנום של מידות רעות. תאמרו לי אתם - לא חבל?!"

משמעות האימרה היא, כי אדם שנוהג במדות טובות הרי הוא הראשון שמרויח מזה, חייו הם בבחינת חיי גן עדן. אין כעס, אין רטינה, אין עצב, אין דאגה, אין קנאה, אין שנאה. אך במקום זאת הוא בוחר להשחית את מדותיו בנסיון להיטיב עם עצמו או להרויח רוח מזערי כלשהו, כשלמעשה הוא המפסיד הראשון והעקרי מהתנהגותו - חייו הם חיי גיהנום, מלאי רוגז, עמוסי שטנה וכעס. "תאמרו לי אתם - לא חבל?!" הדהדה שאלתו הנוקבת של המשגיח שוב ושוב...

השעות המיוחדות הללו במחיצתו אינן נמחות מזכרוני

במשך השנים זכיתי להסתופף רבות בהיכלו של דודי, הגאון רבי אריה פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר-ברכפלד, ומדי פעם לשמוע ממנו ועדים במוסר. השעות המיוחדות הללו במחיצתו אינן נמחות מזכרוני, אישיותו המרוממת היתה עבור כולנו דוגמא חיה ומוחשית - מהו זך וטוהר המדות. בו ראינו סמל של שלימות בתורה, בהנהגה, ביראה ובמידות, שכמוהו רוצה הקדוש ברוך הוא שיראה היהודי. בשיחותיו של רבי אריה חשנו תמיד כי דבריו יוצאים מלב טהור, מתוך עבוד עצמי עקבי קודם אמירתן. לכן דבריו עשו רושם כה גדול על השומעים ונחרטו עמוק בלבבות. האצילות והנועם המיוחדים בצורת מסירת הדברים, אף הם הוסיפו נופך להשראה המיוחדת שהורגשה בסביבתו בעת שמיעת מוסרו ואמריו.

יש לציין, כי בעונות המיוחדות במינה תמיד הרגיש שאינו ראוי לומר מוסר לאחרים, ונמנע מלהעיר או לתבעו משומעי לקחו על דרגות ומעלות שלפי רום מדרגתו סבר שאינו אווז בהן או שלא.

העונשים, שהם אלו שיהיו את בסיס האיום למנוע מגנבים לעשות רע, כי לא זה מה שימנע מהם לשנות את מהותם, לחדול אחת ולתמיד מלפשוע.

אדרבה, מה שכן יגרום להם להימנע מהגניבות, היא דוקא ההנהגה הטובה והרחימאית שינהגו איתם, וההתייחסות כלפיהם בדרך כבוד וברגישות. זאת יחד עם השפעת המידות הטובות שיראו בבית האדון, שהן בסיס ההליכה בדרכי התורה והאמונה בקדוש ברוך הוא, הם יהיו ערבים שהסדר העולמי יתקיים וישתמר כראוי ויתמעטו הגנבים. סברת בעלי בתים הפוכה מדעת תורה. כך היא דעת והשקפת התורה!

הדוגמא הקלאסית למידות טובות, זוהי פרשת עבד עברי! הגאון רבי מיכל זילבר שליט"א, ראש ישיבת זוועהיל, מעיד את אשר ראה במחיצת רבו, מֶרֶן הַגָּאוֹן רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, בעל ה'חזון יחזקאל'. את היחס המיוחד במינו שיזכתה לקבל ממנו העוזרת בבית, זאת שהיתה אמונה על מלאכת הנקיון.

מדי פעם הוא היה קורא לה באמצע העבודה ומבקש ממנה שתנוח מעט. גם הודיע לה באופן כללי שהוא מאוד ישמח אם תעשה את מלאכתה בצורה איטית וקלה, מאשר שתעבוד במהירות ובאופן מכביד ומתיש. זאת למרות שהאיטיות הזאת עלתה לו בתשלום נוסף, משום ששילם לה לפי שעות.

היחס הזה של הענקת כבוד שרחש הרב אברמסקי לאותה עוזרת בוודאי גרם לה להסתכל בעין אחרת, טובה יותר, על התורה ודרכי הנועם שלה. גישה כזאת להתייחס בכבוד ראוי לכל אדם בשווה, מבלי לעין מה טבעו ומעמדו, היא זו שמביאה שלום ושלוה בעולם.

והשני הכיל מרק חם וקניידלאך [כופתאות] להשביע את רעבונם

תאור נפלא כיצד היתה נראית דירתו הצנועה של מֶרֶן הַגָּאוֹן רבי חיים מבריסק זצ"ל, שמעתי מפי יהודי ישיש יליד עיירת בריסק, שזכה להכיר ולהסתופף מעט בצל רבן ומאורן של ישראל בימי עלומו.

כידוע, מלבד גאונותו העצומה וגדלותו התורנית המופלאה של רבי חיים שנודעה לשם דבר, היה גם בעל לב חם ורגיש במיוחד לצרכי הזולת. גדוש באהבת ישראל מופלגת, וביתו היה פתוח לרווחה בפני כל צרוע וכל זב. הדלת מעולם לא פסקה מלסב על ציריה... בין המוצאים פינה חמה בביתו היו אנשים קשי יום ומרי נפש, וסתם כל דורש ומבקש שחשקה נפשו לסעוד בתדירות על שולחנו.

לדבריו, בפרוודור שהוביל אל פנים הבית היו מונחים בקביעות שני סירים. האחד הכיל מים חמים, בהם יוכלו האורחים להכין להנאתם תה חם להחם את לבם. והשני הכיל מרק חם וקניידלאך [כופתאות] להשביע את רעבונם.

בדרך כלל, הפרוודור תמיד המה אנשים שבאו לסעד ולשתות שם. כל עובר אורח שרצה לזון את עצמו, הרגיש בנוח להיכנס פנימה ללגום מעט מהמרק ולצאת. לפעמים כשהוצרך רבי חיים לכסא, היה מבקש רשות מהאורחים אם יוכלו לפנות עבורו כסא אחד. האורחים, שחלקם לא היו שפויים בדעתם, שכחו מי האורח ומי המארח, ולא תמיד הסכימו להענות לבקשתו, ופשוט סרבו לתת לו כסא מהפרוודור...

מקרים אלו, לא זו בלבד שלא מנעו ממנו מלהמשיך לכבד את האורחים מזן זה ולהוקירם, אלא הבין לליבם וקיבל זאת בשווין נפש ובהסכמה גמורה, ואף הגביר בלבו יותר ויותר רגשות רחמנות ואהבה כלפיהם.

בנו הגדול, מֶרֶן הַגָּר"ז הלוי מבריסק זצ"ל סיפר, כי בביתם היה זה דבר שבשגרה, שבשל עומס האורחים הגדול, פשוט לא נותרה לו לרבי חיים מיטה פנויה ללון בה בלילה, ובשל כך נאלץ לדלג על לילות שינה שלמים...

ענין זה של צדקות ושפלות, למדנו בפרשתנו. בה אנו רואים כיצד התורה מתייחסת אל הפחותים בעם, אל השפלים שלא שפר עליהם מזלם. כאשר יש לאדון שתי כריות חייב לתת כר אחד לעבד, ואם יש באמתחתו רק כרית

"אכן עשית את אשר היה מוטל עליך, ואני אסיר תודה לך על כך, אך מדוע אתה מחייך...? אמנם 'פיקוח נפש' התיר לך לשקר, אבל מי התיר לך לעשות זאת בשמחה...? היית צריך לספר לי זאת בבכי ובעצבות..."

כשהשקר הוא אמת...

הרב ישראל ליוש

שבת אחת רעיית הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל המליחה בטעות את אחד הסלטים יתר על המידה, עד כדי כך שאחד הנכדים שטעם מהסלט, נאלץ לצאת מהשולחן ולפלוט אותו מהפה... לעומתו, הרב אלישיב גם טעם מהסלט המלוח ופניו לא שינו צורה, הוא גמר את הסלט, ואף החמיא עליו לרבנית: "זייער גוט! זה היה טוב מאוד...!"

עוד מספר נכדו הרה"ג ליפא ישראלזון שליט"א: פעם נשאל הרב אלישיב על אדם שהוזמן לאירוע שהאוכל שם הוא בהכשר שהוא לא סומך עליו, אם מותר לו לשנות מהאמת ולומר שהוא בדיאטה ועל כן אינו אוכל?

"ודאי מותר לשנות, הרי זה בכלל 'דרכי שלום', ענה הרב, והוסיף: "אך אם מדובר בהכשר מפוקפק, ויש חשש שיאמרו שלולא הדיאטה הוא היה אוכל מהכשר זה המוטל בספק, אזי עליו למחות ולהצהיר שאינו אוכל כשרות זו..."

אך עלינו לדעת כיצד להשתמש עם היתר ה'דרכי שלום', כפי הסיפור הבא: דאגה רבה דאג הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל לקשיש חולה שהיה מאושפז בבית חולים, והרופאים החליטו שאין להם דרך לסייע לו יותר, ועל כן שחררו אותו מבית החולים. בדאגתו, פנה רבי שלמה זלמן לאברך וביקש ממנו לטכס עצה כיצד להחזירו לבית החולים, הדבר כרוך ב'פיקוח נפש' ממש... התחנן רבי שלמה זלמן בפני האברך.

רעיון נועז עלה בלבו והוא נגש מיד להוציא את הפועל, הוא הביא את החולה לבית החולים, השכיב אותו על אחת המיטות, וסיפר לרופאים כי הוא מצא את האיש מוטל ברחוב, ואין לו מושג מיהו ומי קרוביו... הרופאים בדקו את החולה, ואכן ראו כי עליו להישאר בבית החולים להמשך טיפול ולהשגחה צמודה.

בתום הפעולה הנעוזה, הגיע האברך לרבי שלמה זלמן וסיפר לו בהתרגשות ובשמחה כי מילא את בקשתו והחולה אושפז שוב בבית החולים, ואף סיפר לו כיצד הערים על הרופאים בבית החולים... לפליאת האברך, פני רבי שלמה זלמן הרצינו ובמקום להודות לו על הפעולה האמיצה, נראה היה כי אינו שבע רצון ממנה... "אכן עשית את אשר היה מוטל עליך, ואני אסיר תודה לך על כך, אך מדוע אתה מחייך...? אמנם 'פיקוח נפש' התיר לך לשקר, אבל מי התיר לך לעשות זאת בשמחה...? היית צריך לספר לי זאת בבכי ובעצבות..."

מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרג כי לא אצדיק רשע (כג ז)

שתי הוראות לדיין בפסוק זה: להתרחק מדבר שקר, ולחזור אחר זיכוי הנידון, שאם יצא מבית דין חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות, מחזירין אותו. ואם יצא מבית דין זכאי, ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה, אין מחזירין אותו.

נראה כי קשר הדוק בין שתי הוראות אלו, כי אחר שמצווה התורה את הדיין להתרחק מן השקר, היא מבארת מהי אמת ומהו שקר? כי אמנם ההתעלמות מלימוד חובה שנמצא אחר הדיין, נראית כמו שקר, שהרי האמת אינה מתבררת, מכל מקום אמת לאמיתה היא, מפני ש'אמת' ו'שקר' הם לא תמיד 'נכון' ו'לא נכון', אלא מה שישיר הוא 'אמת' ומה שאינו ישיר הוא 'שקר', והתורה קבעה שלחזור אחר זכויות הזכאי זו ישרות, ועל כן ההתעלמות מלימוד החובה, לא זו בלבד שאין זה שקר, זו אמת צרופה ומוחלטת, כי כך קבעה התורה! 'אמת' - כותב בעל ה'מכתב מאליהו' ז"ע - הוא מה שמביא לתכלית הטוב ולרצון הבורא, ו'שקר' הוא מה שגורם הצלחה לשר השקר ה'סטרא אחרא'.

בזה מבאר הרב דסלר את נטילת ברכות יצחק מעשיו ליעקב. אמנם נראה כי יעקב הוא אשר הערים ונטל את הברכות בגניבה, אבל לא כן הוא, שהרי הוא הוציא אל הפועל את תכלית רצון ה', ושקר לשם אמת, הוא אמת! ודוקא עשיו, מייסד שיטת הצבועים, כלשונו של הרב דסלר, המבקש לעשר את המלח בשעה שעובר עבירות חמורות בסתר, הוא איש השקר המוצג בערמה כאיש נכבד, ובאמת כל מעשיו הם כלי לחיים מזויפים, חיי שקר ומרמה.

מרחן ה'חפץ חיים' ז"ע קבע מהו הסרגל הישר למידת האמת! כפי שסיפר הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל: פעם ביקש ה'חפץ חיים' מאחד הגדולים שבדורו לנסוע יחד עימו אל אדם אחד להשתדל בענין ציבורי. הלה סירב, וטען שטעמו כמוס אך אינו יכול להיענות לבקשה.

כששמע ה'חפץ חיים' את תשובתו, אמר כאילו מדבר אל עצמו: "אם בן אדם יכול לומר את הסיבה לפני הקב"ה, זה בסדר..." מיד חזר בו אותו גדול ונענה לבקשת החפץ חיים לנסוע ולהשתדל בענין. חז"ל התירו לשנות מפני השלום, ואף היתר זה הוא מפני שהאמת והשקר נמדדים על פי אמות מידת התורה הק', והיא אשר קבעה שהשלום הוא סיבה שבעבורה שינוי מן האמת הוא אמת...

עשיתי עצמי כישן והצצתי לראות מה מעשיו. רבי לייזר יהודה, ניגש לארון הספרים בירך את ברכות התורה והשחר, ואז ליטף קלות את הגמרות ואמר בקול נרגש, 'גוט מארגן גמרות', בוקר טוב גמרות יקרות, ובוקר טוב מסכת בבא בתרא האהובה, שאותה למדו באותה עת בישיבה.

על מתיקות התורה ואיך לומדים

מאת: הרב צבי גטקר

התורה והמצוה אשר כתבתי להורותם (כד יב)

ליבי, ובקשתי כי ילמדני מהי השיטה והדרך.

רבי חיים חייך כדרכו וביקשני להוציא כרך גמרא מהארון, הבאתי איזושהיא מסכת שנפלה תיכף לידי, הסבא פתח והחל ללמוד עימי בחברותא, את המשנה, הרש"י התוס', ושוב את הגמ' והרש"י והתוס', בסבלנות ובנעימות.

כשגמרנו את העמוד אמר לי ר' חיים, שמת לב כמה זמן לקח לנו ללמוד עמוד?, האמת היא כי הלימוד היה בסבלנות כ"כ נעימה שלא היה לי מושג

סיפר הגאון רבי יצחק פרוכטר שליט"א מראשי ישיבת תפארת ישראל, כחתן צעיר במשפחת הגאון רבי חיים שאול גריינימן זצ"ל, נדהמתי להכיר כי צעירים ממני מבני המשפחה בקיאים בחלקים נרחבים מאוד של הש"ס והפוסקים, אני שעמלתי בתורה היטב, חפצתי מאוד להבין את סוד השיטה שנותנת להם את העריבות והזכרון.

בהזדמנות הראשונה כששהיתי לבד עם הסבא רבי חיים, גיליתי לפניו את

קימת הבוקר שלו, הוא שכב לישון הרבה אחרי, וכשפקחתי את עיני הוא כבר נעור מזמן.

ערב אחד גמרת בליבי שהיום אני אראה כיצד הוא מתעורר, לא עצמתי עין כל הלילה, וכששמעתי נעור, עשיתי עצמי כישן והצצתי לראות מה מעשיו. רבי לייזר' יודה כמו שהוא היה מכונה, ניגש ע"י ארון הספרים מברך את ברכות התורה והשחר, ואז ליטף קלות את הגמרות ואמר בקול נרגש, 'גוט מארגן גמרות', בוקר טוב גמרות יקרות, ובוקר טוב מסכת בבא בתרא האהובה, שאותה למדו באותה עת בישיבה.

כך היה הקשר שלו לספרים, לתורה.

ב. מובא בספרי חסידות קלויזינבורג, כי הרבי הקדוש מצאנו קלויזנבורג, שכידוע היה מדבר עם הקב"ה תדיר, היה מתחיל את יומו בחדרו שבקרית צאנו בנתניה בברכות התורה נלהבות.

שהיו נאמרות בערך כך, ברוך אתה ה' וכו' לעסוק בדברי תורה, והערב נא ה' אלוקינו, רבונו של עולם אני מבקש ממך לפחות היום, רק היום, את דברי תורתך בפינו..

תחנונים, על החיים, רק היום אני מתחנן לפניך יום אחד תתן לי, מתיקות התורה.

ע"כ המעשים. ומהם אנו למדים יסוד אחד. נכון, לימוד התורה, הוא מתוק, דברי התורה הם מתוקים מדבש ונופת צופים.

אבל מה שאנחנו מתחננים לרבונו של עולם, זה להתחבר באופן אישי, נפשי עמוק, מאין כמוהו, לערבות התורה, יש את המתיקות הרגילה, תורה היא מתוקה.

אבל יש בתורה דרגות על דרגות על דרגות, של חיבור עמוק, שאין לו סוף. ועליו כל בוקר יש לנו לבקש.

מה שהיה אתמול הוא לא נוגע להיום, יש עוד מה להתחבר, עוד מה להרגיש, יש עוד עומק למתיקות! עד כדי כך.

והמתיקות העמוקה יותר הזאת היא לא בונס, חלילה, היא מינימום. רבונו של עולם אנחנו מתחננים בערגה, אהבה רבה אהבתנו, חמלה גדולה חמלת עלינו, כשנתת לנו בחמלתך תורה כזו מתוקה ועריבה, אבל אבינו אב הרחמן, אנחנו מתחננים, תרחם, רחמים, אנא ממך, תן אותה בליבנו, עמוק בנשמתנו, אנחנו לא מסוגלים בלי חיבור עמוק יותר מאתמול, אנא ממך, אב הרחמן.

(לתגובות והארות 08974974aa@gmail.com)

את הדילמה הזו אני מעלה פעמים רבות בפני בחורים מתקרבים כאשר מגיעים לנידונים הלכתיים בפרק אלו מציאות או בפרקים במסכת בבא קמא שעוסקים בנכחי הסוגיות של נזיקין. אז אני מספר להם את הסיפור הזה ושואל אותם האם האשה הזו צודקת בטענותיה או לא

על מוסר מזויף וחוקי התורה האלוקיים

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (כא א)

מאת: הרב ישראל היימן

סידור וכביסות.
מקובל באותם ימים העוזרת הייתה עובדת שישה ימים בשבוע וליום ראשון - יום השבתון האמריקאי, הייתה העוזרת חוזרת למשפחתה ולילדיה עם הפדיון השבועי אותו היא הרוויחה ומכלכלת את בני ביתה לכל השבוע.

כמה זמן זה לקח, אבל הסבא הראה לי כי עברה לעינו קצת יותר ממחצית השעה. ואז אמר לי הסבא כך:

אם לומדים בנעימות ובסבלנות, בלי לחץ לבלוע את כל התורה ביום אחד, גם אם דף גמרא לוקח ללמוד אותו שעתיים, בן ישיבה שלומד כל יום 8 שעות לכה"פ, יספיק ביום 4 דפי גמרא, וא"כ את כל הש"ס ייקח לו בערך שנתיים לסיים.

אז ברור שאברך צעיר כבר יכול לאחוז בחלקים נרחבים מהש"ס, כי הרי זה מתוק ומשמח.

כל הבעיה שהאברכים רוצים כביכול להספיק עוד יותר מהר מזה, ואז אין זמן להרגיש את המתיקות, את השמחה והאושר, שבסיום לימוד מתוך מנוחת הדעת.

אך פה עולה שאלה גדולה.

הגאון רבי מתתיהו סלמון זצוק"ל משיג ישיבת ליקווד, רגיל היה לזעוק, רואים בחורים שלא לומדים רח"ל, יורדים מהדרך, למה זה קורה.

אני יאמר לכם: חכמינו תיקנו שכל אחד מישראל יתפלל כל בוקר על כל כלל ישראל 'והערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפינו ובפי כל עמך בית ישראל', ואנחנו, אולי אנחנו מכוונים על עצמנו בשעת הברכה.

לילדים הללו חסר התפילות שלנו, אם כולנו נתפלל ברגש והערב נא, ברור שלא יהיו נידחים.

כך היו דבריו תדיר.

והשאלה היא, הרי התורה היא מתוקה מדבש, מדוע צריכים תפילה בשביל זה?

או כמו שהיה שואל הגאון רבי שמואל בירינבוים זצ"ל ר"י מיר בארה"ב, שאהבת התורה שלו לא היה לה גבול, הוא היה מתפלל תמיד, מה פירוש לבקש בכלל והערב נא, הרי זה מתוק! זה טעים!, וכי מישוהו פעם התפלל רבונו של עולם תעזור לי להרגיש את מתיקות המיני מרקחת שאני אוכל?

הרי מה יותר מתוק מדף גמרא?!

והתשובה התבאר עפ"י שני סיפורים קצרים.

א. סיפר אחד מנכדי הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצוק"ל מקים עולה של תורה בא"י אחרי שנות הזעם.

ישנתי אצלו בבית, ואף פעם לא הצלחתי להתעורר לפניו לראות איך נראית

אבל אם גם לו זה לא חסר וגם לילדים שלי זה חיוני ברמה הבסיסית ביותר שיש מה לא מוסרי בזה? אם כל הדיון הוא מוסר, לשיטתי אין לך מוסר גדול מלעשות את מה שעשיתי!!"

האשה סיימה את טענותיה והתיישרה על ספסל הנאשמים.

המעשייה מספרת שהשופט התרשם כל כך מטענותיה

המעשייה מספרת שהשופט התרשם כל כך מטענותיה ולא רק שזיכה אותה אלא חייב את בעל הבית להוסיף על משכורתה את המאה דולר בצורה קבועה וחוקית...

את הדילמה הזו אני מעלה פעמים רבות בפני בחורים מתקרבים כאשר מגיעים לנידונים הלכתיים בפרק אלו מציאות או בפרקים במסכת בבא קמא שעוסקים בנבכי הסוגיות של נזיקין.

יסודם של דינים אלו בפרשת השבוע. דיונים נרחבים על מוסר שנקבע על פי התורה שמזמן הרבה פעמים שאלות של חוסר הבנה בסגנון "אני לא מבין למה ראובן צודק, אני חושב דווקא ששמעון הכי צודק..." או: "מה, רב יוסף לא מבין את הסברא של הפועל הזה"? אז אני מספר להם את הסיפור הזה ושואל אותם האם האשה הזו צודקת בטענותיה או לא. בדרך כלל ניטש וויכוח עז כשאני תופס בו את צד האשה ומסביר אותה בצורה משכנעת. כשמספיק ממשתתפי הדיון מחליטים שהאשה אכן צדקה בטענותיה, אז הזמן שלי להרעים בקולי...

"הטעות שלכם היא לא עצם הטענה שמעשה כזה או אחר הוא מוסרי או לא. על זה באמת ניתן לדון וכל אחד וההסתכלות שלו. הטעות היא שהמוסר הוא לא דבר אנושי בכלל! מי שקובע את אמות המידה המוסריות הוא בורא העולם ולא האדם. והסיבה לזה פשוטה, כי אם האדם היה קובע את המוסר, כל אחד היה קובע אותו לפי אמות המידה שלו, ובאמת מי יכול לכפות עלי את אמות המוסר שלו כשאני חושב על מוסר שונה לחלוטין?! אין ברירה אלא לומר שהמוסר הוא דבר על אנושי בעליל. רק בורא העולם, שיצר את כל הבריאה כולה והוא זה שיודע את כל מסתריה יכול להתוות את אמות המידה של המוסר..."

הגוי פנה אליו וטען לו שהסיבה בגינה היהודים שנואים כל כך

הגאון רבי יחיאל יעקב וינברג בעל ה'שרידי אש' פגש פעם איזה אנטישמי אחד.

הגוי פנה אליו וטען לו שהסיבה בגינה היהודים שנואים כל כך היא ההתנשאות שלהם. הלא אם יבוא הקיסר וילהלם בעצמו ויבקש להעיד בבית דין שלכם לא תאמינו לו ואילו לכל עגלון או איש פשוט אם הוא יהודי יאמינו בית הדין יותר מלקיסר. בעצם אתם אומרים שיהודי באשר הוא יהודי יותר נאמן מכל גוי אפילו הנכבד ביותר שיש. הגאון זצ"ל לא נשאר חייב. הוא אמר לאותו גוי שהשאלה היא חזקה יותר. הלא גם למנין בבית הכנסת אנחנו לא נצרף את הקיסר ואילו כל עגלון פשוט יוכל להצטרף במקומו.

הגוי הצטחק, הרב לא הבין מה שדיברת... למנין בבית הכנסת ברור שאי אפשר לצרף את הקיסר הגוי, הלא מדובר על טכס דתי. אבל לנאמנות של עדות, מדוע העגלון היהודי עדיף על הקיסר הגוי?

אז כנראה שכן הבנתי מה שאתה מדבר... ענה הרב בחיוך. כי זה מה שאני מנסה להסביר לך. אצלכם בית המשפט הוא מקום הצדק והיושר, אצלנו גם המשפט הוא טכס דתי... המצוות שלנו לא הומצאו על ידי אדם חשוב ככל שיש, הדינים והמשפטים הללו הם יסוד העולם שמגלמים את חכמתו האלוקית של הבורא יתברך. כשהדינים יושבים במשפט הם לא מתעסקים בסברא כזו או אחרת, הם עוסקים בדיבור אלוקי קדוש, לא פחות מתפילה בבית הכנסת.

שבוע אחד, זמן קצר לפני שסוכנת הבית עזבה את החווה לחופשתה השבועית נכנס אחד מבני המשפחה לחדר עבודתו של בעל הבית. הוא ראה את העוזרת מכניסה משהו במהירות לתיקה וכשסומק עז על פניה היא עוזבת במהירות את החדר.

בעל הבית שהתפלא לשמוע את הדיווח לא רצה לוותר בקלות על עוזרת מסורה כזו והחליט להעמיד מעקב לבדוק האם מדובר על מקרה חד פעמי או קבוע. אחד מבני הבית החל לשמור את צעדיה של העוזרת בהיחבא. הוא דאג להיכנס אחריה בהפתעה לכל מיני מקומות ולהיות רואה ואינו נראה בכל הזדמנות שהוא היה יכול. במהלך כל השבוע לא נרשמה שום התנהגות חריגה, אבל דקות לפני שהיא עזבה את החווה לחופשתה השבועית שוב נשנה המחזה. עוזרת הבית נכנסה לכמה דקות לחדר העבודה של בעל הבית ויצאה משם אחרי דקות ספורות כשהיא דוחפת משהו לתיקה.

בשבוע לאחר מכן כבר חיכה בן המשפחה מתחת לאיזה שולחן מראש...

בשבוע לאחר מכן כבר חיכה בן המשפחה מתחת לאיזה שולחן מראש... הוא צפה בעוזרת כשהיא נכנסת לחדר העבודה, פותחת כבקיאה ורגילה את הכספת שמוצמדת לשולחן העבודה, מוציאה מאה דולר ותוך כדי דחיפתם לתיק יוצאת בבטחה מהחדר ונוסעת לביתה.

בשבוע לאחר מכן התחבא בעל החווה עצמו בחדר העבודה... כשהעוזרת נכנסה בלי לחשוך בכלום ופתחה את הכספת הוא צפה בה בעיניים קמות. כאשר עמדה העוזרת עם השטר המרשיע בידה יצא בעל הבית ממחבואו ותפס אותה על חם...

האשה נכלאה באחד מחדרי הבית ולאחר כמה ימים הוא הביא אותה בפני שופט אמריקאי טיפוס...

התובע הרעים בקולו, בעל הבית ובן המשפחה העוקב העידו בשבועה. כל הנתונים הראו שמצבה של האשה האומללה כבי רע והיא עומדת להיכנס לכמה שנים טובות לכלא האמריקאי.

כשנתנו לה את זכות הדיבור היא פתחה במונולוג שלא היה מבייש משפטנים גדולים וותיקים.

"אתם באים כאן לדון אותי על מעשה שהוא אינו מוסרי לפי אמות המידה שלכם. אני לעומתכם סבורה שמעשיי הם המוסריים ביותר עלי אדמות!"

מול עיניהם המתעגלות של הנוכחים המשיכה האישה בעוז.

"אני אגלה לכם... כבר שנים ארוכות שכל שבוע אני לוקחת מאה דולר כשאני יוצאת ליום השבתון. בעל הבית מעולם לא הרגיש בדבר מסיבה פשוטה מאד, הוא אף פעם לא טרח לספור כמה כסף יש לו בכספת. הוא עשיר מאוד ומאה דולר בשבוע, זה אולי אלפית כמה שהוא מרוויח בשבוע אחד.

לעומת זאת, המשכורת העלוכה שלי לא מספיקה לכלכל את פיותיהם של ילדי הרעבים. הם צריכים מעט יותר גם לאוכל וגם לחימום פשוט כדי לא למות! לא בשביל תענוגות או מותרות, רק כדי להמשיך לחיות.

עכשיו האשה כבר ממש 'התלמדנה'...

כל הדיון כאן הוא חוסר המוסריות שבגניבה. מי קבע שכסף זה שייך לפלוגי או לאלמוני? המוסר והיושר! הם מחייבים שמי שמרוויח כסף יחזיק בו וישתמש בו ולא כל אחד יעשה כחפצו בעולם.

וכעת למקרה שלי: אם הכסף היה חסר לבעל הבית היה בזה חוסר מוסריות, כיון שהוא עובד על הכסף וזה שייך לו ומדוע אני נהנית ממנו.

כנ"ל אילו לילדי, הכסף לא היה נחוץ לחיים עצמם, גם אז היה בזה חוסר מוסריות, מדוע הם נהנים ממשוהו שלא שלהם.

שֵׁר וְגִדּוּל נֶפֶל בְּיִשְׂרָאֵל

רסיסי-דמעה ורגשות-כאב ראשוניים,

אחר מיטתו של נזר ראשי הישיבות ומרכיצי התורה בדורנו,

הגאון הגדול רבי ברוך ויסבקר זצ"ל

יריעה מיוחדת המתפרסמת ב'אוסף גליונות' בתוך ימי השבעה לסילוקו

"יתומים היינו ואין אב"

רגעים מרטיטים חוו המוני המלווים שבאו לחלוק כבוד אחרון לאחד מעמודי התורה בדורנו, ראש ישיבת 'בית מתתיהו' זצ"ל, עת עלה עמיתו בהנהגת הישיבה זה עשרות בשנים, להבחל"ח המשגיח הגה"צ רבי שלמה ברויאר שליט"א - מנושאי דגל המוסר בדורנו - לשאת מדברותיו לפני המיטה. מי שמכיר מעט את המשגיח שליט"א, ואת שיגו-ושיחו, יודע - כי רחוק הוא כמטחווי-קשת מכל סממן של פומביות, רעש וציבוריות. לדידו, המעמד ההמוני של הלוויה לא הוא המקום הנכון להשמיע את המסקנות, התובנות והתועלות שיש "ללמוד וללמד" מדמותו הגדולה של ראש הישיבה זצ"ל. אותן הוא ישמיע בימים הקרובים בפורום המחייב מצד תפקידו, חוג תלמידיו ושומעי-לקחו הקבועים בין כתלי הישיבה. אך כן ראה הוא לנכון להביע ביחד עם אלפי התלמידים המיותמים את סאת השבר והיגון הבוקעת מתהומות-נפשו על האבידה הגדולה. "לבכות ביחד" - כפי שהגדיר זאת בשפתו.

בקול רוטט ונרגש הוא קרא פסוקים אחדים מקינת ירמיהו הנביא בסוף מגילת איכה, והד התפרצויות הבכי של אלפי התלמידים שנשמעו היטב ברקע היכל הישיבה, לימדו כיצד הצליח לגעת בלב של כולם:

--- "זְקֵנִים מְשַׁעַר שְׁבָתוֹ בַּחֲוָרִים מְנַגֵּינְתֶם: שְׁבַת מְשׁוּשׁ לִבְנוֹ נִהְפָּךְ לְאֶבֶל מַחְלָנוּ: נֶפֶלָה עֶטְרַת רֵאשֵׁנוֹ אוֹי נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ: עַל זֶה הָיָה דָוָה לִבְנוֹ עַל אֱלֹהִים חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ" ---

הוא לא פחת מהם ולא הוסיף עליהם. אך כנראה שהפסוקים הללו ביטאו יותר מכל את תחושות המועקה הקשות שחשו התלמידים במעמד "אשכבתיה דרבי". ולא בכדי, עולם חשך בעדם. בכל הימים האחרונים מאז הפטירה, המילה "יתמות" שבה ונשמעה שוב ושוב מפי המוני התלמידים שזכו לקבל תורה מפי ראש הישיבה במשך למעלה מיובל שנותיו בהרבצת תורה. "איבדנו

אבא ואמא!" - זו הגדרה אחת המהווה מכנה-משותף למה שמבטאים רבים. כי ראש הישיבה לא היה רק רב ומורה-דרך לתלמידיו בהבנת התורה ועיונה, וסלל בפניהם הדרך לרכוש קנייני תורה, אלא אף שימש להם כאב ואם. מצד אחד: הכיר כל אחד ואחד וניסה לחנכו ולהשפיע עליו כפי דרכו ותכונותיו, אם במקל נועם ואם במקל חובלים. ומצד שני: היה גם כאם רחמנית, באהבה בלי מצרים התמסר אליהם בכל ליבו ונפשו. התעניין ודאג גם לצרכים הגשמיים והאישיים של כל תלמיד, במתן עצה, תמיכה וסעד לכל צרכיו, ושמר על קשר הדוק עם תלמידיו כבניו במשך כל השנים.

בעומדנו בשעת חימום, בתוך שבעת ימי האבל על סילוקו, פנינו לשנים מבין אלפי תלמידיו של ראש הישיבה זצ"ל, הלוא הם הרבנים הגאונים: רבי שלום זינגרביץ שליט"א, מח"ס רבים ומחשובי הת"ח בב"ב. ורבי יהודה סטורץ שליט"א, מו"צ בשכונת ברכפלד, ביקשנו לשמוע מהם מעט אודות הרב הדומה למלאך שקיבלו תורה מפיו. שניהם נתייראו מהתואר "תלמיד של רבי ברוך" שהצמדנו להם, והבהירו כי הם אינם רואים עצמם ראויים להיקרא כך. ברם, לכבודו ולזכרו של אלוף-נעוריהם - הם ניאותו לשתפנו מעט מהרהורי-ליבם. תוך תקוה שיהיו הדברים לזיכוי הרבים ולעילוי נשמתו הטהורה.

אהבה שאינה תלויה בדבר

הרב הגאון רבי שלום זינגרביץ שליט"א

וציפה לשמוע מה ראש הישיבה רוצה ממנו, ומה נדרש ממנו כדי לסייע. 'לפני שנכנס', אמר לו ראש הישיבה, 'יש דברים דחופים שאני צריך לומר לך'. ראש הישיבה הוציא מכיסו פנקס. 'בחודש האחרון, בנך החסיר כמה פעמים את התפילה בישיבה. כאן רשום לי מתי בדיוק הוא לא קם. הבה נעבור על רשימת האיחורים, ונטכס עצה יחדיו איך לגרום לו להגיע בקביעות לתפילה. 'ראש הישיבה', תמה האב, 'אולי נטפל בכך מאוחר יותר? כעת אנו צריכים להתכונן לפגישה לתועלת הישיבה'. אך ראש הישיבה לא הבין מה האב מתפלא, כעת הוא עסוק בנושא החשוב ביותר עבורו - איחוריו של הבן, ושום פגישה עם גביר אינה קודמת בחשיבותה לטיפול באיחוריו של בחור בישיבה.

רבינו ידע לרדת לעומק נפשו של כל אחד מהבחורים, והיחס אל כל אחד מהם היה פרטני ומדויק, לפי כוחותיו המיוחדים של כל אחד מהם. בזמן שהיה מעיר לבחור אחד על יציאה מיותרת מהישיבה, הוא שלח בחור אחר לעשות טיול באמצע הזמן כדי להשתחרר. הוא היה יכול להעיר לבחור אחד לעתים רחוקות, ולבחור אחר הוא העיר על כל איחור. כל בחור על פי הנדרש ממנו. פעם קרא לבחור בשעור א': 'מדוע אתה מתפלל בבוקר עם טלית?', 'משפחתי ממוצא של 'קיים', ענה הבחור. 'אם אתה 'יקה', מדוע לא הגעת היום לתפילה? יקה צריך לבוא בזמן מדי יום'.

כל אחד מאתנו זוכר את ביקורי הלילה של רבינו בפנימיות. עצם המחשבה על האפשרות שראש הישיבה יכול להופיע, כמובן ללא התראה מראש, כבר השפיעה עלינו. גם בביקורים אלו לא יכולנו שלא לחוש שרבינו אינו בא לחפש אותנו, אלא דואג לנו כאב אוהב.

לילה אחד, הגיע רבינו ל'בוכרים' בשעות הלילה הקטנות, וראה בחורים עומדים בתור למקלחת. 'יש הרבה מקלחות, מדוע אתם עומדים בתור לאותה מקלחת?', שאל. סיפרו לו הבחורים שזרם המים מאד חלש, וכששנים מתקלחים באותה עת זרם המים אינו מספיק. מיד למחרת כבר הגיעו פועלים, והחלו להתקין את מתקן לחץ המים הגדול, שעלה ממון רב,

לענות לחברך קודם', אמר רבינו לנכד, 'אתה אמנם נכד, אך הוא בן, ובן קודם לנכד... אך למען אלו שלא זכו להכירו, נספר במסגרת זו כמה מעשים שיוכלו לתאר, ולו במדת-מה, איך נראית אהבה של ראש ישיבה לתלמידיו. המעשה הבא שנתאר כאן, ייראה מיוחד למי שלא הכיר את רבינו, אך שגרתו בעליל לכל אחד מתלמידי ישיבת בית מתתיהו.

היה זה בשעה שראש הישיבה רצה להפגש עם גביר מסוים, שביכולתו היה לסייע רבות למצבה הכלכלי הרעוע של הישיבה. לא היה קשר עד אז עם אותו גביר, ורבינו חיפש אדם שיוכל לקשר בינו לבין הגביר. בהנהלת הישיבה שמעו על אביו של אחד מבני הישיבה שיוכל לסייע בכך. כשפנו אל אותו אב, הוא נרתם לעזרה, פעל לקבוע פגישה, והתנדב לבוא בעצמו ביחד עם ראש הישיבה לפגישה עם הגביר כדי לעזור ולהתרים אותו לתועלת הישיבה. ראש הישיבה פנה לאותו אב: 'לפני שנכנס אל הגביר, אנו צריכים לדבר בינינו. 'בודאי', השיב האב, 'אי אפשר להכנס בלי להתכונן מראש'.

כשהגיע ראש הישיבה אל משרדו של הגביר, הפנה אותו האב אל חדר נפרד,

קולמוסים רבים עוד ישברו, בתיאור הרבצת התורה של מורינו ראש הישיבה זצוק"ל. הספדים רבים יינשאו בתיאור גדלותו העצומה בתורה, שיעוריו הנפלאים, מידותיו המופלאות, ודקדוק ההלכה שלו. אך עבורנו, תלמידיו הרבים, הוא היה הרבה יותר מכל זה. כל אחד ואחד מתלמידיו חש אבל יחיד לא רק על ראש ישיבה ומורה דרך, אלא בעיקר על אב אוהב שנשאר כזה לכל תלמידיו שנים רבות אחרי שסיימו את תקופת הישיבה.

מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה שאהב מרן ראש הישיבה זצוק"ל את כל אחד מתלמידיו, ונהרות לא ישטפוה. האהבה שלו לתלמידיו פרצה את כל הגבולות, וכמים הפנים אל הפנים, אהבתם של תלמידיו אליו היתה גדולה הרבה יותר מהמצוי במקומות תורה אחרים.

אין מדובר בהתרפקות רגילה על זכרונות נעימים מהישיבה, כפי שמצוי אצל כל בוגר ישיבה באשר הוא. הרי רבינו לא עשה הנחות לאף אחד מאתנו. הוא היכה על קודקודו של כל אחד מאתנו ואמר לו 'גדל!'. הוא עקב אחרינו לבדוק אם הגענו בזמן לתפילות, השגיח על מעשינו בפנימיה, ושמר את צעדינו לכל נסתובב מחוץ לישיבה. אם אדם אחר היה עושה כך, בודאי היה גורם לזכרונות לא נעימים ממנו. אך אצל מורינו ראש הישיבה, הדברים פעלו באופן הפוך. ככל שהוא הקפיד עלינו יותר, כך אהבנו אותו יותר. כך הם פני הדברים כאשר התלמידים חשים שכל מעשיו של ראש הישיבה נובעים אך ורק מאהבה אין קץ לכל תלמידיו. אדרבה, כאשר רבינו העיר רבות לבחור, יותר מלאחרים, היה מעיד הדבר על קשר מיוחד עמו. המקורבים ביותר זכו להערות הרבות ביותר. הערות אלו לא רק שלא הרחיקו אותם מרבינו, אלא קישרו אותם אליו בקשר בל יינתק.

כל אחד מהבוגרים יוכל בודאי לספר דוגמאות ללא סוף בתיאור אהבתו של רבינו, שחרגה מגבולות התפקיד של ראש ישיבה, והיתה אהבה של אב לבניו. רבינו התבטא כך בעצמו, כאשר בעת שעור כללי פנו אליו שני בחורים בשאלה באותו רגע, כשאחד מהם היה נכדו. 'אני צריך

נוסע עמם לעמוקה, והם הרגישו איך הוא דואג להם ללא הרף. כשראה פעם אחד מרבני הישיבה איך רבינו גוער בבחור מבוגר על שלא הגיע לתפילה, הוא הביע את תמיהתו בפני ראש הישיבה - 'מדובר הרי בבחור מבוגר היודע לדאוג לעצמו. מספיק קשה לו, מדוע הרב מקשה עליו עוד יותר?'. אך רבינו הסביר לו שאדרבה, ההרגשה הקשה ביותר עבור בחור היא כאשר הוא חש שהוא לא מעניין אף אחד בישיבה. הגערות של ראש הישיבה, אף אם בשעת מעשה הן מעיקות, אך על ידן מרגיש הבחור את חשיבותו בעיני ראש

באחד מלילות ה'מצינג' חזר רבינו מנסיעה מחוץ לעיר, ועלה לאיטו אל משרד הישיבה. היה זה יום לחוץ במיוחד, ואנשים רבים המתינו לרבינו כדי לטפל בנושאים שונים הקשורים להתרמה של אותו יום. לפני שנכנס למשרד, ניגש אליו בחור בטענה שהחדר שבו הוא נמצא אינו מתאים לו. ראש הישיבה עזב את כל העיסוקים האחרים, ובמשך שעה ארוכה עסק בסידור חדר חדש לאותו בחור. הרי כל מטרת ה'מצינג' היא להביא תועלת לבחורים, ואם כן איך טיפול בתרומות יכול להיות קודם לעזרה לבחור?

כי הביקורים בפנימיה לא נועד להשליט משמעת, אלא היו פשוט דאגה של אב הדואג לצרכיהם של ילדיו.

פעמים רבות נוצר צורך לטלטל בחור, ולתקן אצלו את הטעון תיקון, ולצורך זה לשלוח אותו ל'חיזוק' למקום אחר לתקופה. ראש הישיבה קיבל מידע על בחור שנתפס מתנהג באופן שלא היה מקובל על רבינו. אך רבינו לא רצה לבייש את הבחור ולגרום לו לאי נעימות. אך מצד שני, לא היה שייך לוותר לו. במקרים רבים חשו בחורים שראש הישיבה מחמיר עליהם יותר מדי, ושולח אותם ל'חיזוק' מחמת דברים פשוטים. הם אמנם עשו דברים המצדיקים זאת, אך לפי דעתם רבינו לא ידע על אותם דברים. הם לא ידעו שראש הישיבה יודע על כל מעשיהם, ונמנע מלהראות להם שהוא יודע עליהם הכל, כדי שלא ירגישו לא נעים ממנו.

פעם אחת הוצרך רבינו להעניש בחור שנתפס בקלקלתו, וסילק אותו מהפנימיה. הבחור ביקש מראש הישיבה שלא יספר על כך לאביו, וראש הישיבה הרגיע אותו שהדברים ישארו ביניהם. אביו של הבחור פנה אל רבינו ושאל אותו מה בנו עשה, ומדוע ראש הישיבה כל כך מחמיר איתו. 'בנך הרבה לאחר לאחרונה, ולכן החלטתי לסלק אותו לתקופה מהפנימיה'. 'בגלל כמה איחורים צריך לנהוג בחומרה כה גדולה?', כעס האב, 'הרי בדרך זו שוברים את רוחו של הבחור!'. רבינו, נאמן למילתו שנתן לבחור, לא גילה כמובן את הסיבה האמיתית שמחמתה העניש את הבחור, וספג באהבה את תלונותיו של האב.

מאמץ ניכר השקיע רבינו להשתתף בשמחות בני הישיבה, ואף כיתת את רגליו לשמחות בני משפחתם. לפני מספר שנים, אירגנו בוגרי ובחורי הישיבה את ה'מצינג' המפורסם, שנועד להשיג אמצעים לבניית בנין הישיבה. במסגרת אירועי ההתרמה היה ערב מיוחד להורי הבחורים, ובו היה ראש הישיבה צריך לדבר ולתאר את מצוקת הישיבה. בהגיע יום האירוע, התארס אחד הבחורים, והאירוסין התקיימו בירושלים. ראש הישיבה לא היסס, נסע להשתתף בשמחת האירוסין, וביטל את נאומו לפני ההורים.

נושא דברים כמעמד מרגן גדולי ישראל שליט"א כמעמד סיום ישיבת בין הזמנים

הישיבה, ודבר זה מעודד אותו יותר מכל דבר אחר.

כאשר פנו אליו בוגרים בעזרה בסידור ילדיהם למוסדות חינוך, לא חסך רבינו כל מאמץ לסייע בעדם, ואף נסע למרחקים כדי לבקש ממנהלי תלמוד תורה להכניס למוסדותיהם את ילדי הבוגרים, כי בעבורו היתה זו דאגה לנכדיו.

במשך השנים נפטרו כמה מבוגרי הישיבה. רבינו הודיע לאלמנות שמעתה ואילך עליהן לפנות אליו בכל פעם שיזדקקו לעזר, ולקח על עצמו להיות דמות אב עבור היתומים. פעם אחת היה רבינו באירוע בירושלים, ומיהר מאד בסוף האירוע לנסוע בחזרה לבני ברק. 'מדוע הרב כל כך ממהר?', שאל אותו הנהג. 'אני צריך להגיע דחוף לשמחת בר מצוה לבחור יתום, בנו של בוגר הישיבה שנפטר זמן-מה לפני כן, המתקיימת בבני ברק'. 'השעה עכשיו רק שמונה, ושמחת בר מצוה בבני ברק אינה מתחיל לפני תשע וחצי, מדוע צריך כל כך למהר?'.
 הקשר של רבינו עם הבוגרים נמשך הרבה אחרי שיצאו מהישיבה. לפני מספר שנים התקיים כנס המוני לבוגרי הישיבה. בסיום הכנס הגיעו כל הבוגרים אל ראש הישיבה לחוץ את ידו ולהתברך מפיו. ראש הישיבה זכר כל אחד מהם, וידע בדיוק מה מצבו, למי יש כבר ילדים ומי ממתין להיפקד. כשהגיע אליו אחד הבוגרים, שהיה אז שנתיים אחרי חתונתו, בירך אותו רבינו 'תזכה בעזרת ה' לפרי בטן בקרוב'. כשבוגר אחר, שלוש שנים לאחר נישואיו, ביקש ממנו ברכה ללידה קלה, תמה רבינו 'איך לא סיפרת לי שיש בשורות טובות? מדוע הנחת לי לדאוג?'. מי שלא מכיר את רבינו יראה בכך כשרון מיוחד, זכרון אנליטי המאפשר לו לדעת מה מצבו של כל אחד מהבוגרים. אך אנו יודעים שיש כאן הרבה יותר מזה. זו פשוט אהבה של אב לבניו, ואב אינו יכול לשכוח את מצבו של אף אחד מילדיו.

דאגה מיוחדת חש רבינו לבחורים מבוגרים שטרם מצאו את זיווגם. הוא היה

מבוגרים שטרם מצאו את זיווגם. הוא היה

שלנו מזל, אמר לו רבינו, 'שאני אוהב אותם הרבה יותר ממה שהם אוהבים אותי. ולכן אעשה הכל לעזור לך'.

במסע הלוויה של רבינו, בהשתתפות המוני תלמידיו שהגיעו בהתראה קצרה מכל רחבי הארץ, ראה כל הציבור את האהבה שחשו אליו התלמידים. אך עלינו לזכור תמיד, שעד כמה שנחוש אהבה לרבינו, רבינו אהב אותנו הרבה יותר...

בצורה כואבת, מה היא אהבה שנהרות לא ישטפוה.

ראש הישיבה ציפה פעם לעזרה מאחד מבוגרי הישיבה, אך התאכזב מכך שאותו בוגר נמנע מלסייע. לאחר זמן-מה הגיע אותו בוגר אל ראש הישיבה בבקשה שסייע בעדו. הוא ידע שראש הישיבה מאוכזב ממנו, אך יחד עם זאת ידע שראש הישיבה לא יימנע מלעזור לו. 'יש לבוגרים

'אינך מבין?', תמה רבינו. 'הרי כעת הוא זמן התמונות. בני המשפחה מצטלמים, וחסרונו של אבי המשפחה מורגש כעת יותר מכל זמן אחר. אני רוצה להיות שם ולהצטלם עם בני המשפחה'. רבינו, ששימש ליתומים כאב מאז הפטירה ואילך, ראה עצמו חלק אינטגרלי מהמשפחה.

המעשה שנביא כאן לסיום, ממחיש

ניצוצות אור מדמותו של ראש הישיבה

הרב הגאון רבי יהודה סטורץ שליט"א

יש תלמידים שלוקחים מהרב דרך בלימוד וממשיכים הלאה ולוקחים מרבנים נוספים שלומדים אצלם. יש תלמידים ששומעים את השיעור ומשקיעים בו, אך הרב לא נהפך לאחד ממעצבי דרכם בלימוד. ויש תלמידים שלא מתחברים כלל לשיעור ואין להם כמעט תועלת.

מטבע הדברים אצל רוב מוסרי התורה רק בודדים דבקים ברבם ונעשים תלמידים מובהקים. ואצל המוצלחים ביותר מבין מוסרי התורה יש לפחות חלק ניכר שלוקחים גם מהרב. אך גם אצל גדולי מוסרי התורה המיוחדים שבהם ע"פ רוב כשרוב התלמידים רואים בו רב מובהק הוא כשמוסר השיעורים מכהן כראש ישיבה, וכל הישיבה סובב סביב דמותו.

אצל מו"ר היתה תופעת פלא, שברוב ניכר מאד של התלמידים כולל בקרב אלו ששמעו ממנו שיעורים בתחילת הדרך למשל בשיעור א' בישיבת קול תורה, ראו בו רב מובהק, דבר שכמעט אין לו אח ורע בקרב מוסרי התורה. ובפרט אצל תלמידיו בישיבה שגם עשרות שנים אחר כך רואים בו רב מובהק. וגם אצל תלמידים שהמשיכו אחר כך ולמדו אצל גדולי עולם אחרים ורואים בהם את רבם המובהק, כמעט כולם ראו בשיעורי מו"ר בסיס ונדבך יסודי שרק עליו בנו את המשך עלייתם ודרך לימודם מהרבנים שקיבלו מהם אחר כך.

הפלא גדול שבעתיים למרות שבדורנו שולט הרטוריקה וכח החידוש ולפחות מציאות מעניינות ומבריקות, והנאת החידוש, וכמעט אי אפשר להצליח בלי כלים אלו, אצל מו"ר שנעדר לחלוטין

אחד ממידותיו הרבות, יש שנטלו את ההיקף והידיעות, יש שנטלו את הסדר והרייד. ניתן לומר כי רבינו העביר את עומק העיון והבנת שורשי הדברים של רבי שמואל.

לא פעם כשדיברתי עם תלמידי חכמים מבוגרים תלמידי רבי שמואל התבטאו בפני: 'אתה עוד זכית ללמוד אצל רבי שמואל'. לתדהמתי שאלתי 'כיצד?' 'הרי הייתי תינוק בן שנה בפטירתו'. אולם הם כולם מתנבאים בסגנון אחד, ומשיבים לי: 'אתם ששמעתם את רבי ברוך עוד שמעתם את רבי שמואל!!!'

אך כעת לקו המאורות בכפליים ביום המר והנמהר כ"ג שבט תשפ"ד כאשר נלקח מאיתנו האפשרות להמשיך לשמוע את רבי שמואל!!!

הרבצת תורה

מו"ר ראה את התפקיד המרכזי של חייו ללמוד וללמד, ומסר נפשו על הענין. רבותיו ראו בו כלי נדיר להעמיד ולחנך כיצד ללמוד, נביא כמה דוגמאות המלמדות על הענין.

בגיל צעיר מאד עודדו אותו רבותיו להתחיל למסור שיעורים, ובגיל 26 התחיל כמילוי מקום בישיבת בית התלמוד, והחל מגיל 28 החל למסור שיעורים בישיבת קול תורה במשך 12 שנה. והחל מגיל 40 עד יומו האחרון מסר נפשו על הרבצת תורה בישיבתו בית מתתיהו.

מדרך העולם יש תלמידים ששומעים את שיעור שנעשים תלמידים מובהקים של רבם, וכל לימודם נעשה בדרכו של רבם.

כשעוסקים בהספדו של חכם צריך קודם כל להגדיר מהו האבידה שאיבדנו, ננסה לעמוד על כמה דברים מני רבים של מורי ורבי ראש הישיבה זצוק"ל הכ"מ.

תלמידו וממשיכו של רבי שמואל

אין ספק שיחודה של הישיבה מכוחה של העומדים בראשה התבססה על דרך הלימוד, עומק ההבנה ובפרט העברת מסורת דרך הלימוד של ראשי ישיבת פוניבז' אשר ראשי הישיבה שתו תורה מפיהם. מעט מאד ישיבות בדורנו הצליחו להעמיד את הבסיס של רב לתלמיד כפי שהצליחה הישיבה. כפי שביטא זאת ראש ישיבת פוניבז' מרן הגאון רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א בהספדו על אביו מרן בעל הישועות דוד זצוק"ל בהיכל הישיבה: "אתם הרי 'אייניקלעך' שלח אבא, את תורתכם ואת העליה ברוחניות ויראת-השמים יונקים אתם מרבותיכם, שהם תלמידיו המובהקים של אבי".

ביום המר והנמהר כ"ז תמוז תשל"ט בא השמש בצהריים וחשכו המאורות בהלקח ארון האלוף. נפטר הגאון הגדול רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל. ידוע כי מרן הגרי"ז מבריסק זי"ע נהג לומר שראש הישיבה של הדור הוא רבי שמואל, ועמא דבר שמסירת התורה משנת תשל"ט ואילך אינה דומה כלל למה שקדם לה. אין ספק שההיקף של רבי שמואל היה עצום ובלתי-נתפס, הרייד הישיבתי המקובל ודרך הלימוד הם חותמו של רבי שמואל שהשאיר בעולם. חלק ניכר ממרביצי התורה בימינו הם תלמידיו ותלמידי תלמידיו, אולם בין תלמידיו ומעבירי שמועתו כל אחד נטל

המציאות בימינו שחלק גדול מאד ממוסרי התורה בדורינו הם תלמידי המובהקים, הן במקומות שהחלק הארי של מוסרי התורה המרכזיים שבונים את התלמידים הם תלמידי, והן במקומות שדרך הלימוד הוא שונה, אך אחד הרמ"ם בולט בכך שהוא מעביר את משנתו ודרכו של מו"ר, והדבר נותן לתלמידים נדבך מסוים לקלוט את עומק הסוגיא ושורשה. ובכך היה השפעתו של מו"ר עצומה על כלל הציבור, והאבידה גדולה מאד.

שמעתי מהגאון רבי **מרדכי אלטוסקי שליט"א** כמדומני בשם סבו מרן הגר"פ **שיינברג זצוק"ל** כאשר יש ויכוח על דרך

והרגיש שהם צריכים לקבל ממו"ר ושדירכם בצורה הנכונה של לימוד סוגיא. הרבה מבוגרי הישיבה שמעו מפיו של מרן בעל **האילת השחר** זצוק"ל כמה פעמים שראש הישיבה הוא א גרויסע למדן ויש לו הרבה תלמידים ותלמידי תלמידים הממשיכים את דרכו בלימוד. וכן היה אברך ששימש משיב בישיבה, באחד הימים הציעו לו להיות ר"מ בישיבה חשובה אחרת, ובא להציע את ספקותיו על שולחנו של מרן זצוק"ל, שהשיב: 'אמת שהצעה זו הצעה יפה, אבל אם אתה שואל אותי מכיון שתלמידי בית מתתיהו יודעים ללמוד, כדאי לך להישאר במקום זה...!'

מכלים אלו, וכל שיעורים היו בנויים על אבני עמל ויגיעה, של פירוק הסוגיא; מה נאמר בהוה-אמינא, ומה הגמרא חוזרת בה במסקנא. ולהבין היטב את שני הצדדים ולחשב את כל הפרטים הקטנים הלכאורה לא חשובים, ואז לבדוק בעבודה איטית וספציפית האם כל הפרטים אמת ומסתדרים זה עם זה.

אמת שלאחר שלומד התרגל לצורת הלימוד של להבין את הדברים לעומק, כשהוא שומע שיעור שכולו רטוריקה בלי לחשב ולסדר את כל פרטי הסוגיא, כבר אין לו טעם בדברים הללו. לאחר תקופה ארוכה לעיתים של שנים שבחור רכש את צורת החשיבה והרצון להגיע לאמת בסוגיא, ההנאה היא בלתי נתפסת, אולם להביא אלפי בחורים למציאות זו, שהיא (איוב ח ז) 'והיה ראשיתך מצער, ואחריתך ישגא מאד', בפרט בדור של המתלבט והשוטשטיין, זה נשמע חלום באספמיא. ואין ספק שהיה כאן נס מופלא וסייעתא דשמיא שלא כדרך הטבע.

ולמעשה כשהדברים ברורים בעומק הדברים, נוצר התלמידים הנאה אמיתית בלימוד, גם אם הדברים לקח זמן עד שהתלמידים הצליחו להגיע לכך, כך שרוב המוחלט של הבוגרים כולל אלו שהגיעו ממשפחות שפחות מחוברים לתורה, שקועים בעולמה של תורה, באחוזים גדולים בהרבה מהמקובל.

הגאון רבי **חיים יצחק קפלן שליט"א** מראשי ישיבת פחד יצחק ומשגיח ישיבת חברון למד אצל מו"ר בישיבת קול תורה, ואח"כ נסע לחו"ל ולמד אצל מרן הגאון רבי **שמואל בירנבוים זצוק"ל**. רבי שמואל אמר לאביו המשגיח הגה"צ רבי **נפתלי קפלן שליט"א** שניכר שהיה לרבי חיים יצחק רב שלימדו ללמוד בצורה מושלמת. אף שהמשגיח הכיר היטב את מו"ר וכוחו בשיעוריו, אולם המכה בפטיש היתה המציאות הזו שהדברים ניכרים כל כך על הבוגרים שרבי שמואל טרח לשבח נקודה זו. דחף את רבי נפתלי לעודד את מו"ר לפתוח ישיבה, וסייע לו בכל כוחו בהצלחת הישיבה, כשמסר נפשו בכל פעם שהרגיש שנצרך לקחת על עצמו את התפקידים המתאימים.

מרן הרב מפונביז' **הגרי"ש כהנמן זצוק"ל** ביקש ממנו [בתקופת נישואיו] ללמוד עם נכדיו כיון שיעד להם תפקיד בישיבה,

בכינוס מרכזי תורה בבית שר התורה מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל. נראים הגר"ש"י בורנשטיין זצ"ל והגר"מ שפירא זצ"ל ולהבחל"ח הגר"ח פיינשטיין שליט"א

מסויימת, הצורה לבדוק את הדברים הוא ע"י התלמידים, ולכן המשנה מדברת על תלמידי אברהם אבינו ותלמידי בלעם הרשע, בדור הראשון יתכנו ספיקות אבל כשרואים כיצד יצאו התלמידים ברור דרכו של אברהם אבינו לעומת בלעם הרשע.

כמו"ר התחיל היו שפקפקו מכל מיני טעמים האם הדברים מתאימים לבחורים צעירים, האם הדבר לא ישבור את רוחם. אך כשרואים את אלפי הבוגרים שדבקים בתורה ומתוכם רבים מאד מאד שבקיאים בש"ס בעיון, ורואים כיצד דוקא דרך לימוד זו נתנה טעם גם לבחורים שהגיעו ממקומות רחוקים או שהיו מנותקים בבחרותם.

דביקות במטרה

אחת התכונות שניחן בה מו"ר בצורה נדירה ובולטת - היתה הדבקות במטרה,

נציין שתלמיד חכם אחד [הגר"א.ק. שליט"א] סיפר שבזמנו בהיותו בחור בא למרן בעל האבי עזרי שבדעתו לשמוע בשנה הבאה את אחד המפורסמים הגדולים ביותר בהקניית יסודות הלימוד בדור, וביקש ברכה לרגל המעבר לישיבתו, מרן שאלו אילו לא היית עובר אצל מי היית שומע שיעורים, כששמע שעומד להפסיד לשמוע את שיעוריו של רבי ברוך סירב לברכו, וייעצו שלא יפסיד בשום פנים את שיעוריו של רבי ברוך, משום שאותו גדול אמנם מצויין מאד בהקניית יסודות הלימוד, אך לרבי ברוך אין תחליף.

אחת המעלות הגדולות של כך, הוא החיבור העמוק שנוצר בין תלמידי הישיבה לחדוות ושמחת התורה, דבר שגרם שהרוב המוחלט של הבוגרים נטוע בעולמו של תורה באחוזים שלכאורה לא קיימים במקומות אחרים.

לא פעם בוגר קיבל ממו"ר טלפון שבו הוא סיפר לו שהוא שמע שהוא נמצא באיזה קושי והציע לו את עזרתו בנידון בלי שהתבקש בכלל.

פתיחת הישיבה לוותה בסיפור אשר עתיד להיות הקו המנחה בישיבה, שהמטרה אינה מקדשת את האמצעים. כאשר מו"ר שהיה באותם ימים ר"מ בישיבת קול תורה החליט לפתוח את הישיבה, הודיע לתלמידיו בישיבה על החלטתו לייסד מקום תורה חדש, תוך כמה שעות נרשמו אצלו 125 מתלמידיו בישיבת קול תורה, אך כדי למנוע פגיעה בישיבת קול תורה נמנע מלקחת אותם אף שבכך כל המומחים הסבירו לו שהוא מסכן את עתידה של הישיבה.

במאמר המוסגר נציין כי שנים מתלמידיו המובהקים בקול תורה לא השלימו עם רוע הגזירה ובאו בכל זאת לשמוע את שיעוריו בבית מתתיהו, אולם מו"ר סירב בכל תוקף לקבלם כתלמידים מהמנין, וכך ישנו בעזרת הנשים של ביהמ"ד קוסון, ואכלו אצל בעל המכולת הסמוכה לישיבה שהיה חסיד גור אוהב תורה, שהתרגש מרצונם העז להדבק ברבם, ורק לשיעורים הרשה להם מו"ר להכנס. רק בזמן הבא התיר להם מו"ר להצטרף כתלמידים מהמנין, כיון שבקיץ כבר לא היו בקול תורה... ואגב שני תלמידים אלו הם מחושיבי מרביצי התורה בדורנו.

וכך נפתחה את הישיבה עם קבוצה מצומצמת של 26 בחורים ממקומות שונים, רבים מהמבנינים הסבירו לראש הישיבה שבכך הוא סותם את הגולל על הצלחת הישיבה, בפרט שחלק ניכר מהמייסדים היו מבוגרים בגיל שידוכים, בעוד הנרשמים משייבת קול תורה היו צעירים יותר, דבר המבטיח את הצלחת הישיבה וביסוסה לאורך זמן.

גם בהמשך כאשר שיעור המייסדים [שנכנסו כשיעור א] כמעט נגמר, ואחד מהאחרונים היה הגאון רבי דוד לאו שליט"א שנוכחתו תרמה רבות לישיבה. והוא התייעץ עם מו"ר, אמר לו מו"ר שלטובתו שיעבור לפונביז' כיון שהוא צריך יותר חברים, ורבי דוד הקשה והישיבה מה תהיה עליה, הישיבה עדיין היתה בראשית דרכה, והיתה לכך משמעות, אך מו"ר השיבו הישיבה נועדה לגדל בחורים, הבחורים לא נועדו לגדל ישיבה.

היתה 'מעין המתגבר', כלומר שזכה לשכל בהיר וזך, שהיה מעצמו מתגבר על כל ספק ובלבול שיעמדו לפניו, וראה את האמת ברורה לפניו, לא היה זקוק לשום מידה טובה אחרת, מלבד לב טוב, שיהיה לבבו שלם עם אלוקיו. ולכן אמר רבי יוחנן בן זכאי שהוא מכריע את כולם.

הדברים תואמים במדויק את אישיותו המופלאה של מו"ר, כאשר שלטון-השכל שלט בצורה מושלמת על כל צעד שלו, לא

היה לו מציאות בכלל שהוא הגיע להכרה על משהו שהוא רצון הקב"ה והדבר לא נעשה בשלמות. לא היה פעולה שהוא הגיע בשכל למסקנה שכך רצון הבורא, שלא קרה בצורה מיידיית.

מו"ר פעל תמיד בנקיות הדעת בלי שום חשבונות. בלט הדבר כאשר סייע לתלמידיו בעניינים שונים בהצנע לכת, מעולם לא ביקש פרסום וכבוד או הכרת הטוב, ואין ספור דברים נודעו לתלמידים בדרך מקרה שנים אחר כך שידו של ראש הישיבה הייתה בענין. ומסתמא ברוב הדברים מעולם לא נדע שמו"ר הוא שפעל בענין. דוגמא אחת מיני רבות, סיפר לי חתנו של אחד מגדולי ראשי הישיבות שפגש באחד מבוגרי הישיבה שהסיח לפניו שהוא מחפש תפקיד במסירת שיעורים, ורבי ברוך לא עוזר לו. ידידי הנ"ל היה המום ושאלו 'האם אינך מודע לכל הפעולות שרבי ברוך פועל למענך במסירות נפש אצל חמי שתקבל תפקיד אצלו בישיבה'. והבוגר היה המום לגמרי, הוא לא ידע בכלל שהוא מועמד לכך, וכי ידו של הראש ישיבה בענין.

מצעירותו כשגילה את האור שבתורה, קיבל על עצמו להדבק באור ולגלות את האור לרבים, ועד לפטירתו דבק במטרה זו.

הרבה לספר על המתיקות של החברות בפוניבז' בשבתות עם ידידו הגאון רבי **צבי פרידמן שליט"א** כאשר למדו בבעלזא [למנוע הפרעות] במשך 8 שעות בתענית דיבור בכל שבת. בחורף חילקו לשנים בליל שבת ובצהריים, ובקיץ לאחר התפילה לאחר סעודת שבת קצרה עד מנחה. בשנים בישיבת 'קול תורה' היה מכין את השיעור בחדר סגור בשקידה נפלאה של 8 שעות ברצף. היה בבית מדרש שולחן קטן עליו היה כותב מו"ר את שיעוריו בשקיעות מרובה, כאשר ניתן לעמוד ליד זמן רב בלי שישים ליבו לכך מרוב שקיעות. באחד הפעמים שערמת ספרים מהבימה נפלה בקול רעש גדול, וחלק מהספרים אף נגעו מו"ר ממש, מו"ר לא הסיט את ראשו מרוב שקיעתו בלימוד.

יש אנשים שיש להם דבקות בתפילה והם נכנסים לאקסטזה ומאבדים קשר עם העולם, ומסוגלים להתפלל במשך שעות. הפלא הגדול אצל מו"ר שהתפילה לא היתה בעולמות עליונים, אלא במתינות רבה אמר בקשה ועוד בקשה כשהוא חושב ומתבונן בדעה צלולה על כל דבר, והתפלל במתינות רבה כמי שמדבר עם המלך, בלי תנועות ואקסטזה, בקשה אחרי בקשה. בצורה שאדם רגיל מתעייף ומאבד יכול ריכוז מהר מאד, אך מו"ר היה מאריך מאד בתפילתו, ובמתינות מונה אחת לאחת את כל אשר על ליבו, כל צרכיו וצרכי תלמידיו. ובזה ניתן להבין את מה שהעיד מורנו המשגיח הגה"צ רבי **שלמה ברויאר שליט"א** שמימיו לא ראה עוד מתפלל כמו מו"ר ראש הישיבה מלבד מרן בעל **האבי עזרי** זצ"ל.

נקיות הדעת

המסילת ישרים (פט"ז) כותב: 'זהנה באמת זהו המבחן שבו נבחנים ונבדלים עובדי ד' עצמם במדריגתם, כי מי שיודע לטהר לבו יותר הוא המתקרב יותר והאהוב יותר אצלו יתברך'.

בעל העקידה (שער סא - תזריע) עומד על כך שכל אחד מהתנאים הגדיר את עבודת השאר בצורה אחרת (אבות פ"ב מ"ט) לפי האופי והתכונות האישיות שלו. והוא מבאר כי רבי אליעזר בן ערך שמעלתו

השחר עוד הרבה פחות מעורב, הוא קלט מיד שרבי ברוך מגדל תלמידים, וראה בעינו רוחו כבר את ההצלחה הכבירה של הישיבה...

הרגשת האחריות שהיתה למו"ר על כל תלמיד באשר הוא שם, לצד דאגתו התמידית על כל יחיד ויחיד, לתורתו יראתו ורווחתו האישית היא מן המפורסמות. כל בחור חש כיצד אין שום הערה לא נשלפה לפי מצב הרוח, והכל בא לאחר שיקול הדעת ושייבות צוות כיצד ניתן לקדם כל יחיד ויחיד. כל בחור חש שיש תקופות שהעירו לו יותר ויש שפחות, יש בחור שנהגו עימו ביתר תקיפות, ויש בחור שהתעלמו ממעשים שונים שעשה. וכל בחור חש בעמקי ליבו שהדברים נעשו לאחר מחשבה מעמיקה לפי מצבו האישי וטובתו האישית, או מניעת נזק לאחרים.

יעשה הכל שאני יתקדם וישאר בישיבה. הבחור סיים כי לאחר שאביו ראה כיצד רבי ברוך מניח בצד את כל השיקולים האישיים ומתמסר אלי מכל הלב, הוא נהפך לחסיד של רבי ברוך ואף מסר נפשו לסייע לו להשיג תורמים.

אחד מחברי שלא הסתדר עם מו"ר בלשון המעטה, ועזב לישיבה אחרת, ורצה לשוב ולא היה שום סיכוי שמו"ר יקבלו חזרה, והוא אמר לנו שהוא מכיר את נקיות הדעת של מו"ר ואין לו בעיה להתקבל. ואכן הוא נכנס למו"ר לביתו ובכה לפניו כי בעודו בישיבה הוא נאבק האם לקום בזמן או לא, והאם להתפלל לפני זמן קריאת שמע או לאחרי. אך מאז שעזב הוא קם תמיד לא לפני 10:00 ולכן הראש ישיבה חייב להחזירו, כדי שהוא יאבק האם לקום לתפילה או לא. ולמרבה הפלא מו"ר נתן לו הזדמנות נוספת.

לא פעם כאשר היה בחור שמו"ר הגיע למסקנה שהישיבה הוא המקום היחיד שהוא יכול להתעלות ולא יגרום לנזק לאחרים, קיבלו אף שהיה בכך פחיתת כבוד לישיבה, והיה חשש של מה אמרו.

אחד מהסיפורים שיכול לבטא עד כמה שיקולים זרים, שיקולי כבוד ויוקרה לא השפיעו על נקיות הדעת של מו"ר, נוכל ללמוד מסיפור של אחד הבוגרים: כאשר הוא סיים ישיבה קטנה וכבר היה רחוק מלהיות בחור חלק, ואביו שהיה מקורב מאד למרן הגר"ש אלישיב צוק"ל התייעץ עימו להיכן לשלוח אותו. הגר"ש השיב לו "היחיד שיכול להציל את בנו זה רבי ברוך ויסבקר, הוא יתמסר עבור בנך ויבנה לו תוכנית מאימה וילווה אותו על כל צעד ושעל כראוי".

אולם אביו הסביר למרן הגר"ש אלישיב כי זה בלתי אפשרי, יש ביננו סכסוך קשה, שהשאירה משקעים קשים, האב אמר למרן הגר"ש אלישיב כי אין מצב שהוא יקבל את בני, ובודאי שלא יתאמץ עבורו יתר על המידה. אולם מרן הגר"ש אלישיב התעקש: "אני מכיר את 'רבי ברוך' יש לו נקיות הדעת, זה לא ישפיע כהוא זה על היחס לבנכם".

הבחור תיאר לי את המילים שבהם אביו הכינו לכניסה לישיבה: 'תראה ניסיתי להסביר לרב אלישיב את המתח השורר בינינו. והוא לא קלט במה מדובר באמת, כמקורב מאד לרב אני לא יכול להמרות את פיו, והוא מתעקש שרק בית מתתיהו, אך זה ברור שבמהלך זמן אלול יעיפו אותך, אבל תדע שזה לא אתה, מעיפים אותי, ובעזרת ה' בתחילת זמן חורף תתחיל במקום מתאים. אל תיקח את זה אישי'.

הבחור סיפר לי שבמשך 5 שנות לימודיו בישיבה עד לנישואיו היה לראש הישיבה עשרות פעמים תירוץ אמיתי להעיף אותי, ולומר להגר"ש אלישיב לבקשתך ניסיתי ככל יכולתי, אבל זה לא הצליח. אולם מסיים הבחור, רבי ברוך התמסר אלי במסירות לא נורמלית, ישב שעות על גבי שעות להתאים תוכנית שמצד אחד תתאים לי, ומאידך לא תגרום נזק ואוירה לא ראויה לבחורים אחרים. בכל פעם שמשוהו לא עבד הוא השקיע אין סוף שעות לנסות שוב. ידעתי שכל עוד שרבי ברוך מאמין שהישיבה עוזרת לי מצד אחד להתקדם ולו משהו בעבודת ה', ומאידך אני לא גורם נזק לאחרים, הוא

עם מרן ראש הישיבה ההגראי"ל שטיימן זצ"ל

עבד נאמן

בהספד בהלוויה הזכיר בנו ממשך דרכו מו"ר הגאון רבי צבי שליט"א את אחת מאמרותיו שאפיינו אותו יותר מכל, רבינו יונה (שערי תשובה שער ב אות כא) מתאר את הדמות האידיאלית של עובד השם במילים הבאות: 'כעבד אשר שלחו המלך לעבר הים, שאין עיניו ולבו זולתי על דבר שליחותו עד שובו אל אדוניו'. מו"ר שאל מדוע דוקא עבד שנשלח מעבר לים, האם בארמון המלך חסרים עבדים נאמנים. האין במקום עבדים הממלאים את שליחותם בשלמות. מדוע דווקא העבד מעבר לים הוא שממלא את שליחותו בשלמות.

מגדל תלמידים

כשנכנסו בשעתו למרן בעל האילת השחר צוק"ל ביסוד הישיבה התבטא לבני המשפחה אחרי יציאתם: 'הרבה פותחים ישיבות, אבל רבי ברוך יצליח, כי הוא מגדל תלמידים'!

עינו החדה של מרן זצ"ל הגדירה היטב את רבי ברוך 'מגדל תלמידים', תחושת האחריות כלפי כל תלמיד ותלמיד. יש לציין שהגם שרה"י מעולם לא למד אצלו, ואף התגורר ברוב הזמן בירושלים בו הרביץ תורה בתחילה בישיבת בית התלמוד, ואח"כ 12 שנה בישיבת קול תורה, ובשנת תשמ"ב היה מרן בעל אילת

תוך שהם בודקים אם הבחורים אכלו גם מספיק חלבונים וגם מספיק פחמימות, וכו'. ומאידך הוא גם ידע מה הגבול של מותרות.

למרות שמו"ר הגיע ממשפחה עשירה מאד, אך הבית היה פשוט בדיוק בגבול שמה שנצרך לישוב הדעת ואוירה טובה, ולא משהו יותר. הגבול בין שהאוכל יהיה טעים, שיהיה תאבון לאכול אותו ושיהיה כח ללמוד, וכפי שכתב הרמב"ם (דעות פ"ג ה"ג) שזה חלק מעבודת השם, אך לא להתעסק עם זה, לא לחפש הנאות וחווים חדשים.

מו"ר היה הראשון שהתחיל עם הקמפים, אך בד בבד הוא גם מהיחידים שהצליח שהקמפ יהיה בדיוק בגבול המתאים, שהתפילות וסדר א' אש אפילו יותר מאמצע השנה, ומצד שני הבחורים נהנים אך בתוך הגבולות המתאימים, וכל הנאות מובילות לעליה בתורה ויראת שמים.

לדוגמא מו"ר אמר לבוגר כי בשאלה האם לקנות לילדיו בגדים עם מיתוג, זה שאלה חינוכית קשה, ויש מקרים שעדיף שהילד ירגיש טוב בחברה ויהיה פנוי ללמוד, אך לקרנות לתינוק מיתוג זה שחיתות ומותרות שחובה להמנע מכך. המציאות שמו"ר כל הזמן חינך לחשוב על כל פעולה האם גם היא נצרכת, גם אם לאותו בוגר מסוים נכון במציאות שנכפתה עליו להלביש את ילדיו במותגים, בגיל הקטן שזה לא נצרך ששם ימנע.

מו"ר ראה בסיגריות דבר חמור מאד, וכלי משחית מהרבה מאד סיבות, והיה מתחנן לבחורים למענם שלא יעשנו, והי הלו תיעוב מיוחד לסיגריות. אולם הדבר לא מנע ממו"ר כשבחור מעשן ולא היה לו תקציב, ומו"ר ידע שהבחור ישיג כסף מעבודות שונות וכדומה כדי לעשן, הוא מימן לו מהת"ת את הסיגריות. משום עבד נאמן מעבר לים בודק בכל רגע נתון בנקיות הדעת מה המלך רוצה במציאות הזו, בלי להכנס לשאלות מה אני אישית מתעב ומה אני אישית אוהב.

בגבעתיים, אתם כנראה לו יודעים מה זה, תשאלו את ההורים שלכם. כמה שאתם חושבים שחיפה אדומה - שם זה היה המעוז של מפא"י - היא היתה קרויה שכונת הפועלים הראשונה. שם לא ידעו בכלל מה זה ישיבה, שצריך להפגין מולה. [אמנם על בניית בית הכנסת היחיד בשכונה היו מאבקים רבים מתוך טענה כי בשכונת פועלים אסור שיהיה ח"ו בית הכנסת]. כשהורי שלחו אותי לישיבה תיכונית הסתכלו עלינו כאילו נפלנו מהירח, כאילו אני הולך בשכונה עם סיר על הראש. וכאשר משם עזבתי ועברתי לישיבת פונביץ' הם אפילו לא הבינו את ההבדל. ותראו אותי היום ראש ישיבה של 550 בחורים [היום כבר מעל 700 ב"ה]. ואז הוא פנה בנימה אישית אל המפגינים ואמר להם אל תתיישבו אם אני הצלחתי להגיע לפסגה בעבודת השם גם לכם יש סיכוי...

המפגינים עזבו את המקום וזה הפעם האחרונה שהם הגיעו.

ע"פ השמועה באחד הפעמים הרב נריה אמר למו"ר שאתה עתיד להיות ראש ישיבה גדול או שופט עליון, והוא בתמימות שאלו ומה הקב"ה רוצה. הרב נריה השיבו הקב"ה רוצה שתלך לפונביץ', ועוד באותו ערב התחיל את התהליך המעבר.

מו"ר התנתק לגמרי מכל הווי של ילדותו והתרבות שגדל בה, אולם הוא מעולם לא קנה לעצמו תרבות אחרת. יש ביטוי כיצד ניכר שבעל תשובה כבר ממעורה בציבור החרדי אם הוא כבר מסוגל לדבר לשון הרע, או לדבר בבית הכנסת... אצל מו"ר היה ניכר שהוא התנתק לגמרי מהתרבות הקודמת, אולם הוא נשאר עבד ששלחו רבו מעבר לים. התרבות היחידה שהיה למו"ר היה מה השם דורש מעימך, מה הקב"ה רוצה, וכיצד רבותיו מורים לו לקיים את הדברים.

המציאות הזאת נתן למו"ר בהירות נדירה ללכת בין הקווים, מצד אחד הוא הבין יותר טוב מהרבה אחרים את המציאות שאי אפשר לדרוש מבחורים צעיר שלא להנות, והוא דאג תמיד שהאוכל בישיבה יהיה אוכל טוב, ובצורה קבועה הרבנית או ר' ציון היו עוברים לבדוק כמה הבחורים אכלו, ומה נשאר, וכיצד לשנות את התפריט שהבחורים יאכלו כל שבעם.

מו"ר ביאר בטוב טעם כי עבד בארמון בתום יום העבודה שב לביתו, יש לו חיים אחרים, יש לו עוד תרבות, עוד הווי כשהוא נח מהעבודה. עבד שנסע למלא שליחות מעבר הים אין לו שום חיים מלבד מילוי השליחות. אין לו עוד הווי, הוא אינו מחובר לתרבות המקומית, הוא לא מכיר את השפה, הוא בניכר בגולה.

האדם נדרש לעבוד את השם כאילו שהוא עבד מעבר לים אין לו שום חיבור לשום דבר מלבד רצון השם.

קשה לתאר אדם שעמד במשימה זו יותר ממו"ר. כל חייו לא היה לו שום דבר בחיים, רק מה השם רוצה ממני ברגע זה, הוא לא התחבר לשום מציאות אחרת חוץ מהשאלה כרגע מה יביא אותי לקיום רצון השם.

רבי ברוך נולד במשפחה עשירה בשכונה המנוכרת מאד לתורה, הוריו אמנם אהבו תורה, אך לא ידעו יותר מדי מהו תורה. סיפור ששמעתי ממו"ר ימחיש את הדברים:

תלמידו ידידי הגאון רבי **שלמה כהן שליט"א** פתח ישיבה בעיר חיפה, אולם במשך כמה שנים היו גורמים "ליברלים" שונים שהחליטו להתנכל בכל צורה אפשרית לישיבה בשם הליברליות. רבי שלמה ביקש ממו"ר שיגיע ויחזק את התלמידים, ומו"ר השיבו שבקרוב יש חתונה של בחור מהישיבה בטבריה, והוא יקדים את היציאה כדי לעצור קודם בחיפה. רבי שלמה אמר למו"ר שבקרוב הישיבה עורכת סיום וסידרו את תאריך הסיום ביום ההוא ובזמן המתאים מבחינת מו"ר.

אולם כאשר מו"ר הגיע למקום הוא ראה מחזה לא שגרת, עשרות צעירים עם כלבי תקיפה אימתניים מתגודדים באיזור. הוא שאל את רבי שלמה במה מדובר. ורבי שלמה הסביר לו שזה 'הפגנת הכלבים', אמנם בחור ישיבה בחיפה לא מפחד מכלבים, אבל הליברלים מגיעים עם כלבים שגם בחור חיפאי מפחד מהם להפגין בשם חופש הביטוי.

מו"ר שהיה אז קרוב לגיל שמונים ניגש אל הצעירים והסתובב בין הכלבים, ואמר להם: תראו אני גדלתי בשכונת בוכרוב

ספריו החדשים של
הרב **מרדכי דוד נויגרשל שליט"א**
**מחשבות
והשקפות**

על פרשיות התורה, מועדים ואקטואליה

ב
כרכים

כרך א: על פרשיות התורה
כרך ב: על מועדים ואקטואליה

מאמרי מחשבה מקיפים
במגוון רחב של נושאים
ביסודות האמונה וההשקפה
כולל סדרת מאמרים מקיפה
על סדר פרשיות התורה ומעגל השנה.

בריאת העולם • תורה ומדע • עבודת ה'
משמעות למוד תורה • שבת ומועדים
משמעות היסורים • פסיכולוגיה.

מבט לאקטואליה בדרך התורה:
אסון מירון • מלחמת שמחת תורה

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות או בטלפון: 02-5816573

יו"ל ע"י צוף הוצאה לאור 02-6504055 | הפצה: קולמוס 072-2441670

הליכות והנהגות

פּוּרִים

פסקים הידורים אזהרות והנהגות
ממשנתו של

מרן פוסק הדור הגאון הגדול

רבי **משה שטרנבוך שליט"א**

מח"ס מועדים וזמנים
שו"ת תשובות והנהגות ועוד

ואנוודהו? למהדרין!

חדש!

**ערכת תליונים
לספרי תורה
שנותנת כבוד לתורה
למהדרין מן המהדרין!**

מחולק ומסודר לפי מועדי השנה

הערכה מגיעה בקופסה קשיחה ומהודרת (עם מנעט לפתיחה ומניידה)
מכילה 3 שרשראות באורך 60 ס"מ ותליונים מוכנים לפי מועדי השנה
ותליונים עשויים מפלסטיק קשיח חזק של ברטיסי אשראי

הכרטיסים בקופסא: פרשת
השבוע ~ מפטיר ~ ראש חודש ~
תענית ~ ספר ראשון ~ ספר שני
~ ספר שלישי ~ מנחה של שבת ~
ראש השנה ~ יום כיפור ~ סוכות ~
שבת חול המועד ~ חול המועד ~
הושענא רבא ~ שמחת תורה וזאת
הברכה ~ שמחת תורה בראשית
~ חנוכה ~ שקלים ~ זכור ~ פורים
~ פרה ~ החודש ~ נשיא (ניתן לקניה
בנפרד) ~ פסח ~ שבועות ~ תשעה
בבב ~ (אופציות נוספות: בית
ראשון ~ בית שני ~ בית שלישי)

499
399
החלקי ש"ח בלבד

עלות
התיון
שרשרת
בודת
30
ש"ח

משווק ע"י נוי המצוות | להזמנות ופרטים צרו קשר:
058-326-3176 | a0583263176@gmail.com

אֲשֶׁר יִצְוֶה לְבֵיתוֹ

הודעה משמחת לכל שוחרי התורה
הננו להודיע כי בעזה יתקיים שיעור מרתק ומחכים
הפרקטיקה בעריכה עם מענה לכל הבעיות המצויות

בעניין

צוואות וירושה

הפרקטיקה בעריכה
עם מענה לכל הבעיות
המצויות

מפי

הג"ר מתתיהו שווארץ שליט"א

בעל ניסיון רב בעריכת צוואות ע"פ חוקי התורה
מחבר ספר משפט הצוואה ג חלקים

בין הנושאים:

על מי מוטל לערוך צוואה | מי הם היורשים הנזקקים לצוואה
תוקף הצוואה: לעניין חזרה | אשה שצוותה לבניה ולא לבעלה | צוואת אלמנה על נכסי בעלה
צוואה בזמננו: כיצד להוריש לאשה | החלוקה בין בנים ובנות | פי שנים לבכור | מוריש שיש ברשותו ספר תורה |
מוריש שהתנה בצוואתו להשיב לו את הירושה בתחיית המתים | ועוד

השיעור יתקיים אי"ה ביום חמישי פרשת משפטים כ"ט בשבט תשפ"ד
בין השעות 3:00 - 2:00 בצדהיים
בביהמ"ד פינסק קרלין רחוב חסידי קרלין 1 שכונת בית ישראל ירושלים

שמעו ותחי נפשכם

בברכת התורה

נ.ב. חדש! ניתן לקבל תזכורת על השיעור מידי יום חמישי בשעות הבוקר - ההרשמה בקו השיעורים 02-5377085 שלוחה מס 9

מגוון שיעורים נפלאים בהלכה הממתינים לנדבת ליבם של תומכי התורה
אם אין קמח אין תורה. עלויות השיעורים גבוהות והם מתקיימים רק מכוח התרומות שלכם
חייגו עכשיו וטלו חלק בהוצאות השיעורים: הרב חיים וכסלר 053-312-6004

ניתן להאזין לשיעור זה ולכל השיעורים המתקיימים ע"י מכון הילכתא בקו השיעורים בטלפון מס 02-537-70-85 שלוחה 1

כל השיעורים עולים לקו מס שעות לאחר סיום השיעור
כמו"כ ניתן להאזין ב"אוצר השיעורים" בטלפון מס 02-302-4201 שלוחה 5 ניתן להקיש * כדי לעבור לשיעור קודם

עיניך תהזינה מישרים

כתובת המייל לשליחת תמונות - osef900@gmail.com

המשך מסעו של מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א בארצות-הברית

כמשאו המרכזי בישיבת נר ישראל בולטימור

מלווה כצאתו ע"י ראש הישיבה
מרן הגאון רבי אהרן פלדמן שליט"א

כשיעור בהיכל ישיבת לייקווד. מתקבל בברכה ע"י ראשי הישיבה שליט"א

הגאון הגדול רבי שרגא שטיינמן שליט"א
בביקור במעונו של האדמו"ר מבעלזא שליט"א (צילום א.מ.ש.)

הגאון הגדול רבי מיכל זילבר שליט"א
בביקור בבית מרן רה"י הגר"ר לנדו שליט"א

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
בבחינת תלמידי הת"ת 'שערי דעת' ברמות

מפעילות הלכתא

קהל ההמונים בשיעור

הרה"ג רבי יצחק ווחנן שליט"א
יו"ד קודשא בשיעור
בענין שחיטה הלכה למעשה

◆ הלכה ברורה ומשנה ברורה כמקום אחד ◆

בשורה נפלאה
לעמלי התורה ומדקדקי ההלכה
ולכל איש אשר ישאנו לבו ליראה ולאהבה
הופיע כלול בהדרו ספר

אזמרה לשמך

◆ מועדים ◆

תשובות ופסקי הלכה משולחן גבוה של מורנו הגאון האדיר
רבנו עמרם פריד שליט"א

ב'
כרכים

מאשר ענה לשואליו
במשך כמה שנים
בהלכות המועדים
דבר דבור על אופנו
בטוב טעם ודעת ובבהירות נפלאה

